

7

AP Tek

Sanayang Aklat sa Araling Panlipunan

May-akda

Inah Mariz Peralta

**Aligned with
MATATAG Curriculum**

May Akda

Inah Mariz Peralta

Trademark ng TechFactors Inc.

Karapatang-ari 2024 ng TechFactors Inc.

Reserbado ang lahat ng karapatan. Ipinagbabawal na sipiin ang anomang bahagi ng aklat na ito nang walang pahintulot mula sa mga may-akda o sa tagapaglathala.

Unang limbag ng ikalawang edisyon, 2024
ISBN

Inilathala ng TechFactors Inc.
Inilimbag sa Pilipinas

Manunulat: Inah Mariz Peralta

Tagapagdisenyo ng Pabalat: Christian Andrew B. Sabado

Pangkat ng Pamamahala: Inah Mariz Peralta

Tagaguhit at Tagapagdisenyo: Joseph Timothy Bago

Exclusively distributed by TechFactors Inc.
101 V. Luna Ave., Sikatuna Village,
Diliman, Quezon City
1101 Philippines

Telephone number: (632) 8929 6924
Email address: info@techfactors.com
Website: www.techfactors.com

Images with license from Freepik (<https://www.freepik.com>)

Ang nilalaman ng aklat na ito ay pagmamay-ari ng TechFactors Inc. at pawang mga orihi-
nal at sariling katha ng may akda, kabilang dito ang mga larawan at ilustrasyong ginamit sa
bawat aralin. Anomang pagkakawangis ng ibang larawan sa likha ng iba ay hindi sinasa-
dya at nagkataon lamang.

PAUNANG SALITA

Ninana ng TechFactors Inc. na gawing epektibo, may patutunguhan, at makabuluhang karanasan ang pag-aaral sa pamamagitan ng pagbibigay ng de-kalidad at may katuturang kagamitan para sa mga Pilipinong mag-aaral. Itinataguyod ng TFI ang edukasyonal na pag-unlad sa mga programang akademiko sa mga paaralan at tinutugunan ang kanilang pangunahing kasanayan sa iba't ibang larang. Pinalalago rin ang indibidwalidad ng mga mag-aaral, kakayahang solusyonan ang mga problema, at malikhaing kakayahan gamit ang *outcome-based approach*. Ang ganitong pamamaraan ay nag-uudyok sa mga mag-aaral na maging mapang-usisa at kusang magtuklas mula sa sarili nang sa gayon ay magkaroon sila ng mayamang karanasan.

Ang aming layunin ay magbigay ng makabuluhang edukasyon sa mga mag-aaral mula K-12 ayon sa pamantayan na itinakda ng Kagawaran ng Edukasyon sa kanilang Makabansa Kurikulum. Ang bagong kurikulum na ito ay hindi lamang nakakaimpluwensya sa estilo ng pagtuturo kundi pati na rin sa mga pamamaraan ng pagsusuri, na nagtataguyod ng mas malalim na pag-unawa at pagpapanatili ng kaalaman. Ang aming disenyo sa pagtuturo ay nakahanay sa konteksto ng Pilipinas na bumubuo sa koneksyon ng praktikal na aplikasyon at nagtataguyod ng kolaborasyon at malikhaing kakayahan sa pagitan ng mga mag-aaral. Sa ganitong paraan, tinitiyak namin na makakamtan ng mga mag-aaral ang mahahalagang kasanayan para sa ika-21 siglo, kabilang ang kritikal na pag-iisip, komunikasyon, pagkamalikhain, at kolaborasyon—mga kasanayang angkop at mahalaga para sa paghahanda sa kanilang pangmalawakang larang.

Sa paggamit ng mga programang pang-edukasyon ng TFI, ang mga tagapagturo ay binibigyan ng mahahalagang sanggunian na nagsisilbing pundasyon para sa pagpapaunlad ng kaalaman, kakayahan, at kasanayang mahalaga sa pagharap ng mga hamon at pagkakataong dulot ng mabilis na pagbabago sa mundo. Ibinabahagi namin ang bisyon ng DepEd na maging inklusibo, integratibo, at makabago ang mga silid-aralan na ang pangunahing layunin ay makabuo ng mga mag-aaral na makatutulong sa pagtataguyod ng isang progresibo at nagkakaisang bansa—isang bansang maunlad sa ekonomiya, matatag sa sosyo-politikal, nagkakaisa sa kabila ng pagkakaiba-iba, at kakayahang magpatuloy sa mahabang panahon.

TechFactors Inc.

Paraan ng Paggamit ng Aklat

Ang paglalarawan sa bawat seksyon ng aralin sa ibaba ay magsisilbing-gabay sa pag-unawa ng nilalaman at layunin ng aklat para sa isang masaya at makabuluhang paglalakbay sa pagkatuto ng mag-aaral.

Layunin

Sa bahaging ito mababasa ang itinakdang layunin at inaasahang matutuhan ng bawat mag-aaral.

Pagsasaka ng Kagalingan

Ito ay naglalaman ng maikling pagsasanay na gagabay sa mga mag-aaral upang maging handa sa tatalakaying aralin.

Pagtatanim ng Kaalaman

Pagtalakay sa paksa ng aralin at mga kaalamang kailangang matutuhan ng bawat mag-aaral.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Naglalaman ng pang-klaseng gawain na nakaugnay sa MAPEH na magtatasa sa mga natutuhan ng mag-aaral sa aralin.

Pagpupunla ng Kahusayan

Naglalaman ng pang-indibidwal na gawain na nakaugnay sa MAPEH na magtatasa sa mga natutuhan ng mag-aaral sa aralin.

Pag-aararo ng Kabuoan

Maikling buod na naglalaman ng mga impormasyon na tinalakay sa buong aralin.

Pag-aani ng Kakayahan

Ito ay naglalaman ng gawaing pagganap upang magbigay-daan sa mag-aaral na maipakita ang kaniyang naunawaan sa tinalakay na aralin. Dito rin inilapat ang *Place-based Approach*.

Ano ang Bago?

Kami ay nasasabik na ibahagi ang mga pagpapahusay sa aming APTek courseware, na maingat na idinisenyo upang payamanin ang iyong paglalakbay sa pag-aaral.

- Ang mga aralin ay nakahanay sa bagong Matatag Kurikulum mula sa Kagawaran ng Edukasyon.
- Isang komprehensibong pangkalahatang ideya ang idinagdag, na naglalaman ng impormasyon tungkol sa mga pangunahing paksa, layunin, at inaasahang resulta ng pag-aaral sa bawat yunit at aralin.
- Hinimay ang mga aralin para sa mas malinaw na pagtuturo.
- Ginawang mas makatotohanan ang mga pagtalakay upang maging praktikal na aplikasyon sa buhay.
- Karagdagang mga marginal na tanong na nakalapat ang *Historical Thinking Approach* na ginamit.
- Mga pagsasanay para sa indibidwal at pangkatang gawain. Naglagay rin ng proyekto o gawaing pagganap sa pagtatapos ng bawat aralin na nakalapat ang *Place-based Approach*.
- Naglagay ng mga karagdagang makukulay na ilustrasyon sa iba't ibang bahagi ng aralin.
- Itinampok ang mga bago at pinahusay na *interactives*.

TUNGKOL SA MANUNULAT

Inah Mariz B. Peralta

Si Inah Mariz B. Peralta ay nagtapos ng kolehiyo sa kursong Batsilyer ng Artes sa Filipinolohiya sa Politeknikong Unibersidad ng Pilipinas. Siya ay nag-on the job training noong 2016 sa People's Tonight at naging Student Teacher sa Politeknikong Unibersidad ng Pilipinas noong 2017. Siya ay nakapaglathala ng tesis sa PUP na pinamagatang "*Pagkilatis sa mga Piling Talumpati ni Pangulong Rodrigo Duterte Gamit ang Critical Discourse Analysis*" noong 2017 at nakapaglathala rin siya ng libro sa PUP noong 2017 na pinamagatang "*Leksikograpiya sa Prutas at Gulay*". Siya rin ay nagkamit ng Dean's Lister, Parangal: Pagpapakilala at Pagpapahalaga sa Galing at Talinong KAL noong 2014-2017. Naging miyembro rin siya ng KF UTAK (Ugnayanng Talino at Kagalingan) noong 2014-2018, Anakbayan PUP noong 2015-2018, at PUP Tanggol Wika noong 2016-2018. Siya ay nagtatrabaho sa TechFactors Inc. bilang Content Developer mula 2018 hanggang sa kasalukuyan.

TALAAN NG NILALAMAN

Kabanata 1: Ang Heograpiya at Sinaunang Kasaysayan		1
Aralin 1	Ang Pisikal na Heograpiya ng Timog Silangang Asya	2
Aralin 2	Ang Heograpiyang Pantao ng Timog Silangang Asya	13
Aralin 3	Ang Pagkakamag-anak, Pamilya, at Kasarian sa Timog Silangang Asya	25
Aralin 4	Ang Pandarayuhang Austronesyano	33
Aralin 5	Ang mga Unang Kaharian sa Timog Silangang Asya	41
Aralin 6	Ang mga Maritimong Imperyo sa Timog Silangang Asya	51
Kabanata 2: Kolonyalismo at Imperyalismo sa Timog Silangang Asya		60
Aralin 7	Ang Kolonyalismo at Imperyalismo	61
Aralin 8	Ang Una at Ikalawang Yugto ng Imperyalismong Kanluranin sa Timog Silangang Asya	69
Aralin 9	Ang Kolonyalismo sa Indonesia, Malaysia, at Pilipinas	79
Aralin 10	Ang Kolonyalismo sa Cambodia, Vietnam, at Myanmar	88
Aralin 11	Ang Imperyalismong Hapones	96
Aralin 12	Ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig sa Timog Silangang Asya	104
Kabanata 3: Nasyonalismo, Kasarinlan, at Pagkabansa		112
Aralin 13	Pagkamakabansa: Batayang Kaalaman sa Pag-unawa ng Konsepto ng Nasyonalismo	113
Aralin 14	Pagdalumut sa Kasarinlan at Pagkabansa	122
Aralin 15	Ang Pagtamo ng Kalayaan at Pag-igting ng Nasyonalismo sa Pilipinas, Burma, Indonesia, at Vietnam	133
Aralin 16	Ang Pilipinas Pagkaraan ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig: Mga Hamon sa Pagkabansa	143
Aralin 17	Mga Hamon sa Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam	152
Aralin 18	Mga Hamon sa Indonesia, Malaysia, Singapore, at Brunei	163

Kabanata 4: Ugnayan ng mga Bansa sa Rehiyon	174
Aralin 19 Pagsilang at Pag-unlad ng Panloob at Panlabas ng Rehiyonal na Ugnayan ng ASEAN	175
Aralin 20 Mga Tagumpay ng ASEAN sa Pagkamit ng Kaunlarawan at Kapayapaansa Rehiyon	183
Aralin 21 Pagsapi at Papel ng Pilipinas Bilang Naging Punla ng mga Alituntunin sa Ugnayang Panlabas at Pangkalakalan	195
Aralin 22 Ang ASEAN at mga Hamon ng Likas-kayang Pag-unlad	204
Aralin 23 Mga Tugon sa Hamon ng Likas-kayang Pag-unlad	215
Aralin 24 Kalagayan ng Karapatang Pantao sa Pilipinas at Timog Silangang Asya	237

KABANATA 1

ANG HEOGRAPIYA AT SINAUNANG KASAYSAYAN

Sa kabanatang ito, mauunawaan ang katangiang pisikal ng Timog Silangang Asya. Inaasahan na maipaliliwanag ninyo ang kahalagahan ng heograpiya sa paghulma ng kabuhayan, kabihasnan, at likas na yaman ng mga bansang matatagpuan dito.

ARALIN 1

Ang Pisikal na Heograpiya ng Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang lokasyon ng Timog Silangang Asya sa daigdig. Maipaliliwanag dito ang katangiang pisikal ng rehiyon na nagtatakda ng pamumuhay, klima, at mga likas na yaman nito.

Layunin

- ◇ Matukoy ang pisikal na heograpiya ng Timog Silangang Asya.
- ◇ Mabigyang-halaga ang pisikal na heograpiya sa pag-usbong ng kalinangan at kabihasan sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Makabuo ng pagpapaliwanag sa ugnayan ng heograpiya, likas na yaman, at pag-usbong ng kabihasan sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Atin nang natalakay noon ang heograpiya ng Pilipinas. Ngunit, alam ba natin ang rehiyong kinabibilangan ng ating bansa? Sa araling ito, ating bibigyang-pansin ang mga katangiang pisikal ng Timog Silangang Asya.

Heograpiya

Mahalaga ang heograpiya upang pag-aralan ang lokasyon, katangian ng kalupaan, at kulturang umiiral sa mga kabihasan sa Asya. Binibigyang-kahulugan ang heograpiya bilang pag-aaral ng mga lugar at ang relasyon ng mga tao sa kanilang kapaligiran. Mayroong dalawang uri ng heograpiya:

1. **Heograpiyang Pisikal** – tumutukoy sa pag-aaral sa mga panahon, klima, atmospera, anyong lupa at tubig na humuhulma sa kapaligiran ng isang pook. Mahalaga ring inaaral dito ang lokasyon ng mga bayan, lungsod, at mga bansa. Nakapaloob sa disipinang ito ang paggamit ng mapa at globo upang masuri ang katangian ng mga lugar.
2. **Heograpiyang Pantao** – tumutukoy ito sa pag-aaral ng mga tao at kultura sa daigdig kaugnay ng nagbabagong kapaligiran.

Pag-isipan:

Magbigay ng isang angkop na sanggunian na maaaring pagmulan ng impormasyon tungkol sa heograpiyang pisikal at pantao.

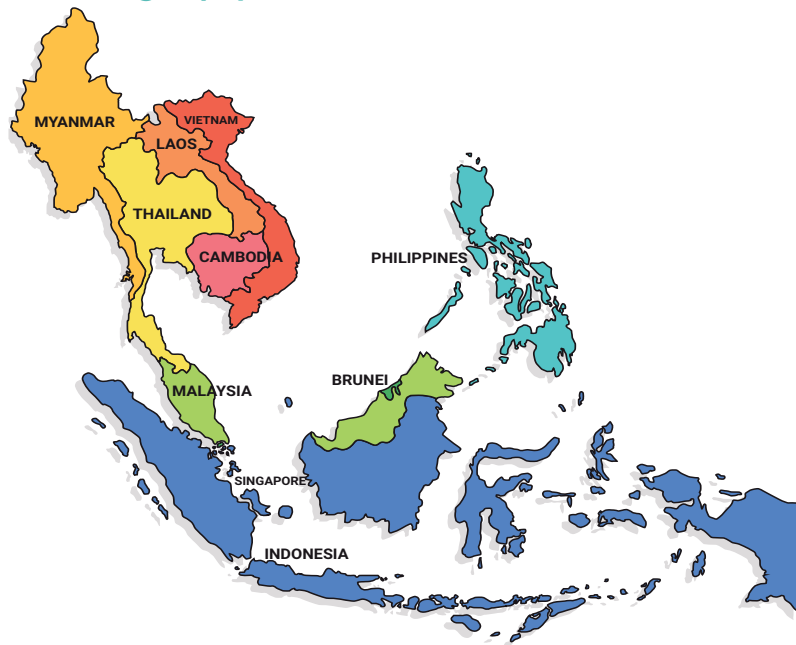
Timog Silangang Asya

Matatagpuan ang **Pilipinas** sa Timog Silangang Asya. Isa itong natatanging rehiyon sa kontinente ng Asya na binubuo ng mayamang kalupaan, katubigan, at mga kabihasan. Ang kabuoan ng rehiyon ay napalilibutan ng matataas na bulubundukin na nagsisilbing hangganan ng India sa kanluran, at ng Tsina sa Hilaga. Ang malalawak na karagatang nakapalibot dito ang naging daan upang maging masagana ang kalakalan sa pagitan ng mga kabihasan sa loob at labas ng rehiyon. Mayroong magkakaugnay na kasaysayan ang kabihasan sa Timog Silangang Asya. Malaki ang kinalaman ng pisikal na heograpiya ng rehiyon sa pananatili ng mayamang ugnayan ng kultural at pangkasaysayan sa pagitan ng Pilipinas at mga bansa sa Timog Silangang Asya.

Pag-isipan:

Bakit naging mayaman sa kalupaan, katubigan, at mga kabihasan ang Pilipinas?

Pisikal na Heograpiya

Nahihiwalay ang Timog Silangang Asya sa iba pang rehiyon sa kontinente dahil sa natural na katangian ng lokasyon nito. Nahahati sa dalawang bahagi ang Timog Silangang Asya: ang **Kalupaan** o **Mainland**, at ang **Kapuluan** o **Insular**. Binubuo ito ng mga sumusunod na bansa:

Mainland	Insular
Cambodia	Brunei
Laos	East Timor
Myanmar	Indonesia
Thailand	Pilipinas
Vietnam	Singapore
	Malaysia

Ang malaking bahagi ng Kalupaang Timog Silangang Asya ay matatagpuan sa Tangway ng Indochina. Nakakabit din dito ang Tangway ng Malaya. Sa Kanluran ng Kalupaang Timog Silangang Asya ang dulong hangganan ng Bulubunduking Himalayas na naghihiwalay dito sa India. Nasa Kanluran din nito ang Look ng Bengal, Dagat Andaman, at Karagatang Indian. Samantala, sa hilagang bahagi nito matatagpuan ang mga kabundukan ng Timog Tsina na pinagmumulan ng malalawak na ilog na susi sa mayamang agrikultura sa rehiyon. Malaki ang naitutulong ng mga pangunahing ilog gaya ng Mekong (ika-12 pinakamahaba sa daigdig), Irawaddy, Chao Phraya, Salween, at Hong. Ang mga kabundukan ng Myanmar, Thailand, at Truong Son ng Laos at Vietnam ay mahalaga ding mapagkukunan ng yamang gubat, at mahahalagang mineral. **Dalawang uri** ng kabihasnan ang umusbong sa Kalupaang Timog Silangang Asya: ang mga nasa **kabundukan at talampas**, at nasa **pampang ng ilog o dagat**.

Pag-isipan:

Ano ang pagkakaiba ng kabihasnan ng mga nasa kabundukan o talampas at nasa pampang ilog o dagat?

Ang Kapuluang Timog Silangang Asya naman ay binubuo ng pagsasama ng malalaki at maliliit na pulo na kinilala sa daigdig na Malay Archipelago. Nabuo ang katagang ito sapagkat makikita ang pagkakapareho sa wika at kultura ng mga bansa na nabibilang sa mga Austronesyano. Naliligiran ang mga kapuluan ng malalawak na karagatan gaya ng Kanlurang Dagat Pilipinas, Dagat Selebes, Karagatang Indian, at Karagatang Pasipiko. Istratehiko ang lokasyon ng mga bansa sa Kapuluang Timog Silangang Asya dahil na rin sa mga natural na daanang pandagat na sentro ng kalakalan. Halimbawa nito ang Kipot ng Malacca na sentro ng palitan ng produkto at kultura. Ang Singapore ang naging istatehikong natural na daungan ng mga sasakyang pandagat. Benepisyal din ang mga dagat na nakapaloob sa arkipelago ng Indonesia at Pilipinas upang maging mayaman ang kulturang maritimo sa rehiyon. Ang ilan sa mga ito ang Dagat ng Maluku, Dagat Sulu, at Dagat ng Java. Dahil na rin sa pagiging arkipelago nito, umusbong ang mga kahariang may malawak na kapangyarihang maritimo. Lumawak ang kanilang nasasakupan dahil sa pagkontrol sa mga ruta sa karagatan na nagpalawak din ng impluwensya ng mga kaharian.

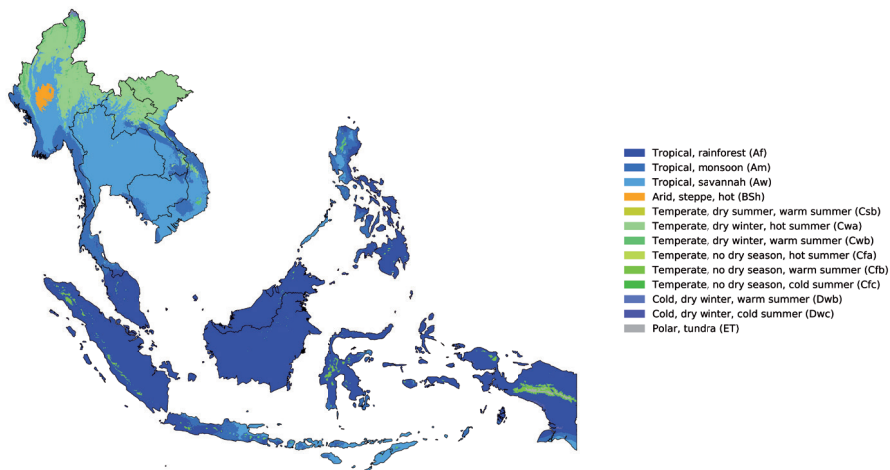
Pag-isipan:

Sa iyong palagay, paano nahulma ng plato tektoniko ang heograpiya ng kapuluang Timog Silangang Asya?

Ang mga **Plato Tektoniko** rin ang isa sa humulma sa heograpiya ng Kapuluang Timog Silangang Asya. Dahil dito, naging madalas ang paglindol at pagputok ng mga bulkan. Ito rin ang naging dahilan kung bakit maraming pulo ang mayroong matataas na kalupaan. May mga kabihasnan ding umusbong sa mga kabundukan na nagsasagawa ng palitan sa mga pamayanang nasa tabi ng ilog at dagat.

Klima sa Timog Silangang Asya

Köppen-Geiger climate classification map for Southeastern Asia (1980–2016)

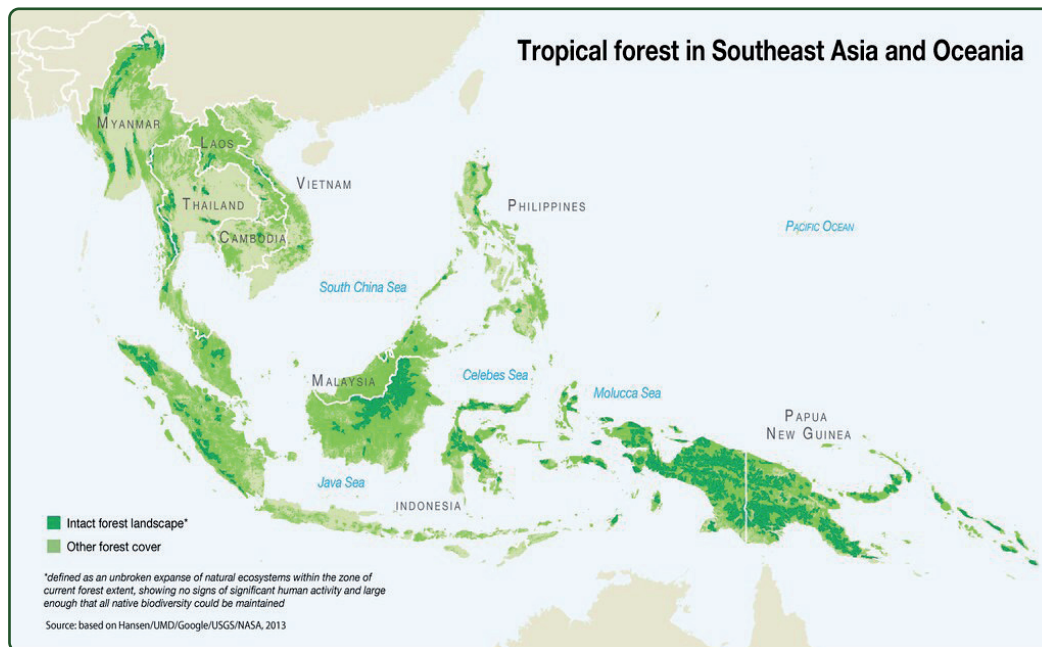
Source: Beck et al.: Present and future Köppen-Geiger climate classification maps at 1-km resolution, Scientific Data 5:180214, doi:10.1038/sdata.2018.214 (2018)

Klimang tropikal ang umiiral sa kalakhan ng rehiyon. Mayroong dalawang uri ng panahon ang umiiral sa buong taon: **tag-araw** at **tag-ulan**. Matatagpuan ang kalakhan ng rehiyon sa pagitan ng Tropiko ng Kanser at Ekwador. Sa mga kabundukang bahagi ng Kalupaang Timog Silangang Asya, nakararanas sila ng malamig na klima buong taon, na mayroong pag-ulan na tumutulong sa paglago ng mga kagubatan.

Ang **monsoon** o hangin mula sa karagatan ang nagtatakda ng panahon sa rehiyon. Ito rin ang nagtatakda ng kabuoang siklo ng pamumuhay ng mga kabihasnan. Agrikultura ang pangunahing

ikinabubuhay ng mga kabihashan sa Timog Silangang Asya. Sapagkat ang pagtatanim ng palay ang kayang tumagal sa klimang tropikal na may dalang pag-ulan, ito ang naging pangunahing pagkain sa rehiyon. Ang klimang tropikal din ang dahilan sa pagtubo ng maraming uri ng punongkahoy sa rehiyon na pinagkukunan ng mga materyales para sa paggawa ng kabahayan at mga sasakyang pandagat. Tinaguriang *rainforest* ang mga kagubatan sa Timog Silangang Asya sapagkat madalas ang natatanggap nitong pag-ulan sa bawat taon.

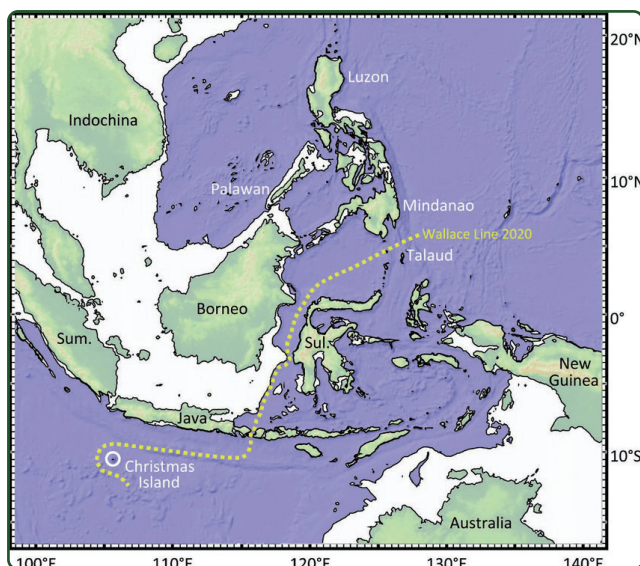
Likas na Yaman sa Timog Silangang Asya

Ang pisikal na katangian ng rehiyon ang nagbigay-daang sa pagkakaroon ng naiibang distribusyon ng mga hayop, halaman, yamang tubig, at yamang mineral sa daigdig. Dahil sa magandang katangian ng lupain at tuloy-tuloy na pag-ulan, naging malawak ang mga kagubatan sa rehiyon. Masagana sa punongkahoy ang rehiyon gaya ng Molave, Narra, Cinnamon, Goma, Kapok, Acacia, Manggis, Ipil, Lauan, at iba pang mga puno na kilala sa matigas nitong kahoy. Ang matabang lupa mula sa pagputok ng mga bulkan ay nagbigay-daang sa pagpapayabong ng

pagtatanim ng mga pampalasa gaya ng bawang, sibuyas, luyang dilaw, sili, oregano, basil, at iba pa. Mayaman din ang agrikultura dahil sa *monsoon*. Sapagkat balanse ang mga pag-ulan sa buong taon, naging mayaman ang agrikultura sa rehiyon. Ang palay ang pangunahing tanim na kabuhayan ng mga tao. Bukod sa palay, nagtatanim din ng mais, tubo, at mga halamang ugat ang mga mamamayan ng Timog Silangang Asya.

Ang **heolohikal** na katangian ng rehiyon ang naging susi sa pagiging kakaiba ng mga hayop na matatagpuan sa rehiyon. Makikita ang pagkakaiba ng distribusyon ng mga hayop sa linya na itinakda ng arkeologo na si Alfred Russel Wallace. Ang linyang ito ay matatagpuan sa Kipot ng Sunda sa pagitan ng Lombok at Bali. Ang pulo ng Bali, Borneo, at Pilipinas kasama ang Kalupaang Timog Silangang Asya ay mayroong distribusyon ng mga hayop na katulad ng nasa ibang bahagi ng kontinente ng Asya. Ang ilan sa mga ito ay ang elepante, rhinoceros, tigre, at orangutan. Makikita rin dito ang distribusyon ng mga ibon gaya ng agila, kalapati, mga pabo, at peacock. Samantala, sa kapuluang Timog Silangang Asya, ang mga hayop dito ay naiiba sapagkat mas hawig ito sa mga nakikita sa Australia at Karagatang Pasipiko. Sa bahagi ng Lombok, Komodo, Sulawesi, Maluku, at New Guinea makikita ang mga *species* ng hayop gaya ng komodo dragon, mga marsupial, at mga hayop na hawig sa Australia.

Ang malalawak na karagatan din ang mapagkukunan ng mayamang bahura o *coral reefs* na tinitirhan ng maraming isda. Sagana rin ang karagatan sa mga perlas, kabibe, at lamang dagat. Mayaman din ang rehiyon sa suplay ng natural gas, langis, at mga yamang mineral gaya ng ginto, tanso, at nickel mula sa mga kabundukan.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang mapagkukunan ng mayamang bahura o *coral reefs* na tinitirhan ng maraming isda?
- a. karagatan
 - b. kabundukan
 - c. kapatagan
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____2. Ano ang katangian ng rehiyon ang naging susi sa pagiging kakaiba ng mga hayop na matatagpuan sa rehiyon?
- a. monsoon
 - b. plato tektoniko
 - c. heolohikal
 - d. kapuluan
- _____3. Ito ang uri ng heograpiya na nakatuon sa pag-aaral ng mga anyong lupa, tubig, klima, at panahon.
- a. kemikal
 - b. pantao
 - c. kultural
 - d. pisikal
- _____4. Sino ang arkeologo na nagtakda ng linya na tumutukoy sa distribusyon ng mga likas na yaman sa Timog Silangang Asya?
- a. Alfred Wegener
 - b. Alfred Vargas
 - c. Alfred Wallace
 - d. Alfred Kuwabara
- _____5. Bukod sa tag-araw, ano ang isa pang panahon ang nararanasan sa Pilipinas?
- a. tropikal
 - b. taglagas
 - c. taglamig
 - d. tag-ulan

- _____6. Alin sa mga sumusunod ang karagatang malapit sa Pilipinas?
- a. Atlantiko
 - b. Arktiko
 - c. Pasipiko
 - d. Indian
- _____7. Ang mga bansang Malaysia, Indonesia, at Pilipinas ay nabibilang sa anong bahagi ng Timog Silangang Asya?
- a. kapuluan
 - b. kalupaan
 - c. karagatan
 - d. kabundukan
- _____8. Alin sa mga sumusunod ang bansang hindi malapit sa Pilipinas?
- a. Austria
 - b. Vietnam
 - c. Malaysia
 - d. Indonesia
- _____9. Alin sa mga sumusunod ang katangian ng klima sa Timog Silangang Asya?
- a. mayroong dalawang uri ng panahon, tag-araw at tag-ulan
 - b. ang mga pag-ulan ang nagbigay-daan sa malalagong kagubatan at masaganang agrikultura
 - c. ang mga kabundukan ay mayroong malamig na klima ngunit nakararanas din ng mga pag-ulan sa buong taon
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____10. Dahil sa monsoon, ano ang naging epekto nito sa kapaligiran ng Timog Silangang Asya?
- a. nahahati sa tag-araw at tag-ulan ang klima sa mga bansa
 - b. naging masagana ang agrikultura dahil sa matatabang lupa nito
 - c. maraming bulkan ang makikita sa rehiyon
 - d. naging magkaiba ang distribusyon ng mga hayop at halaman sa Kalupaang Timog Silangang Asya, Borneo, Sumatra, Java, at Pilipinas

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Tignan ang blangkong mapa ng Timog Silangang Asya. Pangalanan ang lahat ng bansa na matatagpuan dito batay sa tamang lokasyon nito sa mapa.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Mahalaga ang heograpiya upang pag-aralan ang relasyon ng mga tao sa kaniyang kapaligiran.
- Nahahati ang Timog Silangang Asya sa dalawang bahagi: ang **Kalupaan** at **Kapuluan**.
- Dahil sa anyong heograpikal ng rehiyon, umusbong ang mga pamayanan sa mga kabundukan at sa pampang sa paligid ng ilog at dagat.
- Ang klimang tropikal na dala ng monsoon, at pagputok ng mga bulkan ang naging dahilan ng pagiging masagana ng kagubatan, yamang mineral, at agrikultura sa rehiyon.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Mula sa mga naging pagtalakay patungkol sa katangiang pisikal ng Timog Silangang Asya, ang buong klase ay guguhit ng katangiang pisikal ng kinabibilangang komunidad. Tukuyin ang mga anyong lupa, tubig, at klima na matatagpuan dito. Ilarawan ang klase ng pamumuhay sa inyong komunidad.

ARALIN 2

Ang Heograpiyang Pantao ng Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang iba't ibang etnolinggwistikong grupo sa Timog Silangang Asya. Bibigyang-pansin sa aralin ang distribusyon ng mga pangkat sa rehiyon. Tutukuyin din dito ang pagkakaiba at pagkakapareho ng mga grupo batay sa relihiyon, estrukturang panlipunan, at politika.

Layunin

- ◇ Matukoy ang iba't ibang pangkat-etnolinggwistiko sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Maipaliwanag ang pagkakaiba at pagkakapareho ng mga grupo batay sa relihiyon, estrukturang panlipunan, at politika.
- ◇ Makabuo ng malamang pagpapaliwanag sa halaga ng mga pangkat-etnolinggwistiko sa pag-unlad ng rehiyon.

Pagtatanim ng Kaalaman

Nalaman na natin sa naunang aralin ang pisikal na katangian ng Timog Silangang Asya. Ngayon naman, ating alamin ang kinaroroonan ng iba't ibang grupo na makikita sa rehiyon.

Heograpiyang Pantao

Ito ang tumutukoy sa pag-aaral ng mga tao at kultura sa daigdig kaugnay ng nagbabagong kapaligiran. Nakapaloob dito ang distribusyon ng mga tao sa isang partikular na espasyo. Inaaral dito ang pag-usbong ng iba't ibang kultura, kabuhayan, at paniniwala ng iba't ibang grupo kaugnay ng kanilang lokasyon. Nagiging mahalaga ang sangay na ito ng heograpiya upang makita at mapahalagahan ang ugnayan ng tao sa kaniyang kapaligiran. Sa araling ito, mahalagang mabigyang-kahulugan ang mga sumusunod:

1. **Lahi** – tumutukoy ito sa pisikal na katangian ng isang tao. Kadalasang ibinabatay ito sa laki ng pangangatawan at kulay ng balat.
2. **Etnisidad** – tinutukoy nito ang ugnayan ng isang indibidwal sa kaniyang kinabibilangang lahi, relihiyon, wika, tradisyon, at kultura.
3. **Pangkat-etnolinggwistiko** – tinutukoy nito ang paggugrupo sa iba't ibang tao batay sa kanilang pagkakapareho sa etnisidad at wika.

Pag-usbong ng Iba't Ibang Pangkat Etnolinggwistiko sa Timog Silangang Asya

Ayon sa tala ng *wordometer.com*, aabot na sa 681, 125, 064 ang kabuoang populasyon sa Timog Silangang Asya. Sa mga bansang ito, ang Indonesia ang may pinakamalaki, na sinundan naman ng Pilipinas, Vietnam, at Thailand. Isa sa komon na katangian ng mga bansa sa Timog Silangang Asya ang pagiging multilinggwal at multikultural nito. Maling sabihin na mayroon lamang iisang pagkakakilanlan ang rehiyon sapagkat maraming pangkat etnolinggwistiko ang

umusbong dito at nagpapatuloy na yumayabong. Makikita sa kasalukuyang lokasyon ng mga siyudad gaya ng Jakarta, Maynila, at Bangkok ang mga *pattern* ng pagtatayo ng komunidad ng iba't ibang pangkat. Kalimitan, ang mga siyudad na ito ay may historikal na danas sa pagiging sentro ng kalakalan dahil sa lapit nito sa pampang ng ilog o dagat, at pagiging mayabong ng agrikultura nito.

Pag-isipan:

Ano-ano ang pangkat etnolinggwistiko na mayroon ang Pilipinas?

Sa kasalukuyan ding panahon, ang lupang dinaraan hanggang sa bunganga ng ilog makikita ang kalakhan ng populasyon ng mga bansa. Dahil dito, naitayo

ang mga sentrong urban at mga kalunsuran dito. Hindi nakapagtataka na ang kalimitang suliraning pangkapaligiran ay naiuugnay sa pagbaha dahil sa dami ng mga taong apektado nito. Ang lalong paglawak ng mga sentrong urban gaya ng Maynila, Hanoi, Bangkok, Jakarta, at iba pang malalaking lungsod sa rehiyon ay bunga rin ng pagdami ng oportunidad dito kumpara sa mga pamayanang rural sa paligid nito. Kung ikukumpara sa mga sentrong urban, ang mga nakapaligid dito ay agrikultura pa rin ang ikinabubuhay. Isang komon na kaugalian sa Timog Silangang Asya ang pagsasagawa ng *terracing* o payoh upang maipagpatuloy ang pagtatanim ng palay kahit na sa mga pamayanan sa kabundukan.

Pag-isipan:

Ano ang pangunahing hanapbuhay ng mga naninirahan sa Timog Silangang Asya noong unang panahon?

Mahalagang makita rito, na sa usapin din ng lokasyon, kabuhayan, at kapaligiran, nagkakaroon ng pagkakaiba-iba sa kultura, tradisyon, at wika. Ngunit, ang pisikal na katangian ng rehiyon ang nagbigay-daan upang magpatuloy ang migrasyon dahil sa paghahanap ng mga lupaing mapagtatamnan. Ang kulturang maritime rin na lumaganap ang nagbigay-daan upang makapagtayo ng iba't ibang pamayanan na mayroong sariling pagkakakilanlan bilang isang pangkat etnolinggwistiko. Gayunpaman, nananatili ang ugnayan ng mga grupong ito dahil sa kalakalan, at pagpapalawak ng nasasakupan. Ito rin ang naging daan upang lumitaw ang mga etnolinggwistikong grupo na mas maimpluwensya kumpara sa iba.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, bakit may magandang epekto ang pagkakaroon ng iba't ibang kultura, tradisyon, at wika?

Mga Pangkat Etnolinggwistiko sa Timog Silangang Asya

Sa kalupaang Timog Silangang Asya makikita ang mga sumusunod na grupo. Isa sa mga pangunahing makikita ay ang distribusyon ng mga pangkat na tumatawid sa magkakaibang bansa. Ito ay dahil sa pinagdaanang kasaysayan ng mga sinaunang kaharian kung saan nagpapalit ang mga pangkat etnolinggwistiko na dominante ang impluwensya.

Bansa	Mga Pangkat Etnolinggwistiko
Cambodia	Khmer
Laos	Lao
Myanmar	Burmese, Karen, Shan, Tai, Chin, Rohingya
Thailand	Thai, Malay
Vietnam	Vietnamese

Ang distribusyon ng mga etnolinggwistikong grupo sa kalupaang Timog Silangang Asya ay makikita sa mga dominanteng linggwistikong pamilya rito: ang Austroasiatic, Tibeto-Burman, Tai-kadai, at Miao Yao. Pinakadominante ang pamilya ng Austroasiatic sa mga wika sa kalupaang Timog Silangang Asya. Nabibilang dito ang mga Mon, Thai, Lao, Khmer, at Vietnamese. Kabilang naman sa Tibeto-Burman ang mga Burmese, Karen, Shan, at iba pang naninirahan sa Myanmar. Ang pag-usbong ng mga pangkat-etnolinggwistiko sa rehiyon ay may impluwensya rin ng India at Tsina. Sa katunayan, ang Miao-Yao na pamilya ng wika ay nagmula pa sa Timog Tsina na lumawak patungo sa Thailand.

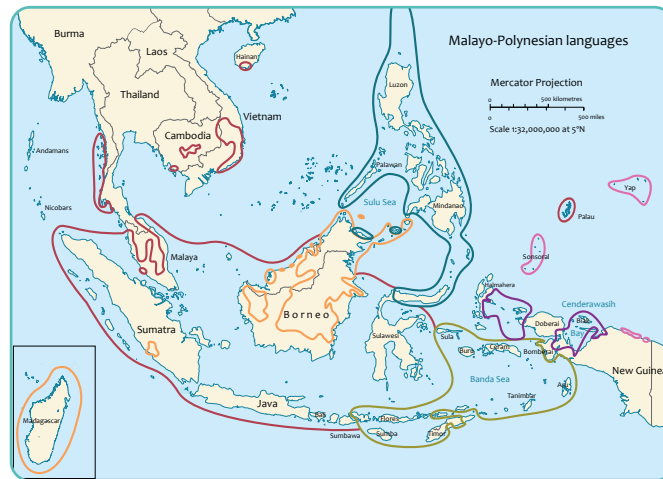

Dayak Kalimantan (kaliwa), Dani Papua (kanan)

Sa kapuluang Timog Silangang Asya, higit na lumilitaw ang pagiging multilinggwal at multikultural ng mga bansa rito. Ang iba't ibang etnolinggwistikong grupo ay nabibilang sa pamilya ng Austronesyano na lumaganap mula sa Taiwan, Indonesia, Pilipinas, Malaysia, mga isla sa Pasipiko, at Madagascar. Makikita rito ang magkakahawig na mga salitang ginagamit. Bagamat nag-iiba ang kahulugan ng mga salita at sistema rito, ang pamamaraan sa pagbuo ng pangungusap sa komunikasyon ay nagkakahawig din. Ito ang ilan sa mga grupong matatagpuan sa kapuluan.

Bansa	Mga Pangkat Etnolinggwistiko
Indonesia	Javanese, Sundanese, Aceh, Riau Malay, Balinese, Dani (Papua) at iba pa
Malaysia	Malay, Tamil, Chinese, Bajau
Pilipinas	Tagalog, Ilokano, Kapampangan, Hiligaynon, Cebuano, Waray, Bikol, Maguindanao, Tausug, at iba pa
East Timor	Timorese
Brunei	Malay
Singapore	Malay, Chinese, Tamil

Makikita sa komposisyon ng mga bansang ito ang pagiging multilinggwal na bunga ng migrasyong Austronesyano. Patunay rin ng malawakang migrasyon, bukod sa saklaw ng magkakahawig na wika sa teritoryo sa Pasipiko at kapuluan ng Timog Silangang Asya, ay ang mayamang maritimong kultura. Ang mga pulo ay nagkaroon ng mga pamayanan na hindi naglaon ay naging mga sentrong pangkalakalan. Ito rin ang naging daan upang magsimulang magpalawak ng teritoryo ang iba't ibang kabihasnan na kalaunan ay naging mga kahariang maritimo sa rehiyon.

Relihiyon at Organisasyong Panlipunan

Sa kalupaang Timog Silangang Asya, naging malaki ang impluwensya ng Budismo mula sa India. Tinawag itong Theravada Buddhism. Nakapaloob sa paniniwalang ito, na ang paghihirap ay dahil sa mga walang hanggang kagustuhan ng tao. Isa sa pangunahing paniniwala sa relihiyong ito ang pagsunod sa **Eightfold Path** upang makawala sa samsara o **reincarnation** para makamit ang **nirvana** o kaluwalhatian. Ang relihiyong ito ang nagtakda ng mga relasyong panlipunan at pamahalaan sa mga Khmer, Mon, Burmese, Thai, Lao, at iba pang etnolinggwistikong grupo sa Indochina. Samantala, ang isa pang uri ng Budismo na umusbong sa Timog Silangang Asya ay ang Mahayana Buddhism na nakatuon naman sa pagsunod sa mga turo ni Buddha para makawala sa pagdurusa. Mas popular naman ito sa Hilagang Vietnam. Sa ilang bahagi ng Laos, Cambodia, at Myanmar ang animismo ay nanatiling relihiyon sa maliliit na komunidad.

Malaki ang impluwensya ng Budismo sa organisasyong panlipunang umiiral sa Timog Silangang Asya. Ang mga **mongha** ay nagsisilbing mga iskolar ng mga kaharian na pinagkukunan ng pilosopiya tungo sa kaginhawahan. Ang pinuno rin ay kailangang malay sa mga turo ng Budismo nang sa gayon ay magabayan nito ang kanilang nasasakupan. Sa **animismo** naman, pinananatili rito ang maayos na relasyon ng tao sa kaniyang kapaligiran. Ang pag-aalay ng mga ritwal sa mga espiritu ng kalikasan ay sentral sa pang-araw-araw na pamumuhay ng mga grupong naniniwala dito.

Pag-isipan:

Ano ang pagkakaiba ng budismo sa animismo?

Ang pagdating din ng Islam sa kapuluang Timog Silangang Asya ang nagtakda ng bagong kaayusan at pamumuno. Naitatag sa rehiyon ang mga Sultanato na mayroong mayamang maritimong kaharian. Nasusukat din ang kanilang kapangyarihan mula sa dami ng mga tagasunod. Ang mga kahariang mas marami ang tagasunod ang tinitignang tagapagpatupad ng mga batas sa kalakalan. Dahil dito, lalong umigting ang palitan ng kultura sa mga pulo ng Mindanao, Palawan, Sulawesi, Borneo, Java, Ternate, at Sumatra. Naging mapayapa ang pagdating ng Islam sapagkat nakita ng mga mamamayan ang benepisyo nito mula sa mga mangangalakal na Arabe at Mughal Indian. Mula noon, nakita ng mga tao na mas mapapadali ang pagpasok sa kalakalan kung mauunawaan ang relihiyong dala nito. Naging pagkakataon din ito upang lalo pang palaganapin ang Islam.

Ang **Kristiyanismo** naman ay dala ng mga Europeo sa rehiyon. Dominante ito ng dalawang bansa: ang Pilipinas at East Timor. Sa pananakop ng mga Europeo, may mga etnolinggwistikong grupo ang nagpasailalim sa relihiyon. Mula rin nito, ang Kristiyanismo na ang nagtakda ng klasipikasyon ng etnisidad sa mga teritoryong nasakop ng mga Europeo. Makikita ang ganitong sitwasyon sa Pilipinas, na ang mga Kristiyanong grupo ay ang mga pamayanang malapit sa mga ilog, dagat, at mga dating sentro ng kalakalan. Gayunpaman, may mga grupo na nanatili sa katutubong paniniwala, ang **anitismo**. Sila ang mga grupong patuloy na ipinaglaban ang kanilang kalayaan.

Ugnayang Pangkapangyarihan

Bilang isang multilinggwal na rehiyon, hindi maiiwasan ang pagkakaroon ng tunggalian sa pagitan ng mga etnolinggwistikong pangkat. Nagbunga ito ng mga pagpabor sa mga dominanteng etnolinggwistikong pangkat. Higit silang napoprotektahan ng batas dahil sa pagkakaroon ng kinatawan sa paggawa nito.

Sa pagbuo ng mga bansa sa Timog Silangang Asya, kinaharap na suliranin ang pagtatakda ng mga grupong kasapi rito. Halimbawa sa Myanmar, mayroong itinakda ang pamahalaan na bahagi ng **'taigyintha'** o ***national race***. Produkto ito ng pagtatakda ng mga British ng kanilang sakop na mga teritoryo sa Myanmar at ang naging palatandaan ay kung sinong mga etnolinggwistikong grupo ang nakisama at isinama rito. Dahil rin dito, may mga grupong higit na mas malaki ang representasyon kumpara sa iba.

Sa kaso naman ng Indonesia, higit sa 1,000 wika ang umiiral sa kapuluan. Pinakamarami sa mga ito ang mga Javanese. Gayunpaman sa kanilang pagbubuo ng pamahalaan, ekonomiya, edukasyon, at iba pang institusyon, ang Bahasa Indonesia ang ginamit na wika. Itinakda rin itong pambansang wika upang maresolba ang mga pagkakaiba bagkus ay magsama-sama bilang isang bansa. Sa ganitong paraan nabubuhayan ang iba't ibang etnolinggwistikong grupo na makilahok sa layunin ng bansa.

Sa Pilipinas naman, multilinggwal din ang konteksto ngunit ang pananatili ng kontrol sa pamahalaan ay kadalasang nagmumula sa mga grupong Kristiyano. Nahaharap ang bansa sa iba't ibang kilusang naglalayong humiwalay rito. Sa Malaysia, suliranin din ang pagbibigay ng karapatan sa mga mamamayang ang lahi ay Tsino at Indian. Naipatupad sa bansang ito ang kasunduan na ang magiging prayoridad at mangunguna sa pamumuno ng bansa ay magmumula lamang sa mga Malay.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang konseptong tumutukoy sa kultura at lahing kinabibilangan ng isang tao?
a. etnolinggwistiko	c. kawikaan
b. etnisidad	d. pangkat etniko
- _____2. Alin sa mga sumusunod ang relihiyong laganap sa Timog Silangang Asya sa kasalukuyan?
a. Budismo	c. Kristiyanismo
b. Islam	d. lahat ay tama
- _____3. Ano ang naging susi sa pag-unlad ng mga kabihashan sa Timog Silangang Asya?
a. digmaan	c. edukasyon
b. agrikultura	d. literatura
- _____4. Ano ang tawag sa mataas na antas ng kakulturahan ng isang lipunan?
a. kalinangan	c. karunungan
b. kabihashan	d. kariktan
- _____5. Paano ilalarawan ang sitwasyon ng Timog Silangang Asya sa larangan ng wika at kultura?
a. multilingwal at multikultural	c. walang kultura
b. monolingual at monokultural	d. iisa lang ang kultura

- _____6. Saang lugar makikita ang malalaking konsentrasyon ng populasyon sa Timog Silangang Asya?
- a. karagatan
 - b. kabundukan
 - c. pampang at bunganga ng ilog
 - d. kapatagan
- _____7. Ano ang dominanteng pamilya ng wika ang kinabibilangan ng mga etnolinggwistikong pangkat sa kapuluang Timog Silangang Asya?
- a. Indochina
 - b. Austronesyano
 - c. Indo-Europeo
 - d. Sino-Tibetan
- _____8. Ano ang mga uri ng pamayanan ang umusbong sa Timog Silangang Asya?
- a. kabundukan at kapatagan
 - b. pampang ng ilog at dagat, at kapatagan
 - c. mga pulo at kabundukan
 - d. kabundukan at pampang ng ilog at dagat
- _____9. Ang paggawa ng mga _____ sa iba't ibang bahagi ng Timog Silangang Asya ay tanda ng pananatiling agrikultural ng mga komunidad maging sa taas ng kabundukan.
- a. pagong
 - b. palayok
 - c. payong
 - d. payoh
- _____10. Alin sa mga sumusunod ang maling pahayag tungkol sa mga etnolinggwistikong grupo sa Timog Silangang Asya.
- a. may mga etnolinggwistikong grupo ang pinapaboran sa usapin ng batas at programa ng pamahalaan
 - b. ang mga etnolinggwistikong grupo ay may nabuong mayamang ugnayan ng kalakalan
 - c. walang kabihasnan ang mga etnolinggwistikong grupo sa rehiyon
 - d. isa sa malaking suliranin sa isang rehiyon ang relihiyon, wika, at lahi bilang tanda ng pagbubuo ng bansa

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Sagutin ang mga tanong sa anyo ng isang sanaysay na may dalawa hanggang tatlong pangungusap.

1. Ano-ano ang suliraning kinahaharap ng mga etnolinggwistikong pangkat sa Pilipinas?	
2. Sa iyong palagay, ano ang dahilan ng pagkakaroon ng mga umiiral na problema? Ano ang pagkakapareho nito sa iba pang bansa batay sa natalakay?	
3. Ano sa tingin mo ang mga programa na maaaring magpalakas sa mga etnolinggwistikong pangkat sa Timog Silangang Asya?	

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang Timog Silangang Asya ay isang multilinggwal na rehiyon. Umusbong dito ang maraming kultura na naging daan sa pagyabong ng mga kabihasnan dito.
- Namulaklak sa rehiyon ang iba't ibang relihiyon na nagtakda ng pamumuhay at pagpapatibay ng pagkakakilanlan at kapangyarihan ng mga kaharian.
- Makikita rin sa kasalukuyan ang mga suliraning panlipunang kinahaharap ng iba't ibang etnolinggwistikong pangkat patungo sa pagbuo ng mga bansa sa rehiyon.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magkakaroon ng tatlo hanggang limang miyembro sa bawat pangkat. Mula sa mga naging pagtalakay patungkol sa mga pangkat-etnolinggwistiko ng Timog Silangang Asya, magsagawa ng panayam sa isa't isa. Tanungin ang iyong kaklase tungkol sa kanilang pinagmulang probinsya, wikang sinasalita, relihiyon, at mga kinalakihang tradisyon.

Pinagmulang Probinsya	Wikang Sinasalita	Relihiyon	Kinalakihang Tradisyon

ARALIN 3

Ang Pagkakamag-anak, Pamilya, at Kasarian sa Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang sitwasyon ng pagkakamag-anak, pamilya, at papel ng mga kasarian sa iba't ibang etnolinggwistikong grupo sa Timog Silangang Asya. Bibigyang-pansin sa aralin ang mga pagtatakda ng panlipunang gampanin sa lipunan tungo sa pagbubuo ng kanilang kultura at pagkakakilanlan.

Layunin

- ✧ Matukoy ang katangian ng pagkakamag-anak, pamilya, at gampanin ng kasarian sa Timog Silangang Asya.
- ✧ Maipaliwanag ang kahalagahan ng pagkakamag-anak, pamilya, at kasarian sa pag-usbong ng mga sinaunang kabihasnan.
- ✧ Maiugnay sa kasalukuyang sitwasyon ng mga etnolinggwistikong pangkat sa rehiyon ang kahalagahan ng pagkakamag-anak, pamilya, at kasarian.

Pagtatanim ng Kaalaman

Nalaman na natin sa naunang aralin ang distribusyon, relihiyon, at organisasyong panlipunan ng mga etnolinggwistikong pangkat sa Timog Silangang Asya. Ngayon, kikilalanin naman natin ang katangian ng pagkakamag-anak, pamilya, at gampanin ng kasarian na umiiral sa rehiyon.

Pagkakamag-anak at Pamilya

Tinutukoy ng pagkakamag-anak ang pagbuo ng relasyon sa pamamagitan ng pagsasama-sama ng iba't ibang pamilya sa pamamagitan ng pagkakasal sa mga miyembro nito. Makikita na ang mga pagkakamag-anak ang naging susi upang maging malakas ang ugnayan ng mga etnolinggwistikong pangkat sa isa't isa. Ito rin ang naging paraan upang mapagtibay ang anomang organisasyong panlipunang umiiral sa isang kabihasnan.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, ang pagkakamag-anak pa rin ba ang susi upang maging malakas ang ugnayan ng mga etnolinggwistikong pangkat sa isa't isa? Bakit?

Sa ganitong paraan nananatili ang kaayusan sa lipunan. Ang pagkakamag-anak din ang naging daan upang magpalawak ng teritoryo ang mga sinaunang kabihasnan. Karaniwan ang pagpapakasal ang nagiging tanda ng kasunduan ng magkalabang kabihasnan. Nangangahulugan ng pagpapakasal ang pagpapasakop ng komunidad. Kadalasan, ang mga natatalong grupo sa digmaan ang nagbabayad ng bigay-kaya bilang tanda ng pakikipagkasundo. Ang pagkakamag-anak ang isa sa mga dahilan kung bakit sa loob ng mahabang panahon ay nananatiling matatag ang pundasyon ng mga kabihasnan. Ang

pagkakamag-anak ngayon ay nakikita bilang mahalagang paraan upang magkaroon ng pananagutan ang bawat pamilya sa isa't isa bilang ekstensyon.

Kung titingnan ang relasyong pampamilya sa rehiyon, lumilitaw na bilateral o pantay ang kalagayan ng kababaihan at kalalakihan. Ang pagkakakilanlan ay parehong kinukuha mula sa ama at ina. Sa ngalan ng pag-iisang dibdib, karamihan sa mga pangkat etnolinggwistiko sa Timog Silangang Asya ay napapanatili ang dating pagkakakilanlan. Sa pamamagitan nito, nagkakaroon ng ekstensyon ng kamag-anakan sapagkat naidadagdag sila sa malaking pamilya. Ang mga praktis na ito ay laganap sa mga Javanese, mga grupo sa Pilipinas, Indonesia, at Malaysia.

Pag-isipan:

Ang pagpapakasal ng babae sa Hilagang Thailand ay tinitignan bilang isang biyaya, may pagkakatulad ba ito sa Pilipinas?

Sa mga grupo sa Hilagang Thailand, ang pagpapakasal ng babae ay tinitignan na isang biyaya. Nangangahulugan kasi ito ng ekstensyon ng suplay ng paggawa mula sa kalalakihan. Nagkakaroon ng pananagutan maging ang pamilya ng lalaki sa pamilya ng babae.

Sa usapin din ng pagkakasundo sa mga komunidad, laganap sa Timog Silangang Asya ang kultura ng pagnguya ng nganga. Marami ang gamit nito: libangan sa komunidad, ritwal sa pagpapakasal, pagpapagaling, at paniniwalang pinagkukunan ito ng lakas.

Ang Kasarian sa Timog Silangang Asya

Bilateral ang relasyon na umiiral sa mga kasarian. Makikita na pantay ang kalagayan ng mga kasarian sa mga pangkat-etnolinggwistiko sa Timog Silangang Asya. Ang mga *set-up* sa mga tirahan ay palatandaan ng responsibilidad na ibinibigay sa mga kasarian. Gayunpaman, may ilang mga grupo na higit na mas nabibigyang-halaga ang mga babaeng miyembro ng pamilya. Halimbawa, sa mga Menangkabau ng Indonesia, ang pamilya ng babaeng mas namamahala

sa mga lupain. Ang namamahala sa malalaking bahay o *long houses* ay ang babaeng miyembro. Sa oras na magpakasal, ang lalaki ay lilipat sa bahay ng babaeng. Isa ring komon na praktis sa iba pang grupo ang ekstensyon ng pamilya mula sa kamag-anak ng babaeng. Ang ina at ang kapatid na babaeng ay maaaring sumama sa ikinasal sa bago nitong pamilya.

Pag-isipan:

Sa pahayag na ito, ano ang angkop na sanggunian ang dapat gamitin upang mapatunayan ito?

Kumpara sa ibang lipunan, ang babaeng sa Timog Silangang Asya ay kinikilala bilang mga eksperto sa komersyo at paggawa. Ang babaeng ay hindi lamang nakatali sa mga gawaing domestikong ngunit may kakayahan sa pagdedesisyon para sa kaniyang sarili. Sa ganitong paraan, ang mga babaeng ay nakakalahok sa kalakalan, agrikultura, at pagtitinda. Eksperto ang kababaihan sa paglikha ng batik at pagbuburda. Dahil dito, nakakaya nila ang pagsasarili at pagdedesisyon sa tahanan.

Ang reprodiktibong katangian ng isang babae ay tinitingnang bentahe para sa lipunan ng Hilagang Thailand. Ang mga babae ay may kakayahang manganak at magdagdag ng manggagawa para sa komunidad. May mga kababaihan ding nagiging pinuno ng kani-kanilang kabihasan. Sa mga lipunang anitismo ang pangunahing relihiyon, babae ang tumatayong lider ispiritwal. Sa Pilipinas, tinatawag silang mga Babaylan na katuwang ng Datu sa pamamahala sa bayan.

Sa kabila ng pagdating ng Islam, ang Malaysia at Indonesia ay nanatili ang awtonomiya ng kababaihan. Bagamat nagkaroon ng ilang mga restriksyon sa kasuotan, pagkilos, at pakikitungo sa iba, nanatili naman ang pantay na relasyon ng babae sa lalaki sa oras ng pagpapakasal. Sa katunayan, ang babaeng kasal na ay mas may layang magdesisyon para sa ikauunlad ng kaniyang pamilya. Ang **shariah** naman ang nagsisilbing pundasyon ng pagpapakasal sa mga grupong Islamiko. Ngunit sa oras ng diborsyo, wala ring ibinibigay na dobleng pamantayan sa mga babae.

Pag-isipan:

Sa paglipas ng panahon, paano nabago ang pananaw tungkol sa kababaihan?

Sa usapin naman ng estetiko at pananamit, tanyag sa Timog Silangang Asya ang mga **Kayan Lahwi**. Ang pagsusuot ng **neck rings** ay isang komon na praktis para sa kanila, sapagkat tanda ito ng proteksyon mula sa pangunguha ng kalabang grupo ng kababaihan. Bagamat ngayon ay nagiging atraksyon sa turismo ng Myanmar ang nasabing grupo, maraming babae ang pinipiling hindi na ito ipagpatuloy dahil makaluma at restriktibo ito para sa nagbabagong daigdig.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Isa ito sa naging tunguhin ng pagpapakasal ng mga pinuno ng mga komunidad sa Timog Silangang Asya.
a. kapayapaan	c. tiraniya
b. digmaan	d. kaguluhan
- _____2. Sa grupong ito mas nakikita ang papel ng babae sa pagdedesisyon sa pamamahala ng tahanan?
a. Javanese	c. Badjau
b. Menangkabau	d. Tausug
- _____3. Ano ang bansa sa Timog Silangang Asya matatagpuan ang kultura ng *neck rings*?
a. Thailand	c. Malaysia
b. Myanmar	d. Brunei
- _____4. Ano ang tawag sa relasyon ng mga pamilya na umiiral sa isa o higit pang komunidad?
a. pakikisama	c. pakikipagkultura
b. pakikipagkapwa	d. pagkakamag-anak
- _____5. Ito ang kulturang laganap sa Timog Silangang Asya na mahalaga para sa pagkakasundo ng mga komunidad.
a. pagpapakasal	c. pananakop
b. pakikidigma	d. pag-aaral

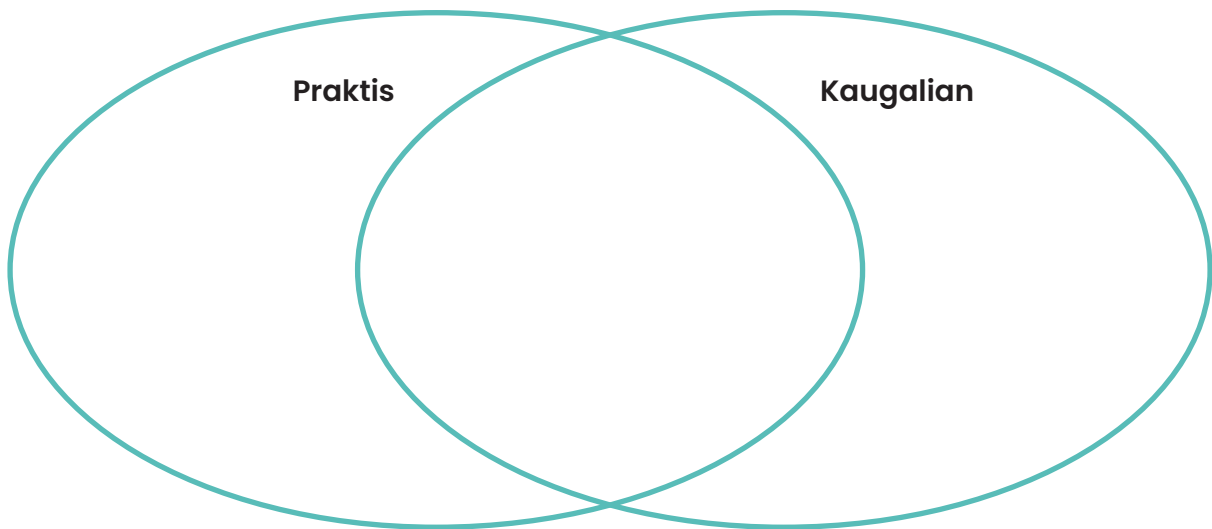
- _____6. Sa anong aspekto ng pamumuhay kilala ang kababaihan ng Timog Silangang Asya sa kanilang husay?
- a. ekonomiya
 - b. domestikong paggawa
 - c. pakikidigma
 - d. lahat ay tama
- _____7. Matatagpuan sa bahaging ito ng Timog Silangang Asya ang mga grupong tinitingnan ang pagpapakasal bilang hudyat ng pagdami ng lakas paggawa para sa kanilang komunidad.
- a. Sulu
 - b. Thailand
 - c. Malaysia
 - d. Indonesia
- _____8. Alin sa mga sumusunod ang benepisyo ng pagkakamag-anak sa Timog Silangang Asya?
- a. mas marami ang magiging alipin
 - b. mas malawak ang lupaing maaaring sirain
 - c. mas dumarami ang tagasunod ng isang pamilya
 - d. napapanatili ang kapayapaan dulot ng pagiging ekstensyon ng pamilya ng isa't isa
- _____9. Alin sa mga sumusunod na pangungusap ang nagpapakita ng bilateral na relasyon sa loob ng pamilya sa Timog Silangang Asya?
- a. ipinagbabawal sa lalaki at babae ang pagsasama
 - b. babae lamang ang nagdedesisyon sa tahanan
 - c. sa lalaki lamang kinukuha ang pangalan ng anak
 - d. pantay ang pagkakataon ng babae at lalaki na makilahok sa lipunan

- _____10. Alin sa mga sumusunod ang maling pahayag tungkol sa relasyong pangkasarian sa Timog Silangang Asya?
- a. ang babae ay nakikita ang galing sa pang-ekonomikong gampanin
 - b. ang lalaki at babae ay pantay na tinitingnan sa katutubong konteksto
 - c. ang lalaki ay laging nagdedesisyon sa kung ano ang dapat na gawin ng babae
 - d. malaya pa rin ang babae na magdesisyon para sa kaniyang sarili dahil sa kakayahan nitong itaguyod ang kaniyang kabuhatan

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Maghanap ng kapares sa klase. Ilarawan ang inyong komunidad. Gumawa ng **Venn Diagram** na nagkukumpara ng mga praktis at kaugalian ng mga pagkakamag-anak sa kani-kaniyang komunidad.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang pagkakamag-anak at pamilya ang naging tanda ng pananatiling matatag ng maraming kabihasnan sa Timog Silangang Asya.
- Ang pagsasama ng mga pamilya ang nagiging daan upang mapanatili ang kapayapaan at kaayusan.
- Pantay rin ang papel ng mga kasarian sa Timog Silangang Asya.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Mula sa sariling opinyon, magsulat ng isang sanaysay tungkol sa dahilan ng paglaganap ng pagnguya ng nganga sa Timog Silangang Asya.

ARALIN 4

Ang Pandarayuhang Austronesyano

Matututuhan mo sa araling ito ang naging pandarayuhan ng mga Austronesyano na naging daan upang magkaroon ng pamayanan sa Timog Silangang Asya. Tatalakayin dito ang naidulot nitong pagkakaiba sa mga wika ngunit pagkakahawig sa kultura, tradisyon, at organisasyong panlipunan.

Layunin

- ◇ Matukoy ang kahalagahan ng mga Austronesyano sa pagbuo ng sinaunang kabihasan.
- ◇ Maipaliwanag ang mga pananaw ukol sa pandarayuhang Austronesyano.
- ◇ Maiugnay ang Pilipinas bilang sentro ng maritimong kultura sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Nalaman sa naunang aralin ang kahalagahan ng pagkakamag-anak, pamilya, at kasarian sa pagbuo ng lipunan ng mga pangkat-etnolinggwistiko sa Timog Silangang Asya. Sa araling ito, atin namang aalamin ang naging papel ng pandarayuhang Austronesyano sa pagbuo ng mga pamayanan sa Timog Silangang Asya tungo sa pagkakatatag ng mga imperyong maritimo.

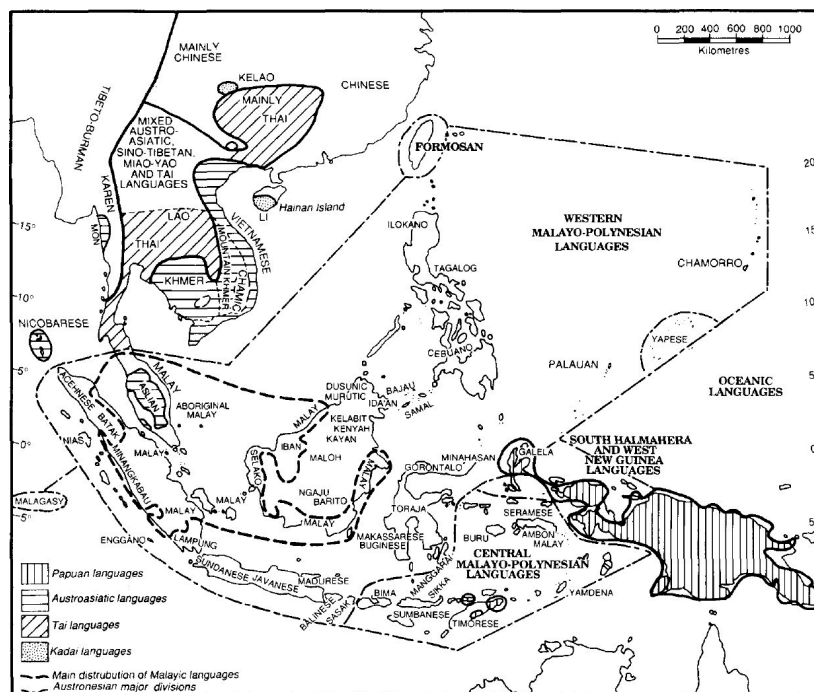
Pandarayuhang Austronesyano

Mula sa ebidensya ng pagkakahawig sa wika, pinag-aralan nina Wilhelm Solheim at Peter Belwood ang pandarayuhang Austronesyano. Malawak ang naging saklaw ng mga Austronesyano sa Timog Silangang Asya. Ang mga wikang sinasalita sa Pilipinas, Indonesia, Timog Vietnam, Malaysia, Brunei, Singapore, at East Timor ay pawang nanggaling dito. Makikita na sa loob ng mahabang panahon, nanatili ang mga grupong Austronesyano sa kani-kanilang pamayanan. Ito ay dahil wala namang kinakitaang matinding kumpetisyon sa wika ang mga Austronesyano na nagtangka na mabura ito. Bagkus, nanatili ang mayamang relasyon sa iba't ibang grupo sa pamamagitan ng kalakalan, pangangayaw o pagkuha ng alipin, at konsolidasyon ng politikal na sakop dulot ng pagkakamag-anak at pakikipagkasundo. Dahil dito may mga pamayanang nagkaroon ng alyansa sa itinuturing na mas malakas na kaharian at dahil dito lalong napagtibay ang presensya ng mga Austronesyano sa rehiyon.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, ano ang papel ng wika at kultura sa pagbuo ng pamayanan?

Ang pagkakahawig ng wika at mga kultural na gawain ang naging pangunahing ebidensya ng pagbuo ng teorya sa pandarayuhang Austronesyano. Tingnan ang dalawang pananaw ukol dito:

Map 2.6 Distribution of Austronesian languages.

Cambridge Histories Online © Cambridge University Press, 2008

1. Out of Taiwan Migration ni Peter Bellwood

Ayon kay Peter Bellwood, naglakbay ang mga Austronesyano gamit ang tulay na lupa mula Taiwan patungo sa Pilipinas. Mula sa Pilipinas, sila ay naglakbay gamit ang malalaking barko sa iba't ibang bahagi ng kapuluan ng Timog Silangang Asya at Madagascar. Samantala, ang mga Austronesian din ay naglayag patungo sa Karagatang Pasipiko hanggang Easter Island. Ginamit ni Bellwood ang linggwistikong ebidensya na ang magkakaparehong wika ay nagdulot ng pagkabuo ng *lingua franca* para sa komunikasyon. Sa kaso ng Timog Silangang Asya, ang Malay ang malawakang sinasalita sa Indonesia, Malaysia, at Katimugang Pilipinas. Ito ang wika ng mga maitatatag na maritimong imperyo sa rehiyon. Ang teoryang ito ang malawak na kinikilala ng mga historyador na paliwanag sa pagkakaroon ng tao sa Timog Silangang Asya.

2. Nusantara Migration ni Wilhelm Solheim

Ayon naman kay Wilhelm Solheim, ang mga Nusantara ay ang ninuno ng mga mamamayan ng Timog Silangang Asya. Pinatunayan niya ito gamit ang mga arkeolohikal na ebidensya gaya ng pagpapalayok at mga kasangkapan sa agrikultura. Ang mga Nusantara ay nagmula sa Indonesia, Borneo, at Malaya, partikular noong mayroon pang mga tulay na lupa. Naglakbay sila patungo sa Pilipinas at nang matunaw ang mga yelo sa daigdig, nalubog ang mga kalupaan na ito. Umunlad sa Pilipinas ang mayamang kulturang maritimo na naging daan sa paglawak nito sa iba pang bahagi ng Karagatang Pasipiko. Ang pagkakapareho ng kultura ang naging batayan ni Solheim sa kaniyang teorya.

Pag-isipan:

Ano ang naging impluwensya ng Austronesyano sa mga bansa na nasa Timog Silangang Asya?

Ang mga Austroasiatic

Ang pagkakaroon ng mga unang tao sa kalupaang Timog Silangang Asya ay maiuugat sa pandarayuhan ng mga grupong nabibilang sa *Austroasiatic linguistic family*. Ilan sa mga ito ay ang Khmer, Thai, Vietnamese, Lao, Mon, Burmese, at iba pa. Maiuuri ang mga *Austroasiatic languages* sa tatlong grupong pinagmulan nito, ang Tibeto-Burman, Miao-Yao, at Tai-kadai. Naging

Pag-isipan:

Ano ang naging epekto ng paggamit ng *Austroasiatic languages* sa sinaunang panahon ng Timog Silangang Asya?

batayan sa pag-aaral ng kanilang pandarayuhan ang pinairal na kultura at teknolohiya sa pagtatanim ng palay. Maiiugap din ang kanilang pinagmulan sa mga grupong etnolinggwistiko sa Timog Tsina at Tibet kung saan kinakitaan ng pagkakapareho sa kultura, tradisyon, at pamamaraan sa agrikultura.

Ang Panahon ng Bronze

Bellwood, P. (1993). Southeast Asia before History. In N. Tarling (Ed.), *The Cambridge History of Southeast Asia* (pp. 51-136). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CHOL9780521355056.004

Ang pagkakaroon ng mga pamayanan sa Timog Silangang Asya ay sumabay rin sa pagkakadiskubre sa pagbuo at paggawa ng mga materyales na yari sa *bronze* at mga impluwensya mula sa Tsina. Sa Vietnam at Hilagang Thailand makikita ang malaking impluwensya ng Tsina sa kultura. Naging mahalaga ito upang mapaunlad ang teknolohiya sa pagsasaka at sa domestikasyon ng mga hayop at halaman. Ang pagkakaroon din ng mga materyal na yari sa *bronze* ay tanda rin ng mataas na katayuan sa lipunan. Bagamat nagkaroon din ng pagkakadiskubre ng bakal na kalaunan ay ginawang mga materyal pansaka at armas, ang pananatili ng *bronze* bilang materyal ay nagpapaigting ng pag-uuri sa mga tao sa rehiyon. Bukod sa armas, ginagamit din itong materyal para sa mga instrumento sa musika na esensyal sa mga ritwal at gawaing pangkomunidad.

Samantala, sa kapuluang Timog Silangang Asya, makikita ang pagkakaiba dahil mas dominante ang impluwensyang Hindu sa Indonesia at Malaysia, at Katimugang Pilipinas. Makikita ito sa mga salitang nakapaloob sa kanilang wika gaya ng ratu (datu), raja (raha), at hari. Bagamat may itinatakhang lider sa pamayanan, hindi malawak ang agwat ng mga tao sa lipunan. Ang estado sa lipunan ay batay sa trabaho, at ang mobilidad ay posible batay sa pagmamay-aring lupain. Naging ebidensya rin dito ang paggawa ng mga palayok na may disenyo na natagpuan sa Calatagan Batangas, at ang Manunggul jar na natagpuan sa Palawan.

Ang malawak na kulturang maritimo na mula sa mga Austronesyano ang lalong nagpaigting ng mga ugnayan sa pagitan ng iba't ibang kaharian at kabihasnan sa Timog Silangang Asya. Kalaunan, ang mga ugnayang ito ay humantong sa pagdating ng Islam at kalakalan sa mga Tsino.

Pag-isipan:

Bakit mahalagang malaman ang Austronesyanong pinagmulan ng ating bansa?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang tawag sa linggwistikong pamilya na kinabibilangan ng mga wika sa Pilipinas at kapuluang Timog Silangang Asya?
 - a. Austronesian
 - b. Australia
 - c. Austroasiatic
 - d. Aborigines
- _____2. Ano ang tawag sa malawakang paglalakbay at pagbuo ng pamayanan na isinagawa ng mga Austronesyano?
 - a. pakikianib
 - b. pangangaluluwa
 - c. pamamayan
 - d. pandarayuhan

- _____3. Siya ang iskolar na nag-aral ng modelong Out-of-Taiwan sa pandarayuhan ng mga Austronesyano.
- a. Wilhelm Solheim
 - b. Peter Bellwood
 - c. Wilhelm Cruz
 - d. Peter Khan
- _____4. Siya ang iskolar na nag-aral ng Nusantara Migration Theory.
- a. Peter Khan
 - b. Peter Bellwood
 - c. Wilhelm Cruz
 - d. Wilhelm Solheim
- _____5. Anong modelo ang nagsasabi na ang mga Austronesyano ay naglakbay gamit ang tulay na lupa mula sa Indonesia?
- a. Nusa Penida Migration Theory
 - b. Nusa Tenggara Model
 - c. Nusantara Model
 - d. Nusantara Migration Theory
- _____6. Alin sa mga sumusunod ang hindi bahagi ng pamilya ng mga Austronesyano?
- a. Javanese
 - b. Vietnamese
 - c. Badjau
 - d. Tausug
- _____7. Ano ang materyal na naging tanda ng pag-unlad ng agrikultura at mataas na estado ng pamumuhay sa kalupaang Timog Silangang Asya?
- a. bakal
 - b. iron
 - c. bronze
 - d. indium
- _____8. Anong bansa sa Asya ang may pinakamalaking impluwensya sa wikang Austronesyano?
- a. Thailand
 - b. India
 - c. Tsina
 - d. Taiwan

- _____9. Alin sa mga sumusunod ang epekto ng malawakang agrikultural na produksyon sa Timog Silangang Asya?
- a. gumawa ng terraces sa bundok ang mga katutubo.
 - b. nakabatay sa papel sa produksyon ng agrikultura ang posisyon sa lipunan.
 - c. nagkaroon ng mga ritwal na nakatuon sa agrikultura.
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____10. Alin sa mga sumusunod ang tamang pahayag tungkol sa pandarayuhan sa Timog Silangang Asya?
- a. naging mayaman ang kulturang maritimo ngunit watak-watak ang mga pamayanan
 - b. nanatiling hiwalay ang mga pangkat sa Timog Silangang Asya
 - c. nagdulot ito ng mayamang ugnayang pangkalakalan at kakulturahan
 - d. nagkawatak-watak ang mga pangkat sa Timog Silangang Asya

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Gumawa ng poster na sasagot sa tanong na “Ano ang halaga ng Pilipinas bilang bahagi ng Austronesyanong kultura at kabihasnan?”

Pag-aararo ng Kabuoan

- Sa pagdating at paglawak ng pandarayuhang Austronesyano sa Timog Silangang Asya, kaakibat nito ang mga pagbabago at pag-unlad ng kani-kanilang mga sariling kultura.
- Ito ay nagbunga rin ng malawakang ugnayan ng mga kabihasnang sa Timog Silangang Asya.
- Marami at malaki ang kanilang naging impluwensya sa mga bansang nasa Timog Silangang Asya na kalaunay naging parte na rin ng kanilang kultura sa kani-kanilang mga bansa.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Maghanap ng kapares sa klase at magsagawa ng panayam. Alamin ang probinsyang pinagmulan ng bawat isa. Ilarawan ang inyong kultura, tukuyin ang mga magkakapareho at magkakaibang kaugalian na inyong isinasagawa. Ibahagi sa harap ng klase ang mga nakalap na impormasyon.

ARALIN 5

Ang mga Unang Kaharian sa Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang pagtatag ng mga kaharian sa Timog Silangang Asya. Susuriin dito ang kanilang kalagayang panlipunan, kultura, at mga ambag sa rehiyon.

Layunin

- ✧ Matukoy ang katangian ng mga unang kaharian sa Timog Silangang Asya.
- ✧ Maipaliwanag ang mahahalagang ambag ng mga unang kaharian sa Timog Silangang Asya.
- ✧ Maiugnay ang Pilipinas sa mayamang kultura at kabihasnan ng pre-kolonyal na Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Nalaman natin sa naunang aralin ang naganap na pandarayuhan ng mga Austronesyano at Austroasiatic. Sa araling ito, pag-aaralan naman natin ang pagtatatag ng unang mga kaharian sa Timog Silangang Asya.

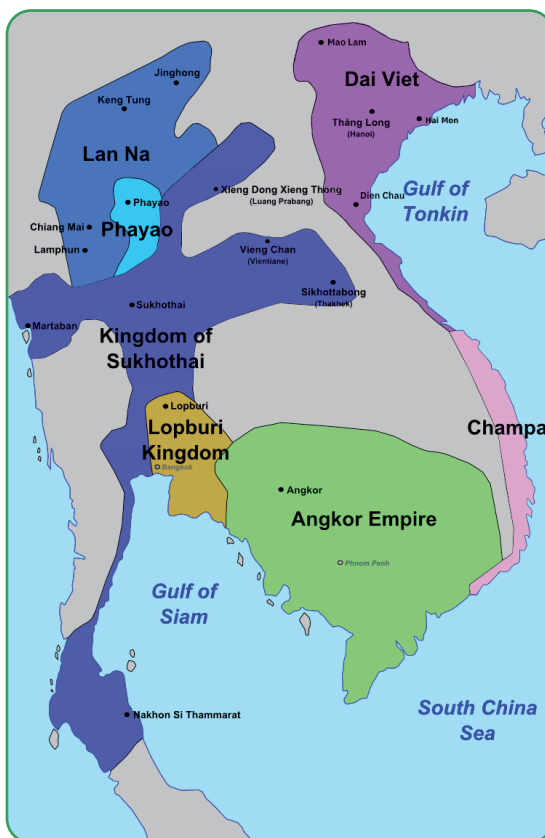
Ang mga Kaharian sa Kalupaang Timog Silangang Asya

Mahalaga ang papel ng agrikultura sa pagkabuo ng mga kaharian sa kalupaang Timog Silangang Asya. Ang pagkakadiskubre ng bakal ay naging daan para mas maging maunlad ang pagsasaka at pakikidigma para maipagtanggol ang teritoryo. Sa pamamagitan din nito, naitatakda ang papel ng bawat isa sa lipunan at kanilang mga estadong politikal. Ang *bronze* ay hindi lamang tanda ng pag-unlad ng agrikultura ngunit nangangahulugan din ito ng pagkakaroon ng higit na mataas na kapangyarihan. Sa Timog Silangang Asya, mahalaga ang papel ng India at Tsina sa pagyabong ng mga kaharian. Tinawag na **indianization** ang pag-angkop sa

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, ano ang ambag ng mga unang kaharian sa paglikha ng kamalayan mula sa Timog Silangang Asya?

impluwensyang Hindu. Samantala, **sinicization** naman ang tawag sa pag-angkop sa kulturang Tsino.

1. Vietnam

Ang kaharian sa Vietnam ay mayroong matibay na alyansa sa dinastiyang **Sui** at **Tang** sa Tsina. Itinalaga ito bilang protektorado ng An Nam, at inatasan ang mga katutubo nito na pamahalaan ang mga Vietnamese sa ilalim ng pamumuno ng dinastiya sa Tsina. Sa panahong malakas ang mga dinastiya, napanatili ang kapayapaan. Ang Hong River ang naging sentro ng agrikultura at kalakalan. Naging sentro ng kaharian ang Hanoi. Sa pagbagsak ng dinastiyang Tang, humalili sa kanila ang mga lokal na pinuno. Naitatag ang Dai Viet na kinakitaan ng pagpapatuloy ng pamamaraang Tsino sa sistemang politikal at kultural. Naging malakas ang impluwensya ng mga monghang Buddhist sa pamamahala ng kaharian. Ginawang sandigan ang Budismo sa pangkultura at politikal na istabilidad. Sa loob ng mahabang panahon, pinanatili ng Vietnam ang relasyon sa Tsina sapagkat makailang ulit silang tangkang sakupin nito. Sa loob ng mahabang panahon, pinagtuunan ng mga pinuno nito na mabuo ang pagkakakilanlang Vietnamese na hiwalay sa anino ng Tsina.

2. Champa

Ito ang kahariang nabuo mula sa mga nagsasalita ng wikang Austronesian sa katimugang Vietnam. Ang kaharian ng Champa ay nagsimula sa mga pulo sa katimugang Vietnam ngunit lumawak sa mainland. Ang kanilang kultura ay malapit sa mga Malay. Isa sa mga pangunahing ambag ng mga Cham ay ang kakayahan ng isang Austronesyanong grupo na makilahok sa kumpetisyon sa iba pang kaharian sa Timog Silangang Asya. Makikita ito sa mga insidente ng digmaan sa pagitan nila ng mga Viet. Ang mga ebidensya ng pag-usbong ng kahariang Champa ay makikita sa mga arkeolohikal na site sa kabundukan na nagpapatunay na may dalawang uri ng pamayanang umusbong dito: sa itaas at sa pampang.

Tháp Hòa Lai, Ninh Thuận

3. Angkor

Makikita ang kaharian ng Angkor sa kapatagan ng ilog Mekong. Kilala ang kaharian ng Angkor sa impluwensyang Hindu na makikita sa kanilang mga templo at kastilyo. Ang Angkor Wat, ay isa sa mga mahahalagang patunay ng kadakilaan ng kaharian ay nagpapakita na minsan itong naging pinakamakapangyarihan sa rehiyon. Pinamunuan ng mga haring Khmer ang Angkor na kalaunan ay nagkaroon ng estadong imperyo. Ang paglawak ng imperyong Khmer ay bunga ng pagtatatag ng sentralisadong pamamahala at pakikidigma. Bukod dito, ang kanilang heograpiya ay akma para sa

Pag-isipan:

Ano ang pinakamahalagang ambag ng mga kaharian sa kalupaang Timog Silangang Asya sa larangan ng politika, ekonomiya, at kultura?

pagtatayo ng mga pamayanan. Sa panahon ng kalakasan ng Imperyong Khmer, ang Angkor ang naging sentro ng politika, kultural, at pang-ekonomikong pag-unlad. Istratehiko ang lokasyong ito para sa agrikultural na produksyon. Sagana rin ito sa mga pag-ulan at malapit sa Tonle Sap na nagsisilbing natural na daanan patungo sa Ilog Mekong. Ang pagpapalit ng rutang pangkalakalan mula sa Mekong patungo sa Kipot ng Malacca ang nagbigay-daan para sa patuloy na paglawak nito sa Mekong Delta. Makikita sa mga sumunod na kasaysayan ng imperyong Khmer ang papalit-palit ng liderato na naging daan para humina ito. Humantong sa pag-abandona ng Angkor ang naging hudyat ng pagbagsak ng imperyo.

4. Pagan

Ang kahariang Pagan ay umusbong sa pampang ng Ilog Irawaddy. Tulad ng Angkor, isa rin itong agraryong kaharian. Ang mga Burmese ang namuno sa kahariang ito. Nagtayo sila ng mga kastilyong naliligiran ng mga pader at mga templo. Mula sa Hilagang Myanmar, pinalawak nila ang kanilang kaharian patungo sa Timog upang magtatag ng kalakalan sa Sri Lanka at Timog India. Ang paglawak din nito ay nangangahulugan ng pagsasama ng iba pang etnolinggwistikong grupo gaya ng mga Mon, Shan, at Arakan. Naging bunga nito ang tunggalian ng mga pangkat etniko na nagdulot ng kalaunang pagbagsak ng kaharian.

The 12th-century Gawdawpalin Pahto (Temple) with Ayeyarwady (Irrawady) River on its background, Bagan, Myanmar (Burma)

5. **Sukhotai**

Nagsimula bilang probinsya ng imperyong Khmer, ang Sukhotai ang naging kabisera ng kaharian ng mga Tai. Naitatag ito sa pampang ng Chao Phraya. Ang kalakasan nito ay umabot ang nasasakupan nito mula sa Lao hanggang sa Malay Peninsula. Gayunpaman nang maitatag ang Ayutthaya, unti-unting humina ang Sukhotai bilang sentro ng kapangyarihan.

6. **Ayutthaya**

Ang Ayutthaya ay isang kaharian na naitatag mula sa pagpapalakas ng rutang pangkalakalan sa Chao Phraya patungong Tsina. Si U Thong ang kinikilalang unang hari nito na mula sa mga mangangalakal na Tsino. Dahil sa kaniyang pagpapakasal sa mayayamang miyembro sa mga pamayanan sa Hilagang Thailand, nagkaroon siya ng titulong Ramathibodi. Ang agrikultura at rutang

Pag-isipan:

Ano ang katangian ng mga unang kaharian sa Timog Silangang Asya?

Pag-isipan:

Ano ang kahalagahan ng mga kaharian sa Timog Silangang Asya para sa mga Pilipino?

pangkalakalan ang naging susi upang lumawak ang teritoryo nito. Saklaw nito ang kasalukuyang nasasakupan ng Thailand. Ang mga nalikhang kanal mula sa mga ilog ang naging pangunahing transportasyon sa buong kaharian. Malawak din ang impluwensyang Buddhist sa pamamahala. Makikita ang kadakilaan ng kaharian sa mga imahe ni Buddha na nababalutan ng ginto.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang bansang may malaking impluwensya sa kaharian ng Vietnam?
a. Pilipinas	c. Laos
b. Thailand	d. Tsina
- _____2. Alin sa mga kaharian ang nabibilang sa pamilyang Austronesyano?
a. Pagan	c. Sukhotai
b. Ayutthaya	d. Champa

- _____3. Ano ang sentro ng imperyong Khmer?
- a. Hanoi
 - b. Chao Phraya
 - c. Angkor
 - d. Sulu
- _____4. Ano ang ilog na naging sentro ng kahariang Pagan?
- a. Chao Phraya
 - b. Irawaddy
 - c. Pasig
 - d. Mekong
- _____5. Alin sa mga sumusunod ang pinakakilala sa kahariang Pagan?
- a. palayok
 - b. bangka
 - c. pagoda
 - d. templo
- _____6. Alin sa mga sumusunod ang wastong impormasyon patungkol sa kaharian ng Vietnam?
- a. nagsimula ito bilang isang kaharian
 - b. ito ay nabuo sa pagtatagguyod ng kamalayang Vietnamese na malayo sa anino ng Tsina
 - c. ang mga Khmer ang naging pinuno nito
 - d. isa itong maritimong kaharian
- _____7. Bakit lumawak ang mga nasasakupan ng Champa?
- a. mayroon silang matibay na relasyon kasama ang Tsina
 - b. sila ay nakipagkasundo sa Vietnam para sa teritoryo
 - c. ibinigay ang mga lupaing ito sa Champa
 - d. bunga ito ng ambisyon ng pagpapalawak ng mga pinuno nito
- _____8. Bakit ang Angkor ang naging sentro ng imperyong Khmer?
- a. malapit ito sa ilog Mekong at Tonle Sap na naging susi sa matabang lupa para sa agrikultura
 - b. mayroon itong mayamang ugnayang pangkalakalan sa India

- c. naliligiran ito ng kabundukan kaya malayo sa mga kalaban
- d. malapit ito sa dagat kaya madali ang kalakalan

_____9. Umusbong ang Ayutthaya bilang kaharian dahil?

- a. ang Budismo ang naging pundasyon ng pamamahala
- b. nakapagtatag ito ng malakas na ugnayang pangkalakalan sa Tsina
- c. posible ang agrikultura sa lugar
- d. lahat ng nabanggit ay tama

_____10. Alin sa mga sumusunod ang tamang pahayag tungkol sa papel ng Budismo sa Timog Silangang Asya.

- a. naging sentro ng mga kaharian ang pakikidigma
- b. ito ang naging pilosopiya sa pamamahala, kultura, at paraan ng pamumuhay sa mga kaharian
- c. ang Budismo ang naging opisyal na relihiyon ng lahat ng kaharian
- d. nagdulot ito ng pagkawatak-watak ang mga pangkat sa Timog Silangang Asya

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Pumili ng isa sa mga tinalakay na kaharian. Maglista ng mga programang iyong ipatutupad sakaling pamumunuan mo ang napiling kaharian sa Timog Silangang Asya. Paano mo mapapanatili na matatag ang iyong pamumuno? Ano ang mga katangian nito?

Kaharian	Mga Programang Ipatutupad	Mga Katangian

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang Vietnam, Champa, Pagan, Angkor, Sukhotai, at Ayutthaya ang mga unang kahariang naitatag sa kalupaang Timog Silangang Asya.
- Agrikultura ang naging susi sa pagkakatatag ng mga kahariang ito.
- Ang mga rutang pangkalakalan sa India at Tsina ang naging daan sa pag-unlad ng mga kultura at pagpapalakas ng mga kaharian.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin ang mag-aaral sa limang miyembro. Magsaliksik ng mga impormasyon tungkol sa dalawang kaharian sa Timog Silangang Asya. Paano ito nabuo at ano ang mahahalagang ambag nito?

Mga Kaharian sa Timog Silangang Asya	Paano ito nabuo?	Mahahalagang ambag nito
1.		
2.		

ARALIN 6

Ang mga Maritimong Imperyo sa Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang pagtatag ng mga maritimong imperyo sa Timog Silangang Asya. Sa pamamagitan nito, matutukoy ang koneksyon ng Pilipinas sa pag-unlad ng mga maritimong imperyo sa rehiyon.

Layunin

- ◇ Matukoy ang katangian ng mga maritimong kaharian sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Maipaliwanag ang mahahalagang ambag ng mga maritimong kaharian sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Maiugnay ang maritimong kaharian sa Timog Silangang Asya sa kasaysayan ng Pilipinas.

Pagtatanim ng Kaalaman

Nalaman sa naunang aralin ang mga kaharian sa kalupaang Timog Silangang Asya. Sa araling ito, pagtutuunan ng pansin ang mga maritimong kaharian sa Timog Silangang Asya.

<https://qph.cf2.quoracdn.net/main-qimg-17ad9726cf6a0f9bd316df4ee7845a38-lq>

Ang mga Maritimong Kaharian sa Timog Silangang Asya

Ang pandarayuhan ng mga Austronesyano ang nagbigay-daan sa pag-usbong ng pagkakapareho sa wika at kultura. Ang pagkakaparehong ito ang lalong nagpalakas ng kalakalan sa pagitan ng iba't ibang etnolinggwistikong grupo. Mahalaga ang papel ng mga karagatan upang pag-ugnay-ugnayin ang mga pamayanang napaghihiwalay ng mga pulo. Nagdulot ito ng pagkakaroon ng mga sentrong rutang pangkalakalan. Ito rin ang naging sentro ng kapangyarihan ng mga imperyong ito.

Pag-isipan:

Ano ang naging epekto ng pagkakapareho sa wika at kultura ng iba't ibang etnolinggwistikong grupo?

Kaiba sa kalupaan, ang kapuluang Timog Silangang Asya ay mayroong paghahalo ng impluwensyang Hindu at pagyakap sa relihiyong Islam. Makikita ang impluwensyang Hindu sa mga titulong ibinigay gaya ng raha, hara, at hari. Ang pagyakap din sa Islam ang lalong nagpaigting ng kalakalan lalo pa

at ang pagpapasailalim sa relihiyon ay nangangahulugan ng pagkakasundo at kapayapaan. Ang pagpapalawak ng kanilang nasasakupan ay naisasakatuparan sa pamamagitan ng pagkuha ng mga alipin. Tanda ito ng pagpapakilala ng kanilang kapangyarihan at kalakasan. Ang mga matatalo sa pangangayaw ay ituturing na *vassal* o sakop ng mas malakas na grupo. Ang pagtatatag ng mga

maritimong imperyo ay naging posible dahil sa pagkakaroon ng sentralisadong pamamahala at konsolidasyon ng kapangyarihan.

1. **Sailendras**

Ang kaharian ng Sailendras ay nakasentro sa Kanlurang Java. Mahayana Buddhism ang pangunahing relihiyon ng mga pinuno nito. Sa pag-usbong ng kaharian ng Sailendras, maraming mga kaharian sa Timog at Gitnang Java ang nagpasakop dito. Makikita sa mga istruktura rito ang paghahalo ng Buddhist at impluwensyang Hindu sa disenyo. Kilala ang Sailendras sa Borubudur na naglalaman ng mga tekstong Mahayana na nasa wikang Javanese. Bukod sa Java, ang impluwensya nito ay tumatawid patungo sa Sumatra at Timog Vietnam.

Borobudur, the largest Buddhist structure in the world

2. **Sri Vijaya**

Maiuugat ang pag-usbong ng Sri Vijaya sa maunlad na kalakalan sa pagitan ng Tsina at mga Arabe. Ang kapangyarihan ng kahariang ito ay nagmumula sa lokasyon nito. Ang Kipot ng Malacca ang pinakaimportanteng rutang pangkalakalan patungo sa Tsina. Dahil dito, nakuha ng Sri Vijaya ang kaniyang kapangyarihan sa pagkontrol ng mga rutang pangkalakalan. Ang wikang Malay ang naging opisyal na wika ng kalakalan. Sa ganito ring paraan, niyakap nila ang relihiyong Islam na naging daan upang matanggal ang mga pangkulturang hadlang sa kalakalan. Bilang isang maritimong kaharian, naitatag nito ang

kaniyang sarili bilang sentro ng kalakalan sa rehiyon. Kaniya ring napalawak ang impluwensyang Arabe at Hindu sa rehiyon. Napalawak ng Sri Vijaya ang kaniyang sakop mula sa Sumatra, Java, Borneo, at Visayas. Sa katunayan, makikita bilang maritimong imperyo na naging posible ang ugnayan ng iba't ibang kultura dahil sa kalakalan at patuloy na pagkuha ng mga alipin.

Pag-isipan:

Bakit mahalaga ang ambag ng Majapahit, Sri Vijaya, at Sailendras sa kasaysayan ng Timog Silangang Asya?

3. Majapahit

Ang imperyong Majapahit naman ay mayroong sakop sa Silangang Java. Nakilala ang Majapahit bilang imperyong maritimo dahil sa lapit nito sa iba't ibang pulo. Bago ito naging imperyo, hinugot nito ang kaniyang kapangyarihan sa pag-unlad ng agrikultura. Ang pagpapalawak ng imperyong Majapahit ay naging posible sa pamamagitan ng pagkakamag-anak at pagbuo ng alyansa sa mga pinuno sa ibang pamayanan sa Indonesia. Makikita

ang malawak na kapangyarihan ng Majapahit sa pagkakaroon nito ng halos 100 tributaryo o vassal na mga estado sa Sumatra at New Guinea. Mula sa mga pinunong Sailendras, minana ng Majapahit ang estado bilang sentro ng kulturang Javanese. Naipakilala nito ang Islam sa kulturang Javanese.

4. Pilipinas

Ang Pilipinas din ay isang arkipelago na binubuo ng mga pamayanang may sariling pamamahala, wika, at kultura. Sa ganitong paraan, ang mga etnolinggwistikong pangkat ang nagiging batayan ng pagkakahiwalay sa isa't isa. Anitismo ang pangunahing relihiyon sa mga etnolinggwistikong grupo sa Pilipinas. Ngunit may ilang mga pamayanan ang yumakap sa Islam. Ang mga grupo sa Mindanao ang nanguna sa pagyakap nito na naging tanda ng pagiging kasapi sa pangkalakalang ugnayan sa pagitan ng mga Arabe, Tsino, at Indones. Gayunpaman, ang Pilipinas ay nasa proseso rin ng pagkakaugnay nito sa mga imperyong maritimo dahil may mga pamayanang nagsisilbing *vassal* ng Sri Vijaya at Majapahit. Ang Maynila at Tondo ay halimbawa ng mga kaharian sa Pilipinas na may malalim na koneksyon sa mga maritimong imperyo. Bunga nito, maraming mga magkakaparehong salita, kultural na kaugalian, at praktis na makikita sa mga bansa sa kapuluang Timog Silangang Asya.

Pag-isipan:

Ano ang kahalagahan ng mga maritimong kaharian sa Timog Silangang Asya para sa ating pagkakakilanlan bilang mga Pilipino?

Pag-isipan:

Ano ang pinakamahalagang ambag ng mga kaharian sa kapuluang Timog Silangang Asya sa larangan ng politika, ekonomiya, at kultura?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang anyong tubig na sentro ng kalakalan sa kapuluang Timog Silangang Asya?
- Dagat Sulu
 - Look ng Maynila
 - Kipot ng Malacca
 - Kanlurang Dagat Pilipinas

- _____2. Ano ang pangunahing ambag ng imperyong Sailendras?
- a. pagoda
 - b. golder tara
 - c. tom yum
 - d. borubudur
- _____3. Anong pulo ang sentro ng Sri Vijaya?
- a. Sumantra
 - b. Luzon
 - c. Sulawesi
 - d. Sulu
- _____4. Alin sa mga sumusunod na pulo ang hindi sakop ng Majapalit?
- a. Mindano
 - b. Sumantra
 - c. New Guinea
 - d. Luzon
- _____5. Ito ang susi upang umunlad ang mga kaharian sa kalupaang Timog Silangang Asya.
- a. imperyo
 - b. agrikultura
 - c. digmaan
 - d. budismo
- _____6. Alin sa mga sumusunod ang salik sa pag-usbong ng maritimong imperyo sa Timog Silangang Asya?
- a. mayroon silang magkakaparehong wika at kultura
 - b. nagkaroon sila ng kontrol sa mga istrategikong rutang pangkalakalan
 - c. laganap ang agrikultura sa kanilang pamayanan
 - d. niyakap nila ang Budismo
- _____7. Bakit benepisyal ang Islam sa kalakalan sa kapuluang Timog Silangang Asya?
- a. mayroong silang matibay na relasyon kasama ang Tsina
 - b. sila ay nakipagsundo sa iba pang grupo sa Timog Silangang Asya
 - c. napagtibay nito ang ugnayang kalakalan sa mga Arabe
 - d. napapanatili nito ang pagpapasunod sa mga tao

- _____8. Alin sa mga sumusunod ang tamang pahayag tungkol sa papel ng Islam sa Timog Silangang Asya?
- a. niyakap nila ang Islam ngunit pinananatiling hiwalay sa iba pang mga grupo sa Timog Silangang Asya
 - b. ito ang naging relihiyon na nakapagdala ng pang-ekonomikong prosperidad at kapayapaan mula sa pagkakawatak-watak at pag-aaway-away
 - c. ang Islam ang naging opisyal na relihiyon ng lahat ng kaharian sa kapuluang Timog Silangang Asya
 - d. nagdulot ito ng pagkakawatak-watak anhg mga pangkat sa kapuluang Timog Silangang Asya
- _____9. Bakit malapit ang mga kaharian sa Pilipinas sa mga maritimong imperyo sa Timog Silangang Asya?
- a. may pagkakapareho sila sa larangan ng wika at kultura
 - b. lumaganap ang Islam sa Pilipinas
 - c. naging vassal nito ang mga pamayanan gaya ng Maynila
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____10. Bakit nakapagpapalawak ng sakop ang mga maritimong kaharian sa Timog Silangang Asya?
- a. malapit ito sa karagatan kaya madaling maglipat ng pamayanan
 - b. nagsagawa ito ng slave raiding at ang matatalong grupo ay magiging sakop ng nanalo
 - c. naliligiran ito ng iba pang kapuluan
 - d. malapito ito sa dagat kaya madali ang kalakalan at pagkuha ng teritoryo

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Papangkatin sa limang miyembro ang klase. Mula sa mga napag-aralan, ilista ang magkakapareho at magkakaibang ambag ng Majapahit, Sri Vijaya, at Sailendras sa kasaysayan ng Timog Silangang Asya.

Mga Kaharian	Magkakaparehong ambag	Magkakaibang ambag
1. Majapahit		
2. Sri Vijaya		
3. Sailendras		

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang Majapahit, Sri Vijaya, Sailendras at Pilipinas ay mga kahariang nakapaloob sa mayamang ugnayang pangkalakalang maritimo.
- Dahil sa wikang Austronesyano, madaling nakapagtakda ng ugnayan ng kalakalan na humantong sa paggamit ng Malay bilang pangunahing wika nito.
- Bukod dito, ang pagpasok din ng Islam ang naging daan para maging matibay ang pundasyon ng mga kaharian.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Ang buong klase ay maghahanap ng mga ebidensya. Maglilista ang bawat isa ng mahahalagang katangian ng mga kaharian ng Majapahit, Sailendras, at Srivijaya.

Mga Kaharian	Mahahalagang katangian
1. Majapahit	
2. Sri Vijaya	
3. Sailendras	

KABANATA 2

KOLONYALISMO AT IMPERYALISMO SA TIMOG SILANGANG ASYA

Sa kabanatang ito, mauunawaan ang hamon ng kolonyalismo at imperyalismo na nagpabago ng mga hangganan at naging daan sa pagtatatag ng mga bansa. Tatalakayin din natin ang mga programang kolonyal at ang naging tugon ng mga bansa sa Timog Silangang Asya.

ARALIN 7

Ang Kolonyalismo at Imperyalismo

Matututuhan mo sa araling ito ang pagkakaiba ng konsepto ng kolonyalismo at imperyalismo. Tatalakayin din dito ang naging pag-unlad sa Europa na nagdulot ng kolonyalismo at imperyalismong Kanluranin.

Layunin

- ◇ Matukoy ang kahulugan ng kolonyalismo at imperyalismo.
- ◇ Maipaliwanag ang pagkakaiba ng kolonyalismo at imperyalismo.
- ◇ Maiugnay ang sitwasyon ng Pilipinas sa pagdating ng kolonyalismo at imperyalismo sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang Kolonyalismong Europeo

Tinutukoy ng kolonyalismo ang direktang pananakop ng mga dayuhan sa ibang teritoryo. Ang kolonyalisasyong isinagawa ng mga Europeo noong ika-16 na siglo ay naglalayon ng mga sumusunod:

1. Pagpapalaganap ng Kristiyanismo.
2. Paghahanap ng mga bagong rutang pangkalakalan.
3. Pagpapa-unlad ng merkantilismo.
4. Pagpapalawak ng kapangyarihan ng mga bansa.

Pag-isipan:

Ano ang isinulat ni Marco Polo na naging dahilan upang malaman ng mga Europeo ang pinagkukunan ng mga pampalasa?

Unang nagkaroon ng kaalaman ang mga Europeo sa Asya nang mabasa nila ang mga isinulat ni Marco Polo tungkol sa “Malayong Silangan” o Far East. Sa kaniyang isinulat na mga akawnt, nalaman ng mga Europeo ang pinagkukunan ng mga pampalasa, ang Moluccas.

Sa oras na marating ito ng mga Europeo mayroon silang mapagkukunan na pampalasa sa mas murang halaga

kumpara sa mga ikinakalakal ng mga mangangalakal mula sa Italya na nakukuha nila sa mga Seljuk Turk.

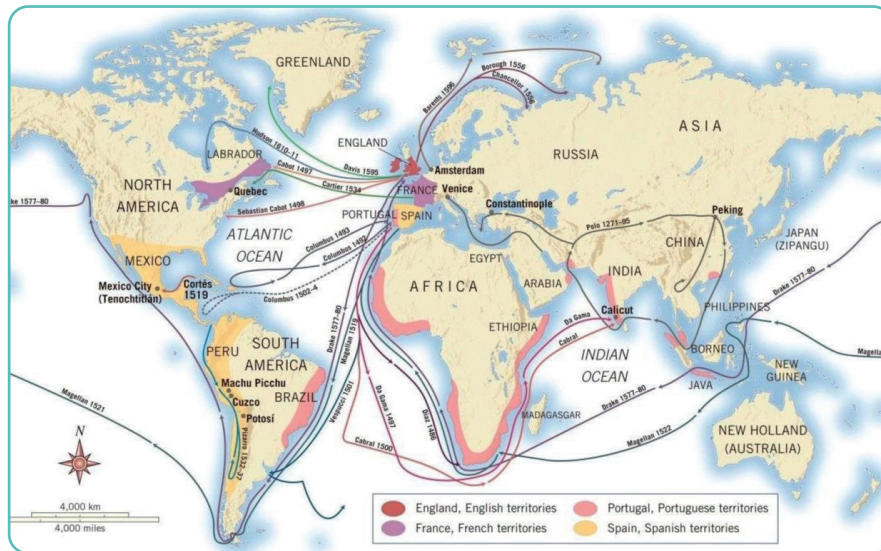
Marco Polo

Nanguna sa paggalugad ang Espanya at Portugal. Sa bisa ng Tratado ng Tordesillas, hinati sa dalawang bansang ito ang daigdig. Ang pulo ng Azores ang naging sanggunian ng hatian, ang mga kapuluan at Silangang bahagi nito ay nakalaan sa paggalugad ng mga Portuguese. Samantala, ang Kanluran ay napunta naman sa mga Espanyol.

Ang mga Portuguese na nasa India ang unang nakarating sa Malacca at kalaunan ay nakarating sa Moluccas. Samantala, ang mga Espanyol naman ay nakarating sa Pilipinas. Bagamat hindi ito ang kanilang tinutumbok na teritoryo, ang paggalugad ni Ferdinand Magellan sa Pilipinas ang nagbigay sa Espanya ng kagustuhan na masakop ang kapuluan. Ito rin ang naging daan upang mas madaling makatuntong sa Moluccas at makapagtakda ng relasyong pangkalakalan sa Tsina. Ilan sa mga nagingistratehiya nila ng kolonisasyon ay ang pagpapasailalim sa Kristiyanismo, pagsasagawa ng kasunduan sa mga katutubo, pagsali sa mga umiiral nang tunggalian ng mga katutubo gamit ang pagpanig sa isang grupo, at paglilipat ng mga pamayanan sa mga bayan at lungsod.

Pag-isipan:

Anong mga bansa ang nanguna sa ika-16 na siglo?

Ang mga Ingles din ay sumunod na naghanap ng mga kolonya upang makapagtatag ng mga rutang pangkalakalan at mapagkukunan ng likas na yaman para sa kalakalan. Nagtayo sila ng mga posteng pangkalakalan sa Kipot ng Malacca upang makalahok sa kalakalan patungo sa Tsina. Ang **British East India Company** na isang pribadong kompanya ng mga mangangalakal ang namahala sa paggalugad at pagtatatag ng kolonya sa mga sasakuping lupain para sa Britanya. Samantala, ang mga Dutch o Olandes naman ay nagsagawa ng parehong estratehiya sa ngalan naman ng *Vereenigde Oost-indische Compagnie* (VOC) na mas kilala bilang **Dutch East India Company**. Kanilang kinalaban ang presensya ng mga Espanyol sa Pilipinas sa pamamagitan ng pakikipag-alyansa sa mga Sultanato. Una silang nagtatag ng kolonya sa Batavia (Jakarta) sa isla ng Java noong simula ng ika-16 na siglo. Sumunod naman ang Pransya, Estados Unidos, Rusya, at Japan sa pagpasok ng ika-19 na siglo hanggang ika-20 siglo.

Pag-isipan:

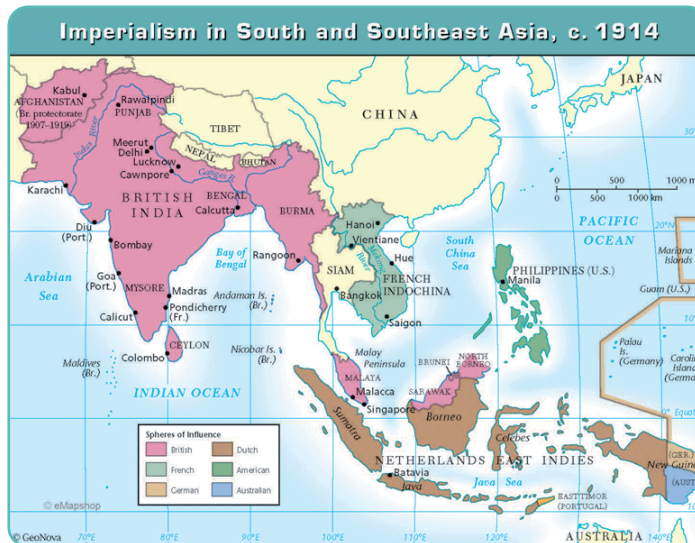
Ano ang halimbawa ng mga epekto ng kolonyalismo at imperyalismo sa bansa? Ipaliwanag.

Imperyalismo

Mula sa kolonisasyon, nagbagong bihis ang anyo ng pananakop na nakita sa paglaganap ng imperyalismo. Ang imperyalismo ay sinasabing huling yugto ng kapitalismo kung saan ang mga negosyo ay patuloy na nagpapalawak sa

pamamagitan ng paghahanap ng mga teritoryong maaaring sakupin para may mapagkuhanan ng murang hilaw na materyales, lakas paggawa, at bagsakan ng mga sobrang produkto. Naging malaki ang papel ng mga institusyong pinansyal para sa pagpapalawak ng pamumuhunan at pagpondo ng militar para sa pananakop. Ang mga dating rutang pangkalakalan ay naging mga daungan na sentro ng komersyo at ang pananakop ay nakatuon sa pagpapalaki ng kita ng mga negosyo. Bukod sa usaping negosyo, naimpluwensyahan din ng mga imperyalistang bansa sa larangang kultural ang sinasakop nito. Sa Timog Silangang Asya, tatlo ang naging pamamaraan upang maisakatuparan ang layunin ng imperyalismo:

Direktang pananakop – Isinagawa ng mga British sa Malaysia, Myanmar, at Singapore; Estados Unidos sa Pilipinas; mga Dutch sa Indonesia; at mga Portuguese sa Timor Leste.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, ano ang naging papel ng kolonyalismo at imperyalismo sa kasalukuyang kalagayan ng ating bansa?

1. **Protektorado** – Pagpapasailalim sa isang teritoryo sa pamumuno ng dayuhan upang mapigilan ang ibang bansa sa pagsakop dito; isinagawa ito ng mga Pranses sa Vietnam, Cambodia, at Laos.
2. **Hindi pantay na kasunduan** – Tinatawag na “*most favored nation clause*”. Pagpresyur ng mga Europeo sa mga bansang Asyano na buksan ang mga daungan para sa kanilang mga produkto at bigyan sila ng pantay na karapatan sa paggamit ng mga likas na yaman.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang tawag sa pagkakaroon ng kontrol sa isang pamayanan ng isang dayuhan?
a. kolonisasyon	c. pandarayuhan
b. austronesasyon	d. imperyalismo
- _____2. Ito ang pangunahing hilaw na materyales na hinahanap ng mga Europeo sa paghahanap ng mga teritoryo.
a. pampapayat	c. pampaalsa
b. pampalasa	d. pampainit
- _____3. Alin sa mga sumusunod ang mga bansang nanguna sa paghahanap ng kolonya sa Timog Silangang Asya?
a. <i>monopoly</i>	c. imperyo
b. merkantilismo	d. protektorado
- _____4. Ano ang relihiyong dala ng Espanya sa pananakop?
a. teritoryo	c. ginto
b. pampalasa	d. kristiyanismo
- _____5. Ano ang pangunahing layunin ng mga Dutch sa pananakop?
a. komersyo	c. teritoryo
b. komunikasyon	d. daungan

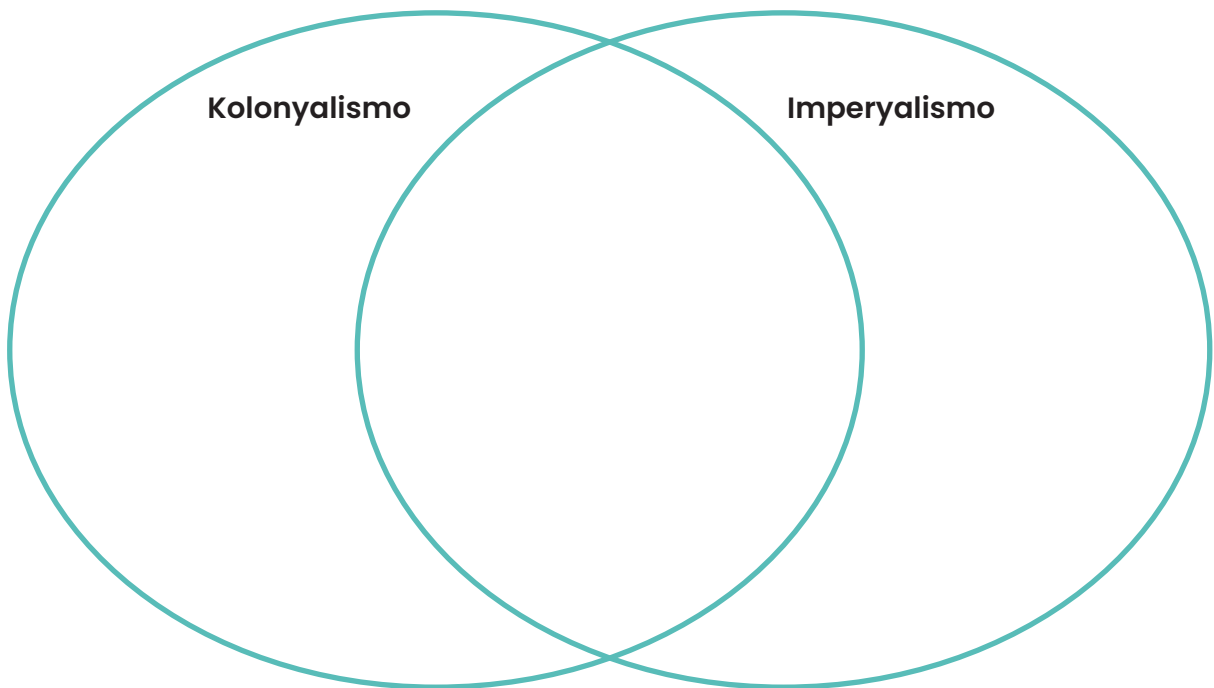
- _____6. Alin sa mga sumusunod ang mga bansang nanguna sa paghahanap ng kolonya sa Timog Silangang Asya?
- a. Indonesia, Vietnam, Malaysia, Thailand
 - b. India, Tsina, Pilipinas, Japan
 - c. Espanya, Portugal, Britanya, Olandes
 - d. Espanya, Estados Unidos, Pransya, Germany
- _____7. Sino ang maggagalugad na nagsabi sa mga Europeo ng pinagkukunan ng mga Turk ng pampalasa sa Timog Silangang Asya?
- a. Marco Alcaraz
 - b. Marco Chu
 - c. Marco Lee
 - d. Marco Polo
- _____8. Alin sa mga sumusunod ang naging karanasan ng Espanya sa kanilang paggalugad sa Timog Silangang Asya?
- a. narating nila ang Kipot ng Malacca at nakipagkalakalan dito
 - b. nakarating sila sa Pilipinas at mula noon ay nais na itong maging kolonya
 - c. narating nila ang Batavia at nagtayo ng posteng kalakalan
 - d. sinakop nila ang Vietnam at nakidigma sa mga kaharian nito
- _____9. Alin sa mga sumusunod ang uri ng imperyalismong Kanluranin na hindi umusbong sa Timog Silangang Asya?
- a. *protectorate*
 - b. *sphere of influence*
 - c. hindi pantay na kasunduan
 - d. direktang pananakop

- _____10. Alin sa mga sumusunod ang katangian ng hindi pantay na kasunduan bilang uri ng imperyalismo?
- a. nagkakaroon ng kumpetisyon sa paghahati sa mga teritoryo
 - b. ang mga Europeo ay nagbibigay sa kanila ng kalayaan
 - c. ang bansang sinasakop ay pinipilit na ipagamit ang likas na yaman nito para sa produkto ng mga Europeo
 - d. ang bansang sinasakop ay kusang nagbibigay ng karapatan sa mga Europeo na gamitin ang likas na yaman

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Humanap ng kapares. Sa pamamagitan ng **Venn Diagram**, ikumpara ang mga katangian ng kolonyalismo at imperyalismo.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang kolonyalismo at imperyalismo ay magkaiba ngunit magkaugnay.
- Sa kolonyalismo, tinutukoy nito ang paghahanap ng mga teritoryo upang magkaroon ng ganap o hindi kompleto ngunit direktang kontrol ng mga dayuhan.
- Sa imperyalismo, kadalasang di-direkta ang pamamaraan ngunit malakas ang impluwensya sa pamamalakad na politikal, pang-ekonomiko, at kultural.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin sa dalawa ang buong klase. Gumawa ng tula laban sa kolonyalismo at imperyalismo sa Timog Silangang Asya. Sikaping magsulat ng hindi bababa sa dalawang saknong na may tig apat na taludtod. Ibahagi sa harap ng klase ang nagawa.

ARALIN 8

Ang Una at Ikalawang Yugto ng Imperyalismong Kanluranin sa Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang una at ikalawang yugto ng imperyalismong kanluranin sa Timog Silangang Asya, pagkakaiba ng konsepto ng kolonyalismo at imperyalismo. Tatalakayin din dito ang pagkakaiba ng una at ikalawang yugto ng imperyalismo.

Layunin

- ◇ Matukoy ang mga nangyari sa una at ikalawang yugto ng imperyalismong Kanluranin sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Maipaliwanag ang pagkakaiba ng una at ikalawang yugto ng imperyalismo.
- ◇ Maiugnay ang sitwasyon ng Pilipinas sa pagdating ng kolonyalismo at imperyalismo sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang Unang Yugto ng Imperyalismo

Maiuuri ang unang yugto ng imperyalismo sa Timog Silangang Asya sa pagdating ng mga Portuges at Espanyol sa rehiyon. Kapwa motibasyon ng dalawang bansa ang mag-unahan patungo sa Moluccas upang makapagtayo ng rutang pangkalakalan. Layunin ng dalawang bansang ito na makilahok sa kalakalan ng pampalasa. Nais nilang maging kompetisyon ang mga mangangalakal ng Venice na may direktang ugnayan sa mga Seljuk Turk.

Pag-isipan:

Bilang mag-aaral, mahalaga bang malaman at pag-aralan ang unang yugto imperyalismo? Bakit?

Portrait of Afonso de Albuquerque, Viceroy of Portuguese

Portugal

Ang Portugal ay unang nakadaong sa Malacca noong 1509 matapos ang kanilang pagdating sa India. Nakita nila ang potensyal nito bilang isang mayamang rutang pangkalakalan patungo sa Moluccas. Gayunpaman, nagbago ang direksyon ng kanilang pananakop nang tumaas ang demand sa kagamitang Tsino sa Europa. Dahil dito, lalo nilang pinaigting ang pagnanais na magtayo ng kolonya sa rehiyon para sa ruta patungong Tsina. Ang ekspedisyon ni Alfonso de Albuquerque noong 1511, ang naghikayat na galugarin ang iba pang bahagi ng Timog Silangang Asya. Inatasan nila ang isang katutubo na si Nehoda Ismail na magtungo sa iba't ibang pinuno. Layunin niyang makipagkasundo para makalahok sa mayamang kalakalan sa Malacca. Ang pangunahing layunin ng pagtatayo ng kolonya ay para magkaroon ng monopolyo sa kalakalan sa pampalasa patungong Moluccas.

Mula sa Malacca, nagtayo sila ng mga kuta sa Ternate, Tidore, Makassar, at Banda. Nang makuha nila ang Malacca, ang mga mangangalakal na Muslim ay lumipat sa Makassar at ito ang naging sentro ng komersyo. Kabilang din sa mga isinagawa ng mga Portuges ay ang pagpapalaganap ng Kristiyanismo.

Espanya

Ang Espanya ay unang dumaong sa Pilipinas noong 1521 sa pamumuno ng ekspedisyong Magellan. Sa kanilang pagdating, hiwa-hiwalay na kaharian ang tumambad sa kanila. Nang masawi si Magellan sa labanan sa Mactan, nakita nila ang Pilipinas bilang potensyal na kolonya. Itinatag nila ang Maynila bilang sentro ng kalakalan dahil sa koneksyon nito sa Tsina. Sa kanilang pagdating, ang mga Pilipino ay isinailalim nila sa *reduccion* o ang paghahati ng mga pamayanan sa mga bayan. Ang simbahang katoliko ang naging sentro ng pamumuhay. Patuloy ang kanilang ekspedisyon at misyonerong gawain hanggang sa huling bahagi ng ika-19 na siglo.

Lapu-Lapu shrine, Mactan Shrine Painting 2, Lapu-Lapu vs Ferdinand Magellan.

Olandes

Ang mga Olandes na noo'y nagrerebelde sa mga Espanyol ay nagpasyang maghanap ng kolonya sa Timog Silangang Asya. Ang kanilang presensya sa rehiyon ay nagdulot ng paggalaw sa itinakdang kaayusan ng mga Espanyol at Portugese. Una silang nagtayo ng kolonya sa Batavia na sentro ng kalakalan sa Indonesia. Itinatag nila ang Dutch East India Company na nakikilahok sa kalakalan sa rehiyon. Ngunit bilang tanda ng kanilang rebelyon sa mga Espanyol, nakipagkasundo sila sa mga pamayanang Muslim sa Mindanao. Ito ang nagsagawa ng mga pagsalakay sa Pilipinas at tangkang pagsakop sa Maynila. Nagtapos ang kanilang pagsalakay noong 1648 nang igawad sa kanila ang kalayaan.

17th century plaque to Dutch East India Company (VOC), Hoorn

France

Taong 1668 nang unang makatuntong sa Indochina ang French East India Company. Nakapasok ang mga misyonerong Pranses sa rehiyon. Sa nais na magpalawak ng sakop na teritoryo, sinamantala nito ang mga paksyon ng iba't ibang etnolinggwistikong grupo. Hindi naging maganda ang tugon ng mga katutubo rito. Kaya naman, ang mga Pranses ay naghihiganti sa mga katutubo sa oras na may kapahamakang mangyayari sa kanila. Ang mga pag-atakeng ito ang ginawang batayan ng pananakop sa Vietnam, Cambodia, at Laos.

Coat of arms of the French East India Company.

Ang Ikalawang Yugto ng Imperyalismong Kanluranin

Ang mga bansang Europeo sa ikalawang yugto ng imperyalismo ay nagkaroon ng pagbabago ng tunguhin. Mula sa paghahanap ng rutang pangkalakalan, ang mga kolonisador ay nagnanais na pagkakitaan ang mga kolonya nito. Sa ganitong paraan mas mapapadali ang pamamalakad sa kolonya. Mas lalaki rin ang kabuuang yaman ng mga Europeo kung sa kolonya kukuha ng mga sumusunod:

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, ano ang papel ng una at ikalawang yugto ng imperyalismo sa pagbabagong kinahaharap ng mga bansa sa rehiyon?

1. Hilaw na materyales sa produksyon.
2. Murang lakas paggawa.
3. Bagong pamilihan na lilikha ng demand sa kanilang produkto.
4. Teritoryo na mapagkukunan ng mga ginto, mineral, bakal, at produksyon ng mga komoditi.

Olandes

Nang malugi ang Dutch East India Company noong 1799, kinuha ng pamahalaang Dutch ang mga pagmamay-ari nito sa mga kolonya. Mula sa kompanya, ang naging tagapamahala ng mga kolonya ay ang hari ng Netherlands. Mula sa mga dati nitong kolonya, tuluyan nitong nasakop ang lahat ng kapuluan ng Indonesia at New Guinea.

Pranses

Ganap na nasakop ng mga Pranses ang Indochina nang maitatag ang French Indochina noong 1887. Itinakda nila ang Indochina bilang protektorado. Ang mga Pranses ang namamahala sa mga pang-ekonomiko at politikal na programa. Ngunit ang mga katutubo ang nagiging mga pinuno. Nakuha nila ang mga teritoryo dahil din sa pakikidigma sa iba pang bansa gaya ng Tsina. Ang pagiging isang protektorado ay tanda rin na ang mga bansang ito ay hindi maaaring sakupin ng iba pang mga bansa.

Ingles

Ang Britanya ay nagtatag din ng mga kolonya sa Malaya, Myanmar, at Singapore. Ang Malaya at Singapore ay mga naging bukas na daungan para sa kalakalan. Istrategiko ang pagkontrol ng mga Briton sa Malaya at Singapore dahil sa Kipot ng Malacca. Madaling makakapasok ang mga negosyanteng Ingles sa Tsina mula India. Pinamahalaan ang tatlong teritoryong ito sa ilalim ng *vicerealty* ng India.

Estados Unidos

Matapos ang mga Espanyol, pumalit ang Estados Unidos sa pamamahala sa Pilipinas. Sa pagnanais na maging isang rehiyonal na kapangyarihan nakita nila ang potensyal ng Pilipinas bilang base militar ng hukbong pandagat. Ang pagsakop sa Pilipinas ay magiging daan para magkaroon ng malaking kontrol sa Kanlurang Dagat na Pilipinas. Binili nila ang Pilipinas sa Tratado sa Paris noong 1898 mula sa mga Espanyol. Dahil dito sumiklab ang unang digmaang Pilipino-Amerikano bilang bahagi ng pagtatanggol ng mga Pilipino sa kalayaan.

Thailand bilang Hindi Nasakop na Bansa

Pag-isipan:

Ano ang ginawa ng Thailand upang manatiling malaya ang kaharian sa mga Europeo?

Sa pamumuno ng tatlong hari na sina Rama III, Mongkut, at Chulalongkorn naharap ang Siam (Thailand) sa banta ng kolonisasyong Kanluranin. Ang Siam noon ay napagigitnaan ng mga Briton sa Kanluran at Timog, samantalang mga Pranses naman ang nakapalibot sa Hilaga at Silangan. Ang mga haring ito ng Thailand ang naging dahilan upang manatiling malaya ang kaharian sa mga Europeo. Isinulong nila ang modernisasyon sa pamamagitan ng pagyakap ng mga impluwensyang

Kanluranin. Sila ay pumayag na magtayo ng paaralan ang mga Europeo sa kanilang lupain upang matuto ng kanilang mga kultura, panitikan, agham, at teknolohiya. Kanila ring ipinatupad ang mga parehong polisiya sa komersyo at kalakalan.

Pumasok sa Thailand ang makabagong teknolohiya na esensyal sa modernisasyon ng transportasyon at kalakalan. Pinagtibay nito ang magandang relasyon sa pagitan ng Thailand sa Britanya at Pransya. Nagsilbi silang *buffer state* kung saan malayang makapapasok ang mga Briton at Pranses sa teritoryo nila kapalit ng kasunduang mananatili ang kanilang pamahalaan at kalayaan.

Pag-isipan:

Ano ang halimbawang epekto ng kolonyalismo at imperyalismo sa bansa sa kasalukuyang panahon?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Bago pumunta sa Moluccas, saan muna dumaong ang mga Portugese?
a. Indonesia	c. Irlanda
b. India	d. Iba

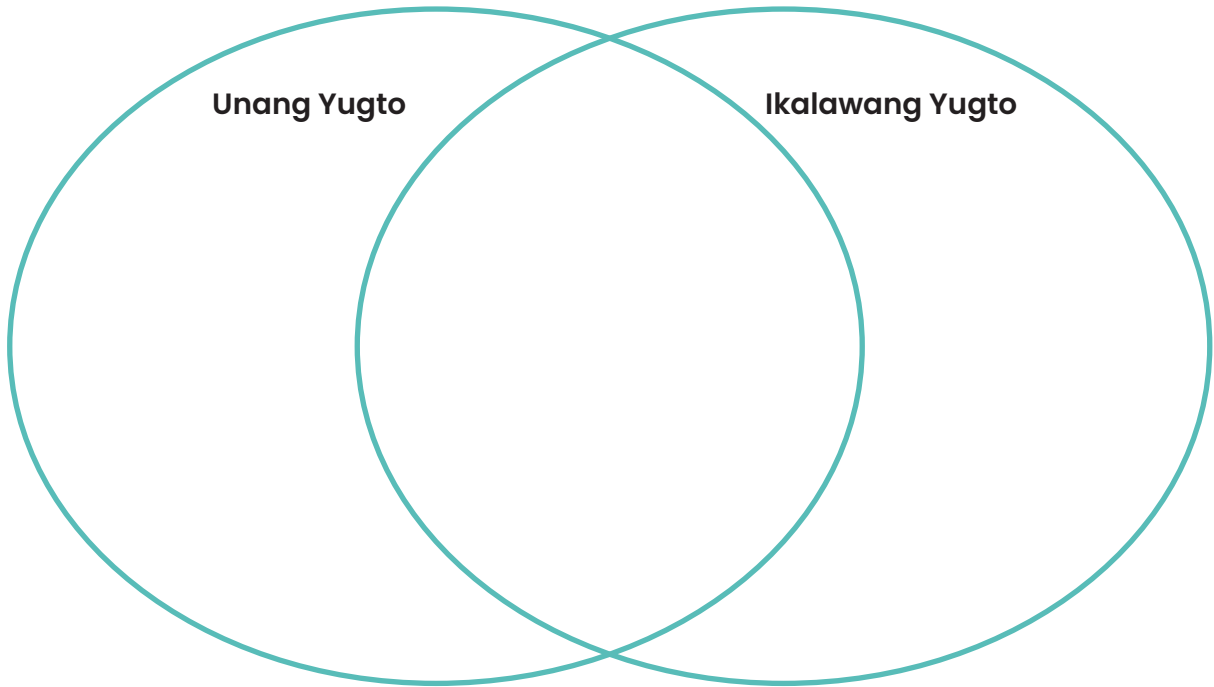
- _____2. Sino ang mga Europeo na nakipag-alyansa sa mga Muslim sa Timog Silangang Asya?
- a. Pranses
 - b. Dutch
 - c. Portuges
 - d. Espanyol
- _____3. Sino ang Europeong dumaong sa Pilipinas noong 1521?
- a. Alfonso de Albuquerque
 - b. Ferdinand Magellan
 - c. Marco Polo
 - d. Vasco da Gama
- _____4. Alin sa mga sumusunod ang paraang isinagawa ng mga Briton sa Malaysia at Myanmar sa pananakop?
- a. *protectorate*
 - b. *sphere of influence*
 - c. hindi pantay na asunduan
 - d. direktang pananakop
- _____5. Ano ang kasunduang nagpapatunay na ang Pilipinas ay pagmamamay-ari na ng Estados Unidos noong 1899?
- a. Tratado sa Paris
 - b. Tratado sa Pransya
 - c. Tratado sa India
 - d. Tratado sa Madrid
- _____6. Sino ang isa sa mga dakilang hari ng Thailand?
- a. Norodom Sihanouk
 - b. Bhumibol Abdulyadej
 - c. Chulalongkorn
 - d. Jayavarman II
- _____7. Ano ang layunin ng Espanya at Portugal sa pagpunta sa Timog Silangang Asya?
- a. upang makarating sa Tsina
 - b. upang makipagkasundo sa mga Muslim
 - c. upang ipalaganap ang Islam sa rehiyon
 - d. upang magkaroon ng monopolyo sa kalakalan ng pampalasa

- _____8. Alin sa mga sumusunod ang motibasyon ng imperyalismo?
- a. merkantilismo
 - b. pagkakitaan ang mga kolonya
 - c. paghahanap ng pampalasa
 - d. pagpapalaganap ng Kristiyanismo
- _____9. Alin sa mga sumusunod ang ginawa ng Thailand upang hindi masakop?
- a. pag-angkop ng pamamaraang Kanluranin sa edukasyon
 - b. pagtatakda sa Thailand bilang *buffer state*
 - c. development ng teknolohiya at kaisipan
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____10. Bakit napunta sa Makassar ang sentro ng kalakalan nang itatag ang kolonya ng Malacca?
- a. nagtungo ang mga grupong Islamiko sa Makassar para makipagkalakalan
 - b. nagtungo ang mga grupong Islamiko sa Makassar para maligo
 - c. nagtungo ang mga grupong Islamiko sa Maynila para makipagkalakalan
 - d. nagtungo ang mga grupong Islamiko sa Kuala Lumpur para makipagkalakalan

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Sa pamamagitan ng *Venn Diagram*, ikukumpara ng buong klase ang mga katangian ng una at ikalawang yugto ng imperyalismo. Ilarawan ang pagkakatulad at pagkakaiba nito.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Makikita ang pagkakaiba ng una at ikalawang yugto ng imperyalismo sa mga motibasyon ng mga bansa upang manakop.
- Sa unang yugto, ang pangunahing layunin ay ang paghahanap ng bagong rutang pangkalakalan.
- Sa ikalawang yugto, ang hinahanap na nila ay ang mga kolonyang mapagkakakitaan.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Maghanap ng kapares sa klase. Pumili ng mga bansang Europeo na kasapi sa Una at Ikalawang Yugto ng Imperyalismong Kanluranin. Ilista ang kanilang mga motibasyon sa pananakop. Ibahagi sa harap ng klase ang nagawa.

Bansang Napili	Mga Motibasyon sa Pananakop

ARALIN 9

Ang Kolonyalismo sa Indonesia, Malaysia, at Pilipinas

Matututuhan mo sa araling ito ang pagkakaiba at pagkakapareho ng karanasang kolonyal ng Indonesia, Malaysia, at Pilipinas. Inaasahang maipapaliwanag ang mga epekto ng kolonyalismo sa kultura at Lipunan ng mga nasabing bansa.

Layunin

- ◇ Matukoy ang mga pamamaraang kolonyal sa mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya.
- ◇ Matukoy ang mga reaksiyong kolonyal ng mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya.
- ◇ Masuri ang mga programang kolonyal at reaksiyon ng mga bansa sa kapuluang Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Indonesia

Ang arkipelago ng Indonesia ay nasa gitna ng mayamang rutang pangkalakalan. Sa loob ng mahabang panahon, maraming kultura, at impluwensya ang lumaganap sa kapuluan. Ang mayamang rutang pangkalakalan ay nagtulak sa mga Europeo na magtayo ng mga kolonya. Ang Portugal ay nagtayo ng mga kolonya sa Malacca na nagtulak dito na imonopolisa ang kalakalan ng pampalasa sa Moluccas. Unti-unti ring nakilala ang kapuluan kaya ang mga Dutch at British ay nagsagawa ng mga paglalakbay patungo sa Indonesia.

Ang **Dutch East India Company** ang pangunahing kumpanya na nagsagawa ng komersyo sa pamamagitan ng paglahok sa kalakalan ng mga katutubo. Nilalayon nito na magkaroon ng monopolyo sa mga rutang pangkalakalan. Sa unang yugto

ng imperyalismo, makikita na bagamat naririto ang mga Portugese at Dutch, nanatili pa rin ang mga katutubong komersyo na matagal nang umiiral sa rehiyon. Nanatili ang malaking impluwensya ng mayayamang pamilya sa kalakalan. Ang pakikipagkalakalan ay hindi nakabatay sa pagpaparami ng kita kundi para sa pagpapalawak ng sakop ng mga kahariang maritime. Ang mga Portugese at Olandes ay tiningnan lamang ng mga katutubo na isang halimbawa ng mga prinsipeng kayang makipagkalakalan.

17th century plaque to Dutch East India Company (VOC), Hoorn

Sa ikalawang yugto ng imperyalismo, nakita ng mga Dutch ang potensyal ng Indonesia bilang kolonya na mapagkakakitaan mula sa produksyon. Sa unti-unting pagdami ng mga Europeo sa Asya, nilalayon ng mga Dutch na mapalakas ang kanilang pang-ekonomiko at politikal na kapangyarihan sa rehiyon. Bilang isang kompanya, ipinakita ng Dutch East India Company ang kakayahan nito bilang rehiyonal na kapangyarihan. Nagtalaga sila ng iisang organisasyon na may malakas na hukbong sandatahan at burukrasya na namamahala sa mga pamayanang kanilang sakop. Ang pagpapalawak ng sakop ng mga Dutch ay humantong sa pagbibigay ng presyur sa mga lokal na pinuno na sa kanila lamang makipagkalakalan. Bahagyang kinontrol ng mag Briton ang Java nang masakop ni Napoleon Bonaparte ang Netherlands. Sa kanilang pamamahala, inilipat nila sa gobyerno ang pagmamay-ari ng lupa para palayain ang mga magsasaka sa kanilang mga panginoong may lupa.

Sa pagbabalik ng mga Dutch, ninais nilang gawing produktibo at kumikita ang kanilang kolonya. Ang nabubuong suliranin sa pagmamay-ari sa lupa ay sinubukang solusyonan gamit ang *culture system*. Itinakda rito ang halaga ng renta

ayon sa kakayahan ng lupa na makapagprodyus ng mga produktong agrikultural. Ito ay ang programa na nagtatakda ng isang bahagi ng lupa na pagtatamnan ng produktong kabayaran sa pamahalaan. Sa halip na makatulong, natali ang mga Indones sa hindi makataong paggawa at matinding presyur na makabayad sa pamahalaan ng renta.

Pag-isipan:

Para sa iyo, dapat ba o hindi dapat gawin ang pananakop ng bansa? Bakit?

Sa kasong ito, nakita ng mga Dutch na benepisyal ang sistema dahil lumaki ang bilang ng eksport ng mga produkto. Humantong ito sa lalong pagpapalawak ng mga teritoryong nasasakop ng mga Dutch. Nagresulta ang kanilang pananakop sa hindi pantay na pagtrato sa mga Dutch at katutubong Indones. Mas pinapaboran ng batas ang mga Dutch. Nagpatuloy rin ang Islam bilang opisyal na relihiyon ng mga lokal na pamayanang nakipag-alyansa sa mga Dutch. Kalaunan, ang Islam ang panghuhugutan ng pagnanais ng mga Indones na humiwalay at lumaya.

Malaysia

Katulad ng Indonesia, dominante sa Malaya ang mga mangangalakal na Muslim. Bahagi rin ito ng maunlad na rutang pangkalakalan na may ugnayan sa iba't ibang bahagi ng Timog Silangang Asya. Nang dumating ang mga Portugese, naitatag ang Malacca bilang kolonya.

Ipinalaganap dito ang Kristiyanismo na nagtulak sa mga mangangalakal na lumipat ng Makassar. Sa kabila naman ng presensya ng mga Portugues at Dutch sa kanilang mga lupain, nanatili ang kalakalan at patuloy na umusbong ang mga sultanato rito. Nahikayat ang kalakalan at palitan ng mga kultura. Nandayuhan din ang iba't ibang grupo patungo sa mga pamayanang maunlad ang komersyo. Kaugnay rin nito, marami sa mga Malay ay mga migrante mula sa iba't ibang bahagi ng Timog Silangang Asya.

Nagbago ang kondisyon ng Malaysia nang dumating ang mga British. Sinakop nila ang Malaya at nagbukas ng mga daungan para mahikayat ang mga Tsino na magsagawa ng kalakalan dito. Ang mga produktong mula sa India ay

ibinabagsak sa Malaya kapalit ng mga produkto sa Tsina. Ang Singapore ang isa sa pangunahing daungan na itinatag ng mga Briton. Dito ay nakakapagsagawa ng ugnayang pangkalakalan sa Tsina, mga Dutch, Pranses, at iba pang grupo sa rehiyon. Ang lumalaking komersyo ang nakahikayat sa mga Tsino na lumipat sa Malaysia. Samantala, ang mga katutubong Malay naman ay inatasan ng mga Briton na magmina ng *tin* sa mga kabundukan nito. Kinaharap ding suliranin sa Malaysia ang kumpetisyon sa pagitan ng mga Tsino at ng mga Malay sa usapin ng representasyon, at pamamahala.

Pinalawak ng Britanya ang kanilang sakop hanggang sa Borneo. Sinakop din nila ang Sarawak at Sabah. Sa bisa ng kasunduan ng Espanya at ng Britanya, itinakda ang teritoryo ng Pilipinas hanggang sa arkipelagong Sulu (kasama ang Tawi-tawi),

at ang Sabah ay nasa pamamahala ng British Malaya. Naging mitsa ito ng masalimuot na usapin ng sino ang may karapatan sa pamamahala sa Sabah.

Pag-isipan:

Paano naging
epektibong kolonya ang
Malaysia para sa mga
Europeo?

Sa pamamahala ng mga British kanilang itinayo ang sistemang pampublikong paaralan, misyong Kristiyano, pagtuturo ng wikang Ingles, at mga paaralan na para sa mga Tsino. Sa usapin ng paggawa, ang mga

plantasyon ng goma pinangunahan ng mga Indian sa pamamalakad. Sa kabuoan, makikita na ang kolonisasyon ng mga Briton sa Malaysia ay nakatuon sa pang-ekonomikong programa. Itinaguyod nito ang taktikang *divide and rule*. Hinayaan na mamahala ang mga lokal na sultanato sa Malay Peninsula. Gayunpaman, ang pang-ekonomikong aspekto at diplomasya ay kontrolado ng mga Briton.

Pilipinas

Dalawa ang naging mananakop ng Pilipinas, ang Espanya at Estados Unidos. Ang pagdating ng mga Espanyol ay nagdulot ng pagbabago sa mga grupong kanilang nasakop. *Divide and rule* ang taktikang kanilang ginamit sa pananakop. Naipalaganap ang Kristiyanismo sa kapuluan. Nahati ang mga bayan sa mga *reduccion*. Ang simbahan ang naging sentro ng pamumuhay sa mga bayan. Ang mga grupong nasakop ay napasailalim sa sapilitang paggawa o Polo. Ito ang naging daan para maipatayo ang mga simbahan, kalsada, at tulay. Ang *vandala*

naman ay nagpapahayag ng sapilitang pagbebenta ng mga produkto sa mga Espanyol. Ang tributo naman ay uri ng buwis na ibinabayad ng mga nakatira sa encomienda, o mga lupang pinamamahalaan ng mga pinagkakatiwalaan ng hari. Dahil kakaunti lamang ang mga Espanyol sa Pilipinas, hindi natuto ng wikang Espanyol ang kalakhan ng mga mamamayan. Bukod pa rito, ang kalakalang galyon mula Manila hanggang Acapulco sa Mexico ay naitatag. Ang mga galyon ay magdadala ng situado para sa Pilipinas. Sa Maynila naman, ilalagay sa mga galyon na dadaong ang produkto mula sa Tsina. Dinala ito sa Acapulco, kung saan kukunin ito at dadalhin sa Europa. Makikita rito na ang kalakalang galyon ay ugnayang pangkalakalan sa pagitan ng Tsina at Espanya.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, naging maganda ba ang epekto ng pananakop noon sa Pilipinas? Bakit?

Nang lumaya ang mga Pilipino laban sa mga Espanyol, naganap ang Kasunduan sa Paris. Ibinenta ng mga Espanyol ang Pilipinas sa halagang \$20M. Dahil dito itinuring na kolonya na ng Amerika ang Pilipinas. Sa kanilang pamumuno, naitatag ang mga pampublikong paaralan. Naituro rin ang wikang Ingles sa mga Pilipino. Nagtayo ng base militar ang mga Amerikano sa kapuluan. Dumami ang mga establisimiyento at mga kalsada. Gayunpaman, nagpatupad din sila ng mga batas na sumusupil sa damdaming amkabayan. Halimbawa ang *Sedition Law* na nagsasabi na ang anomang pagnanais na makilahok sa kilusang kalayaan ay kakasuhan ng pagtatraydor. Ang mga lokal na elit o mga ilustrado ay nakipagkampiyan sa mga Amerikano upang mapanatili ang kanilang posisyon sa lipunan. Humantong ito sa pagmamana nila ng mga posisyon sa lokal na pamahalaan. Kalaunan, sila rin ang naging miyembro ng pambansang assemblea.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

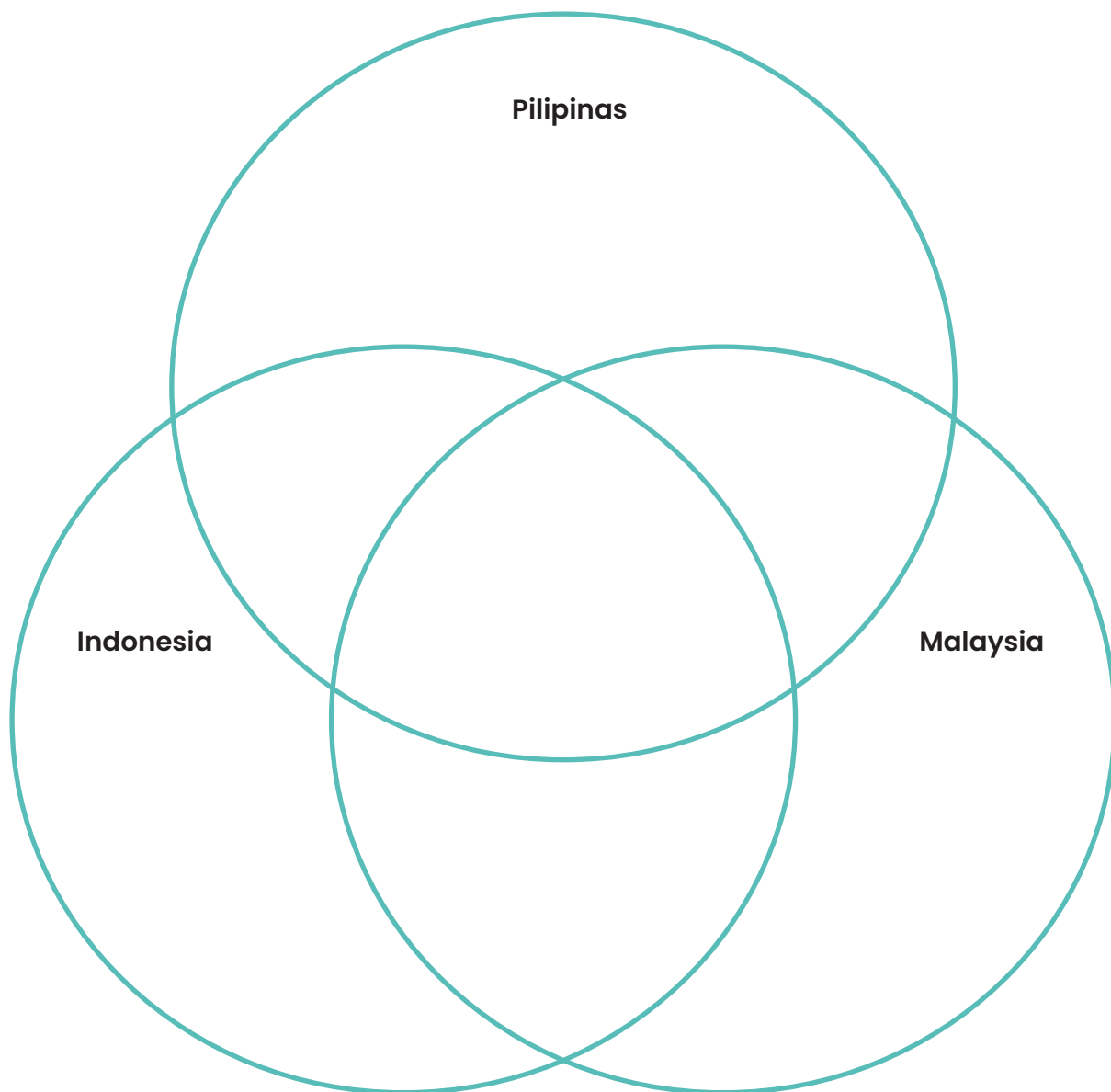
- _____1. Ano ang bansang sumakop sa Malaysia?
 - a. Britanya
 - b. India
 - c. Olandes
 - d. Espanya
- _____2. Ano ang relihiyong dala ng mga Espanyol at Portuges?
 - a. Islam
 - b. Kristiyanismo
 - c. Protestantismo
 - d. lahat ay tama
- _____3. Ano ang sistemang itinatag ng mga Dutch sa Indonesia patungkol sa pagtatakda ng halaga ng renta ayon sa produktibidad?
 - a. *ethical policy*
 - b. tributo
 - c. polo y servicio
 - d. *culture system*
- _____4. Ano ang taktika na ginamit ng mga Espanyol sa pagsakop sa Pilipinas?
 - a. *divide and rule*
 - b. *divide and subtract*
 - c. *divide and multiply*
 - d. *divide and expand*
- _____5. Ano ang polisiya ng mga Espanyol ang naniningil ng buwis sa mga naninirahan sa mga encomienda?
 - a. kalakalang galyon
 - b. tributo
 - c. polo
 - d. vandala
- _____6. Saang bansa nais makipagkalakalan ng Espanya kaya itinatag ang Maynila bilang daungan?
 - a. Indonesia
 - b. Portugal
 - c. Malaysia
 - d. Tsina

- _____7. Anong etnolinggwistikong grupo ang pinaboran ng mga British sa pananakop sa Malaysia?
- a. Malay
 - b. Tamil
 - c. Chinese
 - d. lahat ay tama
- _____8. Sino ang mga namuno ng lokal na pamahalaan sa Pilipinas sa panahon ng pananakop ng mga Amerikano?
- a. tagalog
 - b. indio
 - c. inquilino
 - d. ilustrado
- _____9. Ano ang naging motibasyon ng mga Dutch sa pagtatayo ng kolonya sa Indonesia?
- a. nais nilang makilahok sa kalakalan sa rehiyon
 - b. nais nilang maglagay ng presyur sa mga Espanyol na kanilang kalaban
 - c. narami silang makakasalamuhang Europeo sa Indonesia
 - d. nais nitong mapalawig ang kanilang impluwensya sa Asya
- _____10. Bakit nagpalawak ng teritoryo sa Indonesia ang mga Dutch?
- a. isa itong mayamang rutang pangkalakalan
 - b. maraming ginto rito
 - c. nais nitong pagkakitaan ang kolonya at maging makapangyarihan
 - d. may direktang ruta patungong Tsina

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Sa pamamagitan ng **Venn Diagram**, ikukumpara ng buong klase ang karanasan ng Pilipinas, Indonesia, at Malaysia. Ipaliwanag kung bakit at paano ito nagkakatulad at nagkakaiba.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Makikita sa Pilipinas, Indonesia, at Malaysia ang pagkakapareho ng kanilang dinanas sa mga kolonisador.
- Ang kanilang istrategikong lokasyon ang naging dahilan kung bakit sila napili na masakop ng mga Europeo.
- Nagdulot ito ng pagbabago sa relasyon ng tatlong bansa dahil naitakda ang mga hangganan nito.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin sa apat ang buong klase. Ilista ang epekto ng mga pananakop sa Pilipinas, Indonesia, at Malaysia.

Bansa	Epekto ng Pananakop
Pilipinas	
Indonesia	
Malaysia	

ARALIN 10

Ang Kolonyalismo sa Cambodia, Vietnam, at Myanmar

Matututuhan mo sa araling ito ang pagkakaiba at pagkakapareho ng karanasang kolonyal ng Cambodia, Vietnam, at Myanmar. Inaasahang maipapaliwanag ang mga epekto ng kolonyalismo sa kultura at Lipunan ng mga nasabing bansa.

Layunin

- ✧ Matukoy ang mga pamamaraang kolonyal sa mga bansa sa kalupaang Timog Silangang Asya.
- ✧ Matukoy ang mga reaksiyong kolonyal ng mga bansa sa kalupaang Timog Silangang Asya.
- ✧ Masuri ang mga programang kolonyal at reaksiyon ng mga bansa sa kalupaang Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Cambodia

Ang kaharian ng Cambodia ay napasailalim ng mga Pranses noong 1863. Nang makarating ang mga Pranses sa Cambodia, nakita nila itong oportunidad para makarating sa Tsina. Samantala, ang Cambodia noon ay naiipit sa pagpapalawak ng Thailand at Vietnam. Sila rin ang nasa gitna ng pag-aaway ng dalawang kaharian.

Nakita ni Haring Norodom ang oportunidad na ito na maging protektorado ng Pransya para makatakas sa paglawak ng Thailand at Vietnam. Naging sentro ng polisiyang kolonyal ang **pax franca** o mapayapang pagsakop. Ngunit nang magsagawa ng rebelyon ang grupo ni prinsipe Norodom (pamangkin ni Haring Norodom) noong 1885, sumagot ang mga Pranses ng panununog at panggagahasa

sa mga pamayanan. Kasama ng mga Pranses sa isinagawang pagsugod ang Vietnam. Dahil dito, maraming Khmer ang lumipat patungong Thailand. Kalaunan, taong 1887 nang mapasama ang Cambodia sa French Indochina. Taong 1893 naman nang maipasok sa unyon na ito ang Laos. Ang mga hari ng Cambodia, Vietnam, at Laos ay nanatiling mga pinuno ngunit sila ay nasa ilalim ng pamamahala ng isang Gobernador Heneral na itinalaga ng mga Pranses. Nakatuon ang mga Pranses sa pamamahala ng mga pang-ekonomikong polisiya at kalakalan sa rehiyon.

Ang siyudad ng Phnom Penh ang piniling kabisera ng kolonya ng Cambodia. Sa ilalim ng mga Pranses, naipatayo ang mga impraestruktura gaya ng mga kalsada at tulay. Ang mga Khmer ay napasailalim bilang mga manggagawa ng mga impraestruktura lalo na sa kabisera. Samantala, naging pokus din ng mga Pranses ang paghahanap ng mga artefact patungkol sa dating kasaysayan ng Cambodia. Nagbigay ng prestihiyo sa daigdig para sa mga Pranses ang paghahanap nito ng mga artefact na nakuha sa Cambodia.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, naging maganda ba ang epekto ng pananakop noon sa Cambodia? Bakit?

Vietnam

Nang masakop ng Pransya ang Cambodia, lalo itong nagbigay ng presyur sa Vietnam para magbigay ng teritoryo sa mga Pranses. Unang inatake ng mga Pranses ang Da Nang noong 1858 at sa Saigon noong 1859. Nabigo ang mga Vietnamese na protektahan ang Saigon kaya naging matagumpay na masakop ng Pransya ang mga probinsya na malapit sa Mekong Delta. Tinawag nila ang kolonyang ito na Cochinchina. Upang makarating sa Tsina, kinubkob nila ang mga pamayanan sa Red River, at itinatag na sentro ang Hanoi. Malakas ang impluwensyang Tsino sa rehiyon kaya naman sa una nilang pagtatangka, sila ay nabigo. Taong 1883 nang tuluyang nasakop ng mga Pranses ang Vietnam at tinawag na Tonkin ang Hilagang bahagi nito. Taong 1887 nang mapasama ang Vietnam sa French Indochina.

Pag-isipan:

Paano naging epektibong kolonya ang Vietnam para sa mga Europeo?

Nang maitatag ang protektorado ng Vietnam, ang dating mga emperador na namamahala ay napalitan ng mga nais maglingkod sa mga Pranses. Kung tutuusin, ang mga Pranses din ang mas nagdedesisyon sa mga pang-ekonomiko at politikal na polisiya. Walang ganap na kapangyarihan ang mga itinakdang bahagi ng burukrasya. Sa ilalim ng mga Pranses, nagsagawa ng maraming mga proyektong pang-impraestruktura at paggawa ng mga kalsada. Pinagtuunan din ang agrikultura at pagmimina para sa pag-eksport ng mga ito. Sa ilalim ng mga Pranses, naging mabagal ang pag-unlad ng Vietnam. Maraming magsasaka ang walang sariling lupa. Nagkaroon ng malaking hati sa lipunan, ang *minority* na nakapag-aral at ang mayorya na napasailalim sa sapolitang paggawa at pagsasaka. Ang mga Pranses at mga Tsinong *middle men* ang nag may-ari ng malalaking negosyo na nakasentro sa pag-export ng produktong agrikultural. Bihira ang katutubong Vietnamese na magmamay-ari ng mga negosyo sa kolonya. Dahil din dito, lalong naging mahina ang representasyon ng katutubo sa pamumuno.

Myanmar

Ang digmaang Anglo-Burmese ang isa sa mga pangunahing pangyayari na nagpabago sa sitwasyon ng bansa. Unang nasakop ng Britanya ang Mandalay noong 1885, at ang Yangon noong 1886. Sa panahong ito, itinakda ang buong Myanmar bilang kolonya ng Burma. Ito rin ay pinamahalaan bilang probinsya ng India. Sa unang mga taon ng pananakop ng mga Briton, tinanggalan ang mga **monghang buddhist** ng pribilehiyo na makialam sa mga politikal na desisyon. Humina ang monarkiya at impluwensya ng mga mongha na nagsisilbing haligi ng kabihasan sa Myanmar. Inilayo ng mga Briton ang mga dating pinuno ng mga komunidad na kanilang sinunog. Nagtalaga sila ng bagong mga lider na tapat sa Britanya na mamamahala sa mga pamayanan. Sa kanilang pananakop, ang noo'y magkakahiwalay na kaharian ng mga etnolinggwistikong grupo ay pinag-isa bilang iisang politikal na yunit.

Samantala, ang paghina ng impluwensya ng mga mongha sa lipunan ay nagdulot ng paglakas ng sekular na edukasyon. Nagbigay-daan ito sa bagong uring panlipunan na kinabibilangan ng mga edukado sa Europeong pamamaraan. Ang mga paaralan din na ipinatayo sa Myanmar ay pinamahalaan ng mga misyonerong Kristiyano. Sa mga paaralang ito, paulit-ulit nitong binibigyang kritisismo ang Budismo na nagtulak sa mga taga Myanmar na talikuran ang dating

paniniwala. Gaya ng mga Pranses sa Vietnam, ang kanilang aneksasyon sa Myanmar ay pinaniniwalaang paraan para makarating sa Tsina. Nabigo ang mga Briton sa kanilang misyon kaya nag-iba ang tunguhin ng ekonomiya ng Myanmar.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, ano ang papel ng kolonisasyon sa pagbabagong naganap sa tatlong bansa?

Bumagsak ang tradisyonal na ekonomiya ng Myanmar na nakatuon sa agrikultura. Napasailalim ang Myanmar sa isang *export oriented* na ekonomiya. Ang mga agrikultural na lupain ay ginamit na taniman ng *cash crops* para tugunan ang kagustuhan ng mga Europeo. Pinautang ng mga British banks sa India ang mga magsasaka ngunit tumaas ang interes nito kaya naililipat sa kanila ang lupain. Tumaas ang bilang ng walang trabaho habang tumataas din ang bilihan.

Nagtayo rin ang mga Briton ng mga daang bakal na tumatawid mula Hilaga hanggang Timog. Ang Irrawaddy naman ang naging pangunahing daanan ng mga *barge* patungo sa *Bay of Bengal*. Ang kalakalang ito ay nagbigay lamang ng benepisyo sa mga Briton at hindi sa mga taga Myanmar. Marami ring katutubo ang napasailalim sa pagtratabaho sa minahan ng *ruby*, petrolyo, at pagawaan ng timber.

Pag-isipan:

Ano ang halimbawa ng mga epekto ng kolonyalismo at imperyalismo sa tatlong bansa sa kasalukuyang panahon? Ipaliwanag.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

_____1. Kailan napasailalim ng mga Pranses ang kaharian ng Cambodia?

a. 1862

c. 1864

b. 1863

d. 1865

- _____2. Alin sa mga sumusunod ang bansang sumakop sa Myanmar?
- a. Britanya
 - b. India
 - c. Espanya
 - d. Pilipinas
- _____3. Ano ang tinawag na unyon ng mga protektorado ng Pransya sa Timog Silangang Asya?
- a. French Southeast Asia
 - b. Kingdom of Vietnam
 - c. Cochinchina
 - d. French Indochina
- _____4. Ito ang bansang nais marating ng mga Europeo kaya sila kumuha ng mga teritoryo sa Timog Silangang Asya.
- a. Timor
 - b. Burma
 - c. India
 - d. Tsina
- _____5. Ano ang tawag sa programa na isinagawa ng Pransya sa Cambodia para tuluyan itong sakupin?
- a. pax romana
 - b. pax parisia
 - c. pax espanya
 - d. pax franca
- _____6. Ano ang naging kabisera ng kolonyal na Cambodia?
- a. Tonle Sap
 - b. Phnom Penh
 - c. Siem Reap
 - d. Bangkok
- _____7. Ano ang itinawag sa kKatimugang bahagi ng Vietnam na unang naging kolonya ng Pransya?
- a. Cochinchina
 - b. Saigon
 - c. Cochin
 - d. Champa
- _____8. Sa Myanmar, sino ang tinaggalan ng pribilehiyo na makialam sa mga politikal na desisyon?
- a. ang mga Burmese
 - b. ang mga Vietnamese

- c. ang mga monghang buddhist
- d. lahat ng sagot ay tama

_____9. Ano ang nais ng mga Pranses sa pagsalakay sa Saigon?

- a. makarating sa Tsina
- b. kunin ang Mekong Delta para sa ganap na kontrol sa kalakalan
- c. magkaroon ng sapat na suplay sa aAgrikultura
- d. mapalawak ang teritoryo

_____10. Bakit itinuon ng mga Pranses ang buo nitong atensyon sa paghahanap ng arkeolohikal na *artifact* sa Cambodia?

- a. magbibigay ito ng prestihiyo sa Pransya bilang tagapagsalaysay ng nawawalang kasaysayan ng kanilang kolonya
- b. marami silang makukuhang ginto
- c. matitirhan nila ang dating mga kaharian sa Angkor
- d. lahat ng sagot ay tama

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Maglista ng iba't ibang karanasan at mga epekto ng pananakop sa bansang Myanmar, Vietnam, at Cambodia.

Bansa	Iba't Ibang Karanasan	Epekto ng Pananakop
Myanmar		
Vietnam		
Cambodia		

Pag-aararo ng Kabuoan

- Makikita sa Cambodia, Vietnam, at Myanmar ang pagkakapareho ng kanilang dinanas sa mga kolonisador.
- Ang pagsakop na ito ay nagbigay-daan sa mga pagbabago sa kani-kanilang mga bansa.
- Naging ugat din ito upang kanilang talikuran ang kanilang mga ibang tradisyon at yakapin ang mga makabagong paniniwala na dala ng mga kolonisador.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin sa tatlo ang klase. Gumawa ng slogan tungkol sa kampanya laban sa kolonyalismo. Gamitin ang naging karanasan ng Cambodia, Vietnam, at Myanmar bilang inspirasyon. Pagkatapos, magsulat ng isang sanaysay na sumasagot sa tanong na: Ano ang ginawa ng bansang Myanmar, Vietnam, at Cambodia upang pigilan at labanan ang pananakop? Ibahagi sa harap ng klase ang nagawa.

ARALIN 11

Ang Imperyalismong Hapones

Matututuhan mo sa araling ito ang paglakas ng Japan bilang imperyalistang bansa. Tutukuyin din ang mga naging hakbang para makapagtatag ng imperyo ang Japan sa Timog Silangang Asya.

Layunin

- ◇ Matukoy ang mga pangyayaring nagbigay-daan sa paglakas ng Hapones.
- ◇ Matukoy ang mga hakbang na ginawa ng Japan sa pananakop sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Masuri ang mga pamamaraang isinagawa ng Japan sa pananakop sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ipinalaganap ng Japan ang ideolohiyang “Asya para sa mga Asyano” na naglalayong palayain ang mga bansang Asyano sa dominasyong Kanluran. Ipinalaganap din ang **Greater East Asia Co-Prosperity Sphere** bilang isang tanda ng pananakop ng mga Hapones. Ayon dito, ang progreso, nasyonalismo, at kalayaan ay magiging posible sa ilalim ng pamumuno ng mga Hapones. Gayunpaman,

isa itong pagbabalat-kayo sapagkat pakikinabangan nito ang mga pang-ekonomikong yaman ng mga bansang sasakupin gaya ng mga likas na yaman at lakas paggawa. Ang pananakop ng mga Hapones ay naging posible sa pamamagitan ng pagtatatag ng mga pamahalaang papet sa bawat bansa na magsisigurado ng kanilang pagiging kaalyado ng Japan.

Pag-isipan:

Ano ang layunin ng ideolohiyang ipinalaganap ng Japan na “Asya para sa mga Asyano?”

Mga Pangyayari sa Ikalawang Digmaang Pandaigdig sa Silangan at Timog Silangang Asya

Pag-isipan:

Paano nagsimula ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig?

Petsa	Mga Pangyayari
Setyembre 27, 1940	Pumirma ang Japan sa Tripartite Act., ito ang simula ng pagiging opisyal na bahagi ng Axis Powers ang Japan.
Hulyo 1941	Nagpatupad ng embargo ng langis ang Estados Unidos sa Japan. Lalong pinaigting ang kagustuhan ng Japan na makidigma sa Estados Unidos.
Disyembre 7, 1941	Surpresang binomba ng Japan ang Pearl Harbor, kasabay ang pag-atake nito sa Pilipinas, Hong Kong, Thailand, Singapore, at Malaysia. Ito ang simula ng digmaan sa Pasipiko.
Disyembre 8, 1941 – Pebrero 15, 1942	Pagkakaroon ng madugong digmaan sa pagitan ng <i>Allied Forces</i> at <i>Axis Powers</i> sa British Malaya. Tinawag itong Malayan Campaign na naging isa sa matinding pagsuko ng mga Briton sa kanilang kasaysayan.
Enero 25, 1942	Nagdeklara ng digmaan ang Thailand laban sa Estados Unidos. Naging kaalyado ng Japan ang Thailand na nagsilbing papet nito.
Pebrero 27, 1942	Tumungo ang hukbong pandagat ng Japan sa Java. Naganap ang labanan sa Java Sea at kinuha mula sa mga Dutch ang pamamahala sa Indonesia.
March 5, 1942	Dumaong ang mga Hapones sa Batavia (Jakarta) sa Indonesia at malugod silang tinanggap ng mga Indones bilang tagapagpalaya mula sa mga Dutch. Benepisyal ang kapuluan ng Indonesia upang makuha ang mga likas na yaman, mga daungan at istrategikong lokasyon nito sa rehiyon.
March 8, 1942	Nakuha ng Japan ang Rangoon mula sa mga Briton. Pinaghatian ng Japan at Thailand ang kontrol sa Burma.

Petsa	Mga Pangyayari
Hunyo 2-6, 1942	Natalo ang puwersang Hapon sa Labanan sa Midway sa Hawaii. Ito ang naghudyat at naging simula ng pagkapanalo ng <i>Allied Forces</i> sa Pacific Theatre o Pacific War.
Oktubre 23-26, 1944	Naganap ang labanan sa Leyte Gulf, isa sa pinakamadugong labanan sa pagitan ng mga Hapones at Amerikano. Kinilala bilang pinakamalaking <i>naval battle</i> sa kasaysayan ng daigdig. Ito ang simula ng tagumpay ng Amerika na mabawi muli ang Pilipinas mula sa mga Hapones.
Pebrero 2, 1945	Sinalakay ng Estados Unidos ang Iwo Jima sa Japan at naging matagumpay ang pagsakop dito.
Setyembre 2, 1945	Opisyal na sumuko ang Japan sa <i>Allied Forces</i> . Pinirmahan nila ang <i>unconditional surrender</i> sa USS Missouri. Ito ang tanda ng pagtatapos ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig.

Mga Epekto ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig:

Pag-isipan:

Paano lumaganap ang mga kilusang nasyonalistiko sa Timog Silangang Asya?

1. Lumaganap ang mga kilusang nasyonalistiko sa Timog Silangang Asya. Naging dominante ang mga kilusang komunista sa anyo ng PKI, Malaya (Malayan People's Against Japanese Army), Viet Minh, at ng HUKBALAHAP (Hukbong Bayan laban sa Hapon).

The British Reoccupation of Malaya March past the 4th Regiment of Guerillas of the Malay Peoples' Anti-Japanese Army during their disbandment ceremony at Johore Bharu

President Elpidio Quirino receiving Hukbalahap leaders at Malacañan Palace. Among them is Luis Taruc, called "Huk Supremo"

2. Naganap ang matinding tensyon sa pagitan ng natitirang dalawang *superpower*: Ang Estados Unidos at Unyong Sobyet. Nag-uunahan sila sa pagpapalaganap ng kanilang ideolohiya at pagtatakda ng mga kaalyadong bansa. Nagtagumpay ang Unyong Sobyet sa suporta sa Tsina sa pamumuno ni Mao Ze Dong. Samantala, ang Estados Unidos ay muling ibinangon ang Japan at Timog Korea bilang kaalyado nito sa Asya. Ang Pilipinas din ay nagsilbing malapit na kaalyado nito.

Pag-isipan:

Ano ang naging epekto ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig sa Pilipinas?

3. Ang unahan ng Unyong Sobyet at Estados Unidos ang nagpasimula ng panibagong digmaan, ang Cold War. Nagdulot ito ng kanilang pakikisangkot sa mga lokal na digmaan gaya ng Vietnam War.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang slogan na binuo ng Japan para sakupin ang Asya?
a. Asya para sa Asyano	c. Asyano para sa Europeo
b. Europeo para sa Asyano	d. Europeo para sa Europeo
- _____2. Ano ang digmaang nilahukan ng Japan na humantong sa pagsakop sa mga bansa sa Timog Silangang Asya?
- a. Unang Digmaang Pandaigdig
- b. Ikalawang Digmaang Pandaigdig
- c. Digmaang Ruso-Japanese
- d. Digmaang Sino-Japanese
- _____3. Ano ang lugar na pinasabog ng mga Hapones na naging hudyat ng pagsisimula ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig sa Pasipiko?
a. Pearl Harbor	c. Goa
b. Mandalay	d. Nanking
- _____4. Ano ang iniwang ideolohiya ng mga Hapones sa pagsakop nila ng mga teritoryo sa Asya?
- a. Greater East Asia Co Proximity Sphere
- b. Greater East Asia Co Prosperity Sphere

- c. Greater West Asia Co Prosperity Sphere
 - d. Greater South Asia Co Prosperity Sphere
- _____5. Ano ang kinabibilangang alyansa ng Japan sa Ikalawang Digmaang Pandaigdig?
- a. *central powers*
 - b. *axiom*
 - c. *axis*
 - d. *asymptote*
- _____6. Anong bansa ang sinakop ng Japan mula sa mga Dutch?
- a. Vietnam
 - b. Cambodia
 - c. Malaysia
 - d. Indonesia
- _____7. Ano ang pangyayaring nagpapakita ng naganap na pagsugod ng mga Hapones sa Malaysia laban sa mga Briton?
- a. Malayan Insurance
 - b. Malayan Campaign
 - c. Malaya Champagne
 - d. Merdeka Campaign
- _____8. Ano ang kaisipan na ipinalaganap ng mga Hapones para kunin ang mga bansa sa Timog Silangang Asya sa mga Europeo?
- a. imperyalismo, progreso, at nasyonalismo
 - b. imperyalismo, kapitalismo, at progreso
 - c. nasyonalismo, kalayaan, at progreso
 - d. nasyonalismo, imperyalismo, at kapitalismo
- _____9. Ano ang layunin ng Greater East Asia Co-Prosperity Sphere?
- a. kalayaan para sa mga bansa ng Asya
 - b. pang-ekonomikong pagsasamahan ng mga bansa ng Silangang Asya
 - c. dominasyon ng Japan sa buong Asya
 - d. pang-ekonomikong pag-usbong ng mga bansa ng Asya

- _____10. Ano ang naging epekto ng pagpapasabog sa Pearl Harbor?
- a. naging makapangyarihang bansa ang Japan
 - b. opisyal na nagsimula ang digmaang pandaigdig sa Pasipiko
 - c. sumugod ang mga Hapones sa Myanmar, Malaysia, at Pilipinas
 - d. ninais ng mga Hapones na makidigma sa mga Amerikano

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Maglista ng mga maganda at hindi magandang epekto ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig.

Magandang Epekto ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig	Hindi Magandang Epekto ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang paglakas ng Japan bilang imperyalistang bansa ay dulot ng kanilang pagnanais na makipagsabayan sa mga Europeo sa pagkontrol sa mga kolonya.
- Ang pagpasok nila sa digmaan ay nagdulot ng pagkasira ng mga pamayanan, paglabag sa karapatang pantao, at pagtatakda ng mga opisyal na tapat sa mga Hapones.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magsulat ng maikling tula na tumatalakay sa masamang epekto ng digmaan. Gawin lamang itong dalawang saknong na may tig-apat na taludtod.

ARALIN 12

Ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig sa Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang naging karanasan ng Timog Silangang Asya sa Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Susuriin sa araling ito ang naging programa ng Japan sa Pilipinas, Indonesia, Myanmar, at Vietnam.

Layunin

- ◇ Matukoy ang mga patakarang kolonyal na ipinatupad ng mga Hapones.
- ◇ Matukoy ang mga tugon na ginawa ng mga bansa sa Timog Silangang Asya sa pananakop ng mga Hapones.
- ◇ Mapaghambing ang mga karanasan ng mga piling bansa sa Timog Silangang Asya sa ilalim ng mga Hapones.

Pagtatanim ng Kaalaman

Myanmar

Bago sumiklab ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig, nagsagawa ng rebelyon ang mga magsasaka laban sa hukbo ng mga British at Indian sa Myanmar. Pinamunuan ito ni Saya San. Kasama ng mga Thakin, o mga estudyanteng nakapag-aral sa Unibersidad ng Rangoon, nakuha nila ang tiwala ng mga magsasaka sa mga probinsya. Bahagi rin ito ng serye ng mga protesta laban sa pamamalakad ng mga British sa Myanmar. Tinawag itong **Thakin movement** na pinamunuan ni Thakin Nu at Aung San. Taong 1937 nang inihiwalay ng Britanya ang Burma sa India at binigyan ng sariling konstitusyon ngunit hindi pa rin nawawala ang direktang kontrol ng mga Europeo.

Sa pagsiklab ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig, ang mga pinuno ng radikal na kilusan ay nagpasyang makipag-usap sa mga Briton para sa mga reporma. Ngunit, inatasan ng mga British na arestuhin ang lider na si Aung San. Dahil dito, lumipad patungong Tsina si Aung San at doon ay tinulungan siya ng mga Hapones. Sa isang lihim na misyon, isinama ni Aung San patungong Japan ang 29 pang lider na nangunguna sa pag-aalsa. Tinawag silang *thirty comrades*. Kasama nila rito si Ne Win, ang kalaunang naging pinuno ng Myanmar. Pinangakuan ng mga Hapones ang Myanmar ng kalayaan mula sa mg Briton. Disyembre 1941 nang maitatag ni Aung San ang Burma Independence Army. Nang sumunod na taon, sinakop ng mga Hapones ang Myanmar. Si Ba Maw ang itinalagang punong ministro kasama si Aung San at Thakin Nu. Sa pananakop ng mga Hapones, ang mga hukbo nito ang tanging nakakapagpasya sa politikal na mga gampanin. Taong 1945, nag-aklas si Aung San at kumampi muli sa mga Briton at itinatag ang Burma National Army. Natalo nila ang mga Hapones at muling naitatag ang pamahalaang Briton sa Myanmar.

Sa tatlong taong pamamalagi ng mga Hapones sa Myanmar, nakita rito ang iba't ibang programa. Pinagtuunan nila ang nasyonalisasyon ng agrikultura kung saan ang mga Hapones ang namamahala sa produksyon. Ang mga *prisoner-of-war* ang inatasang gumawa ng daangbakal patungong Thailand. Ang pamosong River Kwai Bridge ang tanda ng madilim na kasaysayan na ito ng Myanmar. Marami ring naisagawang paglabag sa karapatang pantao sa panahong ito gaya ng mga *comfort women*, pagpapahirap at pagpatay sa mga inaakalang traydor sa pamahalaang Hapones.

Pag-isipan:

Paano nagbago ang pamumuhay ng mga mamamayan ng Myanmar sa panahon ng pananakop ng mga Hapones?

Vietnam

Nang masakop ng mga Nazi ang Pransya noong 1940, inaprubahan ng Gobernador Heneral ng French Indochina na si Jean Decoux ang pagpasok ng 30,000 hukbong Hapones sa teritoryong sakop nito. Kasama sa kanilang inokupa ang lahat ng paliparan sa Vietnam at Indochina. Ang kasunduang ito ang nagtakda sa Indochina bilang pangunahing pook ng operasyong militar ng Japan sa Timog Silangang Asya. Nakipagtulungan ang mga Pranses sa mga Hapones noong una

ngunit pinagdudahan ng Japan ang katapatan nito. Nang dinisarmahan ang mga Pranses, si Bao Dai ang huling emperador na itinalaga ng mga Europeo ay nagdeklara ng kalayaan. Gayunpaman, kalakhan ng politikal na pagdedesisyon ay nananatili pa rin sa mga Hapones.

Pag-isipan:

Sang-ayon ka ba sa layunin ng Viet Minh, isang kilusang komunista na pinamumunuan ni Ho Chi Minh? Bakit?

Bago ang digmaan, naitatag na ang Viet Minh, isang kilusang komunista na pinamumunuan ni Ho Chi Minh. Layunin nito na paalisin ang mga Pranses sa Vietnam at ang mapang-abusong mga negosyo nito at itaguyod ang sosyalistang pamahalaan. Nagtungo siya sa Tsina upang makipagpulong sa mga komunistang kilusan doon. Sa kaniyang pagbabalik sa Vietnam siya ay nakipagtulungan sa puwersa ng allied powers sa pamamagitan ng pagbibigay ng impormasyon sa galaw ng mga Hapones. Ang Viet Minh ang itinuring na

representante ng lehitimong gobyerno ng Vietnam. Taong 1945 nang makuha ng Viet Minh ang Hanoi, bumaba sa puwesto si Bao Dai at itinatag ang *Democratic Republic of Vietnam*. Samantala, ang mga Pranses ay determinadong makabalik bilang kolonyal na kapangyarihan sa Timog Silangang Asya. Kanilang kinuha ang Cochinchina at nagtalaga ng gobyernong pumapabor sa mga Pranses.

Indonesia

Sa Indonesia, nakitang oportunidad ng nasyonalistang kilusan ang pagdating ng mga Hapones para mapaalis ang mga Dutch. Ang mga Hapones naman ay sinigurong makukuha ang suporta ng maraming mamamayan sa pamamagitan ng pakikipagkasundo kina Sukarno at Hatta. Sila ay nabigyan ng posisyong militar sa pamahalaang itatatag ng mga Hapones. Ang pananakop ng mga Hapones sa Indonesia ay isinagawa para tugunan ang kanilang mga pangangailangan sa digmaan sa Pasipiko.

Pag-isipan:

Bakit nais sakupin ng mga Hapones ang Indonesia?

Upang makuha ang suporta ng mga Indones, itinatag ang Putera sa ilalim ng pamumuno ni Sukarno. Ito ang kilusang kumakatawan sa aspirasyon ng mga Indones at nagtakda kay Sukarno bilang pinuno ng Indonesia. Gayunpaman, nakuha man nito ang popular na suporta ng mga mamamayan, kinakailangan din nitong

sumunod sa mga kagustuhan ng Hapones gaya ng puwersahang paggawa. Ang mga kabataan din ay inorganisa at lumahok sa *Sukarela Tentera Pembalah Tanah Air* o ang boluntaryong hukbo para sa pagtatanggol ng bansa. Ito ay pinamunuan ng mga Indones na sinanay ng mga Hapones. Kalaunan ito ang nagsilbing puwersang militar na lumaban sa mga Hapones. Agosto 1945 nang sumuko ang mga Hapones at muling lumaya ang mga Indones.

Pilipinas

Ang **War Plan Orange** ang naging polisiya ng Amerika laban sa mga Hapones. Sa pamumuno ni Heneral Jonathan Wainwright, nilabanan ng puwersang Amerikano at Pilipino ang mga Hapones sa Hilagang Luzon. Samantala, ang puwersa nina MacArthur at Quezon ay nagtungong Corregidor habang inatasang ipagtanggol ang Bataan. Ang labanan sa Bataan ay tumagal mula Enero hanggang Abril 9, 1942. Sa pagbagsak ng Bataan, sinundan ito ng pagkakagapi ng puwersang Amerikano at Pilipino. Sakay ng submarine, nagtungo si Quezon patungo sa New York. Samantala, ang hukbo ni Douglas MacArthur ay nagtungo sa Britanya para tulungan laban sa mga Aleman.

Naiwan ang mga Pilipino sa kamay ng mga Hapones. Nagtakda ng pamahalaang papet ang Japan sa pamumuno ni Jose P. Laurel bilang pangulo. Nagsagawa rin ito ng nasyonalisasyon ng mga lupain. Ang mga dating panginoong may lupa ay napaalis kasabay ng paghina ng kanilang politikal na kapangyarihan. Naging mahirap ang pamumuhay sa panahon ng digmaan. Kalakhan ng inaani ay napupunta sa mga Hapones. Nagtakda ng bagong pera ang Japan na maliit lamang ang halaga kaya tinawag na *mickey mouse money*.

Mickey Mouse Money

Naging laganap ang pagbebenta ng mga ari-arian. Gayundin, maraming Pilipino ang naging biktima ng pang-aabuso at paglabag sa karapatang pantao. Nagtayo sila ng *comfort stations* at maraming babae ang naging *comfort women* na hanggang ngayon ay hinahanap pa rin ang hustisya. Ang **Hukbong Bayan Laban sa Hapon** (HukBaLaHap) ang gerilyang lumaban sa mga Hapones. Layunin nitong makuha ang pagkakapantay-pantay at karapatan ng magsasaka sa mga lupain. Patuloy ang labanan ng mga gerilya sa mga Hapones. Ang mga kolaborador o makapili ay isa ring suliranin sapagkat sila ang nag-eespiya sa gawain ng mga gerilya.

Pag-isipan:

Kung ikaw ang namumuno sa isang lupain noong panahon ng pananakop ng mga Hapones, paano mo ito ipaglalaman?

Sa pagtatapos ng digmaan, bumalik ang hukbo ni MacArthur at naganap ang Labanan sa Leyte Gulf. Pinasabog din ng mga Amerikano ang Maynila na kuta ng mga Hapones. Maraming Pilipino ang namatay. Ang Maynila ang naging ikalawang pinakasirang siyudad sa daigdig noong digmaan. Nagtapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig nang pasabugan ng bombang atomika ang Hiroshima at Nagasaki na sinundan ng pagsuko ng Japan.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang polisiya ng Estados Unidos laban sa mga Hapones sa Timog Silangang Asya?
 - a. War Plan Red
 - b. War Plan Brown
 - c. War Plan Orange
 - d. War Plan Yellow
- _____2. Ano ang hukbo ng mga magsasaka sa Pilipinas na lumaban sa mga Hapones?
 - a. PKI
 - b. USAFFE
 - c. FFEUSA
 - d. d. HUKBALAHAP

- _____3. Sino ang pangulong iniluklok ng mga Hapones sa Pilipinas?
- a. Manuel Roxas
 - b. Manuel Quezon
 - c. Sergio Osmena
 - d. Jose P. Laurel
- _____4. Ito ang bansag sa mga Pilipinong nakipag-alyansa sa mga Hapones.
- a. kolaborador
 - b. nasyonalista
 - c. gerilya
 - d. loyalista
- _____5. Sino ang pinuno ng Viet Minh na nanguna sa rebolusyon laban sa mga Hapones?
- a. Bao Dai
 - b. Ho Chi Minh
 - c. Ho Chi Ma
 - d. Ngo Din Diem
- _____6. Anong partido ang itinatag ni Sukarno upang ipahayag ang interes ng mga mamamayang Indones?
- a. PKI
 - b. USAFFE
 - c. Dutch East Indies
 - d. Putera
- _____7. Saan naganap ang pagsuko ng Pilipinas sa mga Hapones?
- a. Davao
 - b. Bataan
 - c. Corregidor
 - d. Maynila
- _____8. Sino ang mga pinuno ng Thakin Movement o ang radikal na kilusang nakakuha ng suporta ng mga magsasaka sa kanayunan sa Myanmar?
- a. Thakin Nu at U Nu
 - b. Thakin Nu at Aung San
 - c. Thakin Nu at Ne Win
 - d. Aung San at Ne Win
- _____9. Ano ang naging polisiya ng mga Pranses sa pagdating ng mga Hapones sa Vietnam?
- a. nanatiling kolonya ng mga Pranses ang Vietnam
 - b. ninais ng mga Hapones na makidigma sa mga Pranses

- c. nagpalaganap ito ng relihiyong Shinto.
- d. hinayaan nitong gamitin ng mga Hapones ang mga paliparan

_____10. Ang mga sumusunod ang layunin ng mga Hapones sa pananakop maliban sa?

- a. pagiging rehiyunal na kapangyarihan
- b. ganap na paglaya ng mga bansa sa Timog Silangang Asya
- c. pagpapaalis sa mga Europeo
- d. paggamit sa mga lupain para sa pang-ekonomikong pangangailangan

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magsulat ng maikling sanaysay patungkol sa sinapit ng mga bansa sa panahon ng pananakop ng mga Hapones. Ano ang aral na makukuha mula sa karanasan ng Timog Silangang Asya sa panahon ng digmaan?

Pag-aararo ng Kabuoan

- Makikita sa karanasan ng mga bansa ang pinakalayunin ng Japan sa pagbuo ng imperyo: pagpapalakas ng rehiyonal na kapangyarihan, pagtugon sa pangangailangang pang-ekonomiko, at pagpalit sa mga Europeo bilang *superpower* sa Asya.
- Napaalis man ang mga Europeo, hindi tumigil ang mga bansa sa Timog Silangang Asya na makamit ang tunay na kalayaan sa kanilang paglaban sa mga Hapones.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin sa dalawa ang buong klase. Ikumpara ang mga polisiya ng mga Hapones sa iba't ibang bansa sa Timog Silangang Asya.

Mga Bansa	Pagkukumpara ng Polisiya
Indonesia	
Myanmar	
Vietnam	
Pilipinas	

KABANATA 3

NASYONALISMO, KASARINLAN, AT PAGKABANSA

Sa kabanatang ito, mauunawaan ang konsepto ng nasyonalismo, kasarinlan, at pagkabansa sa konteksto ng kolonyalismo sa Pilipinas at Timog Silangang Asya. Tinitignang esensyal ng mga konseptong ito sa pagbubuklod ng isang bansa at maging ng rehiyon sa Timog Silangang Asya.

ARALIN 13

Pagkamakabansa: Batayang Kaalaman sa Pag-unawa ng Konsepto ng Nasyonalismo

Matututuhan mo sa araling ito ang mga batayang kaalaman tungkol sa konsepto ng nasyonalismo at ng pagtatampok ng pagkamakabansa sa pamamagitan ng pagsasagawa ng mga gawaing nasyonalistiko.

Layunin

- ◇ Maipaliwanag ang konsepto ng nasyonalismo.
- ◇ Maunawaan ang konsepto ng nasyonalismo.
- ◇ Maisulat ang pag-unawa sa konsepto ng nasyonalismo.

Pagtatanim ng Kaalaman

Kahulugan ng Nasyonalismo

Ang **nasyonalismo** ay isang sistema ng paniniwala o ideolohiyang pampolitika na nagmumula sa pagkakaroon ng malasakit sa sariling bansa, ang pagtataguyod ng mga interes nito, ang pagkakakilanlan at pagmamalaki sa kultura at tradisyon ng bansa, at ang layuning makamit ang pambansang pag-unlad. Tinatanggap na ang nasyonalismo ay isang pangyayari na may mga pinagmulan sa kasalukuyan at ito'y sumusunod sa mga estruktural na kondisyon ng mga modernong lipunan. Ang mga pambansang watawat, himno, at iba pang mga simbolo ng nasyonal na pagkakakilanlan ay itinuturing na mga makabuluhang sagisag ng pagkakabuklod-buklod ng isang bansa.

Pag-isipan:

Bakit mahalaga ang pagkakaroon ng nasyonalismo sa isang ibansa?

Ang **pagkamakabansa** o nasyonalismo ay isang kataga na tumutukoy sa isang doktrina o kilusang pampolitika na pinanghahawakan na may karapatan ang isang bansa—kadalasang binibigyang-kahulugan sa etnisidad o kultura na bumubuo ng isang malaya o awtonomong pamayanang pampolitika na nakabatay sa isang magkakatulad na kasaysayan at karaniwang patutunguhan. Ito rin ang

Pag-isipan:

Sa kasalukuyang panahon, kinakailangan bang magkaisa ng mga mamamayang Pilipino upang makamitan ang pagkabansa? Ipaliwanag.

ideyolohiyang pampolitika at sentimyento o damdaming bumubugkos sa isang tao o sa iba pang mga taong may pagkakapareho sa kaniyang wika, kultura o kalinangan, at mga kaugalian o tradisyon. Bagamat nakapagpapasigla o nakapagpapanimula ito ng demokratikong pampolitika na pagbabago at repormang pangkabuhayan o pang-ekonomiya, kadalasang kinalalabasan o nagreresulta ito ng labis na katapatan sa isang estado na may posibilidad na maliitin ang isa pang nasyon, kaya't maaaring maging obstakulo o balakid sa pandaigdigang kapayapaan at kooperasyon o pagkakaisa.

Ang “nasyonalismo” ay galing sa salitang Latin na “*natio*” na ang ibig sabihin ay ang “**pagpapangkat ng mga taong may iisang lahi na mas mataas kaysa pamilya ngunit mas maliit kaysa sambayanan**”. Dito rin nag-ugat ang salitang nasyon na nangangahulugang “pangkat ng mga indibidwal na nagkaroon ng magkakatulad na katangian dahil sa palagian nilang interaksyon sa isa’t isa”. Batay rito, ang nasyonalismo ay itinuturing na pananaw ng isang indibidwal bilang kasapi ng isang bansa o kaya ay pagnanasa ng isang indibidwal na paunlarin at palakasin ang isang bansa.

Ang terminong “nasyonalismo,” na nagmula sa salitang Aleman na “*nationalismus*,” ay iniugma ni Johann Gottfried Herder noong 1770’s. Bagamat hindi tiyak kung saan ito unang sumiklab, itinuturing na may malapit na kaugnayan ito sa modernisasyon ng mga estado at sa pagsulong ng popular na pagtatanggol sa kalayaan. Ang damdaming ito ay nagbigay-diin at naging bahagi ng larangan ng pulitika noong huling bahagi ng ika-18 siglo, partikular na sa panahon ng Rebolusyong Pranses at Rebolusyong Amerikano. Ang konsepto ng nasyonalismo ay naging isang makabuluhang pwersa sa kasaysayan, nag-ambag sa mga pangyayari tulad ng Unang at Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Ayon kay Benedict Anderson, isang kilalang iskolar na sumulat ng aklat na “*Imagined Communities*,” ang pagkalat ng mga inilathalang teksto at ang pag-unlad ng sistema ng paglilimbag ay nagdala at nagpagising ng kamalayang pambansa sa mga tao.

Ang Nasyonalismo sa Konteksto ng Kasaysayan ng Pilipinas

Ang nasyonalismo ay isang pampolitikang ideolohiya na unang kumalat sa Inglatera noong ika-18 na siglo. Sa ilalim nito, ang pagkakakilanlan ng isang tao ay batay o kaugnay sa kaniyang pagsilang o pinagmulang bansa. Ito ay naging prinsipyong ipinakita ng mga sinaunang Pilipino noong panahon ng kolonyalismo ng Espanya. Sa kabila ng kakulangan sa sandata at kasanayan, matapang na nilabanan ng mga Pilipino ang mga Espanyol na mananakop. Ang mga pagbabago na ipinatupad ng Espanyol sa Pilipinas ang nag-udyok sa mga Pilipino na mag-alsa at lumaban laban sa kolonyalismong Espanyol. Tinutulan ng mga Pilipino ang maling gawain at pang-aabuso ng mga Espanyol sa kapangyarihan.

Pag-isipan:

Maganda ba ang naging epekto ng nasyonalismo noong ika-18 na siglo? Bakit?

Ang mga mapanupil na patakaran at pangyayari sa bansa ang nagpabigat sa kamalayan ng mga Pilipino na ang tanging layunin ay makawala sa ilalim ng kapangyarihan ng Espanya. Pinatutunayan ng kanilang tapang sa mga labanang kanilang isinagawa ang malalim na pagmamahal sa kanilang bayan. Ang pagnanasa na mabawi ang kanilang nawalang kalayaan mula sa mga mananakop na Espanyol at muling mabuhay nang may dignidad, kahit pa ito ay may personal na sakripisyo, ay nagpapakita ng di-mabilang na determinasyon.

Ang pagsilang ng nasyonalismo sa Pilipinas ay nag-ugat noong ika-19 siglo bilang bunga ng mahabang panahon ng kolonyalismo ng Espanya na tumagal ng mahigit tatlong siglo. Ang mga unang simula ng kamalayang pambansa ay nagmula sa hanay ng mga *creoles* o mga Pilipinong ipinanganak sa kolonyal na bansa ngunit may Espanyol na dugo. Mula rito, ito ay lumago at naging mas matatag sa tulong ng mga *ilustrado* o mga edukadong Pilipino at ito'y naging ganap sa mga Indio o mga karaniwang mamamayan. Sinasabing ito ay resulta ng iba't ibang mahahalagang pangyayari tulad ng sekularisasyon ng mga simbahan, mga pagbabago sa ekonomiya, at pag-usbong ng isang uring edukado.

Isa sa mga kilalang tanyag na personalidad na lumaban para sa sekularisasyon ng mga simbahan sa Pilipinas ay si Padre Pedro Pelaez. Kaniyang isinulong ang karapatan ng mga katutubo na mamahala at magpatupad sa mga simbahan. Nang siya ay pumanaw dahil sa isang lindol noong 1863, si Padre Jose Burgos ang nagpatuloy ng adbokasiyang sekularisasyon. Sa kasaysayan, pinagdudahan siya bilang isa sa mga lider ng pag-aalsa sa Cavite noong 1872 at itinuring na kasama ni Mariano Gomez at Jacinto Zamora na binitay noong Pebrero 1872.

Sa larangan ng ekonomiya, unti-unting nababawasan ang kahalagahan ng Kalakalang Galeon mula sa Maynila patungong Acapulco, Mexico noong ika-18 siglo. Nang maganap ang pagbukas ng Kanal Suez noong Nobyembre 1869, nagkaroon ng mas mabilis na kalakalan ang Pilipinas at Espanya. Ipinagbukas din ang ilang mga pantalan sa mga lugar tulad ng Pangasinan, Iloilo, Zamboanga, Cebu, Legazpi, at Tacloban. Dahil dito, nagresulta ito sa mas mabilis at mas malawakang pag-usbong ng mga ideya mula sa Europa patungo sa Pilipinas. Ito ang naging daan para sa mas mabilis na paglaganap ng mga konsepto ng liberalismo na nagmumula sa Panahon ng Kaliwanagan (*Age of Enlightenment*) at Rebolusyong Pranses.

Sa pamamagitan ng mas mabilis na paglalakbay sa karagatan, nagkaroon ng oportunidad ang mga Pilipino na makapag-aral sa Europa, na nagdala sa kanila ng mga kaisipang liberal mula sa Panahon ng Kaliwanagan at Rebolusyong Pranses. Sa tulong ng mga manunulat tulad nina Marcelo H. del Pilar, Graciano Lopez Jaena, at Jose Rizal, kasama ang iba pang *ilustrado*, pinalakas ng Kilusang Propaganda ang nasyonalismo sa loob at labas ng Pilipinas. Sa kabilang banda, sina Andres

Bonifacio at Emilio Jacinto ay nag-angat ng diwa ng pagmamahal sa bayan tungo sa himagsikan para sa kalayaan ng Pilipinas.

Mga Halimbawa ng Pagpapakita ng Pagiging Nasyonalistiko sa Pilipinas

Bagaman ang nasyonalismo ay isang ideolohiyang pampolitika, nakapagpapa tatag ito ng pagkakakilanlan at pagkamamamayan ng isang bansa. Ang mga sumusunod ay ilan sa mga halimbawang simbolo nito:

Pag-isipan:

Bilang isang mag-aaral, paano mo ipinakikita ang pagiging nasyonalistiko sa Pilipinas?

- **Respeto sa bandila:** Isa ito sa mga pinakamahalagang prinsipyong dapat itaguyod ng mga taong may pagmamahal sa bayan. Mahalagang tandaan natin na maraming bayani ang nagbuwis ng kanilang buhay para itaas ang ating bandila. Maipapakita natin ang paggalang sa ating watawat sa pamamagitan ng tamang pag-awit ng pambansang awit (Lupang Hinirang) at pagtayo ng tuwid tuwing may seremonya ng watawat.
- **Pagsuporta sa mga lokal na produkto:** Dapat din nating suportahan ang mga produkto mula sa sariling bansa kaysa sa mga dayuhang produkto. Sa ganitong paraan, maibubuhos natin ang suporta sa ating ekonomiya.
- **Pagpapahalaga sa ating kultura at tradisyon:** Ang kultura ng Pilipinas ay makulay at mayaman. Bilang mga Pilipino, bahagi ng ating responsibilidad na pangalagaan at ipagmalaki ang ating kultura laban sa impluwensya ng globalisasyon upang maipasa ito sa mga susunod na henerasyon.
- **Pagpapalaganap at paggamit ng ating wika:** Bilang mga mamamayan ng Pilipinas, tayo ay may tungkuling na gamitin at itaguyod ang ating sariling wika dahil ito ang nagpapakilala sa atin.
- **Pagbibigay-pugay sa ating bayan:** Sa pamamagitan ng pagsuporta sa ating mga atleta at mga kalahok sa mga kumpetisyon, tayo ay makakatulong sa pagpapakilala ng pangalan ng ating bansa. Ang mga nagwawagi na galing sa Pilipinas ay nagpapakita na tayo ay may natatanging talento at may kakayahang makipag-kumpetensya sa iba.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ang nasyonalismo ay:
- a. sistema ng paniniwala
 - b. simbolismo
 - c. kondisyon ng modernong lipunan
 - d. repormang pangkabuhayan
- _____2. Ano ang pinahahalagahan ng nasyonalismo?
- a. pagkakaroon ng pagpapahalaga sa ibang bansa
 - b. matinding pagkakakilanlan sa sariling bansa
 - c. pakikibahagi sa pandaigdigang komunidad
 - d. pakikisama sa iba't ibang kultura
- _____3. Ang terminong "nasyonalismo" ay mula sa salitang "*nationalismus*" na mula sa wikang?
- a. Aleman
 - b. Pranses
 - c. Espanyol
 - d. Ingles
- _____4. Ang mga sagisag ng isang bansa ay nangangahulugang:
- a. doktrina
 - b. pagkakaisa
 - c. kaugalian
 - d. pagbubuklod at pagkakakilanlan

- _____5. Ang pagkakaroon ng konsepto ng nasyonalismo ay itinuturing rin na:
- a. pagsulong ng ekonomiya
 - b. pagkakatatag ng mga bansa
 - c. modernisasyon ng mga estado at sa pagsulong ng popular na pagtatanggol sa kalayaan
 - d. pagbuwag sa pagkakahati ng mga komunidad
- _____6. Ano ang isa sa mga pangunahing layunin ng nasyonalismo?
- a. pag-aangat ng ekonomiya ng ibang bansa
 - b. pagkakaroon ng malayang pamahalaan at pagpapasya ng bansa
 - c. pag-aari ng maraming teritoryo
 - d. pag-unlad ng internasyonal na ugnayan
- _____7. Ang nasyonalismo ay isang sistema ng paniniwala o ideolohiyang pampolitikang:
- a. pagtataguyod ng mga interes nito, ang pagkakakilanlan at pagmamalaki sa kultura at tradisyon ng bansa, at ang layuning makamit ang pambansang pag-unlad
 - b. pagtataguyod ng interes ng ibang bansa
 - c. pagbuo ng isang pamayanang magtatampok sa kapakanan ng ibang lahi
 - d. pakikisalamuha ibang kultura
- _____8. Ang ideya ng nasyonalismo sa kasaysayan ay:
- a. pampolitikang ideya na unang kumalat noong panahon ng Amerikano
 - b. pampolitikang ideya na unang kumalat sa Inglatera

- _____9. Ang konsepto ng nasyonalismo ay naging isang makabuluhang puwersa sa kasaysayan dahil:
- a. nagpalaki sa agwat ng mga mayayaman at mahihirap
 - b. nagligtas sa mga komunidad mula sa pananakop
 - c. naging balakid sa pagkakaisa
 - d. ito ay nag-ambag sa mga pangyayari tulad ng Unang at Ikalawang Digmaang Pandaigdig
- _____10. Bakit mahalaga ang pagkakaroon ng nasyonalismo?
- a. nag-uugnay ito ng mga karating rehiyon
 - b. nagpapatatag sa dayuhang bansa
 - c. ito ang nagtataguyod ng ideya ng malasakit sa sariling bansa
 - d. mahalaga sa indibidwalistikong paghahangad

Ito ang halimbawa ng *Word Cloud Map*:

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang nasyonalismo ay isa sa mga konsepto sa lipunan na may malalim na kahulugan at implikasyon sa buhay ng mga tao at mga bansa.
- Ang nasyonalismo ay nagmumula sa pangangailangan ng tao na magkaroon ng pagkakilanlan, pagkakabuklod, at pagmamalasakit sa kani-kaniyang bansa.
- Sa pangkalahatan, ang pag-aaral at pag-unawa sa konsepto ng nasyonalismo ay nagbibigay-daan sa mas malalim na pag-unawa sa mga pangyayari sa kasaysayan at sa mundo ngayon.
- Ito ay isang mahalagang bahagi ng ating pag-unlad bilang mga mamamayan ng isang bansa at bilang mga miyembro ng pandaigdigang komunidad.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin sa dalawa ang buong klase upang magsagawa ng Debate at Diskusyon. Ang dalawang pangkat ay pagdedebatihan ang ideya ng nasyonalismo na may temang **“Diwa ng Nasyonalismo: Mahalaga o Hindi Mahalaga sa Pagbubuklod ng Bansa?”**

ARALIN 14

Pagdalumat sa Kasarinlan at Pagkabansa

Mauunawaan mo sa araling ito hindi lamang maiparating ang teoretikal na kaalaman tungkol sa kasarinlan at pagkabansa, kundi pati na rin ang praktikal na aplikasyon at personal na koneksyon ng mga mag-aaral sa mga konsepto.

Layunin

- ◇ Maunawaan ang ugnayan ng konsepto ng kasarinlan at pagkabansa.
- ◇ Maipahayag ang sariling pagtingin sa konsepto ng kasarinlan at pagkabansa.
- ◇ Maiguhit ang pag-unawa sa konsepto ng kasarinlan at pagkabansa.

Pagtatanim ng Kaalaman

Kahulugan ng Kasarinlan

Pag-isipan:

Mahalaga bang magkaroon ng kasarinlan ang isang bansa? Bakit?

Ang konsepto ng **kasarinlan** ay tumutukoy sa kalayaan, kapangyarihan, at kakayahan ng isang tao, bansa, o entidad na magdesisyon at kumilos nang hindi nakadepende sa iba. Ito ay mahalagang aspeto ng pagsasarili at pagpapasya, at ito ay may iba't ibang antas ng kahulugan depende sa konteksto. Sa personal na antas, ang kasarinlan ay tumutukoy sa pagkakaroon ng kalayaan ng isang tao na magdesisyon para

sa kaniyang sarili, ang kaniyang mga layunin, at ang kaniyang mga gawaing pansarili nang hindi kinikilala o pinakikialaman ng iba. Ito ay kaugnay ng personal na pagpapasya at kalayaan na maging sarili. Sa pampolitikal na antas, ang kasarinlan ay isang prinsipyong mahalaga sa mga bansa. Ito ay nagpapahiwatig ng kakayahang magtakda ng sariling mga patakaran, magpasya sa mga usapin

ng teritoryo, ekonomiya, at mga ugnayan sa ibang bansa nang hindi nakikialam ng iba. Ito ay itinuturing na pundasyon ng soberanya ng isang bansa. Subalit, ang konsepto ng kasarinlan ay hindi ganap na hiwalay sa iba. May mga limitasyon at responsibilidad din ang kaugnay nito. Hindi maaaring ang kasarinlan ng isang tao o bansa ay magdulot ng pinsala o pagyurak sa iba. Ito ay dapat gamitin nang may pag-aalala sa karapatan at kapakanan ng iba.

Kahulugan ng Pagkabansa

Ang **pagkabansa** ay isang komplikadong konsepto na naglalahad ng kahulugan, identidad, at ugnayan ng isang tao sa kaniyang bansa o pambansang komunidad. Ito ay hindi lamang isang simpleng pagsasabuhay ng pambansang watawat o pag-awit ng pambansang awit. Ito ay nagmumula sa puso at isipan ng bawat mamamayan at nagpapakita ng kung paano tayo konektado sa ating bansa, kasaysayan, at kapwa mamamayan. Sa pagkabansa, ang isa ay nagiging bahagi ng isang kolektibong pambansang pagkakakilanlan. Ito ay isang kamalayan na hindi lamang personal kundi sosyal at kultural na galing sa isang komunidad ng mga tao. Ang pagkabansa ay nagpapakita ng pagkilala sa kasaysayan, kultura, at identidad ng bansa. Ito'y pag-aangkin sa mga tradisyon, paniniwala, at mga halaga na nagpapahayag sa ating pagkakaiba at pagiging Pilipino, Amerikano, Hapon, o ano pa man ang ating pambansang pagkakakilanlan.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, naisasabuhay pa rin ba ang pagkabansa sa kasalukuyan? Ipaliwanag kung paano.

Sa isang mas praktikal na antas, ang pagkabansa ay nagpapahayag ng ating pagmamahal at pag-aalaga sa ating bansa. Ito ay mas higit sa pagsususuo ng mga pambansang simbolo o pagkanta ng pambansang awit. Ito ay pagkilala sa kahalagahan ng pambansang edukasyon, ekonomiya, at seguridad. Ito ay pag-aambag sa pambansang kaunlaran sa pamamagitan ng pagbabayanihan at pagtutulungan. Kasama sa pagkabansa ang pakikilahok sa pampolitikang proseso ng bansa. Ito ay pagtuturing sa pagboto bilang hindi lamang isang tungkulin kundi isang pribilehiyo na maging bahagi ng pagpapalano at pagpapatupad ng mga patakaran at batas ng bansa. Ito ay pagkilala sa kapangyarihan ng mamamayan na magdulot ng pagbabago at pagsulong sa kanilang komunidad. Ang pagkabansa ay hindi nakatali lamang sa isang lugar o teritoryo. Ito ay isang kamalayan na

naglalayong maging bahagi ng mas malawak na mundo. Ito ay pag-unawa na ang mga hamon at problema ng ating bansa ay konektado sa mga isyu sa iba't ibang panig ng mundo. Ang pagkabansa ay may kalakip na kamalayan sa mga isyu ng kahalagahan ng kapayapaan, pandaigdigang kaunlaran, at karapatang pantao.

Maraming mga iskolar at mananaliksik sa Pilipinas ang nakatuon sa pagsusuri at pag-aaral ng konsepto ng pagkabansa. Narito ang ilang mga kilalang iskolar na nag-aral at nag-ambag sa pag-unawa ng pagkabansa sa konteksto ng Pilipinas:

Pag-isipan:

Ano ang naitulong ng mga iskolar na nag-aral sa pag-unawa ng pagkabansa sa konteksto ng Pilipinas?

- **Bienvenido Lumbera:** Kilala bilang makata, manunulat, at kritiko ng panitikan. Siya ay kilala sa kaniyang mga akda at pag-aaral ukol sa pambansang wika, panitikan, at kultura ng Pilipinas. Si Lumbera ay nagbigay-diin sa kahalagahan ng pambansang wika sa pagpapahayag ng pagkabansa.
- **Renato Constantino:** Isang kilalang kasaysayan at manunulat sa Pilipinas, siya ay nakatuon sa pag-aaral ng pambansang kasaysayan at kung paano ito nakaaapekto sa pagbubuo ng pambansang kamalayan. Siya ang may-akda ng "The Making of a Filipino: A Story of Philippine Colonial Politics," kung saan inilabas niya ang mga isyu ukol sa kolonyalismo at pagkabansa.
- **Zeus Salazar:** Isang sikolohista at kasaysayan. Siya ay nagkaroon ng malalim na impluwensya sa pagsusuri ng pambansang kamalayan at kultura ng Pilipinas. Si Salazar ay isa sa mga nagtuturo ng "Kasaysayan ng Pilipinas" sa Unibersidad ng Pilipinas.
- **Nicanor Tiongson:** Isang kilalang mananaliksik sa larangan ng sining at kultura. Siya ay nagkaroon ng mga kontribusyon ukol sa pag-aaral ng mga sining ng Pilipinas, kabilang na ang teatro, musika, at iba pang aspeto ng kultura na nagpapahayag ng pagkabansa.

Ang konsepto ng “**pagkabansa**” ay may iba’t ibang interpretasyon, at isa sa mga kilalang iskolar at manunulat sa Pilipinas na nagbigay ng kanilang mga pananaw ukol dito ay si Bienvenido Lumbera. Si Bienvenido Lumbera ay isang premyadong makata, manunulat, at kritiko ng panitikan na kilala sa kaniyang kontribusyon sa pag-aaral ng panitikan at kultura ng Pilipinas. Narito ang kaniyang pananaw ukol sa pagkabansa:

- **Pambansang wika:** Isa sa mga mahalagang bahagi ng pagkabansa ay ang paggamit at pagsusulong ng pambansang wika. Ayon kay Lumbera, ang pagtangkilik at paggamit ng Filipino o iba pang pambansang wika ay nagpapahayag ng pagmamahal at pagmamalasakit sa bansa. Ito ay isang paraan ng pagkakabuklod at pagpapalaganap ng kultura ng bansa.
- **Pagsasalaysay ng kasaysayan:** Ayon kay Lumbera, ang pag-aaral at pagpapalaganap ng kasaysayan ng bansa ay mahalaga sa pagpapalaganap ng pagkabansa. Ito ay nagpapakita ng kamalayan sa mga nagdaang kaganapan, mga pagbabago, at mga pagsubok na dumaan ang bansa. Ang pag-unawa sa kasaysayan ay nagbibigay-kahulugan sa pagiging bahagi ng isang pambansang komunidad.
- **Pagsusuri sa panitikan:** Bilang isang kilalang kritiko ng panitikan, si Bienvenido Lumbera ay nagbigay-diin sa kahalagahan ng panitikan sa pagpapahayag ng pagkabansa. Ang panitikan, ayon sa kaniya ay isang paraan ng pagtuklas, pag-unawa, at pag-usbong ng pambansang kamalayan. Ito ay nagpapahayag ng mga kuwento, halaga, at karanasan ng mga mamamayan ng bansa.
- **Aktibismo at pagtutol sa pang-aapi:** Si Lumbera ay kilala rin sa kaniyang aktibismo at pagtutol sa mga isyu ng katiwalian, karahasan, at pang-aapi sa bansa. Ayon sa kaniya, ang pagkabansa ay hindi lamang pagtangkilik sa mga positibong aspeto ng bansa kundi pati na rin ang pagtutol sa mga negatibong gawain na nagdudulot ng pagsasakripisyo sa kalayaan, katarungan, at karapatan ng mga mamamayan.

Pagtatampok ng Ideya ng Kasarinlan

Sa konteksto ng mundo, ang konsepto ng kasarinlan ay may malawak na kahulugan. Ito ay may kaugnayan sa mga pambansang soberanya, kalayaan, at kakayahan ng mga bansa na magdesisyon at kumilos nang hindi nakadepende sa ibang bansa o entidad. Narito ang mga aspeto ng konsepto ng kasarinlan sa konteksto ng mundo:

- **Pambansang soberanya:** Ang kasarinlan ay nauugnay sa pambansang soberanya, na nangangahulugan na ang isang bansa ay may kapangyarihan na magtakda ng sariling mga patakaran, batas, at mga polisiya para sa kabutihan ng kanilang mamamayan. Ito ay nagpapahayag ng pangunahing prinsipyo ng kalayaan mula sa pananakop o impluwensya ng ibang bansa.
- **Paggamit ng mga likas na yaman:** Ang mga bansa na may kasarinlan ay may kapangyarihan na mamahala at magdisenyo ng kanilang mga ekonomiya at industriyalisasyon, kasama na ang paggamit ng kanilang mga likas na yaman. Ang kakayahan na magkaroon ng kontrol sa mga likas na yaman ay mahalaga sa pag-unlad at kaunlaran ng isang bansa.

Pag-isipan:

Paano mo gagamitin ang iyong kaalaman sa konsepto ng kasarinlan upang makatulong sa iyong sariling pag-unlad at pag-ambag sa komunidad o bansa?

- **Diplomasya:** Ang kasarinlan ay nagbibigay sa mga bansa ng kalayaan na magtakda ng kanilang mga patakaran sa mga ugnayang internasyonal, kabilang ang mga kasunduan sa kalakalan, diplomasya, at pakikipag-ugnayan sa ibang mga bansa. Ito'y nagbibigay-daan sa mga bansa na itaguyod ang kanilang mga interes sa pandaigdigang yugto.
- **Karapatan at kalayaan:** Ang kasarinlan ay kaugnay rin sa mga karapatan at kalayaan ng mga mamamayan ng isang bansa. Ito ay

nagpapahayag ng pangunahing prinsipyong ang mga mamamayan ay may kalayaan na magpasya sa kanilang mga buhay, pagsasanay ng kanilang mga relihiyon, at pagpapahayag ng kanilang mga opinyon nang hindi pinagmumulan ng pang-aapi.

- **Responsibilidad:** Gayundin, ang kasarinlan ay may kasamang responsibilidad. Ang mga bansa ay inaasahan na gagamitin ang kanilang kasarinlan nang may pag-aalala sa kapayapaan, seguridad, at kaunlaran ng pandaigdigang komunidad. Ito ay nagpapahayag na hindi lamang tungkol sa pagtanggì sa dayuhang impluwensya kundi pati na rin sa pagtulong sa ibang mga bansa sa oras ng pangangailangan.

Pagtatampok ng Ideya ng Pagkabansa

Ang **konsepto ng pagkabansa** ay tumutukoy sa pagkakakilanlan at pagkakabuklod ng isang tao sa kaniyang bansa o pambansang komunidad. Ito ay may kaugnayan sa pagmamahal, pag-iral, at pakikibahagi sa buhay at pag-unlad ng kaniyang bansa. Ang pagkabansa ay may iba't ibang aspeto at kahulugan, kabilang ang mga sumusunod:

- **Pambansang pagkakakilanlan:** Ang pagkabansa ay nagpapakita ng kamalayan ng isang tao sa kaniyang pambansang identidad. Ito ay ang pagkilala sa sarili bilang bahagi ng isang tiyak na bansa o lahi, at ang pagtanggap sa kasaysayan, kultura, at tradisyon ng bansa na ito.
- **Pagsuporta sa pambansang interes:** Isa sa mahahalagang bahagi ng pagkabansa ay ang pagkakaroon ng malasakit at pagsuporta sa pambansang interes. Ito ay nagpapahayag ng pagkilala sa kahalagahan ng pambansang seguridad, ekonomiya, at kabutihan ng mamamayan.
- **Partisipasyon sa pampolitikang proseso:** Ang pagkabansa ay nauugnay rin sa partisipasyon ng isang tao sa pampolitikang proseso ng kaniyang bansa. Ito ay nagpapahayag ng pagkaka-interes at pag-asa na makapag-ambag sa pagpapabuti ng pamahalaan at lipunan.
- **Paggamit ng pambansang wika:** Ang pagkabansa ay kadalasang kaugnay sa paggamit ng pambansang wika. Ito ay nagpapahayag ng ugnayan sa kultura at komunikasyon ng mga mamamayan ng isang bansa.
- **Pag-aalaga at pagpapalaganap ng kultura:** Ang pagkabansa ay may kaugnayan sa pag-aalaga at pagpapalaganap ng kultura ng isang bansa. Ito ay nagpapahayag ng pagkaka-ugma sa mga tradisyon, sining, musika, at iba pang aspeto ng kulturang pambansa.

- **Pagmamalasakit sa kapwa mamamayan:** Kasama sa pagkabansa ang pagmamalasakit at pagtulong sa kapwa mamamayan sa oras ng pangangailangan. Ito ay nagpapakita ng ugnayan at pagkakaisa sa loob ng pambansang komunidad.
- **Pagsuporta sa pambansang edukasyon:** Ang pagkabansa ay nagpapahayag ng importansya sa edukasyon na nagbibigay-kilala at nagpapalaganap ng mga pambansang kaalaman at kasanayan.
- **Pakikibaka para sa kasarinlan:** Sa mga bansa na nagdaan sa panahon ng kolonyalismo o pananakop, ang pagkabansa ay maaaring kasama sa kasaysayan ng pakikibaka para sa kasarinlan at pambansang kalayaan.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang kahulugan ng kasarinlan?
 - a. ang pagiging malaya sa pamamahayag ng opinyon
 - b. ang kalayaang magdesisyon at kumilos nang hindi nakadepende sa iba
 - c. ang pagkakaroon ng maraming ari-arian
 - d. ang pagkakaroon ng malalaking kalasangan
- _____2. Ano ang ibig sabihin ng soberanya ng isang bansa?
 - a. ang pagkakaroon ng malalawak na teritoryo
 - b. ang kapangyarihan ng mga lider na magpatupad ng mga batas
 - c. ang kalayaan ng bansa na magdesisyon para sa sarili nito at magpasya sa mga usapin ng teritoryo, ekonomiya, at iba pa
 - d. ang pagiging hindi kakampi sa anuomang internasyonal na alituntunin

- _____3. Ano ang isa sa mga mahalagang bahagi ng pagkabansa?
- a. pag-aangkin ng ibang bansa
 - b. pagsusuot ng mga dayuhang damit
 - c. paggamit ng pambansang wika
 - d. pagtangkilik sa mga dayuhang kultura
- _____4. Sa konteksto ng Pilipinas, ang mga sumusunod ay mga iskolar na nag-aral ukol sa pagkabansa maliban kay:
- a. Jose P. Laurel
 - b. Bienvenido Lumbera
 - c. Zeus Salazar
 - d. Nicanor Tiongson
- _____5. Ano ang kaugnayan ng kasarinlan sa pagkabansa?
- a. ang kasarinlan ay hindi mahalaga sa pagkabansa
 - b. ang kasarinlan ay nagbibigay-kahulugan sa pagkabansa
 - c. ang kasarinlan ay nagdudulot ng pagkalito sa ideya pagkabansa
 - d. ang kasarinlan ay hindi kaugnay sa pagkabansa
- _____6. Ano ang maaaring maging limitasyon ng kasarinlan sa konteksto ng mga karapatang pantao?
- a. wala itong limitasyon
 - b. ang pagkakaroon ng sobra-sobrang kalayaan
 - c. pagtutok sa kalayaan ng iba
 - d. paggamit ng kasarinlan para sa pansariling kapakinabangan nang hindi iniisip ang iba
- _____7. Paanong ang kasarinlan ay nagbibigay-daan sa pagpapasya ng isang tao o bansa sa mga usaping pampolitika?
- a. ito ay nagbibigay-karapatan sa lahat na makialam sa pamahalaan
 - b. ito ay nagbibigay-kapangyarihan sa mga pinuno na magdesisyon para sa bansa

- c. ito ay nagbibigay-karapatan sa mga mamamayan na magwakas ng gobyerno
- d. ito ay nagbibigay-kapangyarihan sa mga dayuhan na pamahalaan ang isang bansa

_____8. Ano ang mga posibleng limitasyon ng kasarinlan sa konteksto ng mga karapatang pantao?

- a. pagsasalita ng malayang opinyon at pananampalataya
- b. pagkakaroon ng karapatan sa edukasyon
- c. paggamit ng kasarinlan para sa diskriminasyon o paglabag sa karapatan ng iba
- d. pagtuturo ng kahalagahan ng kalayaan

_____9. Paano naiiba ang personal na kasarinlan mula sa pampulitikal na kasarinlan?

- a. ang personal na kasarinlan ay nag-uugat sa isang tao, habang ang pampulitikal na kasarinlan ay nag-uugat sa isang bansa
- b. ang personal na kasarinlan ay nauugnay sa kalayaan ng pamahayag, habang ang pampulitikal na kasarinlan ay nauugnay sa ekonomiya
- c. ang personal na kasarinlan ay nauugnay sa pagpapasya ng isang indibidwal, habang ang pampulitikal na kasarinlan ay nauugnay sa mga gawaing pang-ekonomiya
- d. wala silang pagkakaiba

_____10. Ano ang kahalagahan ng pambansang edukasyon sa pagkabansa?

- a. walang kinalaman ang edukasyon sa pagkabansa.
- b. ang edukasyon ay nagpapalaganap ng dayuhang kultura.
- c. ang edukasyon ay nagpapalaganap ng pambansang kaalaman at kasanayan
- d. ang edukasyon ay nagdudulot ng pagkakawatak-watak ng bansa

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Papangkatin ang buong klase sa dalawa. Ang bawat pangkat ay gagawa ng **“Ipinta ang Kasarinlan at Bayan”** sa pamamagitan ng pagguhit ng mga naunawaang susing ideya ukol sa kasarinlan at pagkabansa.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang paksang nasyonalismo ay isa sa mga konsepto sa lipunan na may malalim na kahulugan at implikasyon sa buhay ng mga tao at mga bansa.
- Ang nasyonalismo ay nagmumula sa pangangailangan ng tao na magkaroon ng pagkakakilanlan, pagkakabuklod, at pagmamalasakit sa kani-kanilang bansa.
- Sa pangkalahatan, ang pag-aaral at pag-unawa sa konsepto ng nasyonalismo ay nagbibigay-daan sa mas malalim na pag-unawa sa mga pangyayari sa kasaysayan at sa mundo ngayon. Ito ay isang mahalagang bahagi ng ating pag-unlad bilang mga mamamayan ng isang bansa at bilang mga miyembro ng pandaigdigang komunidad.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magkakaroon ng pangkatan na mayroong tatlong kasapi. Mag-isip at magsulat ng limang gawi ng mga Pilipino na nagpapakita ng pagpapahalaga sa kasarinlan at kalayaan. Pagkatapos, itatanghal ng bawat pangkat sa pamamagitan ng isang *skit* ang mga naisip at naisulat na gawi ng mga Pilipino na nagpapakita ng pagpapahalaga sa kasarinlan at kalayaan.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

ARALIN 15

Ang Pagtamo ng Kalayaan at Pag-igting ng Nasyonalismo sa Pilipinas, Burma, Indonesia, at Vietnam

Mauunawaan mo sa araling ito ang mas malalim na pag-unawa sa kahalagahan ng nasyonalismo at kung paano ito nagsilbing instrumento sa pagkakamit ng kasarinlan ng mga bansa sa Timog Silangang Asya.

Layunin

- ✧ Mabigyang-halaga ang papel ng nasyonalismo at Kalayaan sa pagbuo ng mga bansa sa Timog Silangang Asya.
- ✧ Maunawaan ang mga salik at pangyayaring nagbigay-daan sa pagusbong ng kalayaan at pag-unlad ng nasyonalismo sa Timog Silangang Asya.
- ✧ Maisulat ang pagpapahalaga sa bahaging ginampanan ng nasyonalismo at Kalayaan sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang nasyonalismo ay isang ideolohiya na nagmumula sa pagnanais ng mga tao na bumuo ng isang malayang bansa. Itinataguyod nito ang pagkakaisa ng mga mamamayan tungo sa pagkamit ng katarungang panlipunan, pagkakapantay-pantay, pag-unlad ng pamumuhay, at paglaban mula sa dominasyong dayuhan. Ang nasyonalismo sa Silangan at Timog Silangang Asya ay umusbong mula sa pagpapalit ng

anyo ng pamahalaan, pagtatayo ng republika, at pagpapatalsik sa mga dayuhang kolonisador. Sapagkat ang mga bansa sa Timog Silangang Asya ay unti-unting niyakap ang mga pamamaraang Kanluranin, pumasok dito ang mga liberal na ideya mula sa Europa. Unti-unting niyakap ng mga bansa ang modernidad upang

Pag-isipan:

Mahalaga ba ang pagtatamo ng nasyonalismo at kalayaan? Bakit?

magbago ang anyo ng pamamahala, pairalin ang makabago at liberal na mga kaisipan, at pinaunlad ang pamumuhay ng mamamayan. Sa tulong din ng mga ideya mula sa Europa, nabuo ang konsepto ng **nationhood** o **pagkabansa** na naging pundasyon ng kagustuhan na lumaya mula sa dominasyong Kanluran. Bagamat ang nasyonalismo sa Silangan at Timog Silangang Asya ay masasabing banyaga, hinugot naman ang pagpapakahulugan nito sa kanilang sariling karanasan at nabuong layunin bilang nagkakaisang bansa.

Pangkalahatang Danas ng Timog Silangang Asya sa Pagtatamo ng Nasyonalismo at Kalayaan

Nakita ang nasyonalismo sa mga estado sa Timog Silangang Asya mula sa tatlong anyo. Una na rito ang pagpapalaganap ng katutubong relihiyon. Ang pagpapairal ng katutubong relihiyon ay naging paraan upang mabawasan ang impluwensyang Kanluran. Nakita ang ganitong hakbang sa Burma kung saan ang mga pangunahing pilosopiya sa Budismo ang naging sandigan ng pagkakaisa ng iba't ibang etnolinggwistikong grupo. Itinatag noong 1906 ang *Young Man's Buddhist Association* na naglalayong muling palakasin ang Budismo bilang panlaban sa dominasyon ng mga Briton. Ito ang isa sa mga unang ogranisasyong relihiyoso na nagsagawa ng rebelyon sa pamumuno ng mga Briton. Sa Indonesia at Malaysia, ang Islam ang naging pundasyon ng mga kilusan laban sa mga mananakop. Itinatag sa Indonesia ang Sarekat Islam noong 1912 na naglalayong pagsama-samahin ang mga Muslim sa lahat ng dako ng kapuluan. Hinatid nito ang reporma sa pamamalakad na nakabatay sa mga paniniwala sa Islam. Sa Indonesia rin, nagtayo ng isang paaralan si Raden Adjeng Kartini na naglalayong palayain ang kababaihan sa mga tradisyonal na gampanin nito sa ilalim ng mga Dutch. Siya ay produkto ng edukasyong Kanluranin na ginamit ang mga ideyang ito para sa pagpapaunlad ng sarili at kapwa kababaihan sa Indonesia. Samantala, sa Malaysia, ang Islam ang naging daan upang buoin ang pagkakakilanlan ng Malay. Ito ang naging paraan upang itakda ang pamantayan sa wika, kultura, relihiyon, at lahing Malay. Sa prinsipyong Ketuanan Malay, naging daan ito upang magkaroon ng dominanteng posisyon ang mga itinuturing na Malay. Bagamat naging daan ito upang tumindig laban sa mga kolonyal na polisiyang Briton, naisantabi naman ang mga pangangailangan ng mga etnikong Tsino at Hindu sa Malaysia. Ang pag-aaral ng mga konsepto mula sa Kanluran ay isa sa naging hakbang upang mabuo ang nasyonalistang kilusan. Sa Pilipinas, ang kilusang propaganda na naglalayong magkaroon ng reporma sa pamamalakad ng mga

Espanyol ay pinangunahan ng mga ilustrado o nakapag-aral sa Europa. Dito ay kanilang nakamit ang pagkamulat. Ipinaglaban nila ang karapatan ng mga Pilipino bilang mamamayan ng kolonya at naghahangad ng representasyon sa cortes o parliyamentaryo ng Espanya at pagturing sa mga Pilipino bilang kapantay ng mga Espanyol. Ang kilusang ito ay pinangunahan nina Marcelo H. Del Pilar, Graciano Lopez Jaena, at Jose Rizal. Si Jose Rizal na pambansang bayani ng Pilipinas ay nagsulat ng mga nobelang nagsisilbing tagapagsimula ng damdaming makabayan ng mga Pilipino. Ito ang *Noli me Tangere* at *El Filibusterismo* na naglalantad ng mga kabuktutan, katiwalian, kahirapan, at karahasan sa ilalim ng pamumuno ng mga Espanyol. Naging kritiko ito ng maling pamamalakad ng simbahan at pagmamalabis ng pamahalaan sa pagkamkam ng yaman ng bansa. Dahil din dito, lalong umigting ang rebolusyonaryong damdamin sa mga Pilipino at naghangad ng kalayaan. Sumiklab ang himagsikang Pilipino noong 1896 na pinamunuan ni Andres Bonifacio. Siya ay isang bodegero sa isang pabrikang pagmamay-ari ng mga Briton. Dahil dito, siya ay nalantad sa mga kaisipang liberal at inilapat ito ayon sa pagnanais ng Katipunan na humiwalay sa Espanya. Kahit na pinatay noong 1897 si Bonifacio, nanatiling buhay ang Katipunan at ipinaglaban ang kalayaan ng bansa. Dala-dala nito ang prinsipyo ng pagkakapantay-pantay, kapatiran, at pananagutan sa isa't isa, pagsasarili, at pagbalik ng dangal ng bayan. Idineklara ang kalayaan noong 1898. Gayunpaman, ang mga ilustrado at mga rebolusyonaryo na nabibilang sa mayayamang angkan ay nakipagsabwatan sa mga Amerikano na naging daan para tuluyang masakop ang Pilipinas. Sumiklab ang Digmaang Pilipino–Amerikano mula 1899 hanggang 1901. Ang Katipunan ay nagpatuloy sa paglaban para sa kalayaan sa kabila ng bansag na sila ay kalaban ng bansa. Ang mga Muslim din ay nilabanan ang pananakop ng Amerika. Ito ang naging daan upang maging kolonya ng Amerika ang Pilipinas. Kalaunan ang Pilipinas ay sumailalim sa pamahalaang Komonwelt at ang mga Pilipino ay pamumunuan ang kapuluan nang may superbisyon ng Estados Unidos. Ito ang magiging pundasyon ng republika ng malayang Pilipinas.

Pag-isipan:

Bakit mahalagang nakikiisa ang mga kabataan sa pagpapahalaga sa nasyonalismo?

Ang mga radikal na kilusang panlipunan ay isa sa mga dahilan ng pag-usbong ng nasyonalismo sa Timog Silangang Asya. Ang mga kilusan sa Indonesia ay naglalayon na makalaya mula sa mga Dutch. Bukod sa Sarekat Islam, ang Partai Komunista Indonesia (PKI) na itinatag noong 1920, isa ito sa mga radikal na kilusang gumamit

ng Marxismo bilang pundasyon. Kinuwestiyon nito ang imperyalistang hangarin ng mga Dutch at naging kritikal sa pamahalaang pumapabor sa mayayamang negosyanteng Indones. Dala ng dantaong pang-aabuso ng mga Dutch sa mga Indones sa mga plantasyon, inorganisa ng PKI ang mga manggagawa at magsasaka para lumaban sa mga Europeo. Itinaguyod nito ang pagkakapantay-pantay, paggalang sa karapatang pantao, at katarungang panlipunan. Sa Vietnam, ang mga maka-komunistang kilusan ay nakakuha ng malawak na taga-suporta upang labanan ang dominasyong Pranses. Humina ang kontrol ng mga Pranses sa Vietnam matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig, kaya naman lumakas ang radikal na mga kilusang naglalayong mapaalis ang mga ito. Naitatag sa pamumuno nina Ho Chi Minh at Vo Nguyen Giap na noo'y nasa Tsina bilang takas na bilango. Sila ay nalantad sa reyalidad ng pakikibaka ng mga Tsino na noo'y pinangungunahan ni Mao Ze Dong. Ginamit niya ang kaniyang mga natutuhang karanasan sa Tsina at inilapat sa Vietnam. Nang matapos ang Ikalawang Digmaan noong 1945, pinababa ang emperador na itinalaga ng mga Pranses. Hinati sa Hilaga at Timog ang Vietnam. Sinuportahan ng Unyong Sobyet at Tsina sina Ho Chi Minh ang Hilaga na ang pamumuno ay nakasandig sa prinsipyo ng sosyalismo. Samantala, ang Timog Vietnam naman ay sinuportahan ng Estados Unidos at Pransya na nakasandig sa kapitalismo. Magkakaugnay ang naging karanasan ng tatlong bansa sa Indochina. Ang pagkakatatag ng kilusang komunista sa Vietnam ay nagbunga ng mga lokal na kilusan sa Laos at Cambodia.

Pagkakamit ng Kalayaan at Pag-ibayo ng Konsepto ng Nasyonalismo sa Konteksyo ng Karanasan ng mga Bansa sa Timog Silangang Asya

Sa Pilipinas

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, nakabuti ba ang paglaya natin sa mga naging kolonisador? Bakit?

Nakamit ng Pilipinas ang kasarinlan mula sa kolonyal na pamumuno ng Espanya noong Hunyo 12, 1898, sa pamamagitan ng proklamasyon ng kalayaan sa Kawit, Cavite, sa ilalim ng liderato ni Emilio Aguinaldo. Ito ay matapos ang matagal na panahon ng pagsusulong para sa kalayaan laban sa mga Espanyol, kabilang ang mga kilusang mapanlaban tulad ng Katipunan, na itinatag ni Andres Bonifacio noong 1892. Subalit, ang kalayaang ito ay hindi nagtagal. Noong Disyembre 10, 1898, nilagdaan ang Kasunduan sa Paris, kung saan ipinagpalit ng Estados Unidos ang \$20 milyong dolyar

sa Espanya para sa pag-aari nito sa Pilipinas, Guam, Puerto Rico, at Cuba. Bilang resulta, ang Pilipinas ay inalipin sa ilalim ng kolonyal na pamumuno ng Estados Unidos. Sa kabila nito, patuloy na umusbong ang nasyonalismo sa Pilipinas. Ang mga Pilipino ay nagpatuloy sa paglaban para sa kanilang karapatan sa kasarinlan. Nagsagawa ng mga kilusan at pag-aaklas laban sa mga Amerikano, tulad ng Digmaang Filipino-Amerikano (*Filipino-American War*) na nagtagal mula 1899 hanggang 1902. Si Manuel L. Quezon, na naging unang pangulo ng Komonwelt ng Pilipinas noong 1935, ay isa sa mga lider na nagtulak para sa higit pang awtonomiya at kasarinlan.

Sa Burma (Myanmar)

Nakamit ang kasarinlan ng Burma mula sa Imperyong Britanya noong Enero 4, 1948. Ito ay isang mahalagang yugto sa kasaysayan ng bansa dahil ito ang pagtatapos ng mahabang panahon ng kolonyal na pamumuno ng Britanya, na nagsimula noong 1824 nang sakupin nila ang Burma bilang bahagi ng kanilang Indian Empire. Ang nasyonalismo sa Burma ay nag-ugat sa pangarap ng mga Burmes na mamuhay nang malaya mula sa dayuhang mananakop. Ito ay nagkaroon ng mga pangunahing lider, kabilang si General Aung San, na naging kilalang tagapagtatag ng Burmese Independence Army (BIA) noong panahon ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Ang BIA ay lumaban sa mga Hapones, na sumakop sa Burma noong panahong iyon, at ito ang naging simula ng pagkilos para sa kasarinlan.

Si General Aung San ay naging bantog na lider ng nasyonalismo sa Burma at naging pangunahing tagapagtatag ng Pangasiwaan para sa Kasarinlan ng Burma (*Burmese Executive Administration*) noong panahon ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig. Ipinaglaban niya ang karapatan ng mga Burmese na mamuhay nang malaya mula sa dayuhang pamumuno. Sa wakas, noong 1947, bago ang pagkakamit ng kasarinlan, naitatag ang isang konstitusyon at isinagawa ang mga halalan, kung saan nanalo ang Partido ng Unyon (Antasaw) na pinamumunuan ni General Aung San. Subalit, bago magsimula ang bagong pamahalaan, si Aung San ay pinaslang noong Hulyo 19, 1947, kasama ang ilan pang mga opisyal ng gobyerno.

Sa Indonesia

Nakamit ng Indonesia ang kasarinlan mula sa kolonyal na pamumuno ng Olanda (Netherlands) noong 1945. Ang proklamasyon ng kasarinlan ay ginanap noong Agosto 17, 1945 at ito ay kilala bilang “Proklamasyon ng Proklamasyon ng Kasarinlan” (Proklamasi Kemerdekaan Indonesia). Gayunpaman, ang pagtamo ng kasarinlan ay hindi naging madali para sa mga Indones. Ang nasyonalismo sa Indonesia ay nagsimula noong maaga pa, subalit ito ay mas lumakas noong unang bahagi ng ika-20 siglo. Ang mga lider tulad ni Sukarno ay naging pangunahing tagapagtatag ng Indonesian Nationalist Movement at naging boses para sa pagtutol sa kolonyalismo ng Olanda.

Ang mga taong nasa Indonesia ay nagsagawa ng mga kilusan at pag-aaklas laban sa pamahalaan ng Olanda. Ang pinakamahalagang hakbang para sa kasarinlan ay ang pag-akyat ng bandila ng merkado ng Jakarta noong 1945, na simbolo ng kanilang pagsusulong para sa kasarinlan. Si Sukarno ay naging unang pangulo ng Indonesia matapos ang kasarinlan. Siya ang naging lider ng bansa mula 1945 hanggang 1967. Siya ay kinilala sa kaniyang makabuluhang papel sa pagpapalaganap ng pambansang identidad at pagtutol sa dayuhang kolonyalismo. Ngunit sa kabila ng pagkakamit ng kasarinlan, ang Indonesia ay nakaranas ng mga pagsubok, kabilang ang mga krisis sa politika at ekonomiya.

Sa Vietnam

Nakamit ng Vietnam ang kasarinlan mula sa kolonyal na pamumuno ng Pransya noong 1954, pagkatapos ng matagal na *First Indochina War*. Ito ay nangyari sa pamamagitan ng Kasunduan sa Geneva, na nagdala ng temporaryong paghahati ng bansa sa dalawa: ang **Hilagang Vietnam** (*Democratic Republic of Vietnam*) na pinamumunuan ni Ho Chi Minh at ang **Timog Vietnam** (*State of Vietnam*) na pinamumunuan ni Ngo Dinh Diem. Ang paghahati na ito ay paglabag sa natural na pagkakakilanlan ng bansa at nagdulot ng mga pagsubok sa mga Vietnamese. Ang nasyonalismo sa Vietnam ay laganap at matagal nang umiiral bago nakamit ang kasarinlan mula sa Pransya. Si Ho Chi Minh, na kinikilala bilang “Ama ng Modernong Vietnam,” ay naging pangunahing lider ng komunistang kilusang nagsusulong ng kasarinlan. Ipinaglaban ni Ho Chi Minh ang pambansang kalayaan ng Vietnam mula sa mga dayuhang mananakop, kabilang ang Pransya at pagkatapos nito, ang Estados Unidos.

Ang **Second Indochina War**, na mas kilala bilang **Vietnam War**, ay bahagi ng paglaban para sa kasarinlan ng Timog Vietnam mula sa kontrol ng Amerika at iba't ibang bansa. Ipinakita ng digmaang ito ang matinding determinasyon ng mga Vietnamese na labanan ang dayuhang pwersa at itaguyod ang kanilang pambansang kalayaan. Sa wakas, noong 1975, matapos ang mga taon ng digmaan at pag-aaklas, nagtagumpay ang mga puwersa ni Ho Chi Minh sa pag-angkin ng buong Vietnam sa ilalim ng komunista pamumuno. Ang pagkakamit ng kasarinlan ay nagdulot ng mga pagbabago sa bansa at ang unyon ng Hilagang at Timog Vietnam. Ngunit ang Vietnam ay nakaranas ng mga hamon, tulad ng mga pang-ekonomiyang pagsubok at tensiyon sa mga internasyonal na relasyon.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, dapat bang ipagpatuloy ng Pilipinas, Burma, Indonesia, at Vietnam ang kanilang mga hakbang sa tuluyang pagkakamit ng kalayaan? Bakit?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Kailan nakamit ang kasarinlan ng Burma mula sa Imperyong Britanya?
 - a. 1896
 - b. 1948
 - c. 1901
 - d. 1945
- _____2. Saan ginanap ang proklamasyon ng kalayaan ng Pilipinas noong Hunyo 12, 1898?
 - a. Kawit, Cavite
 - b. Maynila
 - c. Baguio
 - d. Cebu
- _____3. Anong bansa ang nakamit ang kasarinlan mula sa kolonyal na pamumuno ng Olanda (Netherlands) noong 1945?
 - a. Indonesia
 - b. Vietnam
 - c. Myanmar (Burma)
 - d. Malaysia

- _____4. Sino ang naging tagapagtatag ng Burmese Independence Army (BIA) noong panahon ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig?
- a. Lee Kwan Yew
 - b. Mohammad Hatta
 - c. General Aung San
 - d. Sukarno
- _____5. Ano ang pangunahing layunin ng nasyonalismo sa Vietnam?
- a. pagtatatag ng malalayang komunismo
 - b. pagtutol sa kolonyalismo
 - c. pag-aangkin ng karagatan
 - d. pag-aari ng mga dayuhang negosyo
- _____6. Ano ang inaasahang maging resulta ng pagpapairal ng katutubong relihiyon sa panahon ng pananakop?
- a. impluwensyahan ang mga mananakop ng katutubong gawi
 - b. mas lumawak kapangyarihan ng mga dayuhang mananakop
 - c. tuluyang mapaalis ang mga mananakop
 - d. mabawasan ang Kanluraning impluwensiya
- _____7. Sa ilalim ng kanilang kasarinlan, paano nahati ang Vietnam noong 1954?
- a. Silangang Vietnam at Kanlurang Vietnam
 - b. Hilagang Vietnam at Timog Vietnam
 - c. Timog Vietnam at Kanlurang Vietnam
 - d. Silangang Vietnam at Timog Silangang Vietnam
- _____8. Anong digmaan ang naging bahagi ng paglaban ng Timog Vietnam para sa kasarinlan mula sa kontrol ng Amerika?
- a. *World War I*
 - b. *First Indochina War*
 - c. *Second Indochina War (Vietnam War)*
 - d. *Korean War*

- _____9. Anong kasunduan ang nagdala ng temporaryong paghahati ng Vietnam matapos ang *First Indochina War*?
- a. Kasunduan sa Geneva
 - b. Kasunduan sa Paris
 - c. Kasunduan sa Manila
 - d. Kasunduan sa Washington
- _____10. Ano ang hindi itinataguyod ng ideya ng nasyonalismo?
- a. katarungang panlipunan
 - b. pagkakapantay-pantay
 - c. pag-unlad ng pamumuhay
 - d. pananatili sa ilalim ng pamamahala ng dayuhan

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Pumili ng isang paksa tungkol sa naitampok na naratibo ng nasyonalismo at kalayaan sa Timog Silangang Asya at sumulat ng sanaysay tungkol sa paksang napili.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang nasyonalismo at ang kasarinlan ay naging daan sa pag-usbong ng bansa bilang isang malayang entidad sa Timog Silangang Asya.
- Ang mga halimbawa ng mga bansang tulad ng Pilipinas, Burma, Indonesia, at Vietnam ay nagpapakita ng kahalagahan sa nasyonalismo at ang matagal na pagtutok sa pagkamit ng kasarinlan bilang isang pangunahing layunin.
- Ang mga karanasan ng Pilipinas, Burma, Indonesia, at Vietnam ang nagdala ng pagbabago at pag-usbong sa rehiyon, kabilang ang pag-usbong ng mga modernong estado at ang pangarap ng mga mamamayan na mamuhay nang malaya at may dignidad.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magkakaroon ng pangkatan na mayroong limang kasapi. Mag-isip at bumuo ng slogan na maaaring maging representasyon ng naging pag-unawa sa nasyonalismo at kalayaan sa Timog Silangang Asya. Mula sa nagawa, ibahagi ito sa harap ng klase.

ARALIN 16

Ang Pilipinas Pagkaraan ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig: Mga Hamon sa Pagkabansa

Mauunawaan mo sa araling ito ang mga hamong politikal (demokrasyang elit, neokolonyalismo, diktadura, at malawakang katiwalian), hamong pang-ekonomiya (lumalaking agwat sa pagitan ng mayaman at mahirap, hindi maunlad na sektor ng agrikultura, kawalan ng baseng industriyal) at mga hamong pangkultura at panlipunan (mga usapin hinggil sa pagkakakilanlang Pilipino at kakulangan ng mga programa sa pagsulong ng kapakanan at kagalingan ng mga grupong etniko, pag-usbong ng mga kilusang komunista, at Moro bunsod ng mga suliraning panlipunan) dulot ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig.

Layunin

- ◇ Masuri ang mga hamon sa pagkabansa ng Pilipinas matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig.
- ◇ Maiguhit ang mga hamon sa pagkabansa ng Pilipinas matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig.
- ◇ Maipaliwanag ang mga hamon sa pagkabansa ng Pilipinas matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig.

Pagtatanim ng Kaalaman

Matapos ang Ikalawang Digmaang Pandaigdig, nagdala ng malalim na pagbabago at mga hamon sa Pilipinas. Ang panahon ng pagkabansa ay isang yugto ng pag-angat at pag-usbong, subalit ito rin ay puno ng mga pagsubok. Ang mga pangunahing hamon at pagbabagong naganap sa Pilipinas pagkatapos ng digmaan, kasama ang mga epekto nito sa ekonomiya, politika, kultura, at relasyon sa ibang bansa. Tutuklasin natin kung paano naging daan ang mga ito sa pagbuo at pagpapalaganap ng identidad at kasarinlan ng bansa.

Pagbubuod ng mga Hamong Politikol (demokrasyang elit, neokolonyalismo, diktadura, at malawakang katiwalian)

Pag-isipan:

Ano ang naging sanhi ng hamong politikol?

Sa kabila ng pagiging isang bansang may konsepto ng demokrasya, nagkaroon ng **demokrasyang elit** kung saan ang kapangyarihan at kontrol sa pamahalaan ay nasa iilang pamilya o mga kilalang politiko. Ang mga kilalang pamilya at mga mayayaman ang madalas na nagmamay-ari ng mga posisyon sa pamahalaan, na

nagdudulot ng kakulangan sa representasyon ng iba't ibang sektor ng lipunan. Sa pagbabalik ng kasarinlan ng bansa noong taong 1946 bilang isang demokratikong republika, tila iilang pamilya lamang ang may hawak ng kapangyarihang pampolitika. Ang demokrasyang elit ay nagsimula sa mga unang halalan sa ilalim ng mga Amerikano noong mga dekada 1900 kung saan ang mga nakakapagbasa at nakakapagsulat ng Ingles at Kastila at yaong may ari-arian lamang ang maaaring makilahok sa politika. Nagpapatuloy ito hanggang sa kasalukuyan.

Samantala, ang **neokolonyalismo** ay nagdaan din sa mga pangunahing hamon ng politikol na kinakaharap ng Pilipinas na buhat sa impluwensiya ng mga dayuhang bansa, lalo na ng Estados Unidos (EU), sa pakikialam nito sa mga desisyon at patakaran ng bansa. Ang digmaan ay nag-iwan ng matinding pagkawasak at pagkaguho sa bayang Pilipinas, kaya naman nang isauli ng pamahalaan ng Estados Unidos (EU) ang kasarinlan ng Pilipinas, kinailangang umasa pa rin sa mga dating kolonyalista. Isang nagsasariling bansa na hindi tunay na malaya dahil patuloy na tanikalang nag-uugnay sa dating kolonisador. Sa usaping neokolonyal na kaayusan, ang mga umiiral na kasunduan tulad ng *Visiting Forces Agreement (VFA)* at *Enhanced Defense Cooperation Agreement (EDCA)* ay nagbibigay ng malalim na impluwensiya ng EU sa militar at seguridad ng Pilipinas.

Ang **diktadura** ay isang hamong politikol din sa pagkabansang Pilipinas. Batay sa mga dokumento, noong ika-23 ng Setyembre, 1972, inihayag ni dating Pang. Ferdinand E. Marcos Sr. sa telebisyon na isinailalim na niya ang bansang Pilipinas sa Pampanguluhang Proklamasyon 1081 (Deklarasyon ng Batas Militar). Ayon sa dating pangulo, ito ay kaniyang ginawa upang “iligtas” ang bansa mula sa diumano’y lumalaking bilang ng rebelyong Komunista at upang “baguhin” ang lipunan mula sa mahinang sistema ng politika at kahirapan. Tinawag din niya itong *Constitutional*

Authoritarianism. Sa mga unang panahon ng Batas Militar, tila nagkaroon na nga ng “Bagong Lipunan”—ipinatupad ang *curfew*, at nagkaroon ng mga impraestrukturang naipagawa—mga kalsada, mga tulay at mga paaralan—na sadyang kailangan ng mga mamamayan. Subalit, sa kabilang banda, ang mga pangyayari gaya ng panunupil sa mga kalayaang sibil sa pamamahayag at “pagpatay” sa diwa ng demokrasya ay naganap rin sa panahong ito.

Ang **malawakang katiwalian** ay isang konsepto na tumutukoy sa pagkakaroon ng katiwalian o korapsyon sa isang lipunan, institusyon, o pamahalaan na may malawakang saklaw o pagkakalat. Ito ay nagpapakita ng pang-aabuso sa kapangyarihan, pagtanggap ng suhol o *kickbacks*, o paggamit ng pondo ng bayan para sa pansariling interes ng mga opisyal ng gobyerno. Sa konteksto ng pamahalaan, ang malawakang katiwalian ay maaaring maganap sa iba’t ibang antas ng pamahalaan, mula sa mga simpleng ahensya ng lokal na pamahalaan hanggang sa mga mataas na opisyal ng bansa. Ang ganitong uri ng katiwalian ay nagdudulot ng negatibong epekto sa ekonomiya, lipunan, at pampolitikang kalagayan ng isang bansa. Nagreresulta ito sa pagkawala ng tiwala ng mamamayan sa kanilang mga lider at institusyon, at maaaring humantong sa pagkabigo ng mga proyekto at programa na inaasahan para sa kaunlaran ng bansa. Ang pagtugon sa malawakang katiwalian ay isang mahalagang tunguhing pangpolitika at pangkapayapaan sa maraming bansa. Ito ay maaaring isakatuparan sa pamamagitan ng *transparency*, *accountability*, pagtitiyak na may sapat na regulasyon at batas laban sa katiwalian, at pakikiisa ng mga mamamayan sa pagbabantay at pagtutok sa gobyerno.

Pagbubuod ng mga Hamong Pang-ekonomiya

Isa sa mga pangunahing hamon sa ekonomiya ng Pilipinas ay ang patuloy na **lumalaking agwat sa pagitan ng mayaman at mahirap**. Ito ay naiuugnay sa isyu ng kahirapan at kakulangan sa oportunidad. Ang mga mayaman ay patuloy na nakikinabang mula sa ekonomiya habang ang mga mahihirap ay nagpapatuloy na nakararanas ng kawalan at kahirapan. Kinakailangan ng mas makatarungan at inklusibong sistema ng ekonomiya upang maibsan ang agwat na ito.

Ang **hindi maunlad na sektor ng agrikultura** ay isang hamong banta sa pagkabansa. Dapat maunawaan na ang agrikultura ay isang mahalagang sektor sa Pilipinas, ngunit ito ay kinakabahan dahil sa mga isyu tulad ng kawalan ng modernisasyon, kawalan ng suporta para sa mga magsasaka, at pagkasira ng kalikasan. Ang pag-unlad ng sektor ng agrikultura ay mahalaga para sa pangmatagalang seguridad sa pagkain at pag-angat ng mga pook sa kanayunan.

Pag-isipan:

Ano ang naging papel ng mga mamamayan sa pagtugon sa mga hamong pang-ekonomiya?

Gaya nang mga naunang hamong pang-ekonomiya, ang **kawalan ng baseng industriyal** ay isa pang hamon na mula sa kakulangan ng malakas na industriyalisasyon sa bansa. Habang mayroong mga industriyal na lugar tulad ng Kalakhang Maynila (Metro Manila), maraming rehiyon sa Pilipinas ang nagdurusa sa kawalan ng mga pabrika at imprastruktura para sa produksyon. Ito ay nagiging hadlang sa paglikha ng trabaho at pag-unlad ng mga pook sa labas ng mga kalungsuran lugar. Ang pagtatatag ng mga bagong industriyal ang magiging susi sa pagkakaroon ng mas maraming trabaho at iba pang mga oportunidad para sa mga Pilipino.

Pagbubuod ng mga Hamong Pangkultura at Panlipunan

Sa **usapin hinggil sa pagkakakilanlan ng Pilipino**, magandang balikan ang sitwasyon ng Pilipinas at ang kultura at kasaysayan nito. Ang pagiging iba-iba o magkakaiba ng mga pangkat-etniko, relihiyon, at kultura ay nagbubunsod ng mga usapin hinggil sa pagkakakilanlan ng Pilipino. Kinakailangan ang pagtutok sa pagpapalaganap ng pag-unawa, pagtanggap, at paggalang sa iba't ibang kultura at tradisyon sa bansa. Ngunit dahil sa **kakulangan ng mga programa sa pagsulong ng kapakanan at kagalingan ng mga grupong etniko**, maraming grupong etniko sa Pilipinas ang madalas na nakararanas ng kahirapan, kawalan ng edukasyon, at kakulangan sa basiksang na serbisyong kalusugan. Kinakailangan ang mga programa na naglalayong mapabuti ang kalagayan ng mga ito, itaguyod ang kanilang kultura, at magbigay ng oportunidad para sa kanilang kabuhayan. Ito ay isang hamong kultural na dapat tugunan.

Pag-isipan:

Paano naaapektuhan ang isang bansa o lipunan sa mga hamong pangkultura at panlipunan?

Ang usapin ng pag-usbong ng mga kilusang komunista at Moro bunsod ng mga suliraning panlipunan

ay bahagi rin ng mga hamong kultural na kinakailangang tugunan. Ang Pilipinas ay matagal nang nahaharap sa problema ng mga rebelyon at kilusang komunista. Ang mga ito ay nagmumula sa mga suliraning panlipunan tulad ng kahirapan, kawalan ng lupa, at hindi pantay na distribusyon ng yaman. Ang pamahalaan ay patuloy na nakikipaglaban sa mga grupong ito upang mapanatili

ang kaayusan sa bansa o kung hindi naman ay hinuhimok upang magbalik-loob sa pamahalaan upang makapagbagong-buhay. Sa kalagayan naman ng mga Moro, na isang pangkat etniko, nakararanas din ang pangkat ng mga isyu hinggil sa kahirapan, pag-aari ng lupa, at pagkakakilanlan. Ang mga kaguluhan sa Mindanao ay bahagi ng mga hindi nasulusyunang problema sa kasaysayan ng Pilipinas, kabilang ang hindi pagkakaunawaan sa pagitan ng mga Moro at mga non-Moro. Ang mga hamong ito ay nagdudulot ng tensyon at hindi pagkakaunawaan sa bansa. Upang malampasan ang mga ito, kinakailangan ang malalim na pang-unawa, diyalogo, at mga programa na naglalayong pagtugon sa mga pangangailangan ng mga apektadong grupo. Ang pagpapalaganap ng kaalaman at pag-unawa hinggil sa mga isyung ito ay mahalaga upang magkaroon ng mas mahusay na pagkakabuklod sa bansa at pagangat ng kalagayan ng lahat ng mga mamamayan.

Pag-isipan:

Bakit mahalagang magkaroon ng pakikiisa ang mga mamamayan ng isang bansa o lipunan sa pagbibigay ng solusyon sa mga hamong politikal, pangkultura, panlipunan, at pang-ekonomiya?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang pangunahing katangian ng “demokrasyang elit”?
 - a. kapangyarihang nasa mga kamay ng iilang pamilya o politiko
 - b. pantay-pantay na representasyon ng mga sektor ng lipunan
 - c. tuwirang pamahalaang militar
 - d. kompletong otonomiya ng mga lokal na pamahalaan
- _____2. Ano ang kahulugan ng “neokolonyalismo” sa konteksto ng politika?
 - a. pagkakaroon ng malalalim na ugnayan sa pagitan ng mga etniko at kultura
 - b. pag-aangkin o impluwensiya ng mga dayuhang bansa sa isang bansa
 - c. mapanagot na pamahalaan
 - d. pagpapalaganap ng relihiyon sa politika
- _____3. Ano ang nagiging sanhi ng pag-usbong ng mga kilusang komunista sa Pilipinas?
 - a. pagkakaroon ng malawakang katiwalian
 - b. kakulangan ng natural na yaman
 - c. pagtaas ng antas ng edukasyon
 - d. pag-unlad ng teknolohiya
- _____4. Ano ang pangunahing suliranin na kinakaharap ng mga grupong etniko sa Pilipinas?
 - a. kakulangan sa pagkakakilanlan at kakulangan ng mga programa sa pagsulong ng kapakanan at kagalingan
 - b. kakulangan sa industriyalisasyon

- c. pag-usbong ng mga kilusang komunista
 - d. kakulangan ng mga oportunidad sa trabaho
- _____5. Ano ang nangyari sa mga karapatan ng mamamayan sa ilalim ng diktadura?
- a. nagkaroon ng mas malawakang kalayaan sa pamamahayag
 - b. kinuwestyon ang mga karapatan ng mamamayan
 - c. pinalakas ang mga kilusang komunista
 - d. tumaas ang antas ng edukasyon
- _____6. Ano ang isa sa mga pangunahing hamon pang-ekonomiya na kinahaharap ng maraming bansa, kabilang ang Pilipinas?
- a. kakulangan ng industriyalisasyon
 - b. labis na pag-unlad ng sektor ng agrikultura
 - c. mabilis na pag-usbong ng sektor ng teknolohiya
 - d. mataas na antas ng *investment* sa sektor ng kalusugan
- _____7. Ano ang pangunahing konsepto ng “malawakang katiwalian”?
- a. transparent na pamamahala
 - b. pagtulong sa nangangailangan
 - c. pantay-pantay na distribusyon ng yaman
 - d. pagnanakaw ng pera ng bayan para sa pansariling interes
- _____8. Ano ang maaaring maging solusyon sa mga usapin ng “malawakang katiwalian”?
- a. pagsasailalim pagsasailalim sa mas mahigpit na kontrol militar
 - b. pag-usbong ng mas maraming korap na opisyal
 - c. pagkakaroon ng *transparency, accountability*, at mahigpit na regulasyon
 - d. pagpapalakas ng monopolyo sa ekonomiya

- _____9. Ano ang isa sa mga pangunahing hamon pangkultura at panlipunan sa Pilipinas?
- a. kakulangan sa pangunahing serbisyong kalusugan
 - b. kakulangan sa karampatang edukasyon
 - c. pagtaas ng bilang ng mga migrante
 - d. kakulangan ng pagkakakilanlan at kakulangan ng mga programa sa pagsulong ng kapakanan at kagalingan ng mga grupong etniko
- _____10. Ano ang pangunahing epekto ng diktadura sa isang bansa?
- a. pag-unlad ng demokrasya
 - b. malawakang kalayaan ng pamamahayag
 - c. pagsupil sa mga karapatan at kalayaan ng mamamayan
 - d. pagsusulong ng mga kilusang rebolusyonaryo

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magtala ng limang mahahalagang ideya tungkol sa hamong politikal, hamong ekonomiko, at hamong kultural sa pagkabansa ng Pilipinas.

Mga Hamon	Mahahalagang Ideya
Hamong Politikal	1. 2. 3. 4. 5.

Hamong Ekonomiko	1. 2. 3. 4. 5.
Hamong Kultural	1. 2. 3. 4. 5.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang mga hamong ito ay nagiging sanhi ng hindi pantay-pantay na pag-unlad at kahirapan sa bansa.
- Para malampasan ang mga hamon na ito, kinakailangan ng malasakit mula sa pamahalaan, pagtutulungan ng pribadong sektor, at aktibong pakikilahok ng mga mamamayan.
- Dapat bigyang-pansin ang mga hamon na ito sa mga komprehensibong plano para sa politikal, ekonomiko, at kultural na pagsulong at pag-unlad ng Pilipinas.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin ang buong klase sa dalawa. Ang bawat pangkat ay gagawa ng **“Collaborative Drawing”**. Sa isang malaking kartolina, iguguhit ng magkabilang pangkat ang kanilang ideya sa hamong politikal, hamong ekonomiko, at hamong kultural sa pagkabansa ng Pilipinas. Pagkatapos, magsulat ng maikling paliwanag tungkol sa iginuhit.

ARALIN 17

Mga Hamon sa Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam

Mauunawaan mo sa araling ito na ang Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam ay mga bansa sa rehiyong Timog Silangang Asya na may mayaman na kasaysayan at kultura. Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang mga bansang ito ay nagkaroon ng mga pagbabagong pang-ekonomiya, politika, at sosyal na nagdulot ng iba't ibang hamon sa kanilang pagkabansa.

Layunin

- ◇ Masuri ang mga hamon sa pagkabansa ng pangkontinenteng Timog Silangang Asya matapos ang kumperensiya ng Bandung.
- ◇ Maunawaan ang mga hamon sa pagkabansa ng pangkontinenteng Timog Silangang Asya matapos ang kumperensiya ng Bandung.
- ◇ Maisulat ang mga hamon sa pagkabansa ng pangkontinenteng Timog Silangang Asya matapos ang kumperensiya ng Bandung.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang mga hamon sa pagkabansa sa pangkontinenteng Timog Silangang Asya ay maaaring kinabibilangan ng pagpapalakas ng ekonomiya, pagpapabuti ng kalagayan ng mamamayan, pagpapalakas ng mga institusyon ng pamahalaan, at pagtugon sa mga pandaigdigang isyu tulad ng *climate change* at seguridad. Kinakailangan ng mga bansa sa rehiyon ang pakikipagtulungan at pagkakaisa upang malampasan ang mga hamon na ito at mapanatili ang kapayapaan at kaunlaran. Mainam na suriin ang mga kani-kaniyang hamon sa mga bansang Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam.

Hamon sa Bansang Cambodia

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Cambodia, na kilala rin bilang *Kamboja* ay kinaharap din ng mga hamon sa pagkabansa sa pangkontinenteng Timog Silangang Asya. Ang Cambodia ay patuloy na naghahanap ng mga paraan para sa pag-unlad at pagkabansa, sa kabila ng mga hamon na kinakaharap. Ang bansa ay nagpapatuloy sa pag-aambag sa rehiyonal at pandaigdigang mga isyu, habang iniisip ang mga paraan para mapanatili ang kanilang kalakalan at kapayapaan. Narito ang ilang mga mahahalagang hamon na kinaharap ng Cambodia:

- **Sa usapin ng pangunahing kalakalan at ekonomiya:** Ang Cambodia ay isang bansang agraryo at nagkaroon ng mga problema sa ekonomiya at kahirapan. Ang pagpapabuti ng kanilang kalakalan at ekonomiya, kasama na ang dibersipikasyon nito mula sa sektor ng agrikultura ay isa sa mga pangunahing hamon.
- **Sa usapin ng pangkapayapaan at pag-unlad pagkatapos ng digmaan:** Ang Cambodia ay nakaranas ng matagalang digmaan at isyu ng tunggalian noong 1970s at 1980s, kasama ang pananakop ng Khmer Rouge. Ang pagpapanatili ng pangkapayapaan at pag-unlad matapos ng digmaan ay malalaking hamon para sa bansa.
- **Sa usapin ng pampolitikang pamamahala:** Ang pampolitikang kalagayan sa Cambodia ay may mga isyu kaugnay ng demokrasya at karapatang pantao. Ang pagpapabuti ng pampolitikang pamamahala at ang pagtutok sa mga isyu ng katiwalian ay mga mahalagang hakbang.
- **Sa usapin ng edukasyon at kaalaman:** Ang pagpapabuti sa sistema ng edukasyon at pagkakaroon sapat na edukasyon ay mahalaga sa pag-unlad ng bansa. Ang Cambodia ay naghahanap ng mga paraan para mapanatili ang kanilang mga proyekto sa edukasyon.
- **Sa usapin ng kultura at herensya:** Ang Cambodia ay may mayaman at makulay na kultura at kasaysayan, kasama na ang mga templo ng Angkor Wat. Ang pagpapahayag at pangangalaga sa kanilang kultura at herensya ay mahalaga sa pagpapahayag ng pambansang pagkakakilanlan.

Pag-isipan:

Ang mga hamong kinaharap ba ng bansang Cambodia ay nakapagpatatag ng kanilang bansa? Paano?

- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa mga karatig-bansa:** Ang Cambodia ay nakapaligid sa mga bansa tulad ng Vietnam, Thailand, at Laos. Ang pagpapanatili ng maayos na ugnayan sa mga kapitbahay na ito ay mahalaga para sa pampolitikang kaligtasan at ekonomikong kalakalan.
- **Sa usaping pangkapaligiran:** Tulad ng ibang mga bansa, ang pangangalaga sa kalikasan

at pangkapaligiran ay isang mahalagang isyu. Ang pagkontrol sa ilegal na pagtotroso at pangangalaga sa mga espesyal na kalikasan ay mga pangunahing isyu.

Hamon sa Bansang Laos

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Laos ay kinaharap din ang mga hamon sa pagkabansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya. Narito ang ilang mga mahahalagang hamon na kinaharap ng Laos:

- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Isa sa mga pangunahing hamon ay ang pagpapabuti ng kalagayan ng kanilang ekonomiya. Ang Laos ay isang bansang agraryo at mayroong mga limitasyon sa kalakalan at industriyalisasyon. Ang pagtugon sa mga pangangailangan ng mamamayan at pagpapalago ng ekonomiya ay mga mahalagang hakbang.

Pag-isipan:

Dapat bang bigyang-diin sa pagsusuri ng mga hamon sa bansang Laos ang pangunahing aspeto ng pagkabansa tulad ng pampolitikang pamamahala? Bakit?

- **Sa usapin ng pangkapayapaan at pag-unlad pagkatapos ng digmaan:** Ang Laos ay nakaranas din ng digmaan at kaguluhan, partikular noong mga dekada ng 1960s at 1970s, bilang bahagi ng *Cold War*. Ang pagpapanatili ng pangkapayapaan at pag-unlad pagkatapos ng digmaan ay mahalagang bahagi ng kanilang pagkabansa.
- **Sa usapin ng pampolitikang pamamahala:** Ang pampolitikang pamamahala sa Laos

ay isaalang-alang ang sistema ng komunismo. Ang pagpapabuti ng pampolitikang pamamahala at ang pagtugon sa mga isyu ng katiwalian at karapatang pantao ay mga mahalagang hakbang.

- **Sa usapin ng kasaysayan at kultura:** Ang Laos ay may makulay na kasaysayan at kultura, kasama ang mga *UNESCO World Heritage Sites* tulad ng Luang Prabang. Ang pagpapahayag at pangangalaga sa kanilang kultura at kasaysayan ay mahalaga sa pagpapahayag ng pambansang pagkakakilanlan.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa mga karatig-bansa:** Ang Laos ay may mga kapitbahay tulad ng Vietnam, Thailand, at Cambodia. Ang pagpapanatili ng maayos na ugnayan sa mga kapitbahay na ito, lalo na't may mga isyu sa hangganan at kalakalan, ay mahalaga para sa pangkapayapaan at ekonomikong kalakalan.
- **Sa usapin ng edukasyon at kaalaman:** Ang edukasyon at pagkakaroon ng pagkakataon sa kaalaman ay mahalaga sa pag-unlad ng bansa. Ang pagpapabuti sa sistema ng edukasyon at ang pag-aalok ng mga oportunidad para sa mga kabataan ay nakatulong sa pag-angat ng Laos.

Hamon sa Bansang Myanmar

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Myanmar (dating kilala bilang Burma) ay kinaharap din ang mga hamon sa pagkabansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya. Narito ang ilang mga mahahalagang hamon na kinaharap ng Myanmar:

- **Sa usapin ng pampolitikang pagbabago:** Matapos ang dekada ng mga dekada ng pamamahala ng militar, nagsimulang magbago ang pampolitikang kalagayan sa Myanmar. Isa itong hamon sa pag-unlad ng demokrasya at pagpapalaganap ng mga karapatan ng mamamayan.
- **Sa usapin ng pagkakaisa sa loob ng bansa:** Ang Myanmar ay may iba't ibang etniko at grupo ng tao. Ang pagpapanatili ng pagkakaisa at kapayapaan sa pagitan ng mga ito ay nagiging isang mahalagang hamon, partikular sa mga lugar na may mga alitan at labanan.

- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Ang Myanmar ay may malalim na yaman sa likas na yaman, ngunit ang ekonomiya ng bansa ay naging bahagi ng mga kaguluhan dahil sa mga patakaran ng dating pamahalaan. Ang pagpapabuti ng ekonomiya at kalagayan ng mamamayan ay pangunahing hangarin.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa mga karatig-bansa:** Ang Myanmar ay may mga kapitbahay tulad ng India, Tsina, Thailand, at Bangladesh. Ang mga ugnayang diplomatiko at ekonomiko sa mga ito ay nagdudulot ng mga oportunidad at hamon.

Pag-isipan:

Paano nakaapekto ang mga hamon sa pagkabansa sa mga mamamayan ng bansang Myanmar?

- **Sa usapin ng kultura at kasaysayan:** Ang Myanmar ay may mayaman na kasaysayan at kultura, kasama ang mga templo tulad ng Shwedagon Pagoda. Ang pagpapahayag at pangangalaga sa kanilang kultura at kasaysayan ay mahalaga sa pagpapahayag ng pambansang pagkakakilanlan.

- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa pandaigdigang komunidad:** Ang Myanmar ay patuloy na nagbubukas sa pandaigdigang komunidad pagkatapos ng mga dekada ng isolasyon. Ang mga hamon sa pag-aalok ng mga oportunidad para sa dayuhang puhunan at pagpapalaganap ng kanilang mga interes sa pandaigdigang antas ay isang aspeto ng pagkabansa.

Mga Hamon sa Bansang Thailand

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Thailand ay kinaharap din ang mga hamon sa pagkabansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya. Narito ang ilang mga mahahalagang hamon na kinaharap ng Thailand:

- **Sa usapin ng pampolitikang pamamahala:** Ang Thailand ay nakaranas ng mga pagbabago sa pamahalaan mula noong kumperensiya ng Bandung, kasama na ang mga coup d'état at pagsiklab ng mga alitan sa politika. Ang pagpapabuti ng pampolitikang pamamahala at pagtutok sa mga isyu ng katiwalian ay mga mahalagang hakbang.

- **Sa usaping pangkapayapaan at pag-unlad pagkatapos ng digmaan:** Ang Thailand ay hindi nasakop noong Ikalawang Digmaang Pandaigdig, subalit naranasan ang mga paglaban at alitan sa mga dekada ng 1960s at 1970s. Ang pangkapayapaan at pag-unlad pagkatapos ng digmaan ay mahalagang bahagi ng kanilang pagkabansa.
- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Ang Thailand ay isa sa mga pangunahing ekonomiya sa rehiyon, ngunit kinakailangan pa rin nilang patuloy na mag-*invest* sa pagpapabuti ng kalagayan ng kanilayan. Ang pagtutok sa industriyalisasyon, agrikultura, at kalakalan ay mga pangunahing hamon.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa mga karatig-bansa:** Ang Thailand ay may mga kapitbahay tulad ng Cambodia, Laos, Myanmar, at Malaysia. Ang pangangalaga sa mga ugnayan sa mga kapitbahay na ito, lalo na't may mga isyu sa hangganan at kalakalan, ay mahalaga para sa pangkapayapaan at ekonomikong kalakalan.
- **Sa usapin ng kultura at turismo:** Ang Thailand ay may makulay na kultura at kasaysayan, at isa itong tanyag na destinasyon para sa turismo. Ang pangangalaga sa kanilang kultura at ang pagtutok sa turismo ay mga aspeto ng pagkabansa na nagiging mahalaga.
- **Sa usapin ng pangkapaligiran:** Ang pangangalaga sa kalikasan at pangkapaligiran ay mahalaga. Ang Thailand ay kinakailangang harapin ang mga isyu kaugnay ng *deforestation*, polusyon, at pangangalaga sa mga espesyal na kalikasan.
- **Sa usapin ng edukasyon at kaalaman:** Ang edukasyon at pagkakaroon ng pantay na pag-abot sa kaalaman ay mahalaga sa pag-unlad ng bansa. Ang pagpapabuti sa sistema ng edukasyon at ang pag-aalok ng mga oportunidad para sa mga kabataan ay nakatulong sa pag-angat ng Thailand.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa pandaigdigang komunidad:** Ang Thailand ay isang aktor sa pandaigdigang komunidad, at ang mga hamon sa pag-aalok ng mga oportunidad para sa dayuhang puhunan at pagpapalaganap ng kanilang mga interes sa pandaigdigang antas ay isang aspeto ng pagkabansa.

Hamon sa Bansang Vietnam

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Vietnam ay isa sa mga bansa sapangkapuluang Timog Silangang Asya na kinaharap ng mga matinding hamon sa pagkabansa. Narito ang ilang mga mahalagang hamon na kinaharap ng Vietnam:

- **Sa usapin ng epekto ng digmaan:** Ang Vietnam ay isa sa mga bansang nasaktan ng malupit na digmaan, kasama na ang Digmaang Vietnam na naging bahagi ng Ikalawang Digmaang Pandaigdig at ang Digmaang Indotsina. Ang pag-unlad at rehabilitasyon matapos ang digmaan ay malaking hamon para sa bansa.
- **Sa usapin ng pampolitikang kalagayan:** Ang Vietnam ay isinilang bilang isang sosyalistang bansa matapos ang Digmaang Indotsina, at ang pampolitikang kalagayan ay nakaranas ng mga pagbabago mula noon. Ang pagpapabuti ng pampolitikang pamamahala at ang pagtutok sa mga isyu ng demokrasya at karapatang pantao ay mga mahalagang aspeto.
- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Habang naging maayos ang pag-unlad ng ekonomiya ng Vietnam noong mga huling dekada, kinakailangan pa rin nilang patuloy na mag-invest sa pagpapabuti ng kalagayan ng kanilayan. Ang pagtutok sa industriyalisasyon, agrikultura, at kalakalan ay mga pangunahing hamon.
- **Sa usapin ng kapayapaan at rekonsilyasyon:** Matapos ang digmaan, ang pagpapanatili ng kapayapaan at pagkakabuo ng rekonsilyasyon sa mga di-magkakasundong grupo ay isang mahalagang bahagi ng pagkabansa.

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, makatutulong ba ang pagkakaroon ng iba't ibang rehiyon, kultura, kasaysayan, at pampolitikang sistema sa pag-unlad at pagkabansa matapos ang kumperensiya ng Bandung? Bakit?

- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa mga karatig-bansa:** Ang Vietnam ay may mga kapitbahay tulad ng China, Cambodia, Laos, at iba pa. Ang pangangalaga sa mga ugnayan sa mga kapitbahay na ito, lalo na't may mga isyu sa hangganan at kalakalan ay mahalaga para sa pangkapayapaan at ekonomikong kalakalan.

- **Sa usapin ng pangkapaligiran:** Ang pangangalaga sa kalikasan at pangkapaligiran ay mahalaga. Ang Vietnam ay kinakailangang harapin ang mga isyu kaugnay ng deforestation, polusyon, at pangangalaga sa mga espesyal na kalikasan.
- **Sa usapin ng kultura at kasaysayan:** Ang Vietnam ay may mayaman na kasaysayan at kultura. Ang pagpapahayag at pangangalaga sa kanilang kultura at kasaysayan ay mahalaga sa pagpapahayag ng pambansang pagkakakilanlan.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang pangunahing hamon sa kinaharap ng Cambodia matapos ang kumperensiya ng Bandung?
 - a. pampolitikang pamamahala
 - b. ekonomikong pag-unlad
 - c. pangkapayapaan at kaligtasan
 - d. pakikipag-ugnayan sa mga kapitbahay
- _____2. Sa anong aspeto ng pampolitika nakaranas ng pagbabago ang Thailand?
 - a. pampolitikang pamamahala
 - b. pambansang identidad
 - c. relasyon sa mga kapitbahay
 - d. pampolitikang kalakalan
- _____3. Aling bansa sa mga sumusunod ang mayaman sa langis at iba pang yaman sa kalikasan?

a. Vietnam	c. Brunei
b. Thailand	d. Cambodia

- _____4. Sa konteksto ng pangkapaligiran, ano ang isa sa mga pangunahing isyu na kinaharap ng mga bansa sa pangkontinenteng Timog Silangang Asya?
- a. *deforestation*
 - b. pampolitikang kaguluhan
 - c. pangkapayapaan sa rehiyon
 - d. pagbubukas sa globalisasyon
- _____5. Sa konteksto ng pampolitika, ano ang isa sa mga pangunahing layunin ng mga bansa sa rehiyon matapos ang kumperensiya ng Bandung?
- a. komunismo
 - b. demokrasya
 - c. monarkiya
 - d. kolonyalismo
- _____6. Aling bansa sa mga sumusunod ang hindi kasama sa mga bansang nabanggit sa kumperensiya ng Bandung?
- a. Cambodia
 - b. Myanmar
 - c. Pilipinas
 - d. Thailand
- _____7. Ano ang mga hakbang na maaaring gawin ng mga bansa sa pangkontinenteng Timog Silangang Asya upang mapanatili ang pangkapayapaan, kaunlaran, at kalakalan sa rehiyon?
- a. pag-usbong ng pampolitikang kompetisyon
 - b. pag-aayos ng mga isyung pangkapaliigiran
 - c. pagpapatupad ng pambansang wika
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____8. Ano ang isa sa mga aspeto ng pampolitikang pamamahala na kinakailangan pag-usapan para sa mas maayos na kinabukasan ng mga bansa sa rehiyong ito?
- a. pagsususi sa pambansang wika
 - b. pangangalaga sa kasaysayan

- c. pampolitikang katiwalian
 - d. pag-unlad ng teknolohiya
- _____9. Ano ang mga potensyal na epekto ng mga hamon sa pagkabansa sa mamamayan ng mga bansa sa pangkontinenteng Timog Silangang Asya?
- a. pag-usbong ng pambansang pagkakakilanlan
 - b. pag-unlad ng ekonomiya
 - c. pag-aangat ng antas ng edukasyon
 - d. lahat ng nabanggit ay tama
- _____10. Paano nakatutulong ang mga ugnayan sa pagitan ng mga bansa sa rehiyon sa pagtugon sa mga hamon sa pagkabansa?
- a. nagpapalakas ng militar ng bawat bansa
 - b. nagpapalakas ng pang-ekonomiyang kompetisyon
 - c. nagbibigay-daan sa pakikipag-ugnayan at kooperasyon
 - d. nagdudulot ng pag-aalitan at alitan

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Sumulat ng isang maikling sanaysay na nagtatampok sa hamon at naging pagtugon ng bansang Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam ay mga bansa sa Timog Silangang Asya na nagkaroon ng mga pagbabago at hamon pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung.
- Ang mga bansang ito ay may iba't ibang isyu at sitwasyon na kinaharap upang makamit ang pagkabansa.
- Naging pangkalahatang layon ang pagtutulongan at pagkakaisa upang malampasan ang mga hamon na ito, mapa-unlad ang kanilang ekonomiya, at mapanatili ang kapayapaan sa rehiyon.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magkakaroon ng pangkatan na na mayroong tatlong kasapi. Magsaliksik at magsulat ng tig-dadalawang *trivia* upang mas makilala ang mga bansang Cambodia, Laos, Myanmar, Thailand, at Vietnam.

Mga Bansa	Trivia
Cambodia	1. 2.
Laos	1. 2.
Myanmar	1. 2.
Thailand	1. 2.
Vietnam	1. 2.

ARALIN 18

Mga Hamon sa Indonesia, Malaysia, Singapore, at Brunei

Mauunawaan mo sa araling ito ang tungkol sa kumperensiya ng Bandung noong 1955 at ang mga hamon na pinagdaanan ng mga bansang Indonesia, Malaysia, Singapore, at Brunei sa pagharap sa maraming pagsubok sa kanilang pagkabansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya. Ang makasaysayang kaganapang ito ay nagdulot ng pagpupulong ng mga lider mula sa iba't ibang bansa upang talakayin ang mga isyu ng kalayaan, soberanya, at kooperasyon sa rehiyon. Sa mga sumunod na dekada, ang apat na bansang ito ay nagtungo sa iba't ibang direksyon patungo sa pag-unlad at pag-usbong, subalit kinakaharap pa rin ang mga pagbabago at hamon sa kanilang landas tungo sa pagkabansa.

Layunin

- ◇ Masuri ang mga hamon sa pagkabansa ng pangkapuluang Timog Silangang Asya matapos ang kumperensiya ng Bandung.
- ◇ Maunawaan ang mga hamon sa pagkabansa ng pangkapuluang Timog Silangang Asya matapos ang kumperensiya ng Bandung.
- ◇ Maisulat ang mga hamon sa pagkabansa ng pangkapuluang Timog Silangang Asya matapos ang kumperensiya ng Bandung.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang **kumperensiya ng Bandung** noong 1955 ay isang mahalagang pangyayari sa kasaysayan ng rehiyong Timog Silangang Asya, kung saan ang mga bansa sa rehiyon ay nagtipon upang talakayin ang kanilang mga alalahanin ukol sa kanilang kalayaan, soberanya, at pagsasamahan. Pagkatapos ng kumperensiya, maraming mga bansa sa rehiyon, tulad ng Indonesia, Malaysia, Singapore, at Brunei, ay hinaharap ang ilang mga hamon sa pagkabansa.

Hamon sa Bansang Indonesia

Matapos ang kumperensiya ng Bandung noong 1955 sa Indonesia, maraming mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya ay nagkaroon ng iba't ibang hamon sa pagkabansa. Narito ang ilan sa mga pangunahing hamon na kinaharap ng mga bansang Indonesia:

- **Sa usapin ng pangangalaga ng kasarinlan at soberanya:** Isang pangunahing layunin ng kumperensiya ng Bandung ay ang pagtibayin ang kasarinlan at soberanya ng mga bansa sa rehiyon. Ang pangunahing hamon pagkatapos ng kumperensiya ay ang pagpapalakas at pangangalaga ng kanilang kasarinlan mula sa anomang uri ng dayuhang interbensyon o kolonyalismo.
- **Sa usapin ng pagsusulong ng pambansang pagkakaisa:** Marami sa mga bansa sa rehiyong ito ay binubuo ng iba't ibang etniko at kultura, at ang pagpapalakas ng pambansang pagkakaisa ay nagiging hamon. Kinakailangang pagtibayin ang mga institusyong pampamahalaan na magpapahintulot sa mga mamamayan na magkaisa sa kabila ng kanilang pagkakaiba.
- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Ang marami sa mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya ay nagkaroon ng mga hamon sa pag-unlad ng kanilang ekonomiya. Kinailangan nilang paunlarin ang kanilang mga industriya, pang-agrikultura, at serbisyong sektor upang mapaunlad ang kanilang kabuhayan at mapabuti ang kalagayan ng kanilang mga mamamayan.
- **Sa usapin ng pangangalaga sa kapayapaan:** Ang rehiyong ito ay may ilang mga tunggalian sa pagitan ng mga bansa, tulad ng mga isyu sa teritoryo. Isa sa mga hamon ay ang pagtanggap at pagtugon sa mga ito ng may pag-unawa at diplomasya upang mapanatili ang kapayapaan at hindi lumala ang tensyon sa rehiyon.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa pandaigdigang komunidad:** Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung, marami sa mga bansa sa rehiyon ang naghahanap ng mga oportunidad upang makipag-ugnayan

sa pandaigdigang komunidad. Kinakailangan nilang magtayo ng mga ugnayan sa ibang mga bansa at organisasyon upang mapanatili ang kanilang mga interes sa larangan ng ekonomiya, seguridad, at iba pa.

Mga Hamon sa Bansang Malaysia

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, Ang Malaysia ay isa sa mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya na nagkaroon ng iba't ibang hamon sa pagkabansa. Narito ang ilan sa mga pangunahing hamon na kinaharap ng Malaysia:

- **Sa usapin ng pagsusulong ng pambansang pagkakaisa:** Isa sa mga pangunahing hamon para sa Malaysia matapos ang kumperensiya ng Bandung ay ang pagpapalakas ng pambansang pagkakaisa. Ito ay may kaugnayan sa pagtugon sa mga isyu ng etniko sa bansa. Ang bansang Malaysia ay binubuo ng iba't ibang etnikong grupo tulad ng Malay, Chinese, Indian, at iba pa. Ang pagpapalakas ng pambansang pagkakaisa at pagpapahalaga sa mga karapatan ng lahat ng etniko ay kinakailangan upang mapanatili ang kapayapaan at pag-unlad.
- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Isa sa mga pangunahing layunin ng Malaysia pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung ay ang pag-unlad ng kanilang ekonomiya. Kinailangang paunlarin ang mga sektor ng agrikultura, industriyalisasyon, at serbisyo upang mapabuti ang kabuhayan ng kanilang mamamayan. Ang hakbang na ito ay nagpapalakas ng pambansang ekonomiya at tumutulong sa pagkamit ng mas mataas na antas ng kabuhayan.
- **Sa usapin ng pangangalaga sa multikulturalismo:** Ang Malaysia ay isang multikultural na bansa, at ang pangangalaga sa pagkakaiba-iba ng kultura at relihiyon ay mahalagang hamon. Kinakailangang mapanatili ang respeto at toleransiya sa pagitan ng iba't ibang grupo upang mapanatili ang kapayapaan at pagkakaisa.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa pandaigdigang komunidad:** Ang Malaysia ay nagkaroon ng mga hamon sa pagtayo ng kanilang presensya

Pag-isipan:

Kinakailangan ba ang pagpapalakas ng pambansang pagkakaisa at pagpapahalaga sa mga karapatan ng mga etniko upang mapanatili ang kapayapaan at pag-unlad sa Malaysia? Bakit?

sa pandaigdigang komunidad. Kinakailangan nilang magkaroon ng positibong ugnayan sa ibang mga bansa at makilahok sa mga pandaigdigang organisasyon upang mapanatili ang kanilang mga interes sa larangan ng kalakalan, seguridad, at pang-ekonomiyang kooperasyon.

- **Sa usapin ng pangangalaga sa kalikasan:** Tulad ng ibang bansa, ang Malaysia ay nakararanas ng mga hamon kaugnay ng pangangalaga sa kalikasan at kalakhang pagbabago ng klima. Kinakailangan nilang magkaroon ng mga patakaran at hakbang upang mapanatili ang kalikasan at protektahan ito para sa mga susunod na henerasyon.

Mga Hamon sa Bansang Singapore

Pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Singapore ay isa sa mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya na nagkaroon ng iba't ibang hamon sa pagkabansa. Narito ang ilan sa mga pangunahing hamon na kinaharap ng Singapore:

- **Sa usapin ng pangangalaga ng kasarinlan at soberanya:** Ang pangunahing layunin ng kumperensiya ng Bandung ay ang pagtibayin ang kasarinlan at soberanya ng mga bansa sa rehiyon. Sa kaso ng Singapore, ito ay may kaugnayan sa pagpapalakas ng kanilang pangangalaga sa kasarinlan mula sa mga dayuhang interbensyon o kolonyalismo.
- **Sa usapin ng ekonomikong pag-unlad:** Bilang isang maliit na bansa na walang likas na yaman, ang Singapore ay naging sentro ng kalakal at serbisyo sa rehiyon. Isa sa mga hamon nito ay ang pagpapalakas at pag-unlad ng kanilang ekonomiya. Kinailangan nilang paunlarin ang mga industriya tulad ng *manufacturing*, *finance*, at teknolohiya upang mapabuti ang kabuhayan ng kanilang mamamayan.
- **Sa usapin ng paggamit ng pag-unlad para sa lahat:** Ang pagtugon sa pagtaas ng ekonomikong kalagayan ay kinakailangang maging patas at inklusibo. Ang mga hakbang na kinuha para sa ekonomikong pag-unlad

Pag-isipan:

Sa iyong palagay, paano mapapanatili ng Singapore ang pagrespeto sa iba't ibang grupo bilang isang multikultural na bansa?

ay dapat magdulot ng benepisyo para sa lahat ng sektor ng lipunan at hindi lamang sa mga mayayaman.

- **Sa usapin ng multikulturalismo:** Ang Singapore ay isang multikultural na bansa, at ang pangangalaga sa pagkakaiba-iba ng kultura at relihiyon ay mahalagang aspeto ng pagkabansa. Kinakailangang mapanatili ang respeto at toleransiya sa pagitan ng iba't ibang grupo upang mapanatili ang kapayapaan at pagkakaisa.
- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa pandaigdigang komunidad:** Ang Singapore ay isang pandaigdigang sentro para sa kalakalan at pamumuhunan. Kinakailangan nilang magkaroon ng mahusay na ugnayan sa ibang mga bansa at pandaigdigang organisasyon upang mapanatili ang kanilang mga interes sa larangan ng ekonomiya, seguridad, at pandaigdigang kooperasyon.
- **Sa usapin ng pangangalaga sa kalikasan:** Tulad ng ibang bansa, ang Singapore ay kinakailangang magkaroon ng mga patakaran at hakbang para sa pangangalaga sa kalikasan at pagtugon sa mga hamon ng kalakhang pagbabago ng klima. Ang pangangalaga sa kalikasan ay mahalaga upang mapanatili ang kalidad ng buhay sa bansa.

Mga Hamon sa Bansang Brunei

Matapos ang kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang Brunei ay isa sa mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya na nagkaroon ng iba't ibang hamon sa pagkabansa. Narito ang ilan sa mga pangunahing hamon na kinaharap ng Brunei:

- **Sa usapin ng pangangalaga ng kasarinlan at soberanya:** Ang pangunahing layunin ng kumperensiya ng Bandung ay ang pagtibayin ang kasarinlan at soberanya ng mga bansa sa rehiyon. Sa kaso ng Brunei, isang mahalagang hamon ang pangangalaga ng kanilang kasarinlan mula sa mga dayuhang interbensyon o kolonyalismo. Ang Brunei ay may patakarang tinatawag na **Negara Zikir** (*Nation Devoted to God*) na may layuning mapanatili ang kanilang kasarinlan mula sa mga dayuhang impluwensya.

- **Sa usapin ng paggamit ng yaman ng petrolyo:** Ang Brunei ay mayaman sa langis, at ang isa sa mga pangunahing hamon nito ay ang wastong paggamit ng kanilang yaman sa langis. Kinakailangan nilang mapanatili

Pag-isipan:

Paano mapapanatili ng Brunei ang wastong paggamit sa kanilang langis?

ang kanilang ekonomikong dibersipikasyon upang hindi sila maging labis na depende sa langis. Ang pangangalaga sa yaman na ito ay importante upang mapanatili ang kanilang kalagayan at kaunlaran.

- **Sa usapin ng pambansang pag-unlad:** Bilang isang bansa na nasa yugtong maaga pa lang ng pag-unlad, ang Brunei

ay kinakailangan bilang pangunahing magtaguyod ng mga programa at proyekto para sa pambansang pag-unlad. Ito ay kinakailangan upang mapabuti ang kalidad ng buhay ng kanilang mga mamamayan at mapanatili ang ekonomikong pag-unlad.

- **Sa usapin ng pangangalaga sa kalikasan:** Ang pag-unlad ng langis at industriyalisasyon ay maaaring magdulot ng mga hamon sa kalikasan. Ang bansang Brunei ay kinakailangang magkaroon ng mga patakaran at hakbang para sa pangangalaga sa kalikasan at pagtugon sa mga hamon ng kalakhang pagbabago ng klima.

- **Sa usapin ng pakikipag-ugnayan sa ibang mga bansa:** Ang pagtayo ng Brunei bilang isang pandaigdigang lipunan at ang pagpapalakas ng mga ugnayan sa ibang mga bansa ay isang mahalagang aspeto. Kinakailangan nilang magkaroon ng positibong ugnayan sa ibang mga bansa at pandaigdigang organisasyon upang mapanatili ang kanilang mga interes sa larangan ng ekonomiya, seguridad, at pandaigdigang kooperasyon.

Pag-isipan:

Nakatulong ba ang pakikipag-ugnayan sa ibang mga bansa at pandaigdigang komunidad upang umunlad ang bansang Indonesia, Malaysia, Singapore, at Brunei? Bakit?

- **Sa usapin ng paggamit ng yaman para sa kapakinabangan ng lahat:** Tulad ng ibang mga bansa, ang Brunei ay kinakailangang magkaroon ng mga programa at proyekto para sa pangangalaga sa kapakanan ng lahat ng sektor ng lipunan. Kinakailangan nilang mapanatili ang pagiging patas at inklusibo sa kanilang mga hakbang para sa pambansang pag-unlad.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang mga pangunahing sektor ng ekonomiya sa Singapore na nagdulot sa kanilang pag-unlad?
 - a. agrikultura at pangingisda
 - b. industriyalisasyon at serbisyo
 - c. kalakalan at transportasyon
 - d. pagsasaka at agrikultura
- _____2. Ano ang pangunahing layunin ng kumperensiya ng Bandung noong 1955?
 - a. pagpapalaganap ng kolonyalismo
 - b. pagtibayin ang kasarinlan at soberanya ng mga bansa
 - c. pag-aangkin ng teritoryo
 - d. pagtutulungan sa pandaigdigang komunidad
- _____3. Ano ang pangunahing hamon sa kasarinlan ng Indonesia matapos ang kumperensiya ng Bandung?
 - a. ekonomikong pag-unlad
 - b. paggamit ng yaman ng langis
 - c. multikulturalismo
 - d. pangangalaga sa kalikasan

- _____4. Ano ang pangunahing hamon ng Malaysia pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung?
- a. pambansang pagkakaisa
 - b. ekonomikong pag-unlad
 - c. diplomasya sa ibang bansa
 - d. multikulturalismo
- _____5. Ano ang pangunahing hamon ng Singapore pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung?
- a. diplomasya sa ibang bansa
 - b. paggamit ng langis
 - c. pangangalaga sa kalikasan
 - d. ekonomikong kompetisyon
- _____6. Ano ang pangunahing hamon ng Brunei pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung?
- a. multikulturalismo
 - b. pambansang pagkakaisa
 - c. paggamit ng yaman ng langis
 - d. ekonomikong pag-unlad
- _____7. Ano ang isa sa mga layunin ng kumperensiya ng Bandung?
- a. pag-aangkin ng mga kolonya
 - b. pagtutulungan sa kolonyalismo
 - c. pag-angkin ng teritoryo
 - d. pagtutulungan sa pandaigdigang dominasyon
- _____8. Ano ang tawag sa patakaran ng Brunei na may layuning mapanatili ang kanilang kasarinlan mula sa mga dayuhang impluwensya?
- a. diplomasya
 - b. ekonomikong pag-unlad

- c. malayanization
d. negara zikir
- _____9. Ano ang kilalang industriya ng Singapore matapos ang kumperensiya ng Bandung?
- a. *manufacturing*
b. agrikultura
c. pangingisda
d. pagmimina
- _____10. Anong pangunahing yaman ang kinikilala sa Brunei matapos ang kKumperensiya ng Bandung?
- a. manggagawa
b. ginto
c. palay
d. langis

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magsulat ng maikling sanaysay patungkol sa sinapit ng mga bansa sa panahon ng pananakop ng mga Hapones. Ano ang aral na makukuha mula sa karanasan ng Timog Silangang Asya sa panahon ng digmaan?

Mga Bansa	Mga Simbolo
Indonesia	1. 2.
Malaysia	1. 2.
Singapore	1. 2.
Brunei	1. 2.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Matapos ang kumperensiya ng Bandung noong 1955, ang mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya ay nagkaroon ng mga pangunahing hamon sa pagkabansa.
- Ang mga hamong ito ay nagpapakita ng mga pagkakaiba-iba at pangangailangan ng bawat bansa, ngunit naglalayong mapanatili ang kanilang kalayaan, soberanya, at pag-unlad sa rehiyon ng Timog Silangang Asya.
- Sa pangkalahatan, ang mga bansa sa pangkapuluang Timog Silangang Asya ay nagkaroon ng mga hamon sa pagkabansa pagkatapos ng kumperensiya ng Bandung, ngunit ang pagtibay ng kanilang kasarinlan at pangangalaga sa pambansang pagkakaisa ay naging pangunahing layunin para sa kanilang pag-unlad at tagumpay bilang mga bansa sa rehiyon.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Mag-isip at magsulat ng tig-dadalawang solusyon sa mga hamon sa pagkabansa ng Indonesia, Malaysia, Singapore, at Brunei.

Mga Bansa	Mga Solusyon sa Hamon sa Pagkabansa
Indonesia	1. 2.
Malaysia	1. 2.
Singapore	1. 2.
Brunei	1. 2.

KABANATA 4

UGNAYAN NG MGA BANSA SA REHIYON

Sa kabanatang ito, mauunawaan ang papel ng ASEAN sa pagtugon sa mga hamon at pagkakamit ng likas-kayang pag-unlad ng mga bansa sa Timog Silangang Asya. Inaasahang makabubuo rin ang mga mag-aaral ng adbokasiya na magsusulong sa pagpapahalaga sa papel ng ASEAN tungo sa pagkakaisa at pagharap sa hamon ng likas-kayang pag-unlad at karapatang pantao sa Timog Silangang Asya.

ARALIN 19

Pagsilang at Pag-unlad ng Panloob at Panlabas ng Rehiyonal na Ugnayan ng ASEAN

Mauunawaan mo sa araling ito ang tungkol sa layunin, kasaysayan, at estruktura ng panloob at panlabas na rehiyonal na ugnayan ng samahan ng mga bansa sa Timog-Silangang Asya o Association of Southeast Asian Nations (ASEAN).

Layunin

- ◇ Matalakay ang layunin, kasaysayan, at estruktura ng ASEAN.
- ◇ Maunawaan ang layunin, kasaysayan, at estruktura ng ASEAN.
- ◇ Maisulat ang layunin, kasaysayan, at estruktura ng ASEAN.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang Pagtatag ng ASEAN

Layunin

Ang **ASEAN Declaration** ay ang nagpapahayag ng mga layunin ng ASEAN bilang asosasyon na naglalaman ng mga sumusunod:

1. Upang mapabilis ang paglago ng ekonomiya, pag-unlad sa lipunan, at pag-usbong ng kultura sa rehiyon at;
2. Upang itaguyod ang rehiyonal na kapayapaan at katiyakan sa pamamagitan ng patuloy na paggalang sa katarungan at sa mga alituntunin ng batas sa ugnayan ng mga bansa sa rehiyon at pagkakasunod-sunod sa mga prinsipyo ng Saligang Batas ng United Nations (UN).

Pag-isipan:

Paano nakatutulong ang mga layuning ito upang mapanatili ang kapayapaan, seguridad, at kaunlaran sa Timog Silangang Asya?

Pag-isipan:

Ano ang maaaring hamon o isyung kinahaharap ng ASEAN sa pagpapanatili ng kapayapaan at seguridad sa mga rehiyon?

Kaugnay nito, naging pangunahing layunin ng ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) ay ang pagpapabuti at pagsasagawa ng ugnayan at kooperasyon sa pagitan ng mga bansa sa Timog Silangang Asya. Ito ay upang mapanatili ang kapayapaan, seguridad, at kaunlaran sa rehiyon.

Ang ASEAN Vision 2020, na inaprubahan ng mga lider ng ASEAN noong ika-30 Anibersaryo ng ASEAN, ay sumang-ayon sa isang magkatuwang na adhikain ng ASEAN

bilang isang samahan ng mga bansa sa Timog Silangang Asya, na nakatuon sa pamumuhay sa kapayapaan, katiyakan, at kasaganaan, nagkakabuklod sa isang pagkakasundo sa dinamikong pag-unlad at sa isang komunidad ng mga mapagkalingang mamamayan.

Kasaysayan

Itinatag ang ASEAN noong Agosto 8, 1967, sa ilalim ng Bangkok Declaration, kung saan ang limang pook o bansa, tinatawag ding "*Founding Members*," ay naging mga kauna-unahang miyembro nito. Ang mga ito ay ang Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand. Ang Vietnam ay naging miyembro noong 1995, at sinusundan ito ng Cambodia, Laos, at Myanmar (Burma) noong 1997, na nagdala ng kasalukuyang 10 miyembro ng ASEAN. Sa paglipas ng panahon, nagkaroon ng

mga pagbabago at pag-unlad sa relasyon ng mga miyembro ng ASEAN. Kasama nito ang pagbuo ng iba't ibang mga mekanismo para sa kooperasyon, kasama ang ASEAN Summit, ASEAN Plus Three, at ASEAN Regional Forum (ARF).

The signing of the ASEAN Declaration in Bangkok on 8 August 1967 by five Foreign Ministers, marking the establishment of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

Limang lider – ang mga kalihim ng ugnayang panlabas ng Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand – ay umupo ng magkakasama sa pangunahing silid ng gusali ng kagawaran ng ugnayang panlabas sa Bangkok, Thailand at pumirma ng isang dokumento. Dahil sa dokumentong iyon, ipinanganak ang Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Ang limang kalihim ng ugnayang panlabas na pumirma nito – sina Adam Malik ng Indonesia, Narciso R. Ramos ng Pilipinas, Tun Abdul Razak ng Malaysia, S. Rajaratnam ng Singapore, at Thanat Khoman ng Thailand – ay magiging kilala bilang ang mga Ama ng Pagkakabuo ng marahil ang pinakamatagumpay na organisasyong pandaigdigang pampamahalaan sa kasalukuyang umuunlad na mundo. Ang dokumentong kanilang nilagdaan ay magiging kilala bilang ASEAN Declaration.

Ito ay isang maikli at simpleng dokumento na may limang mga artikulo. Ipinahayag nito ang pagkakatatag ng isang *Association for Regional Cooperation* sa mga bansa ng Timog Silangang Asya na kilala bilang *Association of Southeast Asian Nations* (ASEAN) at ipinaliwanag ang mga layunin ng nasabing asosasyon. Ang mga layunin na ito ay may kinalaman sa kooperasyon sa ekonomiya, panlipunan, kultura, teknikal, edukasyonal, at iba pang mga larangan, at sa pag-promote ng rehiyonal na kapayapaan at katiyakan sa pamamagitan ng patuloy na paggalang

sa katarungan at pagsunod sa mga alituntunin ng Saligang batas ng United Nations (UN) at pagsunod sa mga prinsipyo ng United Nations Charter. Nilinaw nito na ang *association* ay bukas para sa pagsali ng lahat ng mga estado sa rehiyong Timog Silangang Asya na sumusunod sa mga layunin at prinsipyo nito. Ipinahayag nito ang ASEAN bilang nagpapakatawan sa “kolektibong kagustuhan ng mga bansa ng Timog Silangang Asya na magkaisa sa pagkakaibigan at kooperasyon, sa pamamagitan ng magkakasamang pagsusumikap at sakripisyo, mapanatili para sa kanilang mga mamamayan at para sa mga kabataan ang biyayang kapayapaan, kalayaan, at kasaganaan.”

Estruktura (Coordinating & Community Council)

Ang ASEAN ay mayroong organisasyon at mekanismo upang pangunahan ang kooperasyon sa pagitan ng mga miyembro nito. Ang pangunahing estruktura nito ay kinabibilangan ng mga sumusunod:

ASEAN Summit: Ang ASEAN Summit ay itinatag upang mapanatili ang mataas

Pag-isipan:

Paano nakatutulong ang Coordinating at Community Councils upang pag-iingitin ang kooperasyon at ugnayan sa mga rehiyon?

na antas ng komunikasyon at kooperasyon sa pagitan ng mga lider ng ASEAN. Ito ay ginaganap taon-taon at nagkakaroon ng mga pag-uusap ukol sa mga isyu ng kapayapaan, seguridad, at ekonomiya sa rehiyon.

Coordinating Council: Ang Coordinating Council ay binubuo ng mga kalihim ng mga miyembro ng ASEAN. Sila ay nagkakaroon ng mga pagpupulong upang pag-usapan ang mga patakaran at aksyon ng ASEAN.

Community Councils: Noong 2003, nagpasya ang mga pinuno ng ASEAN na itatag ang isang ASEAN Community na binubuo ng tatlong haligi, ito ay ang:

- **ASEAN Political-Security Community (APSC):** Layunin nitong mapanatili ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon sa pamamagitan ng pagtutulungan sa mga isyu ng politika at seguridad.

- **ASEAN Economic Community (AEC):** Ito ay naglalayong mapalakas ang ekonomiya ng rehiyon sa pamamagitan ng liberalisasyon ng kalakalan at pagtutulungan sa ekonomikong aspeto.
- **ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC):** Layunin nito ang pagpapabuti ng kalidad ng buhay ng mga mamamayan ng ASEAN sa mga aspeto ng edukasyon, kultura, kalusugan, at iba pang aspeto ng lipunan.

Pag-isipan:

Bilang mag-aaral, paano mo nauunawaan ang papel ng ASEAN sa pagsusulong ng *socio-cultural development* sa rehiyon?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang kahulugan ng ASEAN?
 - a. Association of Scientist and Nations
 - b. Association of Southeast Asian Nations
 - c. Association of Scouts and Nations
 - d. wala na nabanggit
- _____2. Aling mga bansa ang itinuturing na “Founding Members” ng ASEAN?
 - a. Vietnam, Cambodia, at Laos
 - b. Brunei, Myanmar, at Vietnam
 - c. Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand
 - d. Tsina, Guam, at Laos

- _____3. Ano ang pangunahing papel ng ASEAN Summit?
- a. magtakda ng patakaran sa kalusugan
 - b. pag-usapan ang mga isyu ng kapayapaan, seguridad, at ekonomiya sa rehiyon
 - c. isaayos ang mga isports event sa ASEAN
 - d. wala sa nabanggit
- _____4. Anong bansa ang naging miyembro ng ASEAN noong 1995?
- a. Vietnam
 - b. Cambodia
 - c. Laos
 - d. Myanmar (Burma)
- _____5. Ano ang pangunahing layunin ng ASEAN Economic Community (AEC)?
- a. pagpapalaganap ng kultura sa ASEAN
 - b. pagpapalaganap ng kapayapaan sa rehiyon
 - c. pagpapalakas ng ekonomiya sa rehiyon
 - d. pagpapalaganap ng ideolohiya sa ASEAN
- _____6. Ano ang pangunahing layunin ng ASEAN Vision 2020?
- a. pag-unlad sa kultura ng ASEAN
 - b. pagpapalaganap ng kapayapaan sa buong mundo
 - c. pagpapalaganap ng ideolohiya sa Timog-Silangang Asya
 - d. pamumuhay sa kapayapaan, katiyakan, at kasaganaan sa ASEAN
- _____7. Ano ang pangunahing layunin ng ASEAN ayon sa ASEAN Declaration?
- a. pagpapalaganap ng ideolohiya sa rehiyon
 - b. pagpapalaganap ng kultura sa rehiyon
 - c. pag-usbong ng rehiyonal na kapayapaan
 - d. pag-usbong ng ekonomiya sa rehiyon

- _____8. Ang mga sumusunod ay itinuturing na haligi ng ASEAN maliban sa:
- a. ASEAN Economic Community (AEC)
 - b. ASEAN Political- Security Community (APSC)
 - c. ASEAN Cabinet Affairs (CA)
 - d. ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC)
- _____9. Ano ang binubuo ng Coordinating Council ng ASEAN?
- a. mga miyembro ng ASEAN
 - b. mga kalihim ng mga miyembro ng ASEAN
 - c. mga mag-aaral sa Timog-Silangang Asya
 - d. wala sa nabanggit
- _____10. Sino ang naging mga kauna-unahang miyembro ng ASEAN?
- a. Brunei, Cambodia, at Laos
 - b. Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand
 - c. Myanmar, Vietnam, at Thailand
 - d. Thailand, Malaysia, at Tsina

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Mag-isip at magsulat ng limang simbolong makapaglalarawan sa kaisipan ng ASEAN.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang ASEAN ay bunga ng isang makabuluhang pagsusumikap para sa pagkakaisa at pagtutulungan sa pagitan ng mga bansa sa Timog Silangang Asya.
- Ang pagtatag noong Agosto 8, 1967 ay nagpapakita ng kanilang pangako na magkaroon ng mas mataas na antas ng kooperasyon at pag-unlad sa rehiyon. Ang mga unang miyembro nito ay nagbigay halimbawa ng solidaridad at pagtutulungan sa kabila ng kanilang mga pagkakaiba.
- Sa paglipas ng mga dekada, ito ay nagpatuloy bilang simbolo ng kapayapaan, seguridad, at kaunlaran sa buong rehiyon.
- Sa pamamagitan ng ASEAN, ang mga bansa sa Timog Silangang Asya ay nagkakaisa upang harapin ang mga hamon ng pandaigdigang komunidad.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magsulat ng maikling sanaysay tungkol sa kapayapaan, katiyakan, at kasaganaan sa rehiyon ng ASEAN.

ARALIN 20

Mga Tagumpay ng ASEAN sa Pagkamit ng Kaunlaran at Kapayapaan sa Rehiyon

Mauunawaan mo sa araling ito ang Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality (ZOPFAN), Declaration of ASEAN Concord, ASEAN Free Trade Area (AFTA) at ASEAN Economic Community (AEC), Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ), at ASEAN Vision 2020.

Layunin

- ◇ Maipaliwanag ang mga tagumpay ng ASEAN sa pagkamit ng kaunlaran at kapayapaan sa rehiyon.
- ◇ Maunawaan ang mga tagumpay ng ASEAN sa pagkamit ng kaunlaran at kapayapaan sa rehiyon.
- ◇ Maisulat ang mga tagumpay ng ASEAN sa pagkamit ng kaunlaran at kapayapaan sa rehiyon.

Pagtatanim ng Kaalaman

Sa pag-unawa ng mga tagumpay ng ASEAN sa pagkamit ng kaunlaran at kapayapaan sa rehiyon, mahalagang maunawaan ang mga sumusunod na mga mahahalagang hakbang at tagumpay ng ASEAN sa pagkamit ng kaunlaran at kapayapaan sa rehiyon:

Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality (ZOPFAN) – Ito ay isang deklarasyon na nilagdaan noong 1971 at naglalayong mapanatili ang kapayapaan, kalayaan, at neutralidad sa rehiyon ng Southeast Asia. Ang Declaration on the Zone of Peace, Freedom, and Neutrality (ZOPFAN) ay isang mahalagang kasunduan na nilagdaan noong Nobyembre 27, 1971 sa Kuala Lumpur, Malaysia, ang mga bansa sa Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Ang mga bansang pumirma sa ZOPFAN ay ang Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand. Naglalayon ang ZOPFAN na mapanatili ang kapayapaan, kalayaan, at neutralidad sa rehiyon

ng Timog Silangang Asya. Ang mga pangunahing layunin ng ZOPFAN ay ang sumusunod:

Zone of Peace, Freedom and Neutrality

- **Pagkakaroon ng kapayapaan:** Ipinahayag ng ZOPFAN ang pagnanais ng ASEAN na mapanatili ang kapayapaan sa rehiyon at hindi magsagawa o magtangkang magtayo ng mga base militar o pasilidad para sa mga dayuhang pwersa sa rehiyon.

Pag-isipan:

Ano ang naging epekto ng pangunahing hakbang na ginawa ng ASEAN, sa pamamagitan ng mga kasunduang tulad ng ZOPFAN, upang mapanatili ang kapayapaan at kalayaan sa rehiyon?

- **Pagsusulong ng kalayaan:** Nilalayon ng ZOPFAN na mapanatili ang kalayaan ng mga bansa sa Southeast Asia na magpasya para sa kanilang sariling mga aspeto ng pampolitika, pang-ekonomiya, at panlipunan.
- **Neutralidad:** Inilalatag ng ZOPFAN na hindi gagamitin ang teritoryo ng mga bansa sa ASEAN bilang base o daanan para sa pag-atake o pag-aklas laban sa ibang bansa, at hindi rin magiging bahagi ang ASEAN sa anomang alitan o tunggalian ng mga dayuhan.

Ang **ZOPFAN** ay naging mahalaga sa pagpapalakas ng rehiyonal na istabilidad sa Timog Silangan Asya. Ipinakita nito ang determinasyon ng ASEAN na mapanatili ang kapayapaan at hindi magbigay-daan sa anomang dayuhang puwersa na magdala ng tensyon o alitan sa rehiyon. Ang deklarasyon na ito ay nagbukas ng daan para sa iba pang mga hakbang tungo sa kapayapaan at kooperasyon sa rehiyon, tulad ng iba pang mga kasunduang pang-seguridad at ekonomiya na nilikha ng ASEAN sa mga sumunod na taon.

Declaration of ASEAN Concord – Isa itong deklarasyon na nilagdaan noong 1976 na naglalayong palakasin ang kooperasyon at solidaridad sa pagitan ng mga bansa sa ASEAN.

Ang **Declaration of ASEAN Concord** ay isang mahalagang kasunduan na nilagdaan noong Pebrero 24, 1976 sa Bali, Indonesia, sa pagitan ng mga bansa ng Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Ang kasunduang ito ay naglalayong palakasin ang kooperasyon at solidaridad sa pagitan ng mga miyembro ng ASEAN. Narito ang mga pangunahing bahagi ng kasaysayan ng Declaration of ASEAN Concord:

- **Pangangarap para sa pagkakaisa:** Noong mga unang dekada ng ASEAN, ang rehiyon ay naging saksi sa ilang mga alitan at tensyon sa loob ng mga bansa ng ASEAN. Upang malutas ang mga ito at magkaroon ng mas malakas na pagkakaisa, ang mga lider ng ASEAN ay nagpasya na maglathala ng Declaration of ASEAN Concord.
- **Nilagdaan sa Bali:** Ang Declaration of ASEAN Concord ay nilagdaan sa Bali, Indonesia, noong Pebrero 24, 1976, sa pangunguna ni Pangulong Suharto ng Indonesia. Ang mga bansang pumirma rito ay Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand.
- **Pagtutok sa kooperasyon:** Sa pamamagitan ng kasunduang ito, ang mga miyembro ng ASEAN ay nagpahayag ng kanilang layunin na palakasin ang kooperasyon sa politika, ekonomiya, at kultura. Ipinahayag din ng kasunduan ang kanilang respeto sa soberanya ng bawat isa at ang pangako na hindi nila gagamitin ang pwersa o pwersahang pag-aangkin upang masolusyonan ang mga alitan sa rehiyon.
- **Pagtukoy ng prinsipyong *non-interference*:** Isa sa mga pangunahing prinsipyong itinatag ng Declaration of ASEAN Concord ay ang prinsipyong “*non-interference*,” na nangangahulugang ang bawat miyembro ng ASEAN ay hindi makikialam sa internal na mga bagay ng ibang miyembro. Ito ay isang mahalagang prinsipyo na naglalayong mapanatili ang kapayapaan at kaayusan sa rehiyon.

Ang Declaration of ASEAN Concord ay naging pundasyon para sa mas malalim na integrasyon ng ASEAN at ang pagbuo ng iba’t ibang kasunduan tulad ng ASEAN Charter noong 2007. Ipinakita nito ang determinasyon ng mga bansa sa ASEAN na

magtulungan at magkaisa upang mapanatili ang kapayapaan at kaunlaran sa rehiyon.

ASEAN Free Trade Area (AFTA) at **ASEAN Economic Community (AEC)** - Ang **AFTA** ay itinatag upang magkaroon ng malayang kalakalan sa loob ng ASEAN, habang ang **AEC** ay isang pangmatagalang layunin na gumawa ng isang makabuluhang ekonomiyang ASEAN. Ang ASEAN Free Trade Area (AFTA) at ASEAN Economic Community (AEC) ay dalawang pangunahing hakbang sa proseso ng ekonomikong integrasyon ng Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Narito ang Kasaysayan ng ASEAN Free Trade Area (AFTA) at ASEAN Economic Community (AEC).

Kasaysayan ng ASEAN Free Trade Area (AFTA)

- **Pagsilang ng konsepto:** Ang ideya ng AFTA ay unang nabanggit noong Enero 1992. Layunin nito ang pagpapababa ng mga *tariff* at iba pang mga hadlang sa kalakalan sa pagitan ng mga bansa sa ASEAN upang mapalakas ang ekonomiya ng rehiyon.
- **Paglulunsad:** Ang AFTA ay opisyal na inilunsad noong Enero 28, 1992 sa Singapore sa pamamagitan ng pagpirma ng ASEAN members ng isang kasunduang kilala bilang *“Common Effective Preferential Tariff Scheme”* o CEPT Scheme. Sa ilalim ng CEPT Scheme, ang mga miyembro ay nagkakaroon ng listahan ng mga kalakal na maaaring makatanggap ng mas mababang taripa mula sa ibang miyembro.
- **Pag-unlad:** Sa mga sumunod na taon, nadagdagan ang bilang ng mga kalakal na saklaw ng AFTA, at mas pinababa ang mga taripa. Ito ay naging instrumento upang mapalakas ang kalakalan sa rehiyon, pababain ang mga presyo para sa mga konsyumer, at magbigay ng insentibo para sa iba’t ibang industriya.

Kasaysayan ng ASEAN Economic Community (AEC)

- **Pagsilang ng konsepto:** Ang AEC ay isa sa mga mahalagang bahagi ng ASEAN Vision 2020 na inilunsad noong 1997. Ang pangunahing layunin ng AEC ay ang pagbuo ng isang mas integridad, malakas, at nagkakaisang ekonomiya sa buong rehiyon ng ASEAN.

- **Pagsisimula:** Ang pormal na pagbuo ng AEC ay nagsimula noong Disyembre 31, 2015. Ito ay naglalayong palakasin ang koordinasyon at integrasyon ng mga ekonomiya ng ASEAN sa iba't ibang aspeto, tulad ng malayang kalakalan ng kalakal at serbisyo, pamumuhunan, kalakalan ng mga propesyonal, at koordinasyon ng patakaran ng ekonomiya.
- **Pamamahala:** Ang AEC ay mayroong mga mekanismo para sa pagtutulongan ng mga miyembro sa pag-aayos ng mga alituntunin at pagpapatupad ng mga patakaran nito. Mayroong mga komite at mga asosasyon ng industriya na nagtutulongan upang mapanatili ang pag-unlad ng AEC.

Pag-isipan:

Paano makatutulong sa pagpapalakas ng ekonomiya sa rehiyon ang AFTA at AEC sa mga miyembro ng ASEAN?

Ang AFTA at AEC ay naglalayong mapanatili at mapalakas ang ekonomikong integrasyon sa rehiyon ng ASEAN. Ang mga hakbang na ito ay nagpapakita ng determinasyon ng mga miyembro ng ASEAN na magtulungan sa pagpapalakas ng ekonomiya ng rehiyon at sa pagtahak tungo sa isang mas malakas na posisyon sa pandaigdigang kalakalan.

Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ) - Ito ay isang kasunduan na naglalayong gawing **nuclear-weapon-free** ang Southeast Asian region, nagbibigay-daan para sa kapayapaan at seguridad. Ang Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ), na kilala rin bilang Treaty of Bangkok, ay isang mahalagang kasunduan na nilagdaan noong Disyembre 15, 1995. Ito ay may layuning mapanatili ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon ng Southeast Asia sa pamamagitan ng pagpapahayag ng buong rehiyon bilang "*Nuclear-Weapon-Free Zone*." Narito ang pangunahing mga bahagi ng kasaysayan ng SEANWFZ:

- **Pagsilang ng konsepto:** Ang ideya ng pagbuo ng SEANWFZ ay nagsimula noong dekada 1970, sa gitna ng *Cold War*, kung saan ang mga bansa sa Southeast Asia ay nag-aalala sa posibilidad ng

Pag-isipan:

Paano nakatulong ang SEANWFZ sa pagpapalaganap ng kapayapaan at seguridad sa Southeast Asia?

nuclear armament sa rehiyon. Nagkaroon ito ng mas mataas na prioridad matapos ang pagkakalat ng mga *nuclear weapons* sa iba't ibang bahagi ng mundo.

- **Negosasyon ng kasunduan:** Ang mga bansa ng ASEAN, na kinabibilangan ng Indonesia, Malaysia, Pilipinas, Singapore, at Thailand ay nagsagawa ng mga negosasyon upang mapag-usapan ang mga probisyon at kondisyon ng SEANWFZ. Ang proseso ng negosasyon ay umabot ng mahabang panahon bago ang mga bansa ay pumirma sa pinal na kasunduan.
- **Paglagda:** Ang SEANWFZ ay opisyal na nilagdaan noong Disyembre 15, 1995 sa Bangkok, Thailand, ng mga kasapi ng ASEAN, na nagpahayag ng kanilang pagnanais na mapanatili ang Southeast Asia bilang isang rehiyong walang *nuclear weapons*.
- **Mga pangunahing disposisyon:** Ang SEANWFZ ay naglalaman ng mga pangunahing probisyon tulad ng pagtitiyak na walang bansang ASEAN ang magkakaroon, mag-iimbak, o magdadala ng *nuclear weapons* sa loob ng kanilang teritoryo. Ipinagbabawal din ang anomang porma ng pagtuturo ng paggamit o pagdadala ng mga *nuclear weapons* sa rehiyon.
- **Pagsasailalim sa pagsusuri:** Ang mga bansang pumirma sa SEANWFZ ay pumayag na sumailalim sa mga mekanismo ng pagsusuri at pagsasanay upang tiyakin ang pagsunod sa mga probisyon ng kasunduan.

Ang **SEANWFZ** ay nagpapakita ng pagkakaisa ng mga bansa sa ASEAN sa pagtanggol sa kanilang rehiyon laban sa posibilidad ng *nuclear proliferation*. Ito ay isang mahalagang hakbang sa pagpapalakas ng kapayapaan at seguridad sa Southeast Asia at nagpapakita ng halimbawa sa iba pang rehiyon sa mundo na maaari ring gumawa ng kanilang sariling *nuclear-weapon-free zone*.

ASEAN Vision 2020 – Ito ay naglalayong mapaunlad ang rehiyon sa iba't ibang aspeto, tulad ng ekonomiya, seguridad, at sosyal. Ang mga hakbang na ito ay nagpapakita ng dedikasyon ng ASEAN sa pagkamit ng kapayapaan, kaunlaran, at seguridad sa rehiyon ng Southeast Asia. Ang ASEAN Vision 2020 ay isang pangunahing dokumento ng Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) na inilunsad noong Disyembre 15, 1997. Ito ay naglalayong magbigay ng pangmatagalang direksyon para sa pag-unlad at kinabukasan ng ASEAN.

Pagsasalaysay ng mga layunin: Ang ASEAN Vision 2020 ay naglalaman ng mga pangunahing layunin na nais makamit ng ASEAN hanggang sa taong 2020. Ito ay kinabibilangan ng mga sumusunod:

- **Pagsusulong ng kapayapaan at pagkakaisa:** Layunin nitong mapanatili ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon, at itaguyod ang mas malalim na pagkakaisa ng mga miyembro ng ASEAN.
- **Paggawa ng kalakalan at kaunlaran:** Layunin nitong palakasin ang ekonomiya ng ASEAN sa pamamagitan ng malayang kalakalan at pagpapababa ng mga hadlang sa kalakalan.
- **Pagtutok sa pag-aalaga sa kalikasan:** Inuukit nito ang pangangalaga sa kalikasan at kaligtasan ng kalikasan bilang bahagi ng pag-unlad ng rehiyon.
- **Pagsusulong ng kultura at pagtutulungan:** Layunin nitong palakasin ang mga aspeto ng kultura, edukasyon, at pagtutulungan sa rehiyon.
- **Paggamit ng teknolohiya:** Hangarin nitong mapalaganap ang kaalaman at teknolohiya sa buong rehiyon.
- **Pagpapahayag:** Ang ASEAN Vision 2020 ay opisyal na ipinahayag noong Disyembre 15, 1997 sa ilalim ng pagkapangulo ng Malaysia. Ang mga bansa ng ASEAN ay nagpahayag ng kanilang komitment na tahakin ang mga layunin at direksyon na itinakda ng ASEAN Vision 2020.
- **Pag-unlad ng mga programa:** Matapos ang pagpapahayag ng ASEAN Vision 2020, ang mga bansa sa ASEAN ay nagsagawa ng mga hakbang upang isakatuparan ang mga layunin nito. Ito ay kinabibilangan ng mga programa para sa kalakalan, ekonomiya, kultura, at iba pang aspeto ng pagsasanay.

Pag-isipan:

Bakit mahalaga ang pagkakabuo ng ASEAN Vision 2020 sa pagkamit ng pangmatagalang pangarap at layunin ng ASEAN?

Ang **ASEAN Vision 2020** ay nagpapakita ng pangmatagalang pangarap at layunin ng ASEAN para sa rehiyon. Ipinakita nito ang determinasyon ng mga bansa sa ASEAN na magtulungan para sa pag-unlad at kapayapaan, at ito ay nagbigay ng gabay para sa iba't ibang hakbang na isinagawa ng ASEAN sa mga sumunod na taon upang maabot ang mga layunin nito.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang pangunahing layunin ng Declaration on the Zone of Peace, Freedom and Neutrality?
 - a. mapanatili ang kalayaan sa rehiyon
 - b. mapanatili ang kapayapaan, kalayaan, at neutralidad sa rehiyon
 - c. itaguyod ang malayang kalakalan sa ASEAN
 - d. palakasin ang ekonomiya ng ASEAN
- _____2. Ano ang tawag sa kasunduang nilagdaan noong 1976 na naglalayong palakasin ang kooperasyon at solidaridad sa pagitan ng mga bansa sa ASEAN?
 - a. Declaration on the Zone of Peace, Freedom, and Neutrality (ZOPFAN)
 - b. ASEAN Vision 2020
 - c. ASEAN Free Trade Area (AFTA)
 - d. Declaration of ASEAN Concord
- _____3. Ano ang layunin ng ASEAN Free Trade Area (AFTA)?
 - a. palakasin ang ekonomiya ng ASEAN sa pamamagitan ng malayang kalakalan
 - b. mapanatili ang kapayapaan sa rehiyon
 - c. mapanatili ang neutralidad ng ASEAN
 - d. itaguyod ang kultura sa ASEAN

- _____4. Ano ang opisyal na petsa ng paglalagda ng Declaration on the Zone of Peace, Freedom, and Neutrality (ZOPFAN)?
- a. 1976
 - b. 1995
 - c. 1971
 - d. 1997
- _____5. Ano ang NWFZ sa tratadong SEANWFZ?
- a. Nitro-Weapon-Free Zone
 - b. Nuclear-Weapon-For Zone
 - c. NATO-West-Free Zone
 - d. Nuclear-Weapon-Free Zone
- _____6. Ano ang pangunahing layunin ng Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ)?
- a. mapanatili ang kalayaan sa rehiyon
 - b. pigilan ang pag-unlad ng nuclear weapons sa rehiyon
 - c. palakasin ang ekonomiya ng ASEAN sa pamamagitan ng malayang kalakalan
 - d. itaguyod ang kultura sa ASEAN
- _____7. Sino ang pumirma sa Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ)?
- a. mga bansang miyembro ng ASEAN
 - b. mga bansang miyembro ng NATO
 - c. mga bansang miyembro ng G7
 - d. mga bansang miyembro ng UN Security Council
- _____8. Saan opisyal na nilagdaan ang Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ) noong 1995?
- a. Bali, Indonesia
 - b. Kuala Lumpur, Malaysia

- c. Bangkok, Thailand
- d. Singapore

_____9. Ang mga sumusunod ay layunin ng ASEAN Vision 2020 maliban sa:

- a. pagpapalakas ng presensya ng nuclear weapons sa ASEAN na rehiyon
- b. pagsusulong ng kapayapaan at pagkakaisa
- c. cpaggawa ng kalakalan at kaunlaran
- d. pagsusulong ng kultura at pagtutulungan

_____10. Ang ASEAN Free Trade Area (AFTA) ay nakasalig sa instrumentong?

- a. Common Effective Preferential Tariff (CEPT) Scheme
- b. Feed-in Tariff
- c. National tariff Scheme
- d. Ad Valorem duty

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Mag-isip ng isang napapanahong isyu tungkol sa kaunlaran at kapayapaan sa rehiyon ng ASEAN. Gumawa ng isang maikling tula na may dalawang saknong tungkol dito.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang pagkakamit ang kaunlaran at kapayapaan sa isang malawak na rehiyon gaya ng ASEAN ay bunga ng mga pagsisikap, sa mga hakbangin gaya ng Declaration on the Zone of Peace, Freedom, and Neutrality (ZOPFAN) naglalayong mapanatili ang kapayapaan, kalayaan, at neutralidad sa rehiyon ng Timog-Silangang Asya.
- Ang Declaration of ASEAN Concord na naglalayong palakasin ang kooperasyon at solidaridad sa pagitan ng mga bansa sa ASEAN ay nagsisilbing pundasyon para sa mas malalim na pagtutulungan sa iba't ibang larangan, ASEAN Free Trade Area (AFTA) at ASEAN Economic Community (AEC) programa para sa malayang kalakalan sa loob ng ASEAN upang lalo pang mapaunlad ang ekonomiya ng rehiyon.
- Ang Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ) naman ang nagbibigay-daan para sa kapayapaan at seguridad at nagpapakita ng halimbawa sa iba pang rehiyon sa mundo na maaari ring gumawa ng kanilang sariling *Nuclear-Weapon-Free Zone*.
- Ang ASEAN Vision 2020 na naglalayong mapaunlad ang rehiyon sa iba't ibang aspeto tulad ng ekonomiya, seguridad, at sosyal.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Magkakaroon ng pangkatan na mayroong tatlong kasapi. Mag-iisip ang bawat pangkat ng tatlong salita na maaaring maglarawan sa mga sumusunod.

A. Declaration on the Zone of Peace, Freedom, and Neutrality (ZOPFAN)	1. 2. 3.
B. Declaration of ASEAN Concord	1. 2. 3.
C. ASEAN Free Trade Area (AFTA) at ASEAN Economic Community (AEC)	1. 2. 3.
D. Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty (SEANWFZ)	1. 2. 3.
E. ASEAN Vision 2020	1. 2. 3.

ARALIN 21

Pagsapi at Papel ng Pilipinas Bilang Naging Punla ng mga Alituntunin sa Ugnayang Panlabas at Pangkalakalan

Mauunawaan mo sa araling ito na sa paglipas ng mga dekada, ang pagsapi ng Pilipinas sa ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) ay naging isang mahalagang bahagi ng patakarang panlabas at pangkalakalan ng bansa. Ang Pilipinas ay isa sa mga aktibong kasapi ng ASEAN, at may mga naging papel sa organisasyong ito sa pagpapabuti ng kalakalan, seguridad, at kapayapaan sa rehiyong Timog Silangang Asya.

Layunin

- ◇ Maipaliwanag ang kasaysayan ng pagsapi at papel ng Pilipinas sa ASEAN at ang naging epekto nito sa mga batayan ng patakarang panlabas at pangkalakalan ng Pilipinas.
- ◇ Maunawaan ang kasaysayan ng pagsapi at papel ng Pilipinas sa ASEAN at ang naging epekto nito sa mga batayan ng patakarang panlabas at pangkalakalan ng Pilipinas.
- ◇ Maisulat ang kasaysayan ng pagsapi at papel ng Pilipinas sa ASEAN at ang naging epekto nito sa mga batayan ng patakarang panlabas at pangkalakalan ng Pilipinas.

Pagtatanim ng Kaalaman

Pagsapi ng Pilipinas sa ASEAN

Ang pagiging miyembro ng Pilipinas sa Association of Southeast Asian Nations o ASEAN ay may malalim na kasaysayan at mga pagbabago na nagbukas ng pinto tungo sa mas malapit na ugnayan sa mga bansa sa Timog Silangang Asya. Noong 1967, kasama ang iba pang mga bansa tulad ng Indonesia, Malaysia, Singapore,

Pag-isipan:

Paano nakatulong ang pagsapi ng Pilipinas sa ASEAN sa pagpapalakas ng kapayapaan at seguridad sa rehiyon ng Timog Silangang Asya?

Thailand, at iba pa ay itinatag ang ASEAN upang itaguyod ang kapayapaan, seguridad, at kaunlaran sa rehiyon. Ang pagiging bahagi ng Pilipinas sa ASEAN ay isang mahalagang hakbang para sa bansa, kung saan ito ay nag-aambag sa mga pangunahing layunin ng organisasyon.

Papel ng Pilipinas sa ASEAN

Ang Pilipinas ay may natatanging papel sa ASEAN bilang isa sa mga pangunahing miyembro na nagsusulong ng mga prinsipyong pangkapayapaan at kooperasyon. Isa itong tagapagtanggol ng mga karapatan at kalayaan ng mga bansa sa rehiyon, partikular na sa mga isyu ng teritoryo at soberanya. Ang Pilipinas ay kilala rin sa pagiging mahusay na diplomatiko at sa pagtutulungan para sa kapayapaan sa rehiyon. Ito ay nagsilbing halimbawa ng pagiging aktibo at lider sa mga pulong ng ASEAN at mga *summits*, na nagpapakita ng kahalagahan ng bansa sa ugnayan ng rehiyon.

ASEAN Bilang Isa sa mga Batayan ng Patakarang Panlabas at Pangkalakalan ng Pilipinas

Pag-isipan:

Naging epektibo bang bahagi ang Pilipinas bilang tagapagtaguyod ng kapayapaan at seguridad sa ASEAN? Bakit?

Ang ASEAN ay naging pangunahing bahagi ng patakarang panlabas at pangkalakalan ng Pilipinas. Sa pamamagitan ng ASEAN, ang Pilipinas ay nagkaroon ng mas malalim na ugnayan sa iba't ibang bansa sa rehiyon, na nagbukas ng mga oportunidad para sa kalakalan at ekonomikong pag-unlad. Ang pagiging kasapi ng ASEAN ay nagbibigay-

daan sa Pilipinas na maging bahagi ng malalaking merkado at makinabang mula sa pagsusulong ng kalakalan sa rehiyon. Bukod dito, ang ASEAN ay nagbibigay ng *platform* para sa Pilipinas upang itaguyod ang mga patakaran at adhikain nito sa ugnayan ng Timog Silangang Asya, lalo na sa mga isyu ng kapayapaan, seguridad, at kalakalan.

Ang ASEAN ay isa sa mga haligi ng patakaran sa panlabas at kalakalan ng Pilipinas. Ito ay ipinapakita sa patakaran ng Pilipinas na itaguyod ang mas mapayapa, maistabil, at malayang Timog Silangang Asya, sa pamamagitan ng pagsusulong ng iba't ibang inisyatibo, sa paggawa ng patakaran, ekonomiya, kalakalan, at mga aktibidad ng kooperasyon. Bilang halimbawa, aktibong nakikilahok ang Pilipinas sa pagbuo ng rehiyonal na agenda ng ASEAN na magtitiyak ng kahalagahan at kasalukuyang kalagayan nito sa pandaigdigang larangan. Higit sa lahat, patuloy na kinikilala ng Pilipinas na ang ASEAN *centrality* ay dapat itaguyod sa lahat ng oras, sa loob at labas ng grupo, at na ang ASEAN ay patuloy na maging tagapag-ugnay ng rehiyonalismo at maglingkod bilang tagapag-usap sa pagitan ng nag-aagawang makapangyarihan sa rehiyon. Ang layunin nito ay ang malakas na suporta ng Pilipinas sa pagpapalakas ng rehiyonal na kaayusan na nagtataguyod ng mabuting asal, pandaigdigang kalakalan, at pagsunod sa mga pandaigdigang tinatanggap na pamantayan at alituntunin para sa kapakinabangan ng rehiyon. Ito ay kasuweldo sa pag-unlad ng ASEAN Economic Community (AEC).

Ang direksyon ng patakaran na tinatahak ng mga kasapi ng mga bansa ay nagmumula at nakabatay sa kanilang pambansang interes at agenda. Ito ay nagdulot ng mga hidwaan sa pagitan ng mga bansa sa ASEAN. Dahil sa magkaibang mga sistemang politikal, ekonomiko, at sosyo-kultural ng sampung miyembro, may mga pagkakataon na ang mga bansang miyembro ay nagkakaroon ng iba't ibang posisyon sa mga isyu. Sa kontekstong ito, kailangan ng Pilipinas na panatilihin ang isang maingat at diplomasyang pananaw sa kanilang ugnayan sa iba't ibang bansang miyembro, lalo na sa mga sensitibong isyu tulad ng pagprotekta at pagpapromote ng karapatang pantao, demokrasya, mga isyu sa kalakalan at ekonomiya, teritoryal at maritimong isyu, at iba pang mga komplikadong ugnayan. May mga pagkakataon na walang pagkakaayon sa interes at agenda, na nagdudulot sa Pilipinas, kasama ang iba pang mga bansang miyembro ng ASEAN, na magkaroon ng pinakamababang pangkalahatang salaysay upang magkaroon ng consensus sa mga isyu upang makarating sa isang kasunduan. Bukod dito, kinikilala ng Pilipinas na may mga pagkakaiba sa pananaw at pagsusuri ng banta na kinakaharap ng mga bansang miyembro. Ito ay huling halimbawa noong 2012 ASEAN Foreign Ministers Meeting, kung saan nagtagumpay na maglabas ng *joint communique* nang maganap ang 56th ASEAN Foreign Ministers' Meeting (AMM).

Kasabay ng *multilateral* na sistema sa pagtutulungan ng Pilipinas at ASEAN, mayroon ding pagpapalakas ng mga bilateral at kalakalang ugnayan sa mga kapwa bansang miyembro na nangyayari sa parehong oras. Mayroong pagkakasunduan ng pambansang interes, lalo na sa mga tradisyonal na isyung pangseguridad, na maaaring dulot ng pinaniniwalang pangkaraniwang banta sa rehiyonal na kapaligiran. Halimbawa, ang Pilipinas at Vietnam ay nagtataas ng kanilang mga ugnayan mula sa regular na *partnership* tungo sa isang *strategic partnership*. Sa isang pahayag na inilabas ng Kagawaran ng Ugnayang Panlabas ng Pilipinas matapos ang pagtatapos ng unang pagpupulong ng *Joint Commission on Concluding a Strategic Partnership* ng Pilipinas at Vietnam, sinabi ng dalawang panig na “batay sa pagkakaibigan, respeto, at kooperasyon, patuloy na lumalago ang mga bilateral na ugnayan sa iba’t ibang aspeto, kasama na ang politika, tungkol sa kalakal at pamumuhunan, sa pangisdaan, mga isyu sa karagatan,

Pag-isipan:

Paano nakatulong ang Pilipinas sa mga isyung pangkalakalan at ekonomiya ng rehiyon?

depensa at seguridad, at iba pa.” Ang pagpapabuti sa mga ugnayan sa pagitan ng Pilipinas at Vietnam ay dapat tandaan, dahil sa minimong pakikipag-ugnayan noong nakaraan. Ito ay orihinal na dulot ng katotohanan na pareho ang mga bansang miyembro ng ASEAN, na may parehong mga problema. Dahil dito, ang mga ugnayan sa kalakalan sa pagitan ng dalawang bansa ay nagkaroon din ng pagpapabuti.

Ilan pa sa mahahalagang usapin kaugnay nito ay ang ipinapakita ng Pilipinas na papel sa ASEAN sa mga *territorial dispute* sa karagatan ng Timog Tsina sa pamamagitan ng mga sumusunod na paraan:

- **Paggamit ng diplomasya:** Ang Pilipinas ay nagtutulak para sa pag-resolba ng mga *territorial dispute* sa Karagatan ng Timog Tsina sa pamamagitan ng diplomasya at pag-aalok ng payapang solusyon. Ipinakikita nito ang pagiging bukas sa usapang pangkapayapaan at ang pangarap na malutas ang mga isyung ito sa mapayapang paraan.
- **Pagsasampa ng kaso sa UNCLOS:** Noong 2013, nagsampa ang Pilipinas ng *arbitration case* sa Permanent Court of Arbitration sa The Hague, Netherlands, laban sa Tsina. Ang kaso ay naglalayong suriin ang legalidad ng *territorial claims* ng Tsina sa ilalim ng United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Ang pagsampa ng kaso ay isang hakbang ng Pilipinas upang itaguyod ang karapatan nito sa karagatan ng Timog Tsina

at upang mapanagot ang mga alitan nang ayon sa pandaigdigang batas.

- **Koordinasyon sa ASEAN:** Ang Pilipinas ay nakikipagtulungan sa iba pang mga kasaping bansa ng ASEAN upang magkaroon ng kolektibong posisyon hinggil sa mga *territorial dispute* sa Karagatan ng Timog Tsina. Ipinapakita nito ang hangaring magkaroon ng solidong pagtutulungan at pagtutulungan sa rehiyon sa pagharap sa mga isyung ito.
- **Pakikipagtulungan sa mga kaalyadong bansa:** Ang Pilipinas ay nagtutulungan sa mga kaalyadong bansa, tulad ng Estados Unidos at iba pang mga partner sa seguridad, upang mapanatili ang balanse ng kapangyarihan sa rehiyon. Ito ay isang hakbang upang mapanatili ang seguridad at kalayaan ng paglalayag sa karagatan ng Timog Tsina.
- **Pakikipagkaisa sa ASEAN Regional Forum (ARF) at iba pang mga forum:** Ang Pilipinas ay aktibong nakikipagtulungan sa mga rehiyonal na *forum* tulad ng RF upang maihatid ang mga isyu ng *territorial dispute* sa karagatan ng Timog Tsina at makakuha ng suporta mula sa iba't ibang bansa. Ito ay isang paraan upang maging maalam ang buong rehiyon sa mga hamon na kaugnay sa karagatan ng Timog Tsina.

Dagdag pa rito, noong 2017, ang Pilipinas ay nagkaroon ng mahalagang papel bilang punong-abala ng ASEAN Summit. Ilan sa mahahalagang bahagi ng papel na ginampanan ng Pilipinas sa pagiging punong-abala ng nasabing pagpupulong ay:

- **Pagpapakita ng mahusay na pamumuno:** Bilang punong-abala ng ASEAN Summit, ipinakita ng Pilipinas ang kaniyang liderato sa rehiyon. Ito ay nagbibigay-daan sa bansa na magtakda ng mga agendang tumutugon sa mga pangunahing isyu ng ASEAN at mag-udyok ng mga kooperatibong hakbang upang mapanatili ang kapayapaan at kasiguraduhan sa rehiyon.
- **Pagpapahalaga sa diplomasya:** Ang Pilipinas ay naghanda ng mga pagpupulong, pulong ng mga lider, at mga bilateral na pag-uusap sa ilalim ng ASEAN Summit. Sa pamamagitan ng mga ito, naging espasyo para sa diplomasya at pag-uusap na magsilbing lunas sa mga isyu at hidwaan.
- **Pagtutulungan ng mga lider:** Ang pagkakaroon ng ASEAN Summit sa Pilipinas ay nagdulot ng pagkakataon para sa mga lider ng iba't ibang bansa na makapagtagpo at magkaroon ng mga bilateral na pag-uusap.

Ito ay nagpapahintulot ng mas malalim na pag-unawa at kooperasyon sa mga isyu ng rehiyon.

- **Pagpapalaganap ng kultura at turismo:** Bilang punong-abala ng ASEAN Summit, nagkaroon din ang Pilipinas ng pagkakataon na ipakita ang kaniyang kultura at mga kalakal. Ito ay nag-aambag sa pagpapalaganap ng turismo sa bansa at pagpapahayag ng yaman ng kultura ng Pilipinas sa mga bisita mula sa iba't ibang bansa.

Pag-isipan:

Nakaapekto ba ang mga patakarang panlabas ng Pilipinas sa mga kaganapan at desisyon ng ASEAN? Ipaliwanag.

Bilang pagtatapos, ang Pilipinas sa ASEAN ay naglalarawan ng mahalagang papel na ginagampanan ng bansa sa rehiyon ng Timog Silangang Asya. Ipinapakita nito ang kahalagahan ng ugnayan ng Pilipinas sa ASEAN at ang pagkakaroon nito ng malalim na impluwensya sa mga aspeto ng patakarang panlabas at pangkalakalan sa rehiyon. Ang pagiging bahagi ng ASEAN ay nagbibigay-daan sa Pilipinas na maging aktibo at makilahok sa mga

usapin at hamon sa rehiyon, habang nagpapakita ng pagnanais na itaguyod ang kapayapaan, seguridad, at kaunlaran sa buong Timog Silangang Asya.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____ 1. Kailan opisyal na naging miyembro ang Pilipinas ng ASEAN?
 - a. 1950
 - b. 1967
 - c. 1981
 - d. 2000
- _____ 2. Ano ang tawag sa kasunduang naglalayong palakasin ang ekonomiya at kalakalan sa rehiyon ng ASEAN?
 - a. ASEAN Economic Community
 - b. ASEAN Cultural Exchange

- c. ASEAN Environmental Accord
 - d. ASEAN Security Pact
- _____3. Ano ang isang halimbawa ng pagkakaisa at kooperasyon ng mga miyembro ng ASEAN?
- a. pagpapatupad ng *martial law* sa rehiyon
 - b. malawakang *military alliance*
 - c. pagsasagawa ng pook militarisasyon
 - d. ASEAN Free Trade Area
- _____4. Ano ang pangunahing papel ng Pilipinas bilang miyembro ng ASEAN?
- a. magpalaganap ng kalakalan sa rehiyon
 - b. magtaguyod ng militaristikong aksyon
 - c. lumutas sa mga *territorial dispute*
 - d. tumulong para sa kapayapaan at kaayusan
- _____5. Paano ipinapakita ng Pilipinas ang kaniyang papel sa ASEAN sa mga *territorial dispute* sa karagatan ng Timog Tsina?
- a. diplomatikong pagsasagawa ng *military drills*
 - b. pagsasampa ng mga kaso sa Permanent Court of Arbitration
 - c. pag-aangkat ng armas mula sa ibang bansa
 - d. pag-aaksyon militar laban sa ibang miyembro ng ASEAN
- _____6. Ano ang naging papel ng Pilipinas noong ito ang naghanda at nagsilbing host ng ASEAN Summit noong 2017?
- a. nagpahayag ng pakikipagtulungan sa *militarily powerful nations*
 - b. pinalawak ang teritoryo ng Pilipinas sa karagatan ng Timog Tsina
 - c. nakilahok sa mga *territorial disputes*
 - d. nagsilbing tagapagtataguyod ng diplomasya sa rehiyon

- _____7. Ano ang isa sa mga hamon o isyung kinakaharap ng Pilipinas sa pagganap ng kanilang papel sa ASEAN?
- a. kakulangan sa *military power*
 - b. mga *territorial dispute*
 - c. pagsuway sa mga regulasyon ng ASEAN
 - d. kakulangan sa pagpapahalaga sa ekonomiya
- _____8. Paano nakakatulong ang ASEAN sa patakarang panlabas ng Pilipinas?
- a. pagpapalaganap ng mga *bilateral agreements*
 - b. pagpapalakas ng pook militarisasyon
 - c. pagtutulungan sa mga *multilateral* na usapin
 - d. pagsasagawa ng unilateral na *military actions*
- _____9. Ano ang isa sa mga benepisyo ng Pilipinas mula sa ASEAN sa usaping ng kalakalan?
- a. paggamit ng mga natural na yaman ng ibang miyembro ng ASEAN
 - b. paggamit ng malayang kalakalan sa buong mundo
 - c. paggamit ng mga *military resources* mula sa ibang miyembro ng ASEAN
 - d. paggamit ng mga teritoryo ng ibang miyembro ng ASEAN
- _____10. Bilang isa sa mga malalaking ekonomiya ng ASEAN, ano ang ginagawa ng Pilipinas sa larangan ng ekonomiya?
- a. pagsasagawa ng *unilateral trade agreements*
 - b. pagsasabwatan laban sa ibang miyembro ng ASEAN
 - c. pagsasagawa ng *tariff barriers*
 - d. pagsasagawa ng mga hakbang para sa ASEAN Economic Community

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magsulat ng maikling sanaysay tungkol sa paksang “Ang Pilipinas bilang kasapi ng ASEAN: Ang mga Posibilidad ng Pag-unlad ng Bansa sa Rehiyon”.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Sa pangkalahatan, ang pagsapi ng Pilipinas sa ASEAN ay nagbibigay-daang sa bansa na magkaroon ng malalim na ugnayan sa mga kapwa miyembro nito, na may layuning mapanatili ang kapayapaan, kaayusan, at kaunlaran sa rehiyon ng Timog Silangang Asya.
- Ang ASEAN ay naglalarawan ng mas malawak na papel ng Pilipinas sa patakarang panlabas at pangkalakalan sa rehiyon.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin ang buong klase sa dalawa upang isagawa ang “Amazing Race”. Sa loob ng dalawang minuto, magpapaunahang makapagsulat ang bawat pangkat ng mga naiambag sa Pilipinas ng pagsapi at mga naging papel nito sa ASEAN. Isa-isang ibabahagi ng mag-aaral ang naisulat na ambag sa Pilipinas. Ipaliliwanag din ang naging kasagutan.

ARALIN 22

Ang ASEAN at mga Hamon ng Likas-kayang Pag-unlad

Mauunawaan at matututuhan mo sa araling ito ang mga pangunahing layunin ng ASEAN ay ang pagtahak tungo sa mga ASEAN Sustainable Goals, na naglalayong mapanatili ang likas-kayang kaunlaran sa rehiyon. Sa pamamagitan ng pagtutulungan ng mga miyembro ng ASEAN, hinaharap nila ang mga hamon ng pag-unlad na may kaugnayan sa ekonomiya, kalikasan, at kultura. Gayundin, mauunawaan ang pagtutulungan sa ilalim ng konsepto ng ASEAN Community ay nagpapalakas sa tatlong aspeto: ASEAN Economic Community (AEC), na naglalayong mapanatili ang malakas na ekonomiya sa rehiyon; ASEAN Political-Security Community (APSC), na nagpapalakas ng seguridad at kapayapaan; at ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC), na nagpapalaganap ng kultura at kaalaman sa buong ASEAN sa taong 2015 hanggang 2025 kung saan ipakikilala ang ASEAN Community Vision 2025 ay nagbibigay ng direksyon para sa mga miyembro ng ASEAN tungo sa mas maunlad at makatarungan na rehiyon. Sa kabuoan, ang ASEAN ay nagpapakita ng malalim na pakikipag-ugnayan na magtutulungan ang mga bansa sa Timog Silangang Asya upang harapin ang mga hamon ng likas-kayang pag-unlad at magtayo ng mas maayos at progresibong kinabukasan para sa lahat ng kanilang mamamayan.

Layunin

- ◇ Maunawaan ang konsepto at kahulugan ng ASEAN at ang mga hamon ng likas-kayang pag-unlad (ASEAN Sustainable Goals), maging ang mga konsepto ng ASEAN Community 2015 (AC15), ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC), at ang halaga ng pagkakalikha ng ASEAN Community Vision 2025.
- ◇ Maipaliwanag ang kahulugan ng ASEAN at ang mga hamon ng likas-kayang pag-unlad (ASEAN Sustainable Goals), maging ang mga konsepto ng ASEAN Community 2015 (AC15), ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC), at ang halaga ng pagkakalikha ng ASEAN Community Vision 2025.

- ✧ Maisulat ang kahulugan ng ASEAN at ang mga hamon ng likas-kayang pag-unlad (ASEAN Sustainable Goals), maging ang mga konsepto ng ASEAN Community 2015 (AC15), ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC), at ang halaga ng pagkakalikha ng ASEAN Community Vision 2025.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang ASEAN Sustainable Goals

Noong Setyembre 2015, pinagtibay ng *United Nations Member States* ang 2030 Agenda para sa sustainable development upang gabayan ang mga pagsisikap sa internasyonal, rehiyonal, at pambansang pag-unlad para sa susunod na 15 taon. Sa agenda, mababasa ang temang “Pagbabago ng ating Mundo: ang 2030 Agenda para sa Sustainable Development,” na mayroong 17 SDG at 169 na mga target na sumasaklaw sa pang-ekonomiya, panlipunan, at pangkalikasan na mga dimensyon ng pag-unlad. Habang kinikilala ang pagtanggap ng kahirapan sa lahat ng anyo at sukat nito bilang ang pinakamalaking pandaigdigang hamon, nakikita rin bilang isang pangangailangan para sa napapanatiling pag-unlad. Sinisikap din ng SDGs na isama ang isang mas malaking konsepto na higit pa sa sektor ng lipunan na napapanatiling pag-unlad na naghahabi ng komprehensibong agenda ng pag-unlad ng ekonomiya, panlipunang pagsasama, at pagpapanatili ng kapaligiran.

Ang ASEAN o *Association of Southeast Asian Nations* ay isang rehiyonal na organisasyon na binubuo ng 10 bansa sa Timog Silangang Asya ay may mahalagang papel sa pagtutulongan ng mga bansa sa rehiyon upang mapanatili ang kapayapaan, seguridad, at pag-unlad sa mga aspeto ng ekonomiya, politika, at kultura. Ang ASEAN Sustainable Goals (ASG) ay isang pangunahing inisyatibo ng ASEAN na naglalayong mapanatili ang likas-kayang pag-unlad sa rehiyon. Ito ay naglalayong masiguro na ang pag-unlad ay hindi nauunawaan lamang bilang ekonomikong aspeto, kundi pati na rin bilang pagsasaalang-alang sa kalikasan, kultura, at iba pang sosyo-kultural na bahagi ng buhay ng mga mamamayan ng ASEAN. Isa itong pagtugon sa mga hamong pangkalikasan at sosyal sa rehiyon.

Pag-isipan:

Paano nakatutulong ang mga pangunahing layunin ng ASG sa pag-unlad ng Timog Silangang Asya?

Mahalaga ang pagsusuri sa ASEAN Sustainable Goals, ito ay naglalayong suportahan ang mga talakayan ng mga gumagawa ng patakaran sa mga priyoridad sa rehiyon ng ASEAN at mga aksyong kinakailangan upang makamit ang 2030 Agenda para sa Sustainable Development ng United Nations (UN).

Ang mga likas-kayang pag-unlad (Sustainable Development Goals) sa Filipino bilang bahagi ng pagpapalaganap ng kaalaman ukol dito. Ang salin mula sa Komisyon sa wikang Filipino sa pakikipagtulungan sa National Economic Development Authority (NEDA).

ASEAN Community 2015 (ACI15), ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC)

ASEAN Community 2015 (ACI15) ay isa sa mga pangunahing layunin ng ASEAN noong 2015 na naglalayong magbukas ng tatlong sektor ng pagkakaisa sa rehiyon: ASEAN Economic Community (AEC), ASEAN Political-Security Community (APSC), at ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC).

Ang **ASEAN Economic Community** (AEC) ay naglalayong magkaroon ng isang malayang merkado at pandaigdigang pagsasamahan ng mga industriya sa rehiyon. Isa itong hamon na nangangailangan ng pag-aayos ng mga patakaran, pamamahala, at kooperasyon sa ekonomiya.

Pag-isipan:

Naging epektibo ba ang ACI15, AEC, APSC, at ASCC sa pagpapaunlad ng mga rehiyon sa Timog Silangang Asya? Bakit?

Ang **ASEAN Political-Security Community** (APSC) ay naglalayong palakasin ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon. Ito ay may kinalaman sa pagtutulungan ng mga bansa sa pagtugon sa mga isyu ng seguridad at diplomasya.

Ang **ASEAN Socio-Cultural Community** (ASCC) ay naglalayong mapanatili ang pagkakaisa at pag-unlad sa mga aspeto ng kultura, edukasyon, at iba pang aspeto ng sosyo-kultural na buhay.

ASEAN Community Vision 2025

Ang ASEAN ay idineklara bilang isang 'komunidad' sa pamamagitan ng isang deklarasyon na nilagdaan ng mga pinuno ng ASEAN sa kanilang ika-27 na *summit* na ginanap sa Kuala Lumpur noong Nobyembre 22, 2015. Kung kaya't mauunawaan na ang pinakalayuning mabuo ang konsepto ng ASEAN Community ay noong taong 2015 naganap. Ito ay isang makasaysayang pag-unlad at mahalagang pagsulong sa pag-unlad ng ASEAN mula nang ito ay itinatag noong 1967. Ang ASEAN Community ay ang pagsasakatuparan ng mga bisyon na binigkas walong taon na ang nakalilipas ng mga lider ng ASEAN para sa organisasyong pangrehiyon na makamit ang katayuan sa komunidad pagsapit ng 2015. Ang gabay na dokumento

ay ang **“Roadmap for an ASEAN Community: 2009–2015”** na inendorso ng mga ASEAN *leaders* sa kanilang ika-14 na ASEAN Summit sa Cha-am, Thailand.

Ang ASEAN 2025 ay may pamagat na **“Forging Ahead Together”** na sabay-sabay na inendorso ng mga Pinuno sa kanilang 27th Summit, na nagtatakda ng landas para sa pagbuo ng ASEAN Community sa susunod na sampung taon. Ito ay isang *“forward looking roadmap”* na nagsasaad ng mga layunin at adhikain ng ASEAN na maisakatuparan ang higit pang pagsasama-sama, integrasyon, at mas malakas na pagkakaisa bilang isang komunidad. Ang ASEAN ay nagtatrabaho patungo sa isang komunidad na *“politically cohesive, economically integrated, and socially responsible”*. Ang dokumento ng ASEAN 2025 ay ang kinalabasan ng isang taon ng pagpapalano at matinding talakayan at sumasalamin sa determinasyon ng kasaping bansa na magpatuloy sa susunod na yugto ng pag-unlad ng ASEAN. Natuon sa mga sumusunod na hakbang ang ASEAN Community 2025 na pinaunlad na bersyon ng ASEAN Community 2015:

ASEAN Political Security Cooperation 2025 Blueprint: Ang APSC Blueprint 2025 ay binubuo ng limang seksyon na: (1) nakabatay sa mga patakaran, nakatuon sa mga tao, nakasentro sa mga tao na komunidad; (2) mapayapa, ligtas, at matatag na rehiyon; (3) sentro ang ASEAN sa isang dinamiko at pagiging bukas na rehiyon; (4) pinalakas ang kapasidad at presensya ng institusyonal ng ASEAN; at (5) pagpapatupad at pagsusuri sa mga kalakaran. Ang **APSC Blueprint 2025** ay

ginagabayan ng ASEAN Charter gayundin ng iba pang mahahalagang instrumento at dokumento ng ASEAN na nagbibigay tuon sa mga prinsipyo at balangkas para sa kooperasyong pampolitika at seguridad ng ASEAN at ang kanilang pagpapatupad. Ang ganitong pagpapatupad ay ginagabayan din ng mga nauugnay na batas, regulasyon, at patakaran sa loob ng mga kasaping bansa.

ASEAN Economic Community 2025 Blueprint: Pinagtibay ng mga bansang kasapi ng ASEAN ang 'AEC Blueprint 2025' noong Nobyembre 2015. Ang *blueprint* na ito ay nagbibigay ng malawak direksyon sa pamamagitan ng ilang estratehiko mga hakbang na ipapatupad sa susunod na sampung taon. Dapat itong tandaan na itinakda ng pangkalahatang pagtingin sa naunang blueprint ng AEC 2015 na nananatiling may kaugnayan sa kasalukuyang mga isyu sa rehiyon. Ang ilan sa mga prioridad ng ASEAN Economic Community 2025 Blueprint ay:

- Mataas na antas ng pagsasamahan at pag-uugnayan sa ekonomiya.
- Masigla, inobatibo, at dinamikong ASEAN.
- Pinaunlad na koneksiyon at ugnayang *sectorail*.
- Ang ASEAN na isang matatag, inklusibo, nakatuon, at nakasentro sa mamamayan.
- Ang global na ASEAN.

ASEAN Socio-Cultural Community 2025 Blueprint:

Ang bagong *blueprint* para sa ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) na nakapaloob sa bisyon para sa mga tampok na katangian ng ASEAN 2025. Ang landas ng ASCC patungo sa 2025 ay isa sa mga layuning humihikayat at nagbibigay-benepisyo sa mga mamamayan sa rehiyon na may katangiang inklusibo, matatag, at dinamiko. Ang mga ito ay nagbibigay nang malinaw na ugnayan sa gawain ng ASEAN tungkol sa usapin ng politikal na seguridad at integrasyon ng ekonomiya. Kaya naman, mahalaga ang pagtataguyod ng proteksyon sa mga karapatan, pagpapalakas ng usapin ng kalakalan, mga prioridad kasama ng sakuna, at ng katatagan sa naranasang pandemya kaugnay ng usapin ng panlipunang proteksyon, at maging

Pag-isipan:

Bakit mahalaga ang pagtataguyod ng proteksyon sa mga karapatan?

ng pantay at napapanatiling pag-unlad. Gayundin ang pagpapalawak ng ASEAN nang may magkaugnay ang kamalayan at pagbibigay-halaga sa pagkakakilanlan ng mga tao at pagpapalakas ang mga institusyon sa buong sa usaping rehiyonal at lokal o pambansa.

Pangunahing Hamon na Hinaharap ng ASEAN

Ang ASEAN ay nakaharap sa iba't ibang hamon, kasama na ang *territorial disputes*, ekonomikong kahirapan, kawalan ng katatagang politikal sa ilang mga bansa, at pangunahing kuwestyon sa kalikasan tulad ng *climate change*. Isa ring hamon ang pagpapanatili ng patas at makatarungan na ugnayan sa pagitan ng mga kasapi ng ASEAN, lalo na sa mga isyu ng seguridad at *political cooperation*. Ang pagtugon sa mga hamong ito ay mahalaga upang mapanatili ang kapayapaan at pag-unlad sa rehiyon.

Pag-isipan:

Bilang mag-aaral, paano ka makatutulong upang malutasan ang hamon sa *climate change*?

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang pangunahing layunin ng ASEAN Sustainable Goals (ASG)?
 - a. mapanatili ang ekonomikong pag-unlad sa rehiyon
 - b. mapanatili ang kapayapaan sa ASEAN
 - c. mapanatili ang likas-kayang pag-unlad sa rehiyon
 - d. mapanatili ang dominasyon ng ilang malalaking bansa sa ASEAN
- _____2. Ano ang kahulugan ng “sustainable” sa ASEAN Sustainable Goals?
 - a. hindi nagbabago
 - b. maayos at maganda

- c. mapanatili at hindi nauubos
 - d. lubos na pag-unlad
- _____3. Ano ang isang halimbawa ng isyu ng kalikasan na tinutugunan ng ASG?
- a. *climate change*
 - b. kahirapan
 - c. pag-angkin ng teritoryo
 - d. *political instability*
- _____4. Ano ang ibig sabihin ng AC15?
- a. ASEAN Community Integration 2015
 - b. ASEAN Central Initiative 2015
 - c. ASEAN Cooperative Initiative 2015
 - d. ASEAN Community 2015
- _____5. Ano ang isa sa mga layunin ng ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC)?
- a. magkaroon ng malayang merkado
 - b. palakasin ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon
 - c. pagsasaalang-alang sa kalikasan
 - d. pagtutulungan ng mga bansa sa mga aspeto ng kultura, edukasyon, at iba pang sosyo-kultural na buhay
- _____6. Ano ang tawag sa rehiyonal na plano para sa ASEAN mula 2016 hanggang 2025?
- a. ASEAN Sustainable Goals
 - b. ASEAN Vision 2025
 - c. ASEAN Integration Plan
 - d. ASEAN Economic Blueprint

- _____7. Ano ang isa sa pangunahing layunin ng ASEAN Political-Security Community (APSC)?
- a. palakasin ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon
 - b. patuloy na pagpapalakas ng kultura
 - c. magkaroon ng malayang merkado
 - d. pagtugon sa mga isyu ng kalikasan
- _____8. Alin sa mga sumusunod ang hindi bahagi ng ACI5?
- a. ASEAN Cultural Community
 - b. ASEAN Economic Community (AEC)
 - c. ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC)
 - d. ASEAN Unity Community
- _____9. Ano ang isa sa mga layunin ng ASEAN Community Vision 2025 sa aspeto ng ekonomiya?
- a. magkaroon ng malayang merkado
 - b. pagtugon sa mga isyu ng kalikasan
 - c. pag-unlad ng imprastruktura sa mga kalakhang siyudad
 - d. pagpapalakas ng ugnayan sa mga kalapit-bansa
- _____10. Ano ang pangunahing layunin ng ASEAN Community Vision 2025?
- a. mapanatili ang ekonomikong pag-unlad sa rehiyon
 - b. magkaroon ng malayang merkado
 - c. patuloy na pagpapalakas ng pagkakaisa, pag-unlad, at pagtutulungan ng mga bansa sa ASEAN
 - d. mapanatili ang kapayapaan sa ASEAN

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magkakaroon ng pangkatan na mayroong tatlong kasapi upang gawin ang aktibidad na may titulong “Hiraya 2040”. Mag-isip ng mga sariling bersyon ng mga *blueprint* ukol sa ASEAN Economic Community (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC). Mula sa nagawa, ibahagi at ipaliwanag ito sa harap ng klase.

Pag-aararo ng Kabuoan

- ASEAN Sustainable Goals (ASG) ay isang pangunahing inisyatibo ng ASEAN na naglalayong mapanatili ang likas-kayang pag-unlad sa rehiyon.
- ASEAN Community 2015 (ACI15) ay isa sa mga pangunahing layunin ng ASEAN noong 2015 na naglalayong magbukas ng tatlong sektor ng pagkakaisa sa rehiyon: ASEAN Economic Community (AEC), ASEAN Political-Security Community (APSC), at ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC).
- Ang ASEAN 2025 ay may pamagat na “*Forging Ahead Together*” ay nagtatakda ng landas para sa pagbuo ng ASEAN Community sa susunod na sampung taon at ito rin ang nagsasaad ng mga layunin at adhikain ng ASEAN na maisakatuparan ang higit pang pagsasama-sama, integrasyon, at mas malakas na pagkakaisa bilang isang komunidad.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin ang buong klase sa dalawa. Ang bawat pangkat ay gagawa ng presentasyon ukol sa pagkakaiba ng ASEAN 2015 at ASEAN Community Vision 2025. Pagkatapos, ibabahagi ng bawat pangkat ang nagawa sa harap ng klase.

Pagkakaiba ng ASEAN 2015 at ASEAN Community Vision 2025

ARALIN 23

Mga Tugon sa Hamon ng Likas-kayang Pag-unlad

Mauunawaan mo sa araling ito ang mga hakbang ng ASEAN at ang mahigpit na pakikipagtulungan ng mga miyembrong estado sa pagtugon sa mga hamon ng likas-kayang pag-unlad (*sustainable development*) sa rehiyon ng Timog Silangang Asya. Sa pangunahing aspeto ng ASEAN, itinataguyod nito ang ASEAN Sustainable Goals, isang pangunahing hakbang tungo sa pag-angat ng kalidad ng buhay ng mga mamamayan sa buong rehiyon. Gayundin, ang tatlong pangunahing aspetong: ASEAN Economic Community (AEC), ASEAN Political-Security Community (APSC), at ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC) ay mga pamamaraan upang magbigay-tugon sa mga hamon. Mauunawaan din ang ASEAN Community Vision 2025, na may layuning palakasin ang ugnayan ng mga bansa sa rehiyon, mapabuti ang kalagayan ng mga mamamayan, at mapanatili ang kapayapaan at kaayusan.

Layunin

- ◇ Maunawaan ang mga tugon sa hamon ng likas-kayang pag-unlad (ASEAN Sustainable Goals), maging ang mga konsepto ng ASEAN Community 2015 (AC15), (ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC) at ang halaga ng pagkakalikha ng ASEAN Community Vision 2025.
- ◇ Maipaliwanag ang mga tugon sa hamon ng likas-kayang pag-unlad (ASEAN Sustainable Goals), maging ang mga konsepto ng ASEAN Community 2015 (AC15), (ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC) at ang halaga ng pagkakalikha ng ASEAN Community Vision 2025.
- ◇ Maisulat ang mga tugon sa hamon ng likas-kayang pag-unlad (ASEAN Sustainable Goals), maging ang mga konsepto ng ASEAN Community 2015 (AC15), (ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC) at ang halaga ng pagkakalikha ng ASEAN Community Vision 2025.

Pagtatanim ng Kaalaman

Ang mga Tugon sa Hamon ng ASEAN Sustainable Goals

Sa pagpasok ng milenyo, ipinakilala ng United Nations (UN) ang walong Millennium Development Goals (MDGs). Ito ay isang hanay ng mga layunin na nakatuon sa isang hanay ng mga aspeto ng napapanatiling pag-unlad. Pagkatapos ng 2016 ang hanay ng mga prinsipyong ito ay nagtagumpay ng isang bagong hanay ng mga layunin, na tinatawag na 17 Sustainable Development Goals (SDGs) upang tumugon sa mga umusbong na mga hamon tungkol sa likas-kayang pag-unlad.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 1: Walang Kahirapan

Pag-isipan:

Magbigay ng isang hamon na kinahaharap ng ASEAN.

Hamon: Ang matinding kahirapan, na tinukoy bilang nabubuhay sa mas mababa sa \$2.15 o 122.44 sa piso sa bawat tao bawat araw noong 2017. Gayunpaman, ang paglitaw ng pandemyang COVID-19 ay nagmarka ng isang pagbabago, na nagpawalang-bisa sa mga natamong tagumpay nang mga nagdaang taon habang ang bilang ng mga indibidwal na nabubuhay sa matinding kahirapan ay tumaas ng halos 90 milyon kumpara sa mga nakaraan pagsiyasat. Sa pagtatapos ng 2022, lumalabas

na kasing dami ng 670 milyong tao ang maaari pa ring mabuhay sa matinding kahirapan sa buong mundo, kabilang ang mga mamamayan sa rehiyon ng ASEAN.

Tugon: Ang aktibong pakikisangkot sa paggawa ng patakaran ay maaaring gumawa ng pagkakaiba sa pagtugon sa kahirapan. Tinitiyak nito na ang mga karapatan ay sinusolusyonan at ang boses ng mamamayan ay naririnig, na ang inter-generational na kaalaman ay ibinabahagi at ang pagbabago at kritikal na pag-iisip ay hinihikayat sa lahat ng tao, sa anomang edad upang suportahan ang pagbabagong pagbabago sa buhay at komunidad ng mga tao. Samantala, ang mga pamahalaan sa ASEAN ay maaaring tumulong na lumikha ng isang kaaya-ayang kapaligiran upang makabuo ng mabungang trabaho at mga oportunidad sa trabaho para sa mahihirap at marhinalisado. Malaki rin ang papel na ginagampanan ng pribadong sektor sa paglikha ng mga trabahong

inklusibo. Maaari itong magsulong ng mga oportunidad sa ekonomiya para sa mahihirap. Malaki ang kontribusyon ng agham upang wakasan ang kahirapan gaya sa pagbibigay kaalaman sa ligtas na inuming tubig, binawasan ang mga pagkamatay na dulot ng mga sakit na dala ng tubig, at pinahusay na kalinisan upang mabawasan ang mga panganib sa kalusugan na nauugnay sa hindi ligtas na inuming tubig at kakulangan ng sanitasyon.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 2: Walang Gutom

Hamon: Noong taong 2022, humigit-kumulang 735 milyong tao - o 9.2% ng populasyon ng mundo—ang natagpuan ang kanilang mga sarili sa isang estado ng matinding kagutuman—isang nakakagulat na pagtaas kumpara sa 2019. Binibigyang-diin ng datos na ito ang kalubhaan ng sitwasyon, na nagpapakita ng lumalaking krisis. Bilang karagdagan, tinatayang 2.4 bilyong tao ang nahaharap sa katamtaman hanggang sa matinding kawalan ng pagkain noong taong 2022. Ang pag-uuri na ito ay nagpapahiwatig ng kanilang kawalan ng akses sa sapat na pagkain. Ang bilang na ito ay tumaas ng nakababahalala na 391 milyong tao kumpara noong taon 2019, kabilang na ang mga bansa sa ASEAN. Ang patuloy na pagtaas ng gutom at kawalan ng pagkain, na pinalakas ng isang komplikadong mga salik, ay nangangailangan ng agarang atensyon at pinagsama-samang pandaigdigang pagsisikap upang maibsan ang kritikal na makataong hamon na ito.

Tugon: Ang seguridad sa pagkain ay nangangailangan ng multi-dimensyonal na pamamaraan—mula sa panlipunang proteksyon hanggang sa pangalagaan ang ligtas at masustansyang pagkain lalo na para sa mga bata hanggang sa pagbabago ng mga sistema ng pagkain upang makamit ang isang mas inklusibo at likas-kayang solusyon. Kailangang magkaroon ng pamumuhunan sa mga rural at lungsod at sa panlipunang proteksyon upang ang mga mahihirap na tao ay may akses sa pagkain at mapaunlad ang kanilang kabuhayan. Upang makamit ang kawalang-gutom (*zero hunger*) sa 2030, ang agarang pinag-ugnay na aksyon at mga solusyon sa patakaran ay kinakailangan upang matugunan ang nakabaon na hindi pagkakapantay-pantay, baguhin ang mga sistema ng pagkain, mamuhunan sa napapanatiling mga kasanayan sa agrikultura, at bawasan at pagaanin ang epekto ng salungatan at pandemya sa pandaigdigang nutrisyon at seguridad sa pagkain.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 3: Mabuting Kalusugan at Maayos na Pamumuhay

Hamon: Malaking hakbang ang nagawa sa pagpapabuti ng kalusugan ng mga tao sa mga nakaraang taon. May 146 sa 200 na bansa o lugar ang nakamit na o nasa kasalukuyang pagkakamit upang maabot ang mababa sa limang (5) bilang ng namamatay. Ang mabisang paggamot sa mga sakit gaya ng HIV ay nagbawas ng mga pandaigdigang pagkamatay na nauugnay sa AIDS ng 52 porsyento mula noong taong 2010. Gayunpaman, nananatili pa rin ang mga hindi pagkakapantay-pantay sa pag-akses sa pangangalagang pangkalusugan. Ang pandemya ng COVID-19 at iba pang patuloy na mga krisis ay humadlang sa pag-unlad patungo sa pagtupad ng layunin na ito. Ang mga pagbabakuna sa pagkabata ay nakaranas ng pinakamalaking pagbaba sa tatlong dekada, at ang pagkamatay ng *tuberculosis* at *malaria* ay tumaas kumpara sa mga antas bago ang pandemya.

Tugon: Ang seguridad sa pagkain ay nangangailangan ng multi-dimensyonal na pamamaraan—maaaring magsimula sa pamamagitan ng pagtataguyod at pagprotekta sariling kalusugan at kalusugan ng mga nakapaligid sa pamamagitan ng paggawa ng matalinong mga pagpipilian gaya ng pagbabakuna. Ang pagpapataas din ng kamalayan ng komunidad tungkol sa kahalagahan ng mabuting kalusugan, malusog na pamumuhay gayundin ang karapatan ng mga tao sa mga de-kalidad na serbisyo sa pangangalagang pangkalusugan, lalo na para sa mga pinakamahina gaya ng kababaihan at mga bata. Upang malampasan ang mga hamon at matugunan ang mga matagal nang pagkukulang sa pangangalagang pangkalusugan, kailangan ang dagdag na pamumuhunan sa mga sistema ng kalusugan upang suportahan ang mga bansa sa ASEAN sa kanilang paggaling at bumuo ng katatagan laban sa mga banta sa kalusugan sa hinaharap.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 4: De Kalidad na Edukasyon

Hamon: Ang pag-unlad tungo sa de-kalidad na edukasyon ay mas mabagal kaysa sa kinakailangan bago ang pandemya, ngunit ang COVID-19 ay nagkaroon ng matinding epekto sa edukasyon, na nagdulot ng pagkahuli sa pag-aaral sa apat (4) sa lima (5) sa 104 na bansang pinag-aralan. Kung walang karagdagang hakbang, tinatayang 84 milyong bata at kabataan ang mananatiling wala sa mga paaralan

pagsapit ng 2030 at humigit-kumulang 300 milyong mag-aaral ang magkukulang ng mga pangunahing kasanayan sa pagbilang at pagbasa na kailangan para sa tagumpay sa buhay. Bilang karagdagan sa libreng pag-aaral sa elementarya at sekondarya para sa lahat ng mga lalaki at babae sa 2030, isa pang layunin ay upang magbigay ng pantay na akses sa abot-kayang bokasyonal na pagsasanay, alisin ang mga pagkakaiba sa kasarian at kayamanan, at makamit ang unibersal na akses sa kalidad ng mas mataas na edukasyon.

Tugon: Upang maisakatuparan ang layunin na ito, ang pagpopondo sa edukasyon ay dapat maging isang pambansang priyoridad sa pamumuhunan. Higit pa rito, ang mga hakbang tulad ng paggawa ng edukasyon na libre, pagtaas ng bilang ng mga guro, pagpapabuti ng pangunahing impraestruktura ng paaralan at pagtanggap sa dihital na pagbabago ay mahalaga. Ang patuloy na pagsisikap ay kinakailangan upang matugunan ang mga patuloy na hamon at matiyak na ang de-kalidad na edukasyon ay naa-akses ng lahat, na walang sinomang maiiwan.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 5: Pagkakapantay-pantay ng Kasarian

Hamon: Ang hindi pagkakapantay-pantay ng kasarian ay nananatili sa lahat ng dako at pumipigil sa pag-unlad ng lipunan. Sa karaniwan, ang mga kababaihan sa merkado ng paggawa ay kumikita pa rin ng 23 porsiyentong mas mababa kaysa sa mga lalaki sa buong mundo at ang mga kababaihan ay gumugugol ng halos tatlong beses na mas maraming oras na walang bayad na trabaho sa tahanan at pangangalaga kaysa sa mga lalaki. Gayundin, ang sekswal na karahasan at pagsasamantala, ang hindi pantay na dibisyon ng walang bayad na pangangalaga at gawaing bahay, at diskriminasyon sa pampublikong opisina, lahat ay nananatiling malalaking hadlang. Ang lahat ng mga lugar na ito ng hindi pagkakapantay-pantay ay pinalala ng pandemya ng COVID-19: dumami ang mga ulat ng sekswal na karahasan, ang mga kababaihan ay nagsagawa ng higit na pangangalagang trabaho dahil sa mga pagsasara ng paaralan, at 70 porsiyento ng mga manggagawang pangkalusugan at panlipunan sa buong mundo ay kababaihan.

Tugon: Ang *spotlight initiative* na isang kasunduan sa pagitan ng EU/UN, ay isang global na inisyatiba na nakatuon sa pag-aalis ng lahat ng anyo ng karahasan laban sa kababaihan—ang pinakamalaking target na pagsisikap sa mundo na wakasan ang lahat ng anyo ng karahasan laban sa kababaihan. Naging tugon din ang mga hakbang upang tapusin ang lahat ng uri ng diskriminasyon laban sa lahat ng kababaihan saanman. Gayundin, ang lahat ng anyo ng karahasan laban sa lahat ng kababaihan sa pampubliko at pribadong lugar, kabilang ang *trafficking* at sekswal at iba pang uri ng pagsasamantala at ang lahat ng nakapipinsalang gawain, tulad ng bata, maaga at sapilitang pag-aasawa. Maging ang pagsasagawa ng mga reporma upang bigyan ang kababaihan ng pantay na karapatan sa mga mapagkukunang pang-ekonomiya, gayundin ang pag-akses sa pagmamay-ari at kontrol sa lupa at iba pang anyo ng ari-arian, serbisyong pinansyal, mana, at likas na yaman, alinsunod sa mga pambansang batas.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 6: Malinis na Tubig at Sanitasyon

Hamon: Ang pag-akses sa ligtas na tubig, sanitasyon, at kalinisan ay ang pinakapangunahing pangangailangan ng tao para sa kalusugan at kagalingan. Bilyon-bilyong tao ang mawawalan ng akses sa mga pangunahing serbisyong ito sa 2030 maliban na lang kung apat na beses ang progreso. Tumataas ang pangangailangan para sa tubig dahil sa mabilis na paglaki ng populasyon, urbanisasyon at pagtaas ng pangangailangan ng tubig mula sa sektor ng agrikultura, industriya, at enerhiya. Nakikitang hamon ang pangangailangan para sa tubig ay lumampas sa paglaki ng populasyon, at kalahati ng populasyon ng mundo ay nakakaranas na ng matinding kakulangan ng tubig kahit isang buwan sa isang taon. Ang kakapusan sa tubig ay inaasahang tataas sa pagtaas ng temperatura sa buong mundo bilang resulta ng pagbabago ng klima.

Tugon: Ang mga organisasyon ng lipunang sibil ay nagsisikap na panatilihin may pananagutan ang mga pamahalaan, mamuhunan sa pagsasaliksik at pagpapaunlad ng tubig, at isulong ang pagsasama ng kababaihan, kabataan, at katutubong komunidad sa pamamahala ng mga yamang tubig. Ang pagbuo ng kamalayan sa mga tungkuling ito at gagawing aksyon ang mga ito ay hahantong sa makabuluhang mga resulta at pagtaas ng likas-kaya at ng integridad para sa parehong mga sistema ng tao at ekolohikal. Ang pakikilahok sa mga kampanya ng

World Water Day at *World Toilet Day* na naglalalayong magbigay ng impormasyon at inspirasyon upang kumilos sa mga isyu sa kalinisan. Gayundin, ang malawak na internasyonal na kooperasyon at suporta sa pagbuo ng kapasidad sa mga umuunlad na bansa sa mga aktibidad at programang nauugnay sa tubig at kalinisan, kabilang ang pag-aani ng tubig, *desalination*, paggamot ng *wastewater*, *recycling*, at mga teknolohiyang muling paggamit.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 7: Abot-kaya at Malinis na Enerhiya

Hamon: Ang layunin ng likas-kayang pag-unlad ay ang pagtiyak ng akses sa malinis at abot-kayang enerhiya, na susi sa pagpapaunlad ng agrikultura, negosyo, komunikasyon, edukasyon, pangangalaga sa kalusugan, at transportasyon. Dahil ang mundo ay patuloy na sumusulong patungo sa target na produksiyon ng enerhiya—ngunit hindi sa sapat na mabilis. Sa kasalukuyan, humigit-kumulang 660 milyong tao ang mawawalan pa rin ng akses sa kuryente at malapit sa 2 bilyong tao ay aasa pa rin nakapipinsalang pamamaraan ng pagkakaroon ng enerhiya. Sa mga tala, mula taong 2015 hanggang tapng 2021, ang proporsyon ng pandaigdigang populasyon na may akses sa kuryente ay tumaas mula 87 porsiyento hanggang 91 porsiyento.

Tugon: Ang pagtiyak na matugunan na ang unibersal na akses sa abot-kayang kuryente sa taong 2030 ay nangangahulugan ng pamumuhunan sa malinis na pinagmumulan ng enerhiya tulad ng *solar*, hangin, at *thermal*. Ang pagpapalawak ng impraestruktura at pagpapaunlad ng teknolohiya upang makapagbigay ng malinis na enerhiya sa lahat ng umuunlad na bansa ay isang mahalagang layunin na parehong makapaghihikayat sa paglago at makakatulong sa kapaligiran. Ilan sa mga tugon ay ang pabilisin ng mga bansa ang paglipat sa isang abot-kaya, maaasahan, at napapanatiling sistema ng enerhiya sa pamamagitan ng pamumuhunan sa mga mapagkukunan ng nababagong enerhiya, pagbibigay-prioridad sa mga kasanayang matipid sa enerhiya, at paggamit ng mga teknolohiya at impraestruktura ng malinis na enerhiya.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 8: Disenteng Trabaho at Maunlad na Ekonomiya

Hamon: Maraming krisis ang naglalagay sa pandaigdigang ekonomiya sa ilalim ng malubhang banta. Ang tinatawag na *global real GDP per capita growth* ay inaasahang bumagal sa 2023 at sa patuloy na pagtaas ng mapanghamong kondisyon sa ekonomiya, mas maraming manggagawa ang lumilipat sa impormal na trabaho. Sa buong mundo, tumaas ang produktibidad ng paggawa at bumaba ang *unemployment rate*. Gayunpaman, kailangan ng higit pang pag-unlad upang madagdagan ang mga pagkakataon sa trabaho, lalo na para sa mga kabataan, bawasan ang impormal na trabaho at hindi pagkakapantay-pantay sa merkado ng paggawa (lalo na sa mga tuntunin ng agwat sa suweldo ng kasarian), itaguyod ang ligtas na mga kapaligiran sa pagtatrabaho, at pagbutihin ang pag-akses sa mga serbisyong pinansyal upang matiyak na nagpapatuloy at inklusibong paglago ng ekonomiya.

Tugon: Ang pagbibigay sa mga kabataan ng pinakamahasag na pagkakataon upang magkaroon ng isang disenteng trabaho ay nangangailangan ng pamumuhunan sa edukasyon at pagsasanay na may pinakamataas na posibleng kalidad, pagbibigay sa kabataan ng mga kasanayan na tumutugma sa mga hinihingi sa *labor market*, pagbibigay ng akses sa panlipunang proteksyon, at mga pangunahing serbisyo anoman ang kanilang uri ng kontrata. Naging tugon din sa usapin ng trabaho ang mga pamahalaan upang bumuo ng dinamiko, napapanatili, makabago at nakasentro sa mga tao na ekonomiya, na nagtataguyod ng trabaho ng kabataan at pagpapalakas ng ekonomiya ng kababaihan, sa partikular, at disenteng trabaho para sa lahat. Naging tugon din ang pagpapatupad ng sapat na mga hakbang sa kalusugan at kaligtasan at pagtataguyod ng mga sumusuportang kapaligiran sa pagtatrabaho ay mahalaga sa pagprotekta sa kaligtasan ng mga manggagawa, lalo na may kaugnayan para sa mga manggagawang pangkalusugan at sa mga nagbibigay ng mahahalagang serbisyo.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 9: Industriya, Inobasyon, at Imprastruktura

Hamon: Ang usapin ng paglago ng ekonomiya, panlipunang pag-unlad, at pagkilos sa kasalukuyang kalagayan o klima ay lubos na nakadepende sa mga pamumuhunan sa imprastruktura, napapanatiling pag-unlad ng industriya at

pag-unlad ng teknolohiya. Sa harap ng mabilis na pagbabago ng pandaigdigang pang-ekonomiyang tanawin at pagtaas ng hindi pagkakapantay-pantay, ang patuloy na pag-unlad ay dapat kasama ang industriyalisasyon na una sa lahat, ginagawang naa-akses ng lahat ng tao ang mga pagkakataon, at pangalawa, ay sinusupportahan ng inobasyon at nababangat na impraestruktura. Bago pa man sumiklab ang pandemya ng COVID-19, nagong hamon na sa usapin ng pandaigdigang pagmamanupaktura na itinuturing na makina ng pangkalahatang paglago ng ekonomiya—ang patuloy na bumababa dahil sa mga taripa at tensyon sa kalakalan. Ang pagbaba ng pagmamanupaktura na dulot ng pandemya ay nagdulot pa ng malubhang epekto sa pandaigdigang ekonomiya.

Tugon: Naging tugon ang mga matatag ang mga pamantayan at magsulong ng mga regulasyon na tumitiyak na ang mga proyekto at inisyatiba ng kumpanya ay napapanatiling pinamamahalaan. Sa kabila ng mga hamon, nakikipagtulungan sa mga NGO at pampublikong sektor upang tumugon at tumulong na itaguyod ang napapanatiling paglago sa loob ng mga umuunlad na bansa. Naging daan din sa pagtugon ang suporta sa pagpapaunlad, pananaliksik at inobasyon ng domestikong na teknolohiya sa mga umuunlad na bansa, kabilang ang pagtiyak ng isang magandang kapaligiran sa patakaran para sa *inter alia*, sari-saring uri ng industriya, at pagdaragdag ng halaga sa mga kalakal.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 10: Bawasan ang Hindi Pagkakapantay-pantay

Hamon: Ang hindi pagkakapantay-pantay ay nagbabanta sa pangmatagalang panlipunan at pang-ekonomiyang pag-unlad, nakapinsala sa pagbabawas ng kahirapan at sumisira sa pakiramdam ng katuparan at pagpapahalaga sa sarili ng mga tao. Naging hamon ang COVID-19 na naglagay sa positibong kalakaran na ito ng pagbagsak sa hindi pagkakapantay-pantay sa loob ng bansa. Ang pandemya ay nagdulot ng pinakamalaking pagtaas sa hindi pagkakapantay-pantay sa pagitan ng bansa sa loob ng tatlong dekada. Ang pagbabawas ng parehong hindi pagkakapantay-pantay sa loob at sa pagitan ng bansa ay nangangailangan ng pantay na pamamahagi ng mapagkukunan, pamumuhunan sa edukasyon at pagpapaunlad ng mga kasanayan, pagpapatupad ng mga hakbang sa proteksyong panlipunan, paglaban sa diskriminasyon, pagsuporta sa mga

marginalized na grupo at pagpapaunlad ng internasyonal na kooperasyon para sa patas na kalakalan at mga sistemang pinansyal.

Tugon: Ang pagtugon at pagbabawas ng hindi pagkakapantay-pantay ay nangangailangan ng mas malaking pagsisikap upang mapuksa ang matinding kahirapan at kagutuman, at mamuhunan nang higit sa kalusugan, edukasyon, proteksyon sa lipunan at disenteng trabaho lalo na para sa mga kabataan, migrante, *refugee*, at iba pang mahihinang komunidad. Naging tugon ng mga bansa ang inklusibong paglago ng lipunan at ekonomiya na magsisiguro sa pantay na pagkakataon at mababawasan ang mga hindi pagkakapantay-pantay ng kita kung aalisin natin ang mga batas, patakaran at gawi sa diskriminasyon.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 11: Mga Lungsod at Pamayanang Tuloy-tuloy sa Pag-unlad

Hamon: Kinakatawan ng mga lungsod ang kinabukasan ng pandaigdigang pamumuhay. Ang populasyon ng mundo ay umabot sa 8 bilyon noong 2022 higit sa kalahati ay naninirahan sa lungsod. Ang bilang na ito ay inaasahan lamang na tumaas, na may 70 porsiyento ng mga tao na inaasahang maninirahan sa mga lungsod sa 2050. Humigit-kumulang 1.1 bilyong tao ang kasalukuyang nakatira sa mga *slum* o tulad ng *slum* na mga kondisyon sa mga lungsod, na may 2 bilyon pang inaasahan sa susunod na 30 taon. Gayunpaman marami sa mga lungsod na ito ay hindi handa para sa mabilis na urbanisasyon na ito, at ito ay nalampasan ang pag-unlad ng pabahay, impraestruktura, at serbisyo, na humantong sa pagtaas ng mga *slum* o tulad ng mga kalagayan. Ang *urban sprawl*, polusyon sa hangin, at limitadong bukas na pampublikong espasyo ay nananatili sa mga lungsod.

Tugon: Naging tugon ang pagbuo ng pananaw tungkol sa mga gusali, kalye, kapitbahayan, at pagkilos ng mga mamamayan tungkol sa mga pananaw na ito na may kaugnayan sa pagtatanong ukol sa kasapatan ng trabaho, pagkakaroon ng paaralan ligtas at malapit sa tirahan. Maging ang pagkakaroon ng akses sa malapit na sakayan at pagkakaroon ng *shared public space*. Naging tugon din ang pagpapalano upang makamit ang napapanatiling pag-unlad nang walang masamang epekto sa paraan ng pagtatayo at pamamahala ng mga *urban space*.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 12: Responsableng Pagkonsumo at Produksyon

Hamon: Ang mundo sa kabuoan ay hinahamon ng pagkaubos ng mga mapagkukunan ng yaman, ngunit ang mga populasyon ay patuloy na lumulobo. Kung ang pandaigdigang populasyon ay umabot sa 9.8 bilyon sa pamamagitan ng 2050, ang katumbas ng halos tatlong planeta ay kinakailangan upang magbigay ng mga likas na yaman na kailangan upang mapanatili ang kasalukuyang pamumuhay. Kailangang baguhin ng mga mamamayan, hindi lamang ng ASEAN, ngunit ng buong mundo, ang mga gawi sa pagkonsumo, at ang paglipat ng ating mga suplay ng enerhiya sa mas likas-kayang mapagkukuhanan. Ang pag-aaksaya ng pagkain ay isa pang palatandaan ng labis na pagkonsumo, at ang pagharap sa pagkawala ng pagkain ay apurahan at nangangailangan ng mga dedikadong patakaran pati na rin ang mga pamumuhunan sa mga teknolohiya, impraestruktura, edukasyon, at pagsubaybay.

Tugon: Naging tugon ang hakbang ng paghikayat sa mga kumpanya, lalo na ang mga malalaki at transnasyonal na kumpanya, na magpatibay ng mga napapanatiling kasanayan at pagsamahin ang impormasyon ng pagpapanatili sa kanilang ikot ng pag-uulat. Naging tugon din ang pagsusulong ng mga kasanayan sa pampublikong pagkuha na napapanatili alinsunod sa mga pambansang patakaran at priyoridad.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 13: Aksyong Pangklima

Hamon: Ang bawat tao, sa bawat bansa sa bawat kontinente ay hinahamon ng ilang anyo o anyo ng pagbabago ng klima. Ang pagbabago ng klima ay sanhi ng mga aktibidad ng tao at nagbabanta sa buhay sa mundo. Sa tumataas na *greenhouse gas emissions*, ang pagbabago ng klima ay mabilis kaysa sa inaasahan. Ang mga epekto nito ay maaaring maging mapangwasak at kasama ang matinding at pagbabago ng panahon at pagtaas ng antas ng tubig sa karagatan.

Tugon: Naging tugon ang hakbang na palakasin ang katatagan at kakayahang umangkop sa mga panganib na nauugnay sa klima at natural na sakuna sa lahat ng bansa at sa kabuoang rehiyon ng ASEAN. Ang pagpapaigting ng kampanya

at maging ng edukasyon, pagpapataas ng kamalayan at kapasidad ng tao at institusyonal ukol sa aksyong pangklima ay tunay na naging mabisang tugon. Naging isa ring paraan ng pagtugon ang pagpapatupad ang pangakong isinagawa ng mga maunlad na bansang partido sa *United Nations Framework Convention on Climate Change* sa isang layunin ng sama-samang pagpapakilos ng \$100 bilyon taon-taon sa pamamagitan ng 2020 mula sa lahat ng pinagmumulan upang tugunan ang mga pangangailangan ng mga umuunlad na bansa sa konteksto ng makabuluhang mga aksyong pagpapagaan at pagpapatakbo ng *Green Climate Fund* sa pamamagitan ng kapitalisasyon nito sa lalong madaling panahon.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 14: Buhay at Yamang Dagat

Hamon: Ang hamon sa usapin ng karagatan ay likas sa buhay sa mundo. Nakababahala, ang polusyon sa karagatan (*marine pollution*) ay umaabot sa matinding antas, na may mahigit 17 milyong metrikong tonelada ang bumabara sa karagatan noong 2021, bilang na nakatakdang maging doble o triple pagsapit ng taong 2040. Ang plastik ay ang pinakanakakapinsalang uri ng polusyon sa karagatan.

Tugon: Sa pagsapit ng 2020, epektibong tugon ang pagbabawal ang sobra-sobrang pangingsda, ilegal, hindi pinahiintulutan at hindi kinokontrol na pangingsda at mapanirang mga kasanayan sa pangingsda at ipatupad ang mga plano sa pamamahala na nakabatay sa agham. Naging tugon din ang pagplano na sa pagsapit ng 2030, dagdagan ang mga benepisyong pang-ekonomiya sa maliliit na isla sa mga umuunlad na estado at hindi gaanong maunlad na mga bansa mula sa napapanatiling paggamit ng mga yamang dagat, kabilang ang sa pamamagitan ng napapanatiling pamamahala ng pangisdaan, *aquaculture*, at turismo.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 15: Buhay at Yamang Lupa

Hamon: Ang mga *ecosystem* ng mundo ay mahalaga para sa pagpapanatili ng buhay ng tao, nag-aambag sila sa higit sa kalahati ng pandaigdigang GDP at sumasaklaw sa magkakaibang kultura, espiritwal, at pang-ekonomiyang halaga.

Gayunpaman, ang mundo ay nahaharap sa isang tripleng krisis ng pagbabago ng klima, polusyon, at pagkawala ng biodibersidad. Sa pagitan ng 2015 at 2019, hindi bababa sa 100 milyong ektarya ng malusog at produktibong lupa ang nasira bawat taon, na nakakaapekto sa buhay ng 1.3 bilyong tao. Ang pagpapalawak ng agrikultura ay ang direktang dahilan ng halos 90 porsyento ng *deforestation*. Ito ay direktang nauugnay sa ating mga sistema ng pagkain, at ang pag-aani ng mantika (partikular ng *palm oil*) ay umabot sa pitong (7) porsyento ng pandaigdigang *deforestation* mula 2000 hanggang 2018.

Tugon: Naging tugon ng taong 2020 na tiyakin ang konserbasyon, ang pagpapanumbalik at ang napapanatiling paggamit ng *terrestrial* at *inland freshwater ecosystem* at ang kanilang mga serbisyo, sa partikular na kagubatan, *wetlands*, bundok, at tuyong lupa, alinsunod sa mga obligasyon sa ilalim ng mga internasyonal na kasunduan. Naging tugon ng taong 2020 na isulong ang pagpapatupad ng napapanatiling pamamahala ng lahat ng uri ng kagubatan, ihinto ang *deforestation*, ibalik ang mga nasirang kagubatan at higit na pataasin ang pagtatanim ng gubat at *reforestation* sa buong mundo.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 16: Kapayapaan, Katarungan, at Matatag na mga Institusyon

Hamon: Malaki ang hamon tungkol sa pagtataguyod ng mapayapa at inklusibong mga lipunan, pagbibigay ng akses sa hustisya para sa lahat at pagbuo ng epektibo, may pananagutan at inklusibong mga institusyon sa lahat ng antas. Ang hamon ay mula sa pagsusulong ng malaya sa takot mula sa lahat ng uri ng karahasan at maging ligtas sa kanilang pamumuhay anoman ang kanilang etnisidad, pananampalataya, o oryentasyong sekswal. Gayunpaman, ang nagpapatuloy at bagong marahas na mga salungatan sa buong mundo ay nakakadiskaril sa pandaigdigang landas tungo sa kapayapaan.

Tugon: Naging tugon sa mga hamon ang pagsusulong sa kapayapaan, katarungan, at matatag na institusyon na magpapanagot sa mga halal na opisyal, sa kalayaan ng impormasyon at ibahagi ang iyong opinyon sa iyong mga inihalal na kinatawan. Naging tugon din ang hakbang na bawasan ang lahat ng uri ng karahasan at

kaugnay na mga *rate* ng pagkamatay sa lahat ng dako. Naging tugon din ang pagwawakas ng pang-aabuso, pagsasamantala, *trafficking*, at lahat ng uri ng karahasan.

Hamon at Tugon sa Likas-kayang Pag-unlad 17: Pagtutulungan Para sa Adhikain

Hamon: Ang 2030 Agenda ay unibersal at nananawagan para sa aksyon ng lahat ng mga bansa—binuo at umuunlad—upang matiyak na walang maiiwan. Nangangailangan ito ng pakikipagtulungan sa pagitan ng mga pamahalaan, pribadong sektor, at lipunang sibil. Gayunpaman, hindi lahat ng mga bansa ay umaalis mula sa parehong linya ng pagsisimula at ang mga bansang mababa at panggitnang kita ay nahaharap sa mas malaking hamon. Ang mga umuunlad na bansa ay nakikipagbuno sa naganap na pagtaas utang kasunod ng pandemya ng COVID-19, na dinagdagan ng mga hamon tulad ng rekord ng *inflation*, tumataas na interes, nakikipagkumpitensya sa mga priyoridad at napipigilan na kapasidad sa pananalapi, na binibigyang-diin ang agarang pangangailangan para sa kaluwagan sa utang at tulong pinansyal.

Pag-isipan:

Nakatutulong ba ang mga tugon sa pangunahing hamon sa likas-kayang pag-unlad sa Timog Silangang Asya? Ipaliwanag.

Tugon: May mga naging tugon sa mga usapin ng:

- **Pananalapi** – Naging tugon ang hakbang na palakasin ang *domestic resource mobilization*, kabilang ang sa pamamagitan ng internasyonal na suporta sa mga umuunlad na bansa, upang mapabuti ang *domestic capacity* para sa buwis at iba pang pangongolekta ng kita.
- **Teknolohiya** – Naging hakbang ang pahasayin ang North-South, South-South, at *triangular* na kooperasyong panrehiyon at internasyonal sa at pag-akses sa agham, teknolohiya at inobasyon at pahasayin ang pagbabahagi ng kaalaman sa mga tuntuning napagkasunduan, kabilang ang sa pamamagitan ng pinahusay na koordinasyon sa mga umiiral na mekanismo, partikular sa antas ng United Nations, at sa pamamagitan ng isang pandaigdigang mekanismo ng pagpapadali ng teknolohiya.

- **Kalakalan** – Naging tugon ang hakbang na isulong ang isang unibersal, nakabatay sa mga panuntunan, bukas, walang diskriminasyon at patas na multilateral na sistema ng kalakalan sa ilalim ng World Trade Organization, kabilang ang sa pamamagitan ng pagtatapos ng mga negosasyon sa ilalim ng Doha Development Agenda.

Ang Pagtugon sa mga Hamon ng ASEAN Community 2015 (ACI15) sa Pamamagitan ng (ASEAN Economic (AEC), Political-Security (APSC), Socio-Cultural (ASCC))

Naging bahagi rin ng pagbubuo ng tugon at solusyon ang ASEAN Community 2015 (ACI15) na naglalayong magbukas ng tatlong sektor ng pagkakaisa sa rehiyon: ASEAN Economic Community (AEC), ASEAN Political-Security Community (APSC), at ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC). Ang pagtuon sa mga usapin ng ekonomiya, politika, at sosyo-kultural na mga komunidad ay mga malinaw na hakbang ng ASEAN upang suportahan ang mga nauna ng hakbang sa nililikha sa pamamagitan ng mga pagtataguyod ng likas-kayang pag-unlad sa Timog Silangang Asya.

ASEAN COMMUNITY VISION 2025 sa Pagtugon sa mga Hamon sa Timog Silangang Asya

Ang ASEAN Community Vision 2025 ay isang mahalagang hakbang ng ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) upang mapanatili at mapalakas ang pagkakaisa at kooperasyon sa rehiyon ng Timog Silangang Asya. Ito ay inilunsad noong 2015 at may layunin na higit pang mapabuti ang kalagayan ng mga bansa sa ASEAN hanggang sa taon 2025. Ang ASEAN Community Vision 2025 ay may tatlong pangunahing sektor o “pillars”:

- **ASEAN Political-Security Community (APSC)** – Sa ilalim ng APSC, layunin ng ASEAN na mapanatili ang kapayapaan at seguridad sa rehiyon. Ito ay kinakatawan ng pagpapalakas ng ugnayan sa pagitan ng mga miyembro, pagsasagawa ng mga hakbang para sa konflikto ng pag-aari, at pagpapalakas ng kapasidad sa *disaster management*.
- **ASEAN Economic Community (AEC)** – Ang AEC ay naglalayong mapaunlad ang ekonomiya ng ASEAN at palakasin ang integrasyon sa merkado ng rehiyon. Kasama rito ang pag-aalis ng mga *trade barriers*, pagpapabuti

Pag-isipan:

Paano magiging batayan sa pagpapanatili at pagpapalakas ng kooperasyon sa Timog Silangang Asya ang mga tugon sa hamon ng ASEAN Community Vision 2025?

ng kalakalan at investisyon, at pagpapalakas ng sektor ng kalakalan at industriya.

- **ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC)** – Sa ilalim ng ASCC, layunin ng ASEAN na mapalakas ang kaalaman, kultura, at pagkakaisa ng mga tao sa rehiyon. Ito ay naglalaman ng mga programa para sa edukasyon, kultura, kalusugan, at iba pang aspeto ng lipunan.

Ang ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) ay patuloy na hinaharap ang iba't ibang pangunahing tugon at hamon sa rehiyon. Narito ang ilan sa mga pangunahing tugon na hinaharap ng ASEAN:

- **Seguridad:** Isa sa mga pangunahing hangarin ng ASEAN ay mapanatili ang kapayapaan, seguridad, at istabilisasyon sa rehiyon. Ito ay may kaugnayan sa mga *territorial disputes*, at iba't ibang banta sa seguridad tulad ng terorismo at pamimirata.
- **Ekonomikong Pag-unlad:** Ang ASEAN ay patuloy na nagpapalakas ng kanilang ekonomiya at pinalalakas ang integrasyon sa merkado ng rehiyon sa pamamagitan ng ASEAN Economic Community (AEC).

Pag-isipan:

Nakatutulong ba sa paglikha ng mga kongkretong hakbang sa mga susunod pang mga proyekto ng mga estado sa Timog Silangang Asya ang mga nailatag na tugon sa mga hamon ng likas-kayang pag-unlad? Bakit?

- **Kapaligiran at Pagbabago ng Klima:** Ang rehiyon ng ASEAN ay labis na naapektuhan ng mga epekto ng pagbabago ng klima, tulad ng bagyo, pag-ulan ng malakas, pagtaas ng antas ng karagatan, at iba pa. Ang pagtugon sa mga isyung ito ay mahalaga upang mapanatili ang kaligtasan at kalusugan ng mga mamamayan sa rehiyon.
- **Pandemya at Kalusugan:** Ang COVID-19 pandemic ay nagdulot ng malalang epekto sa buong ASEAN rehiyon. Ang pagtugon sa pandemya, kabilang ang pagpapabakuna at pagtutok sa kalusugan, ay isa sa mga pangunahing priyoridad ng ASEAN.

- **Pagsusulong ng Karapatang Pantao:** Ang mga isyu ng karapatang pantao, kabilang ang mga usapin ng kalayaan sa pamamahayag at paggamit ng kapangyarihan, ay patuloy na binabantayan sa ASEAN rehiyon.
- **Pagsusulong ng Kooperasyon:** Ang pangunahing tugon ng ASEAN sa mga hamon sa rehiyon ay ang patuloy na pagpapalakas ng kooperasyon sa pagitan ng mga miyembro nito. Ang pagtutulungan sa mga larangan ng ekonomiya, seguridad, kalusugan, at iba pa ay mahalaga upang mapanatili ang kapayapaan, kaunlaran, at kabutihan ng lahat ng mga miyembro.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ang pagpapanatili ang likas-kayang pag-unlad sa rehiyon ay pangunahing layunin ng:
 - a. Asean Political-Security Community (APSC)
 - b. Asean Socio-Cultural Community (ASCC)
 - c. ASEAN Sustainable Goals (ASG)
 - d. Asean Socio-Cultural Community (ASCC)
- _____2. Ano ang layon ng likas-kayang pag-unlad (*sustainable development*)?
1?
 - a. walang gutom
 - b. walang kahirapan
 - c. mabuting kalusugan
 - d. maayos na pamumuhay

- _____3. "Naging tugon ang hakbang na alakasin ang *domestic resource mobilization*, kabilang ang sa pamamagitan ng internasyonal na suporta sa mga umuunlad na bansa, upang mapabuti ang *domestic capacity* para sa buwis at iba pang pangongolekta ng kita" ay tugon sa:
- a. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 3: Mabuting Kalusugan at Maayos na Pamumuhay
 - b. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 17: Pagtutulungan Para sa Adhikain
 - c. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 1: Walang kahirapan
 - d. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 9: Industriya, Inobasyon, at Imprastruktura
- _____4. Ano ang layon ng likas-kayang pag-unlad (*sustainable development*) 3?
- a. walang gutom
 - b. mabuting kalusugan at maayos na pamumuhay
 - c. de kalidad na edukasyon
 - d. pagkakapantay-pantay ng kasarian
- _____5. Noong taong 2022, humigit-kumulang 735 milyong tao o 9.2% ng populasyon ng mundo - ang natagpuan ang kanilang mga sarili sa isang estado ng matinding kagutuman - isang nakakagulat na pagtaas kumpara sa 2019" ay hamon sa:
- a. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 4: De Kalidad na Edukasyon
 - b. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 17: Pagtutulungan para sa Adhikain
 - c. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 1: Walang kahirapan
 - d. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 2: Walang Gutom

- _____6. “Ang populasyon ng mundo ay umabot sa 8 bilyon noong 2022 higit sa kalahati ay naninirahan sa lungsod. Ang bilang na ito ay inaasahan lamang na tumaas, na may 70 porsiyento ng mga tao na inaasahang maninirahan sa mga lungsod sa 2050” ay hamon sa:
- a. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 10: Bawasan ang Hindi Pagkakapantay-pantay
 - b. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 17: Pagtutulungan para sa Adhikain
 - c. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 11: Mga Lungsod at Pamayanang Tuloy-tuloy sa Pag-unlad
 - d. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 9: Industriya, Inobasyon at Imprastraktura
- _____7. Ano ang layon ng likas-kayang pag-unlad (*sustainable development*) g?
- a. pagkakapantay-pantay ng kasarian
 - b. malinis na tubig at sanitasyon
 - c. disenteng trabaho at maunlad na ekonomiya
 - d. industriya, inobasyon, at imprastraktura
- _____8. “Bilyon-bilyong tao ang mawawalan ng akses sa mga pangunahing serbisyong ito sa 2030 maliban na lang kung apat na beses ang progreso” ay hamon sa:
- a. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 3: Mabuting Kalusugan at Maayos na Pamumuhay
 - b. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 6: Malinis na Tubig at Sanitasyon
 - c. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 1: Walang kahirapan
 - d. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 9: Industriya, Inobasyon at Imprastraktura

- _____9. Ano ang layon ng likas-kayang pag-unlad (*sustainable development*) 13?
- a. pagkakapantay-pantay ng kasarian
 - b. malinis na tubig at sanitasyon
 - c. aksyong pangklima
 - d. wala sa nabanggit
- _____10. “Ang mga *ecosystem* ng mundo ay mahalaga para sa pagpapanatili ng buhay ng tao, nag-aambag sila sa higit sa kalahati ng pandaigdigang GDP at sumasaklaw sa magkakaibang kultura, espiritwal, at pang-ekonomiyang halaga” ay hamon sa:
- a. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 15: Buhay at Yamang Lupa
 - b. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 17: Pagtutulungan para sa Adhikain
 - c. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 1: Walang kahirapan
 - d. Layon ng Likas-kayang Pag-ulad 14: Buhay at Yamang Dagat

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magkakaroon ng pangkatan na mayroong tatlong kasapi. Magsaliksik at maghanap ng mga larawan, gumawa ng isang *collage* na nagpapakita ng “**Tugon sa mga Hamon ng Pag-unlad**”. Ipapaliwanag din ng bawat pangkat kung bakit ito ang napiling mga larawan.

Pag-aararo ng Kabuoan

- Ang ASEAN, bilang organisasyon ng nagkakaisang estado sa rehiyon ng Timog-Silangang Asya, ang pangunahin ding naging tagapagtaguyod ng ASEAN Sustainable Goals, at nagiging tagapanguna sa pagtataguyod ng tugon sa mga hamong dulot ng layuning ito.
- Dahil ang ASEAN Sustainable Goals (Likas-Kayang Pag-unlad) ay isang pangunahing hakbang tungo sa pag-angat ng kalidad ng buhay ng mga mamamayan sa buong rehiyon, kaakibat ang tatlong pangunahing

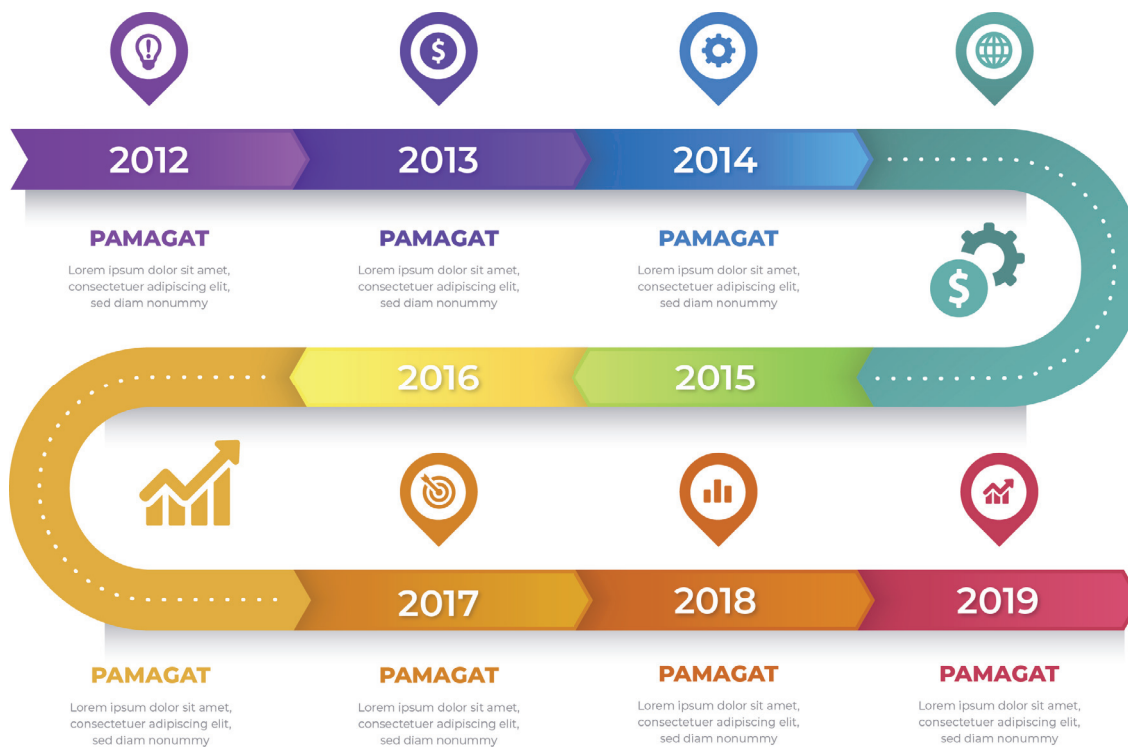
aspetong: ASEAN Economic Community (AEC), ASEAN Political- Security Community (APSC), at ASEAN Socio-Cultural Community (ASCC), ang mga hamon ay nabibigyang-tugon.

- Mauunawaan din ang ASEAN Community Vision 2025, na may layuning palakasin ang ugnayan ng mga bansa sa rehiyon, mapabuti ang kalagayan ng mga mamamayan, at mapanatili ang kapayapaan at kaayusan. Sa pangkalahatan, ang kabuoang rehiyon ng ASEAN ay patuloy na nag-iisip ng mga paraan upang mapanatili ang kalakasan at pagkakaisa sa rehiyon habang hinaharap ang mga pangunahing hamon sa pamamagitan ng mga makabuluhang tugon.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin ang buong klase sa dalawa upang gumawa ng *Progress Map*. Ang bawat pangkat ay lilikha ng isang mapang magpapakita ng naging tugon ng Pilipinas sa mga hamon ng likas-kayang pag-unlad.

Isang halimbawa ng *progress map*:

ARALIN 24

Kalagayan ng Karapatang Pantao sa Pilipinas at Timog Silangang Asya

Matututuhan mo sa araling ito ang mahahalagang hakbang patungo sa pagpapalaganap ng karapatang pantao sa Timog Silangang Asya ay ang pagtatatag ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR). Ito ay isang organisasyon sa ilalim ng ASEAN na may misyon na mag-*promote* at magprotekta ng karapatang pantao sa buong rehiyon. Ang pagtatatag ng AICHR ay nagpapakita ng dedikasyon ng ASEAN sa pagrespeto at pagtutok sa mga karapatan ng mga mamamayan. Kasama rin sa usaping ito ang ASEAN Human Rights Declaration (AHRD), na naglalaman ng mga prinsipyo at mga karapatan ng tao na kinikilala at sinusunod ng ASEAN. Gayundin, ang mga isyung hinaharap ng ASEAN kaugnay sa karapatang pantao ng Timog Silangang Asya.

Layunin

- ◇ Maipaliwanag ang mga saligan ng pagtatatag ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR), ASEAN Human Rights Declaration (AHRD), at isyung hinaharap ng kaugnay sa karapatang pantao sa Pilipinas at sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Maunawaan ang halaga ng pagtatatag ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR), ASEAN Human Rights Declaration (AHRD), at isyung hinaharap ng kaugnay sa karapatang pantao sa Pilipinas at sa Timog Silangang Asya.
- ◇ Maisulat ang pag-unawa at sariling pagmumuni ukol sa pagtatatag ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR), ASEAN Human Rights Declaration (AHRD), at isyung hinaharap ng kaugnay sa karapatang pantao sa Pilipinas at sa Timog Silangang Asya.

Pagtatanim ng Kaalaman

AICHR

ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights

Ang **ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR)** ay pinasinayaan ng mga ASEAN leaders noong ika-23 ng Oktubre 2009 sa ika-15 ASEAN Summit sa Cha-Am Hua Hin, Thailand. Ito ay higit na pinahusay sa pormal na proklamasyon ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD), na pinagtibay noong Nobyembre 2012 kasama ang Phnom Penh Statement on the Adoption of the AHRD na nilagdaan ng mga pinuno ng ASEAN. Ang pagtatatag ng AICHR ay nagpapakita ng paninindigan ng ASEAN na isulong ang mga pamamaraan sa hinaharap upang palakasin ang kooperasyong panrehiyon sa karapatang pantao. Ang AICHR ay idinisenyo upang maging isang mahalagang bahagi ng istruktura ng organisasyon ng ASEAN at isang pangkalahatang institusyon na may

pangkalahatang responsibilidad para sa pagsulong at proteksyon ng mga karapatang pantao sa rehiyon ng ASEAN. Ang AICHR din ay responsable sa pagsasagawa ng mga aktibidad na naglalayong magkaroon ng masusing pagsusuri sa mga isyu ng karapatang pantao sa buong ASEAN. Sa konteksto ng Pilipinas, ito ay isang paraan para mapanatili ang kahalagahan ng karapatang pantao sa bansa at mapanagot ang mga kaso ng paglabag dito.

Pag-isipan:

Ano ang mga pangunahing prinsipyong nakapaloob sa AHRD?

Ang mga miyembro ng AICHR ay kinatawan mula sa mga miyembro ng ASEAN, na hinirang ng kani-kanilang pamahalaan. Ang paggawa ng desisyon ng AICHR ay batay sa konsultasyon at pinagkasunduan ng mga naturang kinatawan. Mula nang itatag ito, ang AICHR ay nagpatibay ng ilang mahahalagang dokumento, kabilang ang mga alituntunin sa mga operasyon ng AICHR (Guidelines on the Operations of AICHR) at ang mga Alituntunin sa mga nakikipag-ugnayan ng

AICHR sa mga Organisasyon ng Sibil na Lipunan (Guidelines on the AICHR's Relations with Civil Society Organizations). Ang mga priyoridad na lugar ng AICHR sa karapatang pantao ay mababasa sa isang planong nakabatay sa labing-apat (14) na mandato ng AICHR na nakabalangkas sa kanilang Term of Reference (TOR). Bawat taon, tinutukoy ng AICHR ang kanilang mataas na priyoridad na mga programa at aktibidad para sa taon batay sa naturang plano at bilang tugon sa mga umuusbong na pangangailangan sa mga karapatang pantao sa rehiyon. Nakumpleto na ng AICHR ang una nitong limang taon na plano para sa 2010–2015. Ang AICHR ay nagsasagawa ng dalawang regular na pagpupulong bawat taon at karagdagang mga pagpupulong kung kinakailangan at nag-uulat sa mga ministrong panlabas ng ASEAN.

Kasaysayan ng mga Karapatang Pantao sa ASEAN

- **Hulyo 1993–Joint Communique ng 26th ASEAN Foreign Ministers Meeting (26th AMM):**

Sa panahong ito sinimulan ang konsepto at ang paglalakbay sa pagkakatatag ng angkop na mekanismo ng rehiyon para sa usapin ng karapatang pantao sa ASEAN. Ang mga bansang miyembro ng ASEAN ay lumahok sa UN World Conference on Human Rights, na pinagtibay ang Vienna Declaration and Program of Action at sa mga sumunod na ASEAN Foreign Ministers, ang ASEAN sa unang pagkakataon ay nagtakda ng sarili tungo sa pagpapaunlad ng rehiyonal sa usapin ng karapatang pantao.

- **Nobyembre 2007–Pagpapatibay ng ASEAN Charter:**

Ang pagtataguyod at pagprotekta sa mga karapatang pantao ay nakasaad bilang isa sa mga layunin at prinsipyo ng ASEAN at ng mga miyembrong bansa nito. Binigyang-diin ng ASEAN Charter ang pangangailangan ng pagtatatag ng komisyon para sa karapatang pantao na nakabalangkas sa Artikulo 14 na nagsasaad na “Alinsunod sa mga layunin at prinsipyo ng ASEAN Charter na may kaugnayan sa pagtataguyod at pangangalaga ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan, ang ASEAN ay dapat magtatag ng komisyon para sa karapatang pantao ang ASEAN”.

Pag-isipan:

Paano nakatutulong ang AICHR sa pangangalaga at pagtataguyod ng karapatang pantao sa rehiyon?

- **Hulyo 2008–Pagtatatag ng High Level Panel sa Komisyon ng Karapatang Pantao sa ASEAN:**

Ang *high level panel* sa isang komisyon ng karapatang pantao sa ASEAN na bumalangkas sa Terms of Reference (TOR) ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR). Inilabas ang mga TOR ng AICHR, kung saan nakapaloob ang mandato, mga gawain, at responsibilidad nito.

- **Hulyo 2009–Adaptasyon ng TOR ng AICHR:**

Pinagtibay ng ASEAN *foreign minister* ang TOR ng AICHR na nagtatakda ng labing-apat na mandato at mga tungkulin ng AICHR. Sa mga buwan na sumunod, ang mga ASEAN *member states* ay naghirang ng kanilang mga kinatawan sa AICHR. Bawat bansa ay nagtatalaga ng isang kinatawan mula sa kanilang sariling pamahalaan.

- **Oktubre 2009–Inagurasyon ng AICHR:**

Ang AICHR ay pinasinayaan sa pamamagitan ng pagpapatibay ng Cha-Am HuaHin Declaration on the Intergovernmental Commission on Human Rights, na nagsasaad na ang kooperasyon ng ASEAN sa karapatang pantao ay patuloy na uunlad upang ang AICHR ang magiging pangkalahatang institusyon na responsable para sa pagtataguyod at proteksyon ng tao. karapatan sa ASEAN. Sampung kinatawan ng AICHR ang hiniran mula sa bawat miyembrong bansa.

- **Nobyembre 2012– Adaptasyon ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD):**

Naganap ang adaptasyon ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD) sa Phnom Penh Statement on the Adoption of the AHRD bilang balangkas para sa kooperasyong panrehiyon sa pagtataguyod at pangangalaga ng karapatang pantao na naging isang sagisag ng pangako ng mga pamahalaan ng ASEAN na pangalagaan ang mga karapatang pantao at kalayaan ng mga mamamayan ng ASEAN.

Ang ASEAN Human Rights Declaration (AHRD)

Isa sa mga mahalagang tungkulin ng AICHR ay ang pagbuo ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD). Ang AHRD ay ipinahayag noong Nobyembre 2012 sa Cambodia bilang isang dokumento na naglalaman ng mga prinsipyong nagtatakda ng mga karapatan at kalayaan ng mga tao sa ASEAN. Ito ay naglalaman ng mga prinsipyo at panuntunan kaugnay ng karapatang pantao. Sa Pilipinas, ang AHRD

ay nagbibigay-gabay sa pamahalaan at iba't ibang sektor sa pagpapatupad at pagtataguyod ng karapatang pantao para sa mga mamamayan.

Pangkalahatang Prinsipyo ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD)

1. Ang lahat ng tao ay ipinanganak na malaya at pantay-pantay sa dignidad at mga karapatan. Sila ay pinagkalooban ng katwiran at budhi at dapat kumilos sa isa't isa sa diwa ng sangkatauhan.
2. Ang bawat tao ay may karapatan sa mga karapatan at kalayaang nakasaad dito, nang walang pagtatangi ng anomang uri, tulad ng lahi, kasarian, edad, wika, relihiyon, politikal o iba pang opinyon, bansa o panlipunang pinagmulan, katayuan sa ekonomiya, kapanganakan, kapansanan, o ibang katayuan.
3. Ang bawat tao ay may karapatang kilalanin saanman bilang isang tao sa harap ng batas. Ang bawat tao ay pantay-pantay sa harap ng batas. Ang bawat tao ay may karapatan nang walang diskriminasyon sa pantay na proteksyon ng batas.

4. Ang mga karapatan ng kababaihan, bata, matatanda, mga taong may kapansanan, migranteng manggagawa, at mga bulnerable at marhinalisadong grupo ay isang hindi maiaalis, integral, at hindi mahahati na bahagi ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan.
5. Ang bawat tao ay may karapatan sa isang epektibo at maipapatupad na remedyo, na tutukuyin ng korte o iba pang karampatang awtoridad, para sa mga kilos na lumalabag sa mga karapatang ipinagkaloob sa taong iyon ng konstitusyon o ng batas.
6. Ang pagtatamasa ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan ay dapat na balanse sa pagganap ng mga kaukulang tungkulin dahil ang bawat tao ay may mga pananagutan sa lahat ng iba pang indibidwal, komunidad, at lipunan kung saan nakatira. Pangunahing responsibilidad ng lahat ng mga estadong miyembro ng ASEAN na itaguyod at protektahan ang lahat ng karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan.
7. Lahat ng karapatang pantao ay pangkalahatan, hindi mahahati, magkakakabit, at magkakaugnay. Ang lahat ng karapatang pantao at pangunahing kalayaan sa deklarasyong ito ay dapat tratuhin sa patas at pantay na paraan, sa parehong katayuan at may parehong diin. Kasabay nito, ang pagsasakatuparan ng mga karapatang pantao ay dapat isaalang-alang sa rehiyonal at pambansang konteksto na isinasaisip ang iba't ibang politikal, ekonomiko, legal, panlipunan, kultura, historikal, at relihiyon.
8. Ang mga karapatang pantao at pangunahing kalayaan ng bawat tao ay dapat gamitin nang may pagsasaalang-alang sa mga karapatang pantao at pangunahing kalayaan ng iba. Ang paggamit ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan ay sasailalim lamang sa mga limitasyon na itinakda ng batas para lamang sa layunin ng pagtiyak ng nararapat na pagkilala para sa mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan ng iba, at upang matugunan ang makatarungang mga kinakailangan ng pambansang seguridad, kaayusan ng publiko, kalusugan ng publiko, kaligtasan ng publiko, at moralidad ng publiko, gayundin ang pangkalahatang kapakanan ng mga tao sa isang demokratikong lipunan.

9. Sa pagsasakatuparan ng mga karapatang pantao at kalayaang nakapaloob sa Deklarasyong ito, ang mga prinsipyo ng walang kinikilingan, *objectivity, non-selectivity, non-discrimination, non-confrontation* at pag-iwas sa *double standards* at *politicization* ay dapat palaging panindigan. Ang proseso ng naturang pagsasakatuparan ay dapat isaalang-alang ang partisipasyon ng mga tao, pagiging kasama at ang pangangailangan para sa pananagutan.

Ang **ASEAN** ay patuloy na hinaharap ng iba't ibang isyu kaugnay ng karapatang pantao. Ilan sa mga ito ay:

- **Mga isyu patugkol sa *extrajudicial killings at war on drugs*:** Isa sa mga kontrobersyal na isyu sa ilalim ng pamumuno ng ilang mga bansa sa ASEAN, kabilang ang Pilipinas, ay ang mga *extrajudicial killings* sa konteksto ng “War on Drugs.” Maraming ulat ng di-awtorisadong pagpatay ng mga indibidwal na sangkot sa ilegal na droga na nagdudulot ng agam-agam kaugnay ng karapatang pantao.
- **Mga isyu patugkol sa *freedom of expression and press freedom*:** Maraming bansa sa ASEAN ang nagkakaharap ng mga isyu kaugnay ng kalayaan sa pamamahayag at kalayaan sa midya. Mga kaso ng pagbabawal, pagsasara, o pagsasampa ng mga kaso laban sa mga kritiko ng pamahalaan, mamamahayag, at mga aktibista ay nagiging isyu sa ilang mga bansa.
- **Mga isyu patungkol sa *religious freedom*:** Sa pulo-pulong bansa tulad ng Indonesia, patuloy na sinusupil ang mga kalayaan sa relihiyon ng mga mamamayan nito. Isang insidente ay ang pag-aresto at paghatol sa dating Gobernador ng Jakarta na si Basuki “Ahok” Purnama, isang Kristiyano, sa dalawang taong pagkakakulong dahil sa paglapastangan sa Islam. Maaari rin itong maiugnay sa isyu ng mga Rohingya, isang *Muslim minority group* sa Myanmar ay patuloy na nagiging malalim na isyu sa ASEAN. Ang mga ulat ng paglabag sa kanilang mga karapatan, kabilang ang malawakang pagpapalaboy at marahas na pagtrato ay nagdudulot ng internasyonal na alalahanin.

Pag-isipan:

Nakakaapekto ba sa kalagayan ng mamamayan sa Pilipinas ang mga isyung kinakaharap ng ASEAN kaugnay sa karapatang pantao? Bakit?

- **Mga isyu patungkol sa mga *human rights defenders*:** Sa Thailand, ang pagpatay sa higit sa 30 tagapagtanggol ng karapatang pantao at iba pang aktibista ng lipunang sibil mula noong 2001 ay nananatiling hindi nalutas habang ang gobyerno ay nangangako na bumuo ng mga hakbang upang protektahan ang mga tagapagtanggol ng karapatang pantao ay patuloy na hindi natutupad. Bukod pa ryan, ang mga demanda sa paninirang-puri ay kadalasang ginagamit upang tumugon sa mga indibidwal na nag-uulat ng mga paglabag sa karapatang pantao. Ang isang halimbawa ay ang kaso ni Sirikan Charoensiri ng Thai Lawyers for Human Rights (TLHR) na kinasuhan ng sedisyon na maaaring magresulta sa hindi bababa sa 10 taong pagkakakulong kung mapatunayang nagkasala. Ang parehong balangkas ay makikita sa Myanmar pati na rin kung saan ang mga tagapagtanggol ng karapatang pantao ay nasa ilalim ng patuloy na banta ng pag-aresto at pagpatay dahil sa mga tiwaling gawain ng hudikatura ng bansa at mahinang panuntunan ng batas.
- **Mga isyu patungkol sa sekswal na orientasyon:** Noong huling bahagi ng 2016, nagdokumento ang Human Rights Watch (HRW) ng hanay ng mga pang-aabuso laban sa mga mag-aaral *lesbian, gay, bisexual*, at *transgender* (LGBT) sa mga sekondaryang paaralan sa Pilipinas. Kasama sa mga pang-aabusong ito ang pambu-bully, panliligalig, at mga patakaran sa diskriminasyon ng mga guro at administrador ng paaralan.

Pag-isipan:

Bilang mag-aaral, paano ka makatutulong sa pagpapalaganap at pangangalaga ng karapatang pantao sa Pilipinas?

Itinampok din nito ang kawalan ng mga pansuportang mapagkukunan na humahamon sa karapatan sa edukasyon sa ilalim ng internasyonal na batas. Gayundin sa ibang bansa, ang oryentasyong sekswal sa Indonesia ay isang pinagtatalunang isyu. Sa buong nakaraang taon, inaresto at ikinulong ng pulisya ang ilang indibidwal at nagsagawa rin ng hindi etikal na pagpigil sa mga indibidwal na 'pinaghihinalaang' kabilang sa LGBT *community*.

Pagbibinhi ng Kasanayan

Panuto: Tukuyin ang inilalarawan sa bawat bilang. Isulat ang titik ng tamang sagot sa patlang.

- _____1. Ano ang layunin ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR)?
 - a. ipalaganap ang kalakaran ng armas sa rehiyon
 - b. ipatupad ang pampulitikang mga regulasyon
 - c. mapanatili ang kapayapaan at kaayusan
 - d. mapalakas ang pangangalaga at pagtataguyod ng karapatang pantao
- _____2. Ano ang pangunahing papel ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD)?
 - a. regularisasyon ng kalakaran ng kalakal sa rehiyon
 - b. itaguyod ang kalayaan sa pamamahayag
 - c. magtakda ng mga prinsipyo ukol sa mga karapatang pantao sa ASEAN
 - d. maglunsad ng *military exercises* sa mga bansa ng ASEAN
- _____3. Ano ang isa sa pangunahing isyu kaugnay ng karapatang pantao sa ASEAN?
 - a. pagkawala ng ASEAN bilang organisasyon
 - b. *extrajudicial killings* sa ilalim ng “War on Drugs”
 - c. malawakang industrialization
 - d. pag-unlad ng mga imprastruktura

- _____4. Saang lugar pinasinayaan ang AICHR noong Oktubre 2009?
- a. Maynila, Pilipinas
 - b. Bangkok, Thailand
 - c. Cha-Am Hua Hin, Thailand
 - d. Hanoi, Vietnam
- _____5. Saan inilabas ang Terms of Reference (TOR) ng AICHR?
- a. sa isang patimpalak
 - b. sa isang *international summit*
 - c. sa ilalim ng ASEAN Charter
 - d. sa isang *literary contest*
- _____6. Ano ang pulong na ginanap noong Hulyo 1993 na naging panahon mg panimulang pagbuo ng konsepto ng karapatang pantao sa ASEAN?
- a. UN World Conference on Human Rights
 - b. Joint Communique ng 26th ASEAN Foreign Ministers Meeting (26th AMM)
 - c. High Level Panel Meeting
 - d. Vienna Declaration and Program of Action
- _____7. Kailan naging ganap ang adaptasyon ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD)?
- a. sa naganap na Phnom Penh Statement on the Adoption of the AHRD
 - b. sa naganap na Vienna Declaration and Program of Action on the Adoption of the AHRD
 - c. sa naganap na Joint Communique ng 26th ASEAN Foreign Ministers Meeting (26th AMM)
 - d. sa naganap na High Level Panel on the Adoption of the AHRD

- _____8. Sa usapin ng mga isyu sa karapatang pantao, ano ang isyu ng mga Rohingya?
- a. pag-aalsa ng mga rebelde sa Mindanao
 - b. paggamit ng *child labor*
 - c. pag-aalaga ng mga pusa
 - d. diskriminasyon at pagpapalaboy sa isang *minority group* sa Myanmar
- _____9. Ano ang pangunahing mensahe ng AHRD ukol sa karapatang pantao?
- a. “walang kapantay”
 - b. “paggalang at proteksyon”
 - c. “bawal ang pasaway”
 - d. “malaya na mamili”
- _____10. Ano ang isinasaad sa Artikulo 14 ng ASEAN Chapter?
- a. “Alinsunod sa mga layunin at prinsipyo ng ASEAN Charter na may kaugnayan sa pagtataguyod at pangangalaga ng mga karapatang pantao at mga pangunahing kalayaan, ang ASEAN ay dapat magtatag ng komisyon para sa karapatang pantao ang ASEAN”
 - b. “Ang lahat ng tao ay ipinanganak na malaya at pantay-pantay sa dignidad at mga karapatan. Sila ay pinagkalooban ng katwiran at budhi at dapat kumilos sa isa’t isa sa diwa ng sangkatauhan”
 - c. “Upang makakuha ng impormasyon mula sa ASEAN Member States sa pagtataguyod at proteksyon ng mga karapatang pantao”
 - d. “Bawat ASEAN Member State ay dapat humirang ng isang kinatawan sa AICHR na mananagot sa paghirang pamahalaan”

Pagpupunla ng Kahusayan

Panuto: Magkakaroon tayo ng pangkatan na mayroong tatlong kasapi. Pumili ng dalawa sa siyam na prinsipyo ng ASEAN Human Rights Declaration (AHRD). Mula sa napiling mga prinsipyo, ipaliwanag kung paano itong naipapatupad o maipapatupad sa Pilipinas.

Dalawang Prinsipyo ng AHRD	Paano ito naipatatupad o maipatatupad sa Pilipinas?
1.	
2.	

Pag-aararo ng Kabuhoan

- Ang pagtatatag ng ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights (AICHR) noong 2007 ay nagpalakas ang pangangalaga at pagtataguyod ng karapatang pantao sa rehiyon ng ASEAN.
- Ang AICHR ay nagsagawa ng mga hakbangin upang masusing suriin ang mga isyu ng karapatang pantao sa rehiyon. Gayundin, nang inilabas ang ASEAN Human Rights Declaration (AHRD), na naglalaman ng mga prinsipyong nagtatakda ng mga karapatan at kalayaan ng mga tao sa ASEAN, mas naging matibay ang naging paninindigan ng mga estado sa ASEAN sa pagtatanggol sa karapatang-pantao.

- Gayunpaman, sa kabila ng mga hakbanging ito, marami pa ring mga isyu ang hinaharap ng ASEAN kaugnay ng karapatang pantao. Ito ang hamon na patuloy na magtutulak sa mga estadong miyembro ng ASEAN na maging seryoso at maging maigting sa pagpapatupad ng pagkilala, paggalang at pagtatanggol sa karapatan ng bawat mamayan sa Timog Silangang Asya.

Pag-aani ng Kakayahan

Panuto: Papangkatin ang buong klase sa dalawa, magsasagawa tayo ng debate at diskusyon. Ang dalawang pangkat ay pagdedebatihan ang temang:

ANO ANG MAS MAHALAGA?	
Pagkilala sa Karapatang Pantao	Pagpapaganda ng Imahe ng Bansa